

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 00077

ALE VERK

Sholem Aleichem

Permanent preservation of this book was made possible by

Henry Goldhirsch, M.D.

in memory of

Dovid Zalman Goldhirsch

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אלע זוערק פון שלום-עליכם

קליינע מענשעלעך מיט קליינע השנות

שלום-עליכם פאלקספאנד אויסגאבע—ניו-יאָרק, 1920

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

ערשטע אויפלאגע 1918 יוני
צווייטע אויפלאגע 1918 נאוועמבער
דריטע אויפלאגע 1919 סערץ
פערטע אויפלאגע 1920 מאי

קליינע מענשעלעך מיט קליינע השגות

א י נ ה א ל ט

7	די שטאדט פון די קלוינע מענשעלעך
19	אין אַנגעלעגטער ברית
31	נחת פון קינדער
41	אַ פערשטעהרמע חתונה
51	נישט פאַר קיין אידען געדאַכט
59	דרויפּוס אין כתרילעווקע
69	קיין עין־הרע ניט
77	איהם מעג מען מקנא זיין
85	צוויי שלח־מנות'ען
105	נישטאַ קיין מתים
113	פערבענגט אַהיים
127	וועז איך בין רויטשולד
135	די יורשים
155	די גרויסע בחלה פון די קלוינע מענשעלעך
211	אויסגעטרויסעלט
223	די גאַלדשפּינגערס
245	בערעל־אַיזיק

די שטאָדט פון די
קליינע מענשעלעך

געשריבען אין יאָהר 1901.

די שטאָרט פון די קליינע מענשעלעך

די שטאָרט פון די קליינע מענשעלעך, וואס
איך פיהר דיך אהין אריין, פריינד לעזער, געפינט זיך פונקט אין
דער מיט פונ'ם געבענשטען „תחום“, וואו מע האָט אוועקגעזעצט
אירען קאָפּ אויף קאָפּ, ווי הערינג אין א פעסעל, און אָנגעזאָגט,
זיי זאָלען זיך פרוכפערען און מעהרען — און דער נאָמען פון
דער דאָזיגער בעריהמטער שטאָרט איז כ ת ר י ל ע ו ו ק ע .
פון וואנען נעמט זיך דער נאָמען כתרילעווקע? אָט פון
וואנען:

ביי אונז איין אָרעמאָן, דאָס ווייסט יעדערער, האָט יתרו'ס
נעמען: פארהאן א געמיינער מאן, און איין אָרעמאָן, און נעבאָד
איין אָרעמאָן, און א גרויסער אָרעמאָן, און א געפאלענער, א מקבל,
א קבצן, א דלות, א דלפן, איין עני, און איין עני ואביון. איט-
ליכער פון די דאָזיגע אויסגערעכענטע נעמען ווערד ארויסגערעדט
מיט איין אנדער מין ניגון... און פארהאן נאך א נאָמען: א
כ ת ר י א ל, אָדער א כ ת ר י ל י ק. דער דאָזיגער נאָמען
ווערד ארויסגערעדט שוין גאָר מיט איין אנדער מין ניגון, למשל:
„אוי, ביז איך, קיין עין־הרע, אַ כתריליק!“... כתריליק — דאָס
איז שוין נישט נלאַט אזוי א קבצן, א שלים־מזל; דאָס איז
שוין, פֿערשטעהט איהר מיך, אַזאָ מין אָרעמאָן, וואָס פאלט
נישט, חסודשלוֹם, אראָפּ ביי זיך מיט זיין אָרעמקייט: אדרבה,

ס'איז נאָר אַ גדולה! אויף אונזער לשון הייסט עס „אין אַרעמס און אַ פּריליכס“...

פּערשטעקט אין אַ ווינקעלע, העטרווייט, אָפּגעזונדערט פון דער נאַנצער אַרומיגער וועלט, שטעהט זיך אַט די שטאַדט עפּים ווי פּער'יתומ'ט, פּער'חלומ'ט, פּער'כשופ'ט און פּערטיעפּט אין זיך זעלבסט, גלייך ווי מיט איהר געהער זיך גאָר ניט אָן אַט דער נאַנצער טאַרעראַם מיט'ן האַרמידער, מיט'ן לויפּעניש, יאָ-געניש, העצעניש, פּרעסעניש איינס דאָס אַנדערע מיט די אלט איבעריגע גוטע זאַכען, וואָס מענשען האָבען זיך מטריח געווען צו בעשאפּען און צוגעטראַכט צו דעם פּערשיעדענע נעמען, ווי: „קולטור“, „פּראָגרעס“, „ציוויליזאַציע“ וכדומה אַזעלכע שענס ווערטער, פאַר וועלכע אַ רעכטער מענש נעמט אַראָפּ דאָס היטעל מיט גרויס דרד-אַרץ. קליינע, קליינע מענשעלעך!... ניט נאָר פון אויטאָמאָבילען, פון לופטשווימערין און אַוויאַטיקאַ — זיי האָבען אַ לאַנגע צייט פון אונזער אלטער געוויינליכער אייזענ-באהן ניט געוואָלט הערען און נישט געוואָלט גלויבען אַפּילו, צי ס'איז גאָר פאַרהאַן ערניץ אַ באַהן אויף דער וועלט. „ווייס איד“ וואָס, — האָבען זיי געזאָגט, — חלומות, נעכטיגע טעג, אויפ'ן הימעל אַ יאָר, אַ קוה איז געפּלויגען איבער'ן דאָך“ — וכדומה אַזעלכע שאַרפע ווערטער. ביז עס האָט זיך געטראָפּען אַ מעשה. איינער אַ כּתרילעווקער בעל-הבית האָט בעדאַרפּט האָבען קיין מאַסקווע, איז ער געפּאָהרען און געקומען צוריק און געשוואָרען מיט כל השבועות, אז ער אליין איז געפּאָהרען ביז סאַמע מאַסקווע מיט דער באַהן דריי פּערטעל שעה... האָט מען דאָך מסתמא געמאַכט איהם אויסצודרעהען: ווי שווערט דאָס אַ איד אַ בעל-הבית אויף אזא האַרטען ליגען? לאָזט זיך אויס אַ מעשה, אז מע האָט איהם ניט גוט פּערשטאַנען: ער איז טאַקי מעהר נישט געפּאָהרען מיט דער באַהן ווי דריי פּערטעל שעה; דאָס איבע-ריגע איז ער שוין גענאַנגען צורפּוס. ווי די מעשה איז — דער פּאַקט מיט דער באַהן איז אַ פּאַקט, וואָס מע קאַן קעגען איהם

נאַרניט זאָגען: אַ איד אַ בעל־הבית שווערט זיך מיט אַזעלכע שבועות, וועט ער מן הסתם פונ'ם פינגער ניט אויסזויגען. ובפרט, ער האָט זיי געגעבען צו פערשמעהן מיט'ן שכל דעם כח פון אייזענבאָהן און אויסגעמאַהלט אויף פאַפיער, ווי אַזוי די רעדער דרעהען זיך, און דער קוימען פייפט, און דער וואַגאַן פליהט, און אידען פאַהרען קיין טאַסקווע... האַבען איהם די קלוינע מעגל־שעלעך אויסגעהערט — אויסגעהערט, כלומרשט צוגעשאַקעלט מיט די קעפ און אינוועניג אין האַרצען גוט געלאַכט און געזאָגט: „וואָס קומט ארויס — די רעדער דרעהען זיך, דער קוימען פייפט, דער וואַגאַן פליהט, אידען פאַהרען קיין טאַסקווע — און קומען צוריק“...

אַט אַזוי, ווי איהר זעהט, זענען זיי אלע, די קלוינע מעגל־שעלעך, נישט קיין בעל־מרה־שהורה, קיין פערזאָרנטע בעל־בית־לעך. אדרבה, זיי האַבען אַ שם אויף דער וועלט פאַר גרויסע בעל־המצאות, ווערטעלזאָגערס, לעבעדיגע פרייליכע נשמות. אַרעמע, נאָר פרייליכע. עס איז שווער צו זאָגען, וואָס איז, אייגענטליך, מיט זיי די גדולה? נאַרניט, היגעלעכט! ... געלעבט? אַנא, פּרעגט זיי, למשל: „פון וואַגען לעבט איהר?“ — וועלען זיי אייך ענטפערען: „פון וואַגען מיר לעבען? אַט זעהט איהר דאָ, האַרצא, מע לעבט“... און מערקווירדיג! ווען איהר זאָלט זיי ניט בעגעגענען, לויפען זיי ווי די פער'כמ'טע מייז, דער אַהער, דער אהין, און האַבען קיינמאַל קיין צייט ניט. „וואוהין לויפט איהר?“ — „וואוהין מיר לויפען? אַט זעהט איהר דאָ, האַרצא, מע לויפט. מע מיינט, טאַמער וועט מען עפּים האַפען, פערדיע־נען אויף שבת“...

פערדיענען אויף שבת — דאָס איז זייער אידעאל. אַ נאַנצע וואָך וועלען זיי אייך אַרביימען, מיט בלוטיגען שווייס האַרעווען. פערשוואַרצט ווערען, קייען די ערד, עסען מכות, טרינקען קדחת, אבי ס'זאָל זיין אויף שבת. און באמת, קומט דער ליעבער היי־ליגער שבת — איז אַ כפרה יעוּהוּפּעז, אַ כפרה אַדעס, אַ כפרה

אפילו פאריז! מע זאגט, — און דאס זאל זיין א פאקט, — אז זינט כתרילעווקע איז א שטאדט האט זיך נאך נישט געטראפען, אז א איד זאל דארטען שבת חלילה דארפען הונגערען. ווארום ווי געשיקט זיך עס, אז א איד זאל ניט האבען קיין פיש אויף שבת? האט ער ניט קיין פיש, האט ער פלייש; האט ער ניט קיין פלייש, האט ער הערינג; האט ער ניט קיין הערינג, האט ער חלה; האט ער ניט קיין חלה, האט ער ברויט מיט ציבעלע; האט ער ניט קיין ברויט מיט ציבעלע, לייהט ער ביי'ס שכן; איבעראכטאגן שבת וועט דער שכן לייהען ביי איהם — „די וועלט איז א רעדעל און עס דרעהט זיך“... אזוי זאגט ער אייך א גלייכווערטעל און בעווייזט מיט דער האנד, ווי דאס רעדעל דרעהט זיך... ביי די קליינע מענ-שעלעך, אז עס קומט צו א גלייכווערטעל, איז גאר ניט שייך. פאר א גלייכווערטעל וועלען זיי אייך אוועקגעבען, ווי מע זאגט, דעם טאטען מיט דער מאמע. די וועלט דערצעהלט זיך אז פון זיי אזעלכע מעשיות, וואס זעהען אויס ווי אנעקדאטען. נאר מע קאן זיכער ערב זיין, אז דאס זענען לויטער פאקטען.

למשל, מע דערצעהלט פון איינעם א כתרילעווקער בעל-הבית, וואס ס'איז איהם נמאס געווארען צו הונגערען אין כתרילעווקע, האט ער זיך אוועקגעלאזט וואנדערען איבער דער וועלט זוכען גליק, געווארען איין עמינראנט, און האט פערבלאנזעט אויף קיין פאריז. האט ער מסתמא זעהר חשק געהאט זיך דער-שאַנען צו רויטשילד'ען. ווארום ווי איז דאס א איד אין פאריז און מע זעהט זיך ניט מיט רויטשילד'ען? איז אָבער אַ חסרון — מע לאָזט נישט צו. „וואָס איז די מעשה?“ „אַ צעריכענע קאפּאַטע“. „חכמים איהר זייט! — סענה'ט דער איד. — איד זאל האָבען אַ גאַנצע קאַפּאַטע, וועלכע גוטע יאָהר וואַלט איד געפּאַהרען קיין פּאַריז?“ הקיצור — ס'איז נישט גוט. אַ כתרילעווקער איד אָבער פּאַלט ביי זיך ניט אַראָפּ און ניט זיך אַיין עצה. ער איז זיך מיישב און רופט זיך אָן צום שומר, וואָס

ביי דער טהיר: „געה זאָג דעם פרייז, אז צו איהם איז געקומען חלילה ניט קיין שנאָרער, נאָר א איד א סוחר, וואָס האָט איהם געבראכט צו פיהרען אזא מין ארטיקעל, וואָס מע קריגט דאָס ניט דאָ איז פאָרזי פאר כל הון דעלמא“.

דערהערט אַזעלכע דבורים, הייסט רויטשילד, מע זאָל איהם אריינפיהרען אויף א ציקאוועסט דעם דאָזיגען סוחר. „שלום עליכם“. „עליכם שלום“. „זיצט. פון וואָנען איז א איד?“ „פון כתרילעווקע“. וואָס וועט איהר זאָגען גוטס?“ „וואָס זאָל איד אייך זאָגען, פאני רויטשילד? די מעשה דערפון איז אזוי: אויף אייך שמועסט מען ביי אונז, אַז איהר זענט, קיין עיזהרע, נישקשה'דיג אין מעמד, אויף מיר געזאָגט געוואָרען האָטש האַלב, האָטש א דריטחלק איז אויך גענוג. נו, און כבוד מסתמא זענט איהר אודאי אויך ניט זשעדנע; וואָרום ווער עס האָט די מאות, זאָגט מען, דער האָט די דעות. הכלל, וואָס פעהלט אייך? איין זאָד: ד א ס א י י ב י ג ע ל ע ב ע ז. האָב איך עס אייך געבראכט צו פיהרען אויף צו פערקויפען“.

דערהערט „דאָס אייביגע לעבען“, מאכט צו איהם רויטשילד: „מה יקר — וואָס וועט דאָס קאָסטען?“ „עס וועט אייך קאָסטען. פאני, אזוי גרויס (דאָ האָט זיך דער איד פערטראכט) — אזוי גרויס ווי דריי הונדערטער“. „אפשר וועלען מיר זיך דינגען?“ „ניין, פאני רויטשילד, ס'וועט ניט געהן. איד זאָל האָבען די ברכות, וואָס איך וואָלט אייך געקאָנט זאָגען מעהר פון דריי הונדערט. נאָר גאָרנישט, געזאָגט — איז פאָרפאָלען“. אזוי מאכט צו איהם דער איד, און רויטשילד נעמט מסתמא און צעהלט איהם אויס דריי הונדערטער מזומנים, אחת ואחת. מיין איד קורס כל לאָזט אראַפ דאָס ביסעל מזומנ'ס אין קעשענע און רופט זיך אַן צו רויטשילד'ען בזה הלשון: „ווילט איהר לעבען אייביג, איז עצתי, איהר זאָלט אוועקוואַרפען אַט דאָס טומעלדיגע פאָרזי און אריבערפעקלען זיך בעסער צו אונז קיין כתרילעווקע, וועט

איהר קינמאל ניט שטארבען, וואָרום זינט כתרילעווקע איז אַ
 שטאַרט, איז ביי אונז נאָך קיין נביר קינמאל ניט געשטאַרבען...
 און נאָך אַ מעשה האָט זיך געטראָפּען, איינער האָט אַנ-
 געשפּאַרט אזש קיין אמעריקא... נאָר איד זאל האַלטען ביי דער-
 צעהלען מעשות, איינפאלען און המצאות פון די קליינע מענשע-
 לעך, וואָלט איד בעדארפט זיצען מיט אייך דריי טעג מיט דריי
 נעכט און דערצעהלען און דערצעהלען און דערצעהלען. לאַמיר
 בעסער אַרביבערגעהן צו די בעשרייבונגען פון דער שטאַרט גופא.
 איהר ווילט אודאי וויסען, ווי אזוי זעהט אויס כתרילעווקע?
 שעה, אזוי ווי גאַלד. און ווער שמועסט, פון דער ווייטענס! פון
 דער ווייטענס האַפט דאָס דעם אַנבליק פון... אַ וואָס זאל איד
 אייך, אשטייגער, זאָגען? פון אַ סאַנישניק, וואָס איז געדיכט
 אַנגעזעצט מיט סעמיטשקעס, אָדער פון אַ לאַקשענברעט מיט
 פארפעל אַ סך. ווי אויף אַ טעלער, לינט פאַר אייך די שטאַרט,
 און איהר קאַנט זי זעהען פאַר אַ מייל מיט אַלע איהרע אַנטיקלעד.
 וואָרום די שטאַרט גופא, פערשטעהט איהר מיד, שמעהט אויף
 אַ באַרג, דאָס הייסט, אויף דער שטאַרט האָט זיך אַנגערוקט אַ
 באַרג, און אונטער'ן באַרג שמעהען הייזלעך אַ סך, איינס אויף
 דאָס אנדערע, ווי קברים אויף איין אלטען בית-עלמין, ווי אַלטע
 שוואַרצע איינגעבויענע מצבות. קיין גאַסען איז ניט שייך צו
 זאָגען, מהמת די הייזער נעהען נישט געבויעט, אויסגערעכענט
 און אויסגעמאַסטען נאָכ'ן צירקול, און קיין סך פלאַץ צווישען
 די הייזער איז אויך נישטאַ: למאי זאל שמעהן אומזיסט-אומד
 נישט אַ לעדיגער פלאַץ, אז מע קאַן דערויף אַנידערשמעלען אַ
 שטוב? סע שמעהט אין פּסוק: „ל ש ב ת י צ ר ה“ — איז
 דער פּשט: די וועלט איז בעשאַפען געוואָרען אויף ישוב, אַ ו י פּ
 צ ו ז י צ ע ן, נישט אויף צו קוען. וואָס פאַר אַ קוען?...
 פון דעסטוועגען, האָט קיין יסורים ניט, פאַרהאן גאַסען
 אויך, גרויסע גאַסען און קליינע געסלעך, און שמאַלע געסלעך, און
 הינטערגעסלעך. איי וואָס, ס'איז נישט עפּים אזוי גלייך, אַ

ביסעל געדריעהט באַרג־אַראָפּ, באַרג־אַרויף — און פּלוצים נאָט
 אייך אַ שטוב, אָדער אַ קעלער, אָדער גלאַס אַ גרוב? וועט איהר
 אַ ברייה האַבען נישט געהן איינער אַליין ביינאָכט אַהן אַ לאַנג
 טערנע! אַזאַ די קליינע מענשעלעך זאָלט איהר זיך ניט זאָרנען:
 אַ כּתּרילעווקער אין כּתּרילעווקע צווישען כּתּרילעווקער וועט ניט
 פּערבלאַנזעט ווערען קיינמאַל; איטליכער טרעפט צו זיך אַהיים,
 צו זיין אייגען ווייב און קינדער, ווי אַ פּויגעלע צו זיך אין געסט
 אַרײַן...

און ווייטער איז פּארהאן אין מיטען שטאָרט אַ ברייטער
 האַלב־קײלעכיגער, און אפּשר אַ פּיערעקעכיגער פּלאַץ, וואָס
 דאָרטען זענען די קלייטען, די געוועלבען, די יאַטקעס, טישלעך
 און שטעלכעלעך, און דאָרטען שטעלט זיך אויס דער מאַרק אַלע
 פּריהמאַרגען, וואו עס פּאָהרען זיך צענויף אַ סך גוים מיט אַ סך
 גויעס מיט אַלערליי מינים סחורות און עסענוואַרג, פּיש מיט צײַ
 בעלעס, מיט חרײַן, מיט פּעטרעשקע און מיט שאַר ירקות. דאָס
 ביסעל שאַר ירקות פּערקויפט מען און מע קויכט ביי די אידען
 אַנדערע בעדערפּענישען, און דערפּון ציהען דאָס די אידען פּרנסה,
 אפּילו ניט אזוי ברייט, נאָר פּאַרט פּרנסה. בעסער פּון גאַרניט
 איז דאָך עס... און דאָרטען, טאַקי אויף דעם זעלביגען פּלאַץ,
 ליגען אויסגעצויגען בייטאַג אַלע ציעגען פּון שטאָרט און וואַרע
 מען זיך קעגען דער זון, און דאָרטען טאַקי זענען, להבדיל, די
 בתּי־מדרשים מיט די שוהלען מיט די קלייזלעך מיט די חדרים
 פּון שטאָרט, וואו אידישע קינדער לערנען תּורה, דאָוונען, לײענען
 און שרייבען; די רבי'ס מיט די תּלמידים זינגען און שרייען
 אויף קול־קולות, אַז מע קאָן טויב ווערען... און אויף דאָס מרחץ,
 וואו ווייכער באַדען זיך, און אויך דער „הקדש“, וואו אידען
 שטאַרבען, און אַלע איבעריגע גוטע ערטער, וואָס לאַזען זיך הערען
 פּון דערווייטען... נײַן, כּתּרילעווקע ווייסט נאָך ניט פּון קײַן
 „קאַנאַליזאַציע“, וואָסער־ליטונג, עלעקטריציטעט און נאָך אַזעלכע
 לוקסוס־זאַכען; נאָר וואָס מאַכט דאָס אויס? „מע שטאַרבתּ.

הערט איהר, אומערדם מיט אלץ איין טוידט, און מע לעגט אריין, הערט איהר, אומערדם אין אלץ איין ערד אריין, און מע קלאפט צו אומערדם, הערט איהר, מיט דער אייגענער לאַפעטע! — אזוי פלעגט זאָגען אלע מאָל מײן רבי רב ישראל מלאך אויף אַ שמחה, דוקא דעמאלט, ווען ער איז געווען רעכט פֿרייליך, נוט אונטער'ן גלעזעל און שוין פארטיג צו פערקאמשען די קאפאטע און געהן א „רייטש“, אָדער האַפען א „קאָזאָק“...

מיט וואָס כתרילעווקע מעג זיך יאָ בעריהמען — דאָס איז מיט איהרע בית-עולם'ס. צוויי רייכע בית-עולם'ס פערמאגט די דאָזיגע געבענשטע שטאָדט: איין אַל ט ע ז בית-עולם און אַ נ י י ע ם בית-עולם. דאָס הייסט, דער נייער בית-עולם איז, מאַהלט אייך, אויף גענוג אַלט און גענוג רייך איז קברים. עס וועט שוין באַלד ניט זיין וואו צו „לעגען“, טאַמער חלילה אַ פאָגראַם, אַ חלירע אָדער אזוי עפּים איין אומגליק פון די היינטיגע אומגליקען.

איבערהויפּט, נעמען זיך איבער די כתרילעווקער קליינע מעגלעך שעלעך מיט'ן אלטען בית-עולם. דאָס אַלטע בית-עולם זייערס, האַטט ס'איז שוין פערוואַכסען מיט גראַז און מיט בויםלעך און כמעט אַהן איין גאַנצע מצבה, האַלטען זיי דאָס פון דעס-טווענען פֿאַר אַ ציערונג, אַ שיינדעלע, אַ רייכטהום, און היטען דאָס אַפּ, ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פונ'ם אויג. וואָרום אַחוץ וואָס דאָרטען ליגען זייערע אבות-אבותיהם, רבנים, צדיקים, לומדים, מפורסמים, גרויסע לייט, — איז אַ סברה, אַז דאָרט געפינען זיך אַ היבש ביסעל קרושים נאָך פון דער היידאָמאטשינע, פון חמעלניצקיס צייטען... אַט דאָס „הייליגע אָרט“ — דאָס איז זייער איינציג שטיקעל אייגענס אויף דער וועלט, וואו זיי זענען די איינציגע בעלי-בתים, זייער איינציג שטיקעל ערד, זייער איינציג שטיקעל פעלד, וואו עס שפּראַצט אַ גרעזעל און עס וואַכסט אַ בויםעל און די לופט איז פּריש און עס אַטהעמט זיך פּריי... .

איהר זאָלט זעהען, וואָס דאָרטען טהוט זיך אָפּ, אַז עס קומט סוף זומער, ארום ראש-חודש אלול, די „וויינענדיגע טעג“ — איינציג-איי! אידען און ווייבער — דערהויפט, ווייבער — אויף און אָפּ, סע ווימעלט און סע שווימעלט — אַ ווערטעלע „קבר-אבות“! פון דער גאָרער וועלט קומט מען אהער אַ ביסעל זיך אויסוויינען און אויסניסען דאָס ביטערע האַרץ אויף די היי-ליגע קברים. הערט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איז ערגיץ וויינט זיך ניט אַזוי נוט און אַזוי געשמאַק, ווי איז כתרילעווקע „אויפ'ן פעלד“. דאָס הייסט, איז די שוהלען דאָר-טען וויינט זיך אפילו אויך גאנץ נישקשה'דיג. נאָר ווי קומט דאָס צו קבר-אבות? דאָס „קבר-אבות“ איז אַ שטיק פרנסה פאר די כתרילעווקער שטיינשניידערס, בעלי-אכסניות, חזנים און שמשים, און דער ראש-חודש-אלול איז פאַר די דאָרטיגע אַרעמע לייט, ווייבער און קאָליקעס די אמת'ע „שניט-צייט“.

„זענט איהר שוין געווען ביי אונז אויפ'ן פעלד?“ — וועט אייך פרעגען אַ כתרילעווקער מיט גדלות, גלייך ווי ער וואָלט איהר, אַשטייגער, פרעגען, צי זענט איהר געווען ביי זיין טאטען אין וויינגארטען? אויב איהר זענט נאָך ניט געווען, טהוט איהם צוליב און געהט זיך דורך צו זיי „אויפ'ן פעלד“, לייענט איבער די אלטע שטאַרק-אָפגעריבענע אויפשריפטען אויף די האַלב-אייג-געפאלענע מצבות, וועט איהר געפינען אין זיי אַ שטיק געשיכטע פון אַ גאנץ פאָלק... און אויב איהר זענט אַ מענטש פון התפעלות און בענייטערונג, וועט איהר, בעטראַכטענדיג די דאָזיגע אַרעמע שטאָרט מיט איהרע רייכע בית-עולם'ס, זיך ניט קאָנען איינהאַל-טען און איבער'חזר'ען דעם אלטען פסוק: מ - ה - ט - ו - ב - ו — ווי נוט זענען דיינע געצעלטען. יעקב! דיינע רוה-ערטער, ישראל!...

אײן אַנגעלעגמער ברית

געשריבען אין יאָהר 1901.

איין אָנגעלעגטער ברית

— שלים-מזל! ווען קומט איהר אויס געהן צוריקינד? ערב
יום-טוב!

— קוים דערלעכט א נחת!

— אז מיר וועלען ווערט זיין ביי גאט, וועט נאך זיין א
יונגעל אויך. גאט וועט איהר זעהען!

— זי מוז געבוירען משיח'ן, ניט אנדערש!

אזעלכע וכדומה אזעלכע ווערטלעך זענען געפלוניגען דעם
גאנצען טאג ביי העניך דעם סטאליר אין שטוב, און רייזעל האט
זיך געקנייטשט, געיאקעט, זיך קיין ארט נישט געקאנט געפינען.
עס זענען געווען מינוטען אזעלכע, וואָס זי האט זיך בעד
האלטען אין א ווינקעלע, זיך געקנייפט דאָס פנים, געריסען פון
זיך שטיקער פלייש און געבעטען אויף זיך דעם טוירט.

— רבונן של עולם! זיסער פאָטער, הארציגער, געטרייהער,
העלף מיר שטארבען!...

רייזעל איז געגאנגען צוריקינד נאך פון גאנץ פריה און, נאך
זי האט זיך בעהאלטען, קיינער זאל ניט וויסען. ארום פארנאכט,
אז עס האבען זי א חאפ געטהאן די רעכטע „וועהען“, איז זי
אריינגעפאלען אין בעט אריין, אָנגעהויבען ברעכען די הענד,
צענויפגעקערעמפעוועט די צייהן, געוואָרען ברוין און בלוי און
האט אויסגעשריען נישט מיט איהר קול:

— מאמעניו! געב מיר כח, איך זאל קאנען שטארבען!!
 שרהרחל די באבע, וואס איז געשטאנען איבער איהר בעט,
 האט שוין, נישקשה, געזעהען אזעלכע זאכען. זי האט זיך אַנ-
 געבויען צו איהר מיט פערקאטשעמע ארבעל ביז די שפיצעכיינע
 שווארצע עלענבויענעס און האט זי געטרייסט:

— שריי, שריי, מיין קינד! א געווינערין באדארף
 שרייען. נאך איין געשריי, וועסט דו, אם ירצה השם, איבערקומען
 געזונטערהייד. די מאמע דיינע פֿון יענער וועלט טהוט זיך פאר
 דיר איצטערט מיהען. דער טאטע דיינער שמעהט אצינדערט
 פאר'ן בית-דין-של'מעלה און טהוט טהון בעמען פאר דיר. דו
 וועסט, אם ירצה השם, איבערקומען געזונטערהייד און וועסט הא-
 בען א זוהן, א טרייסט צו דינע צרות...

די „וועהען“ געהען-איבער, און רייזעל בלייבט ליגען, זוי א
 פריטשמעליטע, א פער'שכור'טע, און עס קלינגט איהר אין די
 אויהערען, און זי שלאפט ניט, נאך זי איז פערטומעלט. זי
 ווייסט ניט, וואו זי איז אין דער וועלט. עפּים טהוט זיך מיט
 איהר. עפּים וועט מיט איהר זיין. אפשר איז דאס איין עק צו
 איהרע צרות? אפשר שטארבט זי? רייזעל וויל ניט שטארבען.
 ניין! זי האט נאך א האפענונג אויף דעם וואס לעבט אייביג,
 אז איהר זעטעל וועט קומען, קומען צו פאָהרען פונ'ם ווייטען
 אמעריקא, און זי וועט נאך וויסען פון א לעבען מיט איהר לעבען
 טהייערען זעטעלען.

וואו איז זעטעל?

זעטעל דער שניידער האט זיך עטליכע חדשים נאך דער
 חתונה אוועקגעלאָזט זוכען פרנסת. קיין אמעריקא איז ער אוועק-
 געפאָהרען. אלע פאָהרען איצט קיין אמעריקא. אוועקגעפאָהרען
 זעטעל — און ניטא, ווי אין וואַסער אריין.

„געוויס איז ער דאָרט א חתן געוואָרען, גענומען פריש נדון,
 אויסקרענקען זאל ער דאָס דארטען, רבונג של עולם!“

אזוי האָט מען געשמועסט וועגען איהם אין כתרילעווקע, ביי העניך דעם סטאַליר אין שטוב, אַלע — אַ חוץ רייזלען.

רייזעל האָט אַ נ ד ע ר ש געקלערט וועגען איהר זעטלען. זי האָט איהם געקענט בעסער פון אַלעמען, האָטש זי איז געווען מיט איהם אינאיינעם נישט מעהר ווי פיער חדשים.

רייזעל האָט אַרויסגעקוקט אויף איהם אַלע מינוט, אַלע רגע; אויב ער לעבט נאָר און איז געזונד, וועט ער געוויס קומען, אָדער האָטש שרייבען אַ בריוועל, שרייבען אַ בריוועל און צושיקען איהר זיין „פאַטרעט“. אוי, ווען נאָט העלפט איהר, עס קומט איהר אַן דאָס גוטע בריוועל מיט'ן „פאַטרעט“, ווער איז צו איהר דעמאָלט גלייך?

אַ סך טעג האָט רייזעל אַט אזוי אַרויסגעקוקט. אַ סך נעכט איז זי ניט געשלאָפּען. אַ סך טרערען האָט זי אויסגענאָסען שטילערהייט, בעגראַכען דעם קאַפּ אין קישען, לייט זאָלען ניט זעהען, גוטע פריינד זאָלען ניט האַבען קיין יסורים, שונאים זאָלען זיך ניט פרייהען אויף איהרע צרות.

און איהרע צרות זענען געווען גענוג גרויס, וואָרום זי האָט דערפיהלט, אַז זי בעדאַרף ווערען אַ מוטער... וועה און ווינד, וואָס וועט זי טהון? וואוהיז וועט זי זיך קעהרען און ווענדען? זי זאָל ניט מורא האַבען פאַר גאָט און פאַר'ן גיהנם, וואָלט זי זיך נאָר אַ מעשה אָנגעטהאָן!

ס'איז אַ סברה, אַז איינמאָל איז זי געווען ביי'ם טיך, גע-וואָשען גרעט, האָט זי זיך געוואָלט אַריינוואַרפען אין וואַסער אַריין. האָט זי זיך דערמאָנט אַן יענער וועלט, האָט זי גע-חאָפּט דאָס פעקעל גרעט און האָט זיך געלאָזט, ניט טוירט, ניט לעבעדיג, לויפּען אַהיים. אזוי ווי זי לויפט, בעגעגענט זי זיך מיט שרה־רחל'ען די באַבע.

— וואָס לויפסט דו אזוי, טאַכטער מינע? — פרעגט זי שרה־רחל.

האָט זיך רייזעל צעוויינט, ווי אַ קליין קינד, און שרה־רחל, וואָס האָט געהאַט אַ „געניט אויג“, האָט באַלד פּערשטאַנען וואָס דאָ איז, און זי האָט איהר גענומען אויסרעדען דאָס האַרץ, ווי ווייט זי האָט געקאַנט.

— ס'איז אַ נאַטס־זאָד, — האָט איהר שרה־רחל געזאָגט — ס'איז פון נאָט. אַ קשיה, אפשר אין דעם זכות וועט קומען זעטעל? ...

דערהערט דעם נאָמען זעטעל, האָט זי דערפיהלט, אַז דאָס גאַנצע בלוט איז איהר צוגעטרעטען צום פנים — און ביידע ווייבער האָבען זיך אוועקגעזעצט אויף אַ פּרעמדער פּריזבע, זיך געשושקעט־געשושקעט, גערעכענט אויף די פינגער און צענאָגל גען זיך.

וויפיעל רייזעל האָט געקאַנט האָט זי דעם סוד געהאַלטען טיעף ביי זיך פּערבאַרגען, ביז עס איז איינמאַל אין אַ שענעם פּריהמאַרגען אַרויסגעשפּרונגען און ס'איז געוואָרען אויס סוד, און פון דעמאָלט אָן איז העניך דעם סמאָליר'ס שטוב געוואָרען פאַר איהר אַ גיהנם. עס האָט זיך איהר אויסגעדאַכט, אַז אַלע קוקען אויף איהר, אַלע רעדען פון איהר, און מעהר פון אַלץ האָט זי נישט געקאַנט אַריבערטראָגען דאָס, וואָס מע שעלט איהר זעטעלען. ווער עס האָט גאָט אין האַרצען באַדט זיך אין זיין בלוט. מעהר פון אַלעמען איז איהר דערגאַנגען די יאָהרען לאַה די בעקערין. לאַה די בעקערין האָט אויף איהר שטאַרק רחמנות געהאַט, פֿלעגט זי איהר אונטערטראָגען אָפּטמאַל אַ פּריש שטיקעל בולקע, אַ ברויטעל, אַ „ווישקראַבעק“ און זאָגען בשעת מעשה: — נאָ, רייזעל, פאַרוזף דאָס געבעקס, וואָרען זאָל ער זיך דאַרטען אין אַמעריקע, דער שאַרלאַטאַן דיינער, מיט'ן ערשטען ביסען, זיסער גאָט!

— ער זאָל האָטש וויסען דאַרטען, אַז אַט־אַט ווערד ער אַ טאַטע, דער רוח זאָל איהם נעמען! — העלפט איהר אונטער פּרומע די מלמד'מע.

— און אז ער וועט וויסען, וועט ער זיך צעקראצען דארטען, דער שניידערק, פארזאפט זאל ער ווערען! — לענטצו א קנויטעל אסנה די קורעלאַפניטשקע.

די דאָזיגע ווייבער — דאָס זענען אלץ שכנים, וואָס זיצען מיט רייזלען ביי העניך דעם סמאָליר אין שטוב. איטליכע פון זיי האָט זיך איהר אַלקירעל, איהר בעל־הבתישקויט, איהר בעט־געוואַנט, איהר מאַן און איהרע קינדערלעך. און קינדערלעך זענען דוקא ביי זיי, ברוד השם, גענוג. ס'איז דארטען שטענדיג א הרהא, א געשריי, א געפילדער: די קינדער צווישען זיך רייסען זיך; די בעל־הבית'טעם קאַכען און באַקען אלע ביי איין אוווען, פיהרען צווישען זיך רכילות, רעדען איינע אויף דער אַנדערער לשון־הרע, קריענען זיך און בעטען זיך איבער, לייהען און פערלייהען איינע דער אַנדערער, אבי ס'איז נאָר פאַרהאַן וואָס, פרייהען זיך אלע אינאיינעם אויף איין שמחה און לעבען כמעט ווי איין משפחה.

רייזעל האָט זיך אויפגעהאַפט ווי פונל'ם שלאָף מיט א נייעם מין געשריי:

— נאָט! נאָט! נאָט! ...

— אָט אַזוי, אָט אַזוי, טאַכטער! — האָט זי שרה־רחל געטרייסט. — אַצינדערט געהען ערשט די רעכטע „וועהען“. נאָך איינע צוויי־דריי נוטע געשרייען וועסט דו, אם ירצה השם, אי־בערקומען געזונטערהייד... אָט אַזוי, אָט אַזוי... מזל טוב דיר, טאַכטער, האָסט געהאַט אַ יונגעל!

אז ס'איז געבאָרען געוואָרען ביי רייזלען דאָס יונגעל, איז דאָס ערשטע געווען אויסבאָדען דאָס קינד, איבערוויקלען און בעטראַכטען אין וועמען איז דאָס געראַטען — און אלע דריי ווייבער האָבען אויסגעשרינגען אין איין קול:

— אַ וועהטיג איהם אין פנים! אינאָנצען „ער“ מיט די ביינער!

נאָכדעם האָט מען אָנגעהויבען שמועסען מכה אַ יכעל פֿאַר דער קימפעטורין. האָט איינע אויסגעוואָרפען דער אַנדערער, פֿאַו וואָס מע האָט נישט פֿערזאָרגט די קימפעטורין האָטש מיט איין עוף. די גאַנצע באַד האָט מען אַרויפגעלעגט, געוויינטליך, אויף אסנה די קורעלאַפניטשקע.

— איהר זענט אַ אירינע, וואָס קאַטאָרי איהר האַנדעלט מיט עופות, זענט איהר ניט קליין געווען פריהער מיט צוויי וואָכען אוועקזעצען איין עוף פון רייזעל'ס וועגען! ? פֿראַסע וואַלטען מיר שוין אַליין געקויפט, און שחיטה-געלט וואַלטען מיר גענומען אויף זיך.

לאַה די בעקערין האָט פֿערקאַטשעט די אַרבעל און האָט זיך אוועקגעשטעלט מאַכען פֿוטערגעבעקס פֿאַר דער קימפעטורין, און פֿרומע די רביצין איז אוועקגעלאָפֿען צו איהר מאַן, רב חיים-חנא דער מלמד, און האָט ביי איהם גע'פֿועל'ט, ער זאל באַלד אַנשרייבען שיר-המעלות'ען פֿאַר דער געוויינערין.

האָט חיים-חנא דער מלמד פֿערקאַטשעט די אַרבעל און האָט אָנגעשריבען שיר-המעלות'ען, וואָס ביי דער רייכסטער גע-ווינערין האָט מען אַזעלכע נישט געזעהן. אין מיטען איז געשטאַ-נען אויסגעמאַהלט אַ געצאַצקעטע פֿיראַמידע ;

ביי די זיימען איז געשטאנען דער געוויסער פסוק :

מכשפה לא תחיה

לא מכשפה תחיה

תחיה מכשפה לא

און אונטען, מיט גאנץ גרויסע אותיות :

ס י נ י ו ס נ ס י נ י ו ס מ נ ג ל פ

די געוויסע פערבאָרגענע ווערטער, וואָס זענען אַ סגולה צו אַ „גוט־אויג“ און צו אַלע צרות. הכלל, עס איז בעשאַפֿען געוואָרען אַלסדינג, וואָס מע בעדאַרף.

די קימפעטורין איז געלעגען און האָט נאָר בעטראַכט די דאָזיגע ווייבער :

— גאָט זאָל זיי צאָהלען! פאַר וואָס קומט דאָס מיר? פאַר וועלכע מעשים טובים?...

אַז די מאַנסבילען האָבען זיך אַביסעל אָפֿגעפאַרטיגט מיט אַלע אַרבייט, האָבען זיי געמאַכט אַ שמועס מכח פֿראַווען אַ ברית. העניך דער סטאַליר, האַטש ער איז אַ איד ניט קיין גביר און קיין יונגלעך איז ער ניט זשערנע ביי זיך, פֿון דעסטוועגען האָט ער געזאָגט, אַז ווי באַלד די שמחה איז ביי איהם אין שטוב, וויל ער די מצוה און נעמט דעם ברית אויף זיך. האָט זיך דער איבעריגער עולם געפֿונען ווי בעלעדיגט :

— פאַר וואָס קומט איהם איינעם אַליין אַזאַ מצוה? ער האָט זעהר שען גע'דרש'עט? דער ברית איז אַלעמען אַ ברית!

אַז ס'איז געקומען צו די כבודים אויסטיילען, איז געוואָרען אַ שטיקעל סכסוך.

העניך דער סטאַליר האָט גערעכענט, אזוי ווי ער איז בעל־הבית, וועט מען איהם מסתמא געוויס אָפֿגעבען סנדק, — האָט ער אָבער געהאַט אַ מיאוס'ען טעות. סנדק, האָבען אַלע געזאָגט, קומט רב חיים־חנא דעם מלמד, מחמת רב חיים־חנא דער מלמד איז אַ איד, וואָס קאָן, פֿערשטעהט איהר מיד, לערנען. האָט שוין

העניך דער סטאַליר געמוזט נאָכשטופען די קארעטע און זאָגען, אז ער האָט אַליין אויך גאָר אַנדערש נים גערעכענט... דערפאַר האָט מען איהם מכבד געווען מיט כסאָשלאַליהו, און מציצה האָט מען געמוזט אוועקגעבען אַסנה דער קורעלאַפניטשקעס מאַן, מחמת אַסנה דער קורעלאַפניטשקעס מאַן איז אַ בייזער איר. ער קאָן מאַכען אַ סקאַנדאַל!

הקיצור, מע האָט זיך מיט די כבודים ווי עס איז איינגעטיילט. איז געבליבען נאָך איין זאָר, סאַמע דאָס בעסטע: וואו וועט מען נעמען משקה?

— משקה? — רופט זיך אַן שרה־רחל די באַבע. — איהר זאָלט שוין אזא דאָגה האָבען מיט אַלדאָס גוטס, ווי איהר האָט אַ דאָגה מיט משקה!

און שרה־רחל האָט געחאַפט אויף זיך דעם קעצענעם בורנוס און איז אוועק צו איהר איידעם יודעל דעם וויינער, וואָס מאַכט די זיסע בראַנפּענס, און האָט איהם געבראַכט צו פיהרען אויפ'ן ברית מיט צוויי פלעשלעך רויטען בראַנפּען, וואָס מע רופט דאָס „קראַמבאַמבולוי“. און אז דער עולם האָט נאָך די פיש גענומען צו גלעזלעך „קראַמבאַמבולוי“, איז מען באַלד געוואָרען לעבעדיג, פריי־ליך, און עס האָבען אָנגעהויבען פליהען לחיים'ס.

— לחיים! — האָט געזאָגט דער „סנדקא“, רב חיים־חנא דער מלמד, אַ איר מיט איין אויסגעפליקטער באַרד פון איין זייט און מיט אַ שוואַרצער גלאַנצענדיגער פעטשיילע אויפ'ן האַלז. — לחיים! לאַז גאָט העלפּען, מיר זאָלען דערלעבען טרינקען אויף זיין בר־מצוה.

— לחיים! — האָט געזאָגט „כסאָשלאַליהו“, העניך דער סטאַליר. — לחיים! לאַז גאָט געבען, מיר זאָלען דערלעבען טרינקען אויף זיין חתונה!

און דער „בעל־מציצה“, אַסנה דער קורעלאַפניטשקעס מאַן, איין אויסגעדיענטער ניקאָלאַיעווסקי סאַלראַט מיט גראַבע שוואַרצע

ליפען, האָט אַרײַנגעהאַקט דריי כוסות מיט אַ מאָל און איז אַוועק
 מיט זײַן ווינשעוואַניע נאָך ווייטער :

— לחיים! לאַז גאָט געבען, מיר זאָלען דערלעבען
 סדרררינקען אויף ברית'ען, אויף בר־מצוה'ס און אויף חתונות ביי
 איהם, און ביי זיינע קינדער, און ביי זיינע אייניקלעך, און ביי
 זיינע אור־אור־אייניקלעך!

און די ווייבער האָבען אויך גענומען צו קאָפּעטשקעלעך, און
 זענען געוואָרען רויטפאַרביג און שטאַרק בערעדעוודיג, און האָ־
 בען גערעדט אַלע אינאיינעם, ווי די גענז.

נאָכדעם האָבען די מאַנסבילען אַרויסגעטראָגען די טישען
 מיט די בענקלעך, אַראָפּגעוואָרפען, מחילה, די קאָפּאַטעס און
 האָבען געחאַפּט אַ טענצעל, מחילה, אין די תּחתונים, ווי, להבדיל,
 שמהת־תּורה.

און אויפ'ן בעטעל, פּערהאַנגען מיט אײַן אַלמען צעריסענעם
 לייליך, אַרומגעשטעקט פון אויבען ביז אַראָפּ מיט שיר־המעלות'ען,
 איז געזעסען רייזעל די קימפעטורין מיט אַ ברעקעלע קינד אויף
 די הענד, געוויקעלט אין שמאַטעס, צוגעטולעט צו דער ברוסט.
 זי האָט געקוקט אויף די דאָזיגע גוטע מענשען, וואָס האָבען גע־
 וואונשען איהר אַזוי פּיעל גוטס, זי ווייסט ניט פאַר וואָס און פאַר
 ווען, און האָט געקוקט אויף איהר קינד, איהר טרייסט :

— אינגאַנצען ע ר ! ע ר מיט די ביינער!

און צוויי טרערען האָבען אַראָפּגעקאַפּעט פון איהרע שענע
 בלויע טיעפע אויגען, געקויקעלט זיך איבער איהר בלאַס אויס־
 געמוטשעט פנים און אַראָפּגעפאַלען אויף דער ווייסער יונגער
 ברוסט.

זחת פון קינדערה

מאנאָלעג.

געשריבען אין יאָהר 1901.

נחת פון קינדער

(מאָנאָלאָג).

— קיין נגיד, הערט איהר, בין איך ניט. ווייט פון א נגיד.
גארנישט. א בעל־הבית מיט א דירה איין אייגענע. האַטש וואָס
האַט מען, משטיינס געזאַגט, ביי אונז פון א דירה? מכות! —
נאָר נחת פון קינדער, קאַז איך מיר באַריהמען. האָב איך, ברודר־השם,
מעהר פונ'ם גרעסטען גביר אין כתרילעווקע! ביי מיר, הערט
איהר, אַז עס קומט א יום־טוב און עס קומען זיך צענויף אַלע קינד־
דער, קיין עין־הרע, זיהן און טעכטער, שניר און איידעמס מיט אַלע
אייניקלעך — ווער איז צו מיר גלייך?
למשל, נעמט פורים צו דער סעודה.

וואָס פאַר א טעם, פרעג איך אַיך, האָט אַ סעודה, אַז מע
זעצט זיך צום טיש איינער אַליין מיט'ן ווייב און מע עסט?
נו, שטעלט אַיך פאַר, אַז איך האָב שוין אָפגעגעסען די פיש
מיט דער יויד, לַאַקשען, צימעס, דאַס, יעניץ — נו וואָס? בלאַטע
שבב־לאַטע! אַ פערד, להבדיל, עסט אויך. אַ מענטש איז דאָר
אַבער גישט קיין פערד. ובפרט אַ איך. ובפרט יום־טוב. ובפרט
אַזא יום־טוב, ווי פורים צו דער סעודה!
קודם כל — די קינדער, קיין עין־הרע.

אַכט האָב איך, זאַלען געזונט זיין, אַלע אויסגעגעבענע.
(געווען צוועלף — פיער זענען, די צו לענגערע יאָהר, אוועקגע־
גאַנגען). האַלב זענען זיהן, האַלב זענען טעכטער; פיער איידעמס

און פיער שניר; האט איהר שוין, קיין עיזיהרע, א קיימאָלן פון זעכצעהן.

היינט אייניקלעך, לעבען זאלען זיי!

נישט צו פארזינדיגען. וואָרום אלע טעכטער און אלע שניר קינדלען, ברודר־השם, אלע יאהר; ביי וועמען ס'איז פארהאן עלף, ביי וועמען — נייען, ביי וועמען זיעבען. קיין עקרות, אזעלכע, הייסט דאָס, וואָס זאלען חלילה נישט האָבען גאר נישט, איז ביי מיר נישט פארהאן.

גאר מיט איין זוהן, מיט'ן מיטעלסטען, האָב איד געהאט אביסעל צו טהון: מוין שנור האָט אַ צייט קיין קינדער נישט געהאט. נישטאָ און נישטאָ — און גענוג!

האָט זיך אָנגעהויבען א סדרה: דאָקטוירים, דער רבי, להבריל דער טאָטער — עם העלפט נישט.

קיזור־הדבר, ס'איז געבליבען — גט'ען זיך.

מילא, גט'ען זיך — גט'ען זיך. ס'איז געקומען צום גט'ען זיך — ווער? וואָס? זי וויל ניט!

וואָס הייסט, זי וויל ניט? זי האָט איהם, זאָגט זי, ליעב. טפּש איינער! וואָס הערסט דו זי, זאָג איד, וואָס זי האָט דיך ליעב? זאָגט ער: איד האָב זי אויך ליעב. וואָס זאָגט איהר אויף דעם חכם? איד זאָג איהם „קינדער“ — זאָגט ער „ליעב“! ... וואָס זאָגט איהר אויף אזאָ לעקיש?

קיזור־הדבר, זיי האָבען זיך נישט גע'גט. און גאָט האָט געהאלפען — שוין אַ יאהר זעכס, אז זי האָט אָנגעהויבען צו קינדלען, קינדעלט זי וואָס אַ יאהר, וואָס אַ יאהר; שיט מיד אַפּ מיט אייניקלעך!

איהר זאָלט זעהען ביי מיר אייניקלעך — אלע געראַטענע, איינס שענער פונ'ם אנדערען, אין זייערע פנים'ער נישט אריינ־צוקוקען! איד זאָג אייך — אַנטיקלעך!

היינט ווי אזוי לערנען זיי! טאָמער ווילט איהר אַ בלאַט גמרא — איז אַ בלאַט גמרא אויסוועניג. פון חומש מיט רש"י, מיט

תנ"ך, מיט דקדוק, מיט די אלע איבעריגע היינטיגע שאלעמויוזען שמועסט מען ניט. זייער לייענען און זייער שרייבען אידיש און רוסיש און דייטש און פראנצויזיש, און און און...

אז איד באדארף אמאל א בריוועל איבערלייענען, איין אדר דעם אנשרייבען, צי וואָס, — ווערד אַ מלחמה: „זיידעניו, אַט וועל איד! זיידעניו, אַט וועל איד!“

אי וואָס, איהר וועט פרעגען „פרנסה“? עט, פארהאן א גרויסער גאָט! ער פיהרט אויס. אַ מאַל אזוי, אַ מאַל אזוי. אַ מאַל בעסער, אַ מאַל ערגער. מאַהלט אַייד, מעהר ערגער ווי בעדער — מע מוטשעט זיך און מע קומט דורך מיט'ן יאהר, אַבי געזונט, ווי זאָגט איהר.

מיין עלטערען זוהן איז געגאנגען ניט שלעכט. ער איז גע-זעסען אין א דארף, אין זלאָדיעווקע איז ער געזעסען, און געהאַט גאַנץ פיין פרנסה; נאָר אז ס'איז אַרויס דער אוקאַן פונ'ם דריטען מאַי, האָט מען איהם געבעטען מחילה; האָט ער דאָד מסתמא גע'בריה'ט זיך, געוואַלט אויסווייזען, אז ער איז ניט קיין „פאַ-סעליווישיסיאַ“, געבראַכט פאַפיערען, אז ער זיצט דאַרטען נאָד פון ששת ימי בראשית, דערלאַנגט אין סענאַט. בקיצור, ס'האַט ניט געהאַלפּען קיין שמעדישראַל, מע האָט איהם אַרויסגעטריבען, און ער קאָן נאָד ער היום צו זיך ניט קומען... זיצט ער ביי מיר מיט ווייב און קינדער. אַ ברירה האָט מען?

און דעם אנדערען זוהן מיינעם געהט נעבאָד גלאַט נישט. וואָס ער זאַל ניט טהון — איז שלים-שלים-מזל, ווי זאָגט איהר, „מיט דער פּוּטער אַראָפּ“. קויפט ער תבואה, ווערד אַ זול. האַנדלעט ער אַיין אַכסען, פּג'ען זיי. ריהרט ער זיך צו צו וואַלד, איז אַ וואַרעמער ווינטער — אַ בר-מזל! ער זאַל אַ קוק טהון אין טייד, וואַלטען גע'פּג'ר'ט אַלע פיש... האָב איד מיד מיישב געווען און זאָג איהם: „ווייסט דו וואָס? פּעקעל זיך אַריבער מיט ווייב און קינדער צו מיר. ממה נפשך!“...

דעם דריטען זוהן מיינעם איז יא געווען נישקשה. איז ער איז דער גרויסער שרפה, ניט היינט געדאכט, אפגעכרענט געווארען, ארויס ווי די מאמע האט איהם געהאט, און האט נאך געהאט אויף זיך א גוט פעקעל מיט א מסירה'לע, מיט א סלעדאוואטעל, מיט צרות, מיט א פרוזיוו — פרענט ניט — ס'איז גוט! ... היינט זיצט ער ביי מיר מיט דער נאנצער האליאסטערע. וואס דענן? ...

נאך איין קלענערען זוהן מיינעם איז, קיין עין-הרע, גאנץ נישקשה'דיג. שייך זאגען נישקשה'דיג? קיין געלט האט ער ניט, נאך ער האט א רייכען שוועהר. דאס הייסט, ער איז ניט אזוי רייך, ווי א בעל-פרנסה, האט געשעפטען א סך, א גרויסער דרעהער, א „קרוטין“, זאל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין! ער דרעהט אזוי לאנג, ביז ער פארדרעהט אי זיך, אי יענעם. נאך וואס דענן? ער דרעהט זיך אלע מאל אויס, דער הונט. ער האט שוין ניט איין מאל גע'פטר'ט אי זיין געלט, אי די קינדער'ס געלט. זאג איד צו איהם: „וואס האט איהר געהאט צו מיין זוהן'ס געלט?“ זאגט ער: „איהר האט עפּים אריינגעלענט א סך פוטער?“ ... זאג איד: מיין זוהן איז מיר דערווייל א קינד“. זאגט ער: „און מיין טאכטער איז ביי מיר ניט קיין קינד?“ זאג איד: „עט!“ זאגט ער: „בע!“ זאג איד: „מילא!“ זאגט ער: „בקיזור!“ א ווארט פאר א ווארט — האב איד אוועקגערופען מיין שמוינער און זאג צו איהם: „טהו א שפיי, זאג איד, אויף דיין שוועהר דעם נגיד, דעם דרעהער, און זעץ דיך אוועק ביי מיר — וואס גאט וועט גע- בען, אבי אינאיינעם“ ...

זעהט איהר, צו איידעמס האב איד נאך קיין גליק נישט. אבער טאקי לחלוטין ניט! דאס הייסט, איד האב צו זיי קיין טענות ניט, און שעם זיך חלילה נישט מיט זיי, ווארום איד האב, מענט איהר מיר גלויבען, אזעלכע איידעמס, וואס דער גרעסטער נביר פארמאגט זיי ניט. פיינע קינדער, מיוחסים, פארשוונען, קעפמענטשען!

איינעם האָב איד אײן אײדעם פון גאָר אַ גרויסען יחוס, אַ צאָצקעלע, אַ זײדען קינד, אַ געראַטענער מיט אַלע מעלות און אַ גרויסער למדן, זיצט און לערענט. איד האַלט איהם ביי זיך אויף קעסט פון נאָך דער חתונה אָן, וואָרום ווען איהר זאָלט איהם קענען, וואַלט איהר אַלײן געזאָגט, אַז ס'איז גאָר אײן עבירה אַרויסצולאָזען אַזעלכס אויף דער וועלט — וואָס וועט פון איהם ווערען?

דעם אַנדערען אײדעם האָב איד שוין נישט אַזאַ יחוס, נאָך דאָס קרן איז אָבער אײן אַנטיק, דהיינו: וואָס ווילט איהר? שרייבען, און לײענען, און השכונ'ען, און זינגען, און מאַנצען, און וואָס ניט? היינט שפּיעלט ער אין שאַך — אַז מע שמוסט, ער יבול'ט! פון דעסמוועגען, הערט איהר, אַז ס'איז ניט באַשערט, ווי זאָגט שלמה המלך: ל א ל ח כ מ י ם ל ח ם — אַלע קענערס געהען אַהן שטיוועל. איד האָב איהם שוין געפרובט אויף אַלע זײטען: ער איז שוין געווען אַ פאַסעסער, און אַ קרעמער, און אַ מלמד, און אַ שרדן — עס געהט נישט, האַטש צערייס זיך! זיצט ער איצט ביי מיר מיט די קינדער, איד וועל דאָך מײן טאכטער אויף דער גאָס ניט אַרויסוואַרפען!

נאָך אײן אײדעם האָב איד, שוין נישט אַזאַ גרויסער קענער, נאָך אויך נישט קײן אבירױער. דער גוטער קאַפּ מיט דער שענער האַנד, מיט דעם בלאַט גמראַ, מיט'ן שענעם פּיסק — אַז ער רעדט, שימען זיך פּערעל, אַ חיות צו הערען!

אײן חסרון נאָר, וואָס ער איז צו אײן אײדעלער, כמעט אַ רוחניות, דאָס הייסט, ער איז נישט איבעריג געזונט. דאָס הייסט, אפילו אַז איהט וועט אַ קוק טהון אויף איהם אַזוי, איז ער, דאָכט זיך, גאָר נישט... נאָר וואָס דענו? דאָס וואָס ער שוויצט, און דערצו נאָך דער הוסט! פון אַ צײט אַז ער האָט באַקומען אַ פאַר סקודנע הוסט מיט אַ מין קוויטש, און ס'איז איהם שווער צו האַפען דעם אַטהעם. דאָקטוירים הייסען איהם טרינקען מילך

און פאהרען קיין בויבעריק אויף א דאָטשע. אַהין פּאַהרען, זאָגט מען, אַלע קראַנקע. דאָרטען, זאָגט מען, איז פאַרהאַן אַ וואַלד אַזעלכער, וואָס איז אַ רפואה צום הוסט. רעכען איה, אס ירצה השם, איבער אַ יאָהר זומער, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען. זיך דורכפּאַהרען מיט איהם קיין בויבעריק. דערווייל, ביז ער וועט אַמאָל ווערען געזונט, ליגט ער מיט'ן ווייב און קינדער, געוויינטליך, אויף מינע פלייצים. עפּים אַ תּירוץ?

היינט האָב איה גאָר איין איידעם, שוין גאָר אַ פּראַסטען. גאָר אַ האַרעפּאַשנעם יונג, דאָס הייסט, חלילה נישט קיין בעל-מלאכה, נישט קיין שניידער, נישט קיין שוסטער, גאָר קיין חדר-יונגעל אויך ניט.

ער איז אַ „פּיליער“ איז ער; ער האַנדעלט מיט פּיש האַנדעלט ער. זיין טאַטע האַנדעלט מיט פּיש, זיין זיידע האָט געהאַנדעלט מיט פּיש, די גאַנצע משפּחה זייערע ווייסען — גאָר פּיש און גאָר פּיש און גאָר פּיש!

דאָס הייסט, זיי זענען אַפּילו גאַנץ עהרליכע אידען, אַרענטליכע, גאָר פּראַסטע מענטשלעך.

וועט איהר דאָך פרעגען: ווי קומט צו מיר אַזא איידעם? מסתמא איז דרינען פאַרהאַן אַ מעשה, ווי זאָגט מען: אין אַ טייף וואַרפען זיך דורך אַלערליי העכט. מסתמא איז מיין טאַכטער'ס גליק אַזוי, אַז זי באַדאַרף האָבען אַ ז אַ טאָן.

דאָס הייסט, האָבען האָב איה צו איהם גאַרניט; מיין טאַכטער לעבט פאַר איהם דוקא גליקליך. וואָרום בטבע איז ער דוקא אַ גוט מענטשעל, אַ דימענט, צוגעלאָזט, הערט איהר, צו אונז אַלעמען ביז גאָר, וויפּיעל ער פאַרדיענט ניט ער אָפּ איהר, און העלפט אויס יענע איידעם מינע און די זיהן ווי ווייט מעגליך. וואָס איז שייך זאָגען? — ער האַרעוועט כמעט אינגאַנצען אויף אונז, און האָט פאַר אונז אַלעמען דרד-אַרץ, וואָרום ער ווייסט

גאנץ גוט, ער פיהלט, פארשטעהט איהר מיד, ווער ער איז און ווער מיר זענען; ער איז ער און מיר זענען פארט מיר! מיט דער האַנד, הערט איהר, קאן מען דאָס ניט אוועקמאַכען.

וואָרום אז עס מאַכט זיך אַמאָל, מע קומט זיך צענויף צוויי שען מענטשען, און מיינע קינדער מאַכען אַ שמועס מכה די קליינע אותיות, עפּיס אַ דין אין שלחן-ערוך, צי אַ שאַרף שטיקעל גמרא, צי גלאַט אַ פּסוק, מוז ער נעבאָד זיצען און שטומען, וואָרום ס'איז פאַר איהם, ניט דאָ געדאַכט, אַ סוד!

אוראי מעג ער זיך איבערנעמען, וואָס ער האָט אַזוינע שוואַך גערט, און מעג האַרעווען פון זייערטוועגען! ווי זאָגט איהר? ניט אַזוי? האַ?

אַצינד, אז איהר זענט שוין אַביסעל בעקאַנט מיט מיינ געד-זינדעל, פארשטעהט איהר שוין וואָס פאַר אַ ש מ ח ה ביי מיר איז און וואָס פאַר אַ נחת איד האָב, אז עס קומט אַ יום-טוב, למשל, פורים צו דער סעודה, און אלע קינדער מיט אלע אייניקלעך, קיין עיזרהער, זעצען זיך אויס אַרום טיש, און מע מאַכט המוציא איבער דעם שענעם גרויסען קלוגען פורים-קוילעטש, וואָס מיט זאפראָן און מיט ראַזינקעס אַרומגעשטעקט, מיט די גוטע געפּעפּערטע און געצוקערטע פּיש מיט חריון, מיט די גוטע געלע לאַנגע לאַקשען מיט יויד, און מע נעמט צו קאַפּלעך משקה, אז גאָט העלפּט אַ פּלעשעל ווימאַראַזיג, איין אמת'ער אַ „קאוועשאַנער“, אַדער אַ גלעזעלע גוטען ווישניק, אַבי ס'איז נאָר דאָ, און פאַר נויט — איז אַ פּראַסט ביסעל יי"ש אויך אַ סחורה, און מע טהוט אַ זינג, איד דעם שושנת יעקב, און נאָר אַ מאַל — שושנת יעקב! און וויעדער אַ מאַל — שושנת יעקב! טהוען אַ האפּ-אונטער די קינדער:

צהלה ושמחה!

און די קליינע שקצים, די אייניקלעך, אויפ'ן דינעם קוואַלעל:

אור ליהודים! אור ליהודים! אור ליהודים!

און מע געהט נאך א טענצעל אויך, — דעמאלט ווער איז צו מיר
גלייך? וואס מיר ברעצקי? ווער מיר רויטשילד? א מלך, ווי
איהר זעהט מיר א אידען, א מלך!
קיין נגיד, הערט איהר, בין איד ניט, נאר נחת פון קינדער
האב איד, ברודר-השם, מעהר פונ'ם גרעסטען גביר אין כתרילעווקע!

א פערשטעקערטע חתונה

נעשריבען אין יאהר 1902.

א פערשמעהרמע חתונה

ווי אזוי זאל זיך נח צעלניקער נישט פרייהען, אז גאט האט
איהם געהאלפען, ער גיט אויס דאס לעצטע קינד, ער מאכט חתונה
די יונגסטע טאכטער?
פאר וועמען?

למאי נפקאמינה — צי פאר ברוכ'ען, צי פאר זרח'ען, צי פאר
פייטלען, צי פאר טרייטלען? — אויסגעגעבען, חתונה געמאכט —
און איין עק!

מיינט איהר דאך, אז נח צעלניקער איז אזא פאטער, וואס
פטר'ט אראפ א טאכטער, א הארב פון די פלייצעס, גלאט אזוי,
אבי פטור געווארען? האט איהר א טעות!
אזא פאטער, ווי נח, האט איהר ניט דעם צווייטען איז דער
וועלט.

דאס גאנצע לעבען זיינס האט ער מקריב געווען פון די קינד-
דערס וועגען: געהארעוועט, אויסגעריסען געווארען, גאנצע טעג
אויף דער היטץ, גאנצע נעכט אויפ'ן פראסט, זיך געשלעפט אין
רעגענס און אין בלאטעס, שוין געלעגען וויפיעל מאל אונטער'ן
וואגען אויך, א פאר מאל ווינטער אין א פאלאנקע, זיך צוגעקיהלט
די לונג, בעקומען א מאדנע הוסט — איהר פרעגט, ווי אזוי מע
ווערד פערשווארצט? אנו, פרובט אויסהאלטען א ווייב מיט קינד-
דער פון א צעלניק-קראם, א „גאלאנטעריי-געשעפט“, אין כהר-
לעווקע!

אז די קינדער זענען געווען קלייניטשקע, פלעגט זיך נח אליון שלאָגען מיט זיי קאפ אָן וואַנד: וויקלען, האַרעווען, צוואַ-גען — אלסדינג.

וועט איהר דאָך פרעגען: וואו איז געווען די מאמע זייערע? די מאמע זייערע, זעלדע, איז געווען פערנומען אין געשעפט, מעהר צווישען פריצים; ער — אין שטאָרט, זי — אין דער סביבה. פאר וואָס עפּים זי, ניט ער? זי פערשמעהט די שפראך, קאן רעדען מיט אַ פריז, איין בריה אויף אַפּזעצען אַ שטיקעל סחורה אין דער פרעמד.

מיט דער שטאָרט קאן זעלדע נישט האַנדלען. אַנקוקען קאן זי ניט די כתרילעווקער קונים — זיי זענען צו קלונ! פריצים — די זענען גאָר אַנדערע מענשען. אַ פריז, אז מע זאגט איהם „יאק באַגאַ קאַחאַם“ — גלויבט ער, און אַ כתרילעווקער איד, איהר זאָלט פאַר איהם, שונא־ציון, האַפּען די ער, וועט ער איידע ענט-פערען מיט אַ שמייכלע:

— למאי זאָלט איהר זיך שווערען? איהר זענט ביי מיר באַ גלויבט אַהן אַ שבועה! ...

נדן ניט נח צעלניקער דער יונגסטער טאכטער זיינער פינף און זיעבעציג; דאָס הייסט, צוזאָגען האָט ער צוגעזאָגט ק"ו, פינף און זיעבעציג בשעת תנאים, און פינף און זיעבעציג שפּעטער, „לכשירחיב“ ...

איז אַבער דער „לכשירחיב“ נאָך נישט געקומען.

אויף דעם „לכשירחיב“ קוקט־ארויס נאָגז כתרילעווקע שוין אַ שאַק מיט יאָהרען, און נישטאָ איהם.

ער וועט אמאָל קומען, צי ניין? עס קאן זיין! מיט וואָס איז ער ערגער פון משיח'ן? וואַרטען דענו ניט אירען אויף משיח'ן? ...

קיצור־הדבר, זייט זיכער, דער שירוד וועט זיך איבער נדן נישט צענעהן. וואָרום ס'איז אַ היימישע זאַך: די מחותנים

קענען זיך און האָבען זיך ליעב; די מחותנת'טעם קענען זיך און האָבען זיך ליעב; חתורכלח קענען זיך און האָבען זיך לי... .

איך האָב מיך שיער ניט אַרויסגעחאַפּט מיט אַ וואָרט! אַז איהר וועט מיר צוואַנגען, אַז עס וועט זיין בסוד, וועל איך אייך עפּים דערצעהלען.

נאָך איידער ס'איז אַיינגעפּאלען רב שלום-שכנא דעם שדכן, ער זאָל רעדען דעם דאָזיגען שידוך, האָבען זיך חתורכלח שוין לאַנג געקענט און געשריבען בריוולעך, וואָס זיי אַליין טאַקי האָבען זיך אַיינס דאָס אַנדערע איבערגעגעבען.

ער האָט געלערענט אין חדר, און זי איז געשטאַנען אין קלייט. אַיינמאָל געהט ער פּאַרביי מיט'ן תּפּילין-זעקעל אין בית-מדרש אַרײַן, ראש-חודש איז דאָס געווען, דערזעהט ער זי שמעהן ביי דער טיר אין אַ רויט סיצען קליידעל, וואָס זי אַליין טאַקי האָט דאָס אויפגענייהט, מיט אַ ווייס געשטיקט שאַלעכעל אויפ'ן קאַפּ, אויך איהר אַייגענע אַרבייט, און איהרע שענע שוואַרצע גרויסע אויגען קוקען גלייך אויף איהם און שמויכלען.

האָט זיך איהם אויסגעראכט, אַז דאָס קוקט זי אויף איהם. די זון האָט געסמאַלעט, און אַ וואַרעם ווינטעל האָט זיך פּער'גנבה'ט, אַ גלעט געטהאָן די פּאה, און ער האָט אַ מורקע געטהאָן: „פּרייך דעל — אַ היבשע נקבה!“...

האָט ער נאָכדעם נישט געקאַנט דאווענען — זי איז איהם געשטאַנען פאַר די אויגען.

סאַמע צו הלל, צו „מזחמצר“, דערמאַנט ער זיך אַן דעם צעלניקער'ס טאַכטער און אַן איהרע שענע שוואַרצע גרויסע אויגען, צעשאַקעלט ער זיך און שרייט דעם „מזחמצר“ אויף אַ קול, טאַמער וועט ער פּערגעסען.

ער געהט פון בית-המדרש אַהיים און קוקט אַהין, טאַמער וועט ער דערזעהען פּריידלען.

ער קומט אין חדר אַרײַן, נעמט זיך צו דער גמרא, קוקט אַרײַן אין תּוספּות — דערזעהט ער פּריידלען.

ביינאכט אין חלום זעהט ער פריידלעך — אומעטום פריי-
דעל!

רב שלום-שכנא דער שדכן איז געפאלען אויף א גלייכער
זאך. ער איז געקומען צו נח צעלניקער אין קלייט אריין איהם
פארלעגען דעם שרוד פאר זיין יונגסטער טאכטער מיט ברוד
בן-ציון'ס יונגעל דוד, און האָט אַרויסגענומען דאָס פּוּשקעלע טאַבעקע
און אָנגעהויבען אויסרעכענען, וואָס פאַר אַיין אַנטיק ער האָט איהם
געבראַכט צו טראָגען פאַר זיין טאַכטער. האָט זיך פּריידעל געמוזט
אַפּקעהרען אָן אַ זייט, מע זאָל ניט זעהען, ווי זי איז רויט געוואָרען.
ביי איהר אויפ'ן ווייסען האַלן, פּערשטעהט איהר מיד, איז
געהאַנגען אַ בענדעל, און אויפ'ן בענדעל איז געהאַנגען אַ קניפעל,
און אין דעם קניפעל האָט זיך געפונען אַ בריוועל, און אין בריוועל
איז געשטאַנען געשריבען אויף אידיש מיט זעהר אַ שענער האַנדי-
שריפט, מיט ציקלעך און מיט קוועטשלעך און מיט דריידלעך, די
דאָזיגע ווערטער:

„טהייערסטע און ליעבסטע נשמה! מיין פריינד
און מיין קרוין, מיין חיות און מיין לעבען! פריידעל,
געזונד זאלסט דו זיין! ווען אונזער טיך זאל זיין
„פון גאלע טינט, און דער וואַלד זאל זיין גאלע פענעס,
„און די גאַנצע וועלט זאל זיין פאַפיער, און איד זאל
„שרייבען צו דיר גאַנצע טעג מיט גאַנצע נעכט, וואַלד
„איד דיר נישט געקאַנט אַרויסשרייבען קיין צעהנטוי-
„זענד-הלק אַפילו פון דעם, וואָס מיין האַרץ טהוט
„פיהלען צו דיר פון דער ערשטער מינוט אָן, וואָס איד
„האָב דערזעהען דיין ליכטיג פנים, וואָס איז שענער
„פון דער זון, און דערהערט דיין זיס קול, וואָס איז
„זיסער פונ'ם זיסטען וויין...“

און אזוי ווייטער.

דאָס פאַרעל האָט לאַנג-לאַנג אַרויסגעקוקט אויף רב שלום
שכנא דעם שדכן, ער זאל פאלען אויפ'ן שרוד. און אַז דער שרוד

איז געוואָרען אַ שרודק, האָט דער חתן געשיקט דער כלה אַ פאַר גיל-
דענע אויהרינגלעך פאַר פּופּצעהן קאַרבען, און די כלה האָט אויס-
גענייהט דעם חתן מיט זילבער אויף סאַמעט אַ ניי תּפּילין־זעקעל,
אַ מגן־דוד מיט צוויי לייבען און מיט אַ קרוין פון אויבען, וואָס מע
האָט דאָס בעדאַרפט אַנקוקען אויף חרושים!

קיין גלייכען איז נישט געווען צו דעם פאַרעל אויף דער
וועלט. שטיל, אַהן ווערטער, האָבען זיי געצעהלט די וואַכען, די טעג,
די שעות, די מינוטען צו דער חופּה — אויף שבת־נחמו איז אַפֿ-
געשטעלט געוואָרען די חתונה — און די גליקליכע צייט איז גע-
קומען, איז אַ גוטער שעה, אַ מזל־דיגער שעה.

ווער עס האָט ניט געזעהען זעלדע די צעלניקערין אינ'ם
טאַג פון איהר פּריידעל'ס חופּה אַרומלויפּען מיט'ן זיידענעם טיכעל,
פּערבונדען פון יענער זייט האַלז מיט צוויי שפיצען, און שרייען
מיט אַ הייזעריג קול: „וואו איז ערניץ נח, וויסט איז מיר?“ —
דער האָט קיין שענס ניט געזעהען און דער פּערשטעהט ניט,
וואָס הייסט „פּערטאַרעאַמט!“

— חתן־כלה פּאַסטען, — האָט זי געשריגען מיט אַ קוויטש —
און איהם האָט דער גוטער יאָהר! נח, וואו ביזט דו ערניץ? נוואַלד,
נח, איך וועל דאָס ניט אויסהאַלטען, נח!

— וואו איז דער מחותן? — האָבען אַיהר געהאַלפּען שרייען
חתן'ס צד. — שוין צייט באַזעצען די כלה! וואו איז דער מחותן?
און דער „מחותן“ איז געזעסען אין אַ ווינקעלע; ער האָט זיך
פּערקלויבען אַהין מיט אַ גוטען ברודער, רב משה־יוסי דעם רב'ס
איידעם, און דערצעהלט איהם אויס זיין ביטער האַרץ, וואָס פאַר
אַ פּערשטעהרטע חתונה ער האָט.

אַלע טעכטער, קיין עין־הרע, חתונה געמאַכט, ווי עס געהער
צו זיין; אַלע מאָל אַראָפּגעבראַכט די יעהופּעצער כלי־זמר;
געקומען צו דער מיזינגע — ניטאָ קיין כלי־זמר! אַ האַפּענדיגע
חתונה! אַ פּערשטעהרטע חתונה!

משהיוסי דעם רב'ס איידעם נלעט זיך דאָס בערדעל, קוקט מיט שמייכלדיגע אויגעלעך אויף דעם נארישען מחותן און זאָגט צו איהם :

— אָט האָט איהר דאָך כליזמר. די היגע כליזמר זענען דענן קיין כליזמר ניט ?

— אויך מיר כליזמר ! — מאַכט צו איהם נח. — אַ חתונה אַהן יעהופעצער כליזמר !

ווען נח ווייסט דאָס פריהער, אַז די יעהופעצער כליזמר זועלען ניט קאָנען זיין, לעגט ער אַפּ די חתונה אויף תצי אלול. שפעטער, נאָך דער חופה, האָט ער וויעדער ניט געסטייעט.

— וואו איז נח ? — שרייט כלה'ס צד.

— וואו איז דער מחותן ? — שרייט חתנ'ס צד.

— דער מחותן ? דער מחותן ?

זעלרע געפינט איהם און ניט איהם אַ רעכטען פסק, טהוט אַ פלעסק בשעת מעשה מיט די הענד :

— שען מאַכסט דו חתונה די מיוזיקע, וועה איז מיר !

— אַהן די יעהופעצער כליזמר — מאַכט נח — איז דאָס

ביי מיר אַ לוייה, נישט קיין חתונה, אַ פאַרשטעהרטע חתונה !

— נאָט איז מיט דיר, נח, וואָס רעדסט דו, נח ? — זאָגט צו

איהם זעלרע מיט פייער. — כתרילעווקער כליזמר זענען קיין

אידען ניט ? כתרילעווקער כליזמר האָבען קיין קינדער ניט ?

כתרילעווקער כליזמר באַדאַרפען נישט עסען ? אייפע — שע-

מען מעגסט דו זיך, שעמען אין דיין ווייטען האַלז אַרײַן !...

רב יהושעהעשיל, אַ פֿרייליכס !

און רב יהושעהעשיל דער כלי זמר, איין עלטערער איד

מיט אַ וואַטאָווער קאַפּאַטע, מיט גראַבע פּאות און מיט אַ לאַנג

גען טליתקטן, טהוט אַ קלאַפּ מיט'ן סמיטשיק איבער'ן פּיעדעל,

און אַ וואַונק צו דער חברה — און כתרילעווקער כליזמר בעוויי-

זען, אַז זיי זענען אויך נישט קיין „יאַלדען“ ; זיי שפּיעלען אַ

פרייליכס, ארבייטען אויף אלע כלים, רייסען די סטרונגעס, ברומען אויפ'ן באס, בלאָזען אין די סרומייטען, פייפען אויף די פלייטען, קלאַפּען אין די טאַצען. דער עולם פלעסקעט צו מיט די הענד, צעשפרייט זיך, מאַכט די ראָד גרעסער און גרעסער. די מחותנים מיט די מחותנת'טעס פון ביידע צדדים נעמען זיך פאר די הענד און מע געהט א פרייליכס.

נישט פאר קיין
אידען געדאכט

געשריבען אין יאָהר 1902.

נישט פאר קיין אידען געדאכט

זיידעל רב שעה'ס איז א יונגערמאן, וואָס זיצט אויף קעסט, טהוט נישט קיין האַנד אין קאלט וואַסער, זיצט און לערענט, האַטש ער האַט שוין עטליכע קינדער. נאָר וואָס האַט ער צו דאָנה'ן, אַז ער איז אַ בן יחיד, און רב שעה איז אַ איד אַ נגיד — איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר איז דאָס אינגאַנצען זיינס. רב שעה איז כלי־מיו נעווען אַ איד אַ בעל־הלואה. זיין „קאָפיטאַל“ איז נעווען צעוואַרפען איבער דער גאַנצער שטאָדט. ס'איז ניט נעווען איין כתרילעווקער, וואָס זאָל ניט זיין שולדיג רב שעה'ן קיין געלד. און דערפאַר האַט ביי איהם אין שטוב תמיד געקאַכט, ווי איז אַ קעסעל: דער אריין, דער אַרויס, דאָרט גענומען, דאָ געגעבען.

ס'איז ביי איהם געווען, להבדיל, א „קאַנטאַר“, א „באַנק“ — אַ באַנק, נאָר אָהן געפאַרבטע טישען און טישלעך, אָהן מענשען אַ סך מיט ווייסע מאַנישקעס, מיט פערדרעהטע וואַנציעס און מיט לאַנגע נעגעל, אָהן פענסטערלעך מיט גראַמעס, אָהן אייזערנע שאַפעס און אָהן מורא'דיגע קאַנטאַביכער און גראַסביכער, וואָס מע קאָן מיט זיי הרג'ענען אַ מענשען.

ביי רב שעה'ן אין שטוב איז געשטאַנען נאָר איין טישעל, אויפ'ן טישעל איז געשטאַנען א „טינטורעל“ מיט א „זעמדערעל“, און איטליכס מאַל, וואָס מע האַט בעדאַרפט פערשרייבען, פלענט מען מוזען אַנשפייצען אין „טינטורעל“, וואָרום אַנדערש האַט דאָס

ניט געוואָלט געבען קיין טינט. און ווייטער איז געווען אין טיר
שעל א טישקעסמעל מיט צוויי רינגלעך מיט א גרויסען שלאָס.
דאָרט, אין טישקעסמעל, איז געווען דאָס „קאנטאָבד“ מיט אלע
חשבונות, וואָס רב שעה אליין טאָקי האָט זיי געפיהרט על-פי
זיין אייגענער בוכהאַלמעריע. היינט, ווי אזוי?

דאָס ביכעל איז בעשטאַנען פון צוויי און פופציג בלעטלעך,
אויף יעדען בלעטעל איז געשטאַנען די סדרה פון דער וואָך,
צעווירעט אויף צווייען, פון איין זייט ק ב ל ת י *, פון דער
אנדערער זייט נ ת ת י ** — און דאָרט איז געווען פערשריבען
אזוי:

נ ת ת י לר' שמחה לעמעשקע על-פי קוויטעל פרשה פקודי י"ג ר"ב.	ק ב ל ת י מר' גרשון פופיק על פי קוויטעל פרשה בראשית ב' ר"ב.
נ ת ת י עוד לר' גרשון פופיק ז' ר"ב.	ק ב ל ת י מר' פיוויל שמוים על-פי קוויטעל פרשה פקודי ד' ר"ב.
ל א נ ת ת י עוד לר' פיוויל שמוים י"ב ר"ב כי ס'אז פארפאלען.	ק ב ל ת י מר' שמחה לעמיש- קע א' ר"ב.
ה ב ט ת י *** לר' שמחה ליתן עוד י"א ר"ב.	ל א ק ב ל ת י מר' גרשון פופיק על פרשה נח, לא קבלתי גם על פרשה לך-לך.

ווי אזוי איז דאָס רב שעה אַרויסגעקראַכען פון די דאָזיגע
חשבונות — ווייסט נאָר איין גאָט! פון דעסטוועגען, וועל איך
איך בעמען, האָט קיין יסורים ניט, ס'איז ניט געווען קיין פראַך
טעסטען, קיין פראַצעסען, קיין לאַדענישען: אימליכער האָט

* גענומען. — ** געגעבען. — *** צוגעזאָגט.

געוואוסט, אז טאמער הערט ער אויף צו צאהלען, ווערד ער אויס
בטוח, — א פארפאלענער אויף אייביג!

און אזוי האט זיך דאס רעדעל געדעהט, געדעהט א צייט
מיט יאהרען, זיך ניט אפגעשטעלט אויף קיין מינוט, ביז...
ביז רב שעה איז געשטארבען.

רב שעה איז געשטארבען, און זיידעל רב שעה'ס האט
איבערגענומען דאס געשעפט.

דורכגעלאזט „שליש׳ם“, האט זיך זיידעל קודם כל גענומען
צו די השבנות און איז אפגעזעסען איבער די ביכער א וואך
דריי, געזעסען און געשריבען, געשריבען און גערעכענט, און האט
געשיקט רופען די בעלי־חובות און רופט זיך אן צו זיי:

— איהר זאלט וויסען זיין, רב־ותים, אז איך בין געזעסען
די גאנצע צייט איבער אייערע השבנות, גערעכענט און גערעכענט,
און האב אויסגערעכענט, אז עס קומט שוין מעהר פון אייך
קיין געלט ניט, איהר זענט ריין.

— וואס הייסט, עס קומט פון אונז קיין געלט ניט? וואס
הייסט, מיר זענען ריין?

— אזוי, ווארום „על פי אלגעברע“ האט איהר באצאהלט
פראצענט און פראצענט דפראצענט זיעבעצעהן מאל אזוי פיעל
נאך מיט דריי זעכצעהנטעל, וויפיעל איהר זענט שולדיג געווען.
נאט אייך אפ אייערע קוויטלעך.

דערהערט אזעלכע דבורים, זענען די כתרי־לעווקער געווארען
אנגעצונדען. זיי האבען גערעכענט, אז דא מוז ליגען עפּים א
המצאה'לע, א שמד־שטיק, ניט אנדערש; האבען זיי איהם א
שמיץ געטהאן די קוויטלעך צוריק אין פנים אריין און האבען
געמאכט א „ויצעקן“.

— ער וויל אונז קוילען! קוילען אהן א מעסער! רב
שעה, זאל האבען א ליכטיגען גן עדן, האט מיט אונז געהאט
דעלט אזוי פיעל יאהרען; זיין קעשענע איז פאר אונז תמיד

נעווען אָפען: קומט ער צו געהן איצט און וויל אונז שטעלען
אין דער בלאַטע!

— נאַראַנים! — שרייט צו זיי זיידעל. — וואָס פאַר נאָר
ראַנים, בהמות איהר זענט! מע זאָגט אייך, אז איהר זענט ריין.
נישט פונ'ם קאַפּ זאָגט מען אייך, „על פי אלגעברע“!

— וואָס דערצעהלט ער אונז פּוזמונות — „אַלבעגרע“!
לאַמיר זיך פאַרלאָזען אויף מענטשען, לאַמיר פרעגען אַ רב.

— צום רב! צום רב! — האַבען געשריען אלע אין איין
קול, און מען איז גענאָנגען צום רב, רב יוזיפיל דעם רב.

ביי'ם רב האָט זיך צענויפגעקלויבען כמעט די גאַנצע שטאָרט.
ס'איז נעווען אַ ליאַרם, אַ געשריי עד לב השמים.

זיידעל האָט געלאָזט אלעמען רעדען — לאַז זיך איטליכער
זאָגען וואָס ער וויל; און ערשט נאָכדעם, אז אלע האַבען זיך
גוט אויסגעשריען, האָט ער געבעטען, אז דער עולם זאָל אויף
אַ וויילע אַרויסגעהן, ער וויל בלייבען מיט'ן רב אַלוי, ער בע-
דאָרף איהם עפּים זאָגען אונטער פיער אויגען.

וואָס ס'איז פאַרגעקומען צווישען זיידעלן מיט רב יוזיפיל
דעם רב — ווייסט קיינער נישט.

מע זאָגט, אז זיי האַבען געהאַט צווישען זיך אַ לאַנגען ווכה.
זיידעל האָט איהם אויסגעוויזען, אז מע סאָר נישט נעמען קיין
פּראַצענט, וואָרום על-פי הקידה איז פּראַצענט גזילה; אַ מענש,
וואָס לעבט פון פּראַצענט, זאָגט ער, איז ערגער פון ערגער, עס
קומט אויס, זאָגט ער, אז אלע דארפען האַרעווען. וואו זשע איז
יושר?

רב יוזיפיל דער רב האָט זיך אפילו געפרוכט איהם איבער-
שפּאַרען מיט „תקון מהר"ם ז"ל“, מיט'ן „ישוב-העולם“, אָהן דעם
וואַלט דאָך די וועלט קיין קיום ניט האַבען, און אזוי ווייטער;
האַט איהם דערויף זיידעל אָפגענטפערט, אז נאָך זיין שכל נאָך
קומט אויס, אז דער „קיום“ איז נאָר קיין קיום ניט, עס געפעהלט
איהם נאָר נישט די גאַנצע וועלט, ווי אזוי זי פיהרט זיך.

— וואס איז דאס פאר א וועלט, — פרענט ער ביי רב יוזיפיל דעם רב — אז אויסחאפען א בייגעל פאר א גראשען. בשעת איד בין הוננעריג הייסט גע'נז'לט, און אפראבעווען א שטאדט מיט אלמנות מיט יתומים, צונעמען ביי זיי דעם לעצטען ביסען, הייסט דאס „געשטעלט זיך“? פאר אפאקען א פינגער קומט „קאטערזשנע סיביר“, און פאר אויסקוילען אכציג טויזענד איינגלענדער אין אפריקע, ווי אכסען, באקומט מען א גילדענעם „מענדאל“ זא האבראסט?...?

— ס'איז א יושר? — מאכט ער צו רב יוזיפיל דעם רב און נעמט איהם אן ביי דער לאץ פון דער קאפאטע. — ס'איז א יושר? אט פאָהרט ארום דער אלטער קרינער נעבאד. דער מלכות פון די בויערען, קלאפט אין אלע טירען, בעט רחמים, מע זאל רחמנות האַבען אויף זיין אָרעם לאַנד; ער וויל נישט מעהר נאָר א דיד'תורה, ער וויל זיך פארלאָזען אויף מענטשען, וואָס מענטשען וועלען פסק'ענען. זאָגט דער: ער וויל זיך ניט מישען, און דער זאָגט: סע פאסט איהם ניט פאר יענעם... דער אזוי, יענער אזוי, — דערווייל ניסט זיך בלוט, וואו איז יושר, פרעג איד איד, וואו איז מענטשליכקייט? און איהר זאָגט מיר נאָר „ישוב“, „מנהגהעולם“, דער „קיום“ פון דער וועלט! א שענער קיום! א שענע וועלט!...

און נאך כדומה אין אזעלכע ווילדע חקירות איז זיידעל אריין מיט'ן רב, פערקראַכען, ווי מע זאָגט, אין „אלה-הששי“, העטרהעט אין די ווייטע דרכים אריין, אַנגעהויבען אַפלייקענען מיינס און ריינס און שותפות'דיגס, אַנגעהויבען אַפלאַכען, רעדען, ווי מע זאָגט, על ה' ועל משיחו ועל ננתקה...

האָט שוין רב יוזיפיל דער רב מעהר נישט געהאַט מיט איהם וואָס צו רעדען און האָט שוין ווייטער נישט געוואָלט הערען אפילו, זיך פערשטעלט די אויהערען מיט ביידע הענד און גע- שריגען:

— גענוג! גענוג! גענוג!

אז זיידעל איז געגאנגען אהיים, האט זיך רב יוזיפיל דער
רב אָנגערופען צום עולם מיט אַ זיפּץ:

— נעבאָד אַ וואוילער יונגערמאן און איין אידעלער יונגער-
מאן און אַ לייטישער יונגערמאן, נאָר נישט פאַר קיין
אידען געדאַכט...

און בשעת מעשה האט ער בעוויזען מיט'ן פינגער אויפ'ן
שטערן, און אלע האָבען פערשטאַנען, וואָס ער מיינט.

דרייפוס אין כתרילעווקע

געשריבען אין יאָנוּר 1902.

דרייפוס אין כתרילעווקע

איך ווייס ניט, אויב די מעשה פון דרייפוס'ען האט נאך ערניץ אָננעמאַכס אזא רעש, ווי אין כתרילעווקע.
אין פאריז, זאָנט מען, האָט דאָס אויך געקאָכט, ווי אין אַ קעסעל- נאַזעטען האָבען געשריבען, גענעראַלען האָבען זיך געשאַסען, און ווייסע-תברה'ניקעס זענען אַרומגעלאָפֿען איבער די נאַסען, ווי משונעים, געוואָרפען היטלען און געאַרבייט מעשים. דער האָט געשריגען: „וויוו דרייפוס!“ און דער האָט געשריגען: „וויוו עסטערהאזי!“ און אידען האָט מען דערווייל געשמירט, גע- מאַכט מיט דער בלאַטע, ווי געוויינטליך... נאָר אזוי פיעל עגמתי נפש מיט אזוי פיעל יסורים און בזיונות, ווי כתרילעווקע האָט דערפון געהאַט — דאָס וועט פאריז ניט האָבען ביז משיח וועט קומען.

פון וואָנען איז מען אין כתרילעווקע געוואָהר געוואָרען פון דרייפוס'ען — דאָס זאָלט איהר ניט פרעגען. וואָרום לַמאָר ווייסט מען דאָרטען פון דער מלחמה, וואָס די איינגלענדער האָ- בען געפיהרט מיט די בויערען? פון וואָנען ווייסען זיי וואָס אין קיטאיי טהום זיך? וואָס פאַר אַ מחותן איז כתרילעווקע מיט קיטאיי? די גרויסע מסחרים, וואָס זיי פיהרען מיט דער וועלט? טיי בעקומען זיי פון וויסאַצקי'ן פון מאַסקווע, און דאָס געלע זומערשטאַף, וואָס מען רופט דאָס „טשע-שוו-טשא“, טראָגט מען

נישט אין כתרילעווקע. דאס איז נישט פאר זייער בייטעל. דאָנֶר קען גאָט, אַז מע קאָן טראָגען זומער אַ נאַקידקע האַטש פֿון פֿאַרוסינע: אַניט, האָט מען אַ ברירה געהן גאָר אַזוי, דאָס הייסט, מחילה, אין תּחִתּוֹנִים און פֿון אויבען אַ ציצענעם אַרבע־כּנפות, און מע שוויצט פֿון דעסטוועגען גאַנץ געשמאַק, אַבי ס'איז נאָר אַ הייסער זומער.

בלויבט דאָך אַלץ די אייגענע קשיא: פֿון וואָנען האָט פֿאַרט כּתרילעווקע אָנגעשמעקט די מעשה פֿון דרייפֿוס'ען? פֿון זיידלען.

זיידעל רב שעה'ס איז דער איינציגער איז שטאַרט, וואָס שרייבט-אויס דעם „צפירה“, און אַלע נייעסען, וואָס טהוען זיך אָפּ אויף דער וועלט, ווערד מען געוואָהר פֿון איהם, דאָס הייסט, ניט פֿון איהם, נאָר דורך איהם. ער לייענט זיי, און זיי פער־טייטשען; ער דערצעהלט, און זיי לערנען דעם פֿשט; ער זאָגט וואָס סע שטעהט, און זיי דרינגען אָפּט פערקעהרט, וואָרום זיי פערשטעהען בעסער.

*

ויהי היום, איז געקומען זיידעל רב שעה'ס אין בית-המדרש אַרײַן און דערצעהלט אַ מעשה, אַז איז פֿאַרײַז האָט מען גע'משפּט אַ אידישען קאַפיטאַן, איינעם אַ דרייפֿוס, דערפֿאַר, וואָס ער האָט אַרויסגעגעבען נויטיגע פּאַפּיערען פֿון דער מלוכה. איז דאָס אין אײַן אויגער אַרײַן, פֿונ'ם אנדערען אַרויס. איינער האָט זיך אַ זאָג געטהאָן פֿאַרבייגעהענדיג:

— וואָס טהוט ניט אַ איד צוליעב פרנסה?

דער אנדערער האָט געהאַט אַ נקמה:

— אַ מצוה! לאַז אַ אידעלע ניט קריבען אויבענאָן און זיך

ניט מישען צווישען קיסרים!

שפעטער, אַז זיידעל איז געקומען און האָט דערצעהלט אַ נייע מעשה, אַז די גאַנצע געשיכטע איז גאָר געווען אַ בלבול, אַז

דער אידישער קאפיטאן, דער דרייפוס, וואס מע האט איהם פער-
שיקט, איז גאָט די נשמה שולדיג, ס'איז גאָר אַ גאַנצע אינטריגע
פון עטליכע גענעראלען, וואס האָבען זיך עפּים צעאַמפּערט —
דעמאָלט האָט זיך שוין דאָס שטעדטעל אַכיסעל פּעראינטערע-
סירט, און דרייפוס איז געוואָרען אַ כתרילעווקער. וואו צוויי
איז ער געווען אַ דריטער.

— געהערט?

— געהערט.

— פאַרשיקט אויף אייביג.

— „וועטשני פאַסעלעניע“.

— אומזיסט-אומנישט!

— אַ בלבל!

גאָר שפּעטער, אַז זיידעל איז געקומען און האָט דערצעהלט,
אַז ס'איז גאָר אַ סברה, אַז דער משפּט זאָל גאָר אַ מאָל גע'משפּט
ווערען, אַז עס האָבען זיך געפונען גוטע מענשען אַזעלכע, וואָס
נעמען זיך אונטער בעווייזען דער וועלט, אַז ס'איז גאָר געווען אַ
טעות די גאַנצע מעשה, — האָט כתרילעווקע אָנגעהויבען זיך
וויגען גאָר אויף איין אַנדער אופן. ערשטענס, איז דאָר דרייפוס
„אונזערער“; און, צווייטענס, ווי קומט דאָס, אַז דאָרטען איז
פאַריז זאָל פאַרקומען אַזאַ פאַסקורנע מעשה? פּע, עפּים זעהר
ניט שען פאַר די „פּראַנצעהוויזענדיגע“! ... עס איז אַוועקגעגאַנגע-
גען אַ שפּאַרעניש און אַ וועטעניש: דער האָט געזאָגט, אַז דער
משפּט וועט גאָר אַ מאָל גע'משפּט ווערען, און דער האָט געדרונט-
גען, אַז ניין: איז אַחר מעשה בית-דין כלום — אַפּגעמשפּט,
איז פּערפאַלען...

וואָס ווייטער-ווייטער האָט מען אויפּגעהערט צו וואַרטען
ביז זיידעל וועט זיך אַמאָל אויסקראַצען צו קומען אין בית-המדרש
אַריין דערצעהלען נייעס פּונ'ם קאפיטאן דרייפוס; מע האָט
אָנגעהויבען געהן צו איהם אַהיים. מע האָט נישט געהאַט מעהר
קיין געדולד געהן צו איהם אַהיים, און מע האָט אָנגעהויבען געהן

מיט איהם גלייך אויף דער פאסט אפנעמען דאס בלאט, און דארטען טאקי דאס איבערלייענען, און דארטען טאקי איבערקויען נאך א מאל און נאך א מאל, שרייען, פילדערען, שפארען זיך און רעדען אלע אינאיינעם, ווי געוויינטליך. ניט איין מאל האט זיי דער אדון דער פאסטמיסטער געגעבען אַנצוהערעניש, זעהר איידעל אפילו, אז א פאסט איז ניט קיין שוהל, להבדיל :

— טוט נע זשידיווסקא שקאלא, זשידי פארהאטיע, טוט נע קאהאל שאכערמאכערי! ...

זיי האבען איהם אבער געהערט, ווי המן דעם גרויגער : ער האט זיי געזידעלט, און זיי האבען געלייענט דעם „צפירה“ און גערעדט פון דרייפוס'ען.

און נישט נאך פון דרייפוס'ען אליין האט מען גערעדט אין כתרילעווקע. עס איז צוגעקומען אלע מאל א פרישינד הארשיון : פריהער „עסטערהאזי“, נאכדעם „פיקערט“, נאכדעם גענעראל „מערסי“, „פעלי“, „גאנזי“, און דערביי איז געזאגט געווארען א המצאה, אז ביי די „פראנצעהויענדיגע“, וויבאלד א נאמען פון א גענעראל, אזוי מוז זיך אויסלאזען מיט א „י“. האט איינער געפרעגט א וויעדעראנאנד :

— נו, און מיט בודעפערען וואס וועסט דו טהון ?

— הערסט דו ? האט ער טאקי געהאט א מפלה.

— כן יאכרו !

צוויי פארשוניגען זענען געווען אין כתרילעווקע, וואס די גאנצע שטאדט האט זיי לייעב געקריגען, אויסגעגאנגען נאך זייערע טריט. דאס זענען געווען „עמיל זאל“ און „לאמבארדי“. פאר „עמיל זאלען“ וואלט זיך יעדער איינציגער מפקיר געווען. א ווערטעלע אויסצורעדען — „עמיל זאל“ ! אז עמיל זאל וואלט קומען, למשל, קיין כתרילעווקע, וואלט די גאנצע שטאדט איהם ארויסגעקומען אקעגען מיט א ברודי-הבא, אויף די הענד וואלט מען איהם גע-טראגען.

— וואס זאגט איהר אויף זיינע בריוולעך ?

— פערעל! דימענטען! בארליאנטען!

אויף פון „לאמבארין“ האט מען געהאלטען איין עולם ומלואו. דער עולם האט געקוועלט, נתפעל געווארען און געלעקט די פינגער פון זיינע דרשות. האטש האַרכען האט איהם אין כתרילעווקע קיינער נישט געהאַרכט, נאָר מע האַט פערשטאַנען מיט'ן שכל, אַז ער בעדאַרף קאַנען רעדן.

איך ווייס נישט, אויב דרייפוס'עס משפחה אין פאריז האָט בען אזוי ארויסגעקוקט אויף דרייפוס'ען, ער זאָל קומען פונ'ם שענעם אינזעל, ווי עס האָבען ארויסגעקוקט דערויף די כתרילעווקער אידען. מע קאן זאָגען, אַז זיי זענען געפאַהרען גלייך מיט דרייפוס'ען אַזש פון דאַרטען אויפ'ן ים, ממש געפיהל'ט, ווי זיי שווימען: אַטאַט הויבט זיך אויף אַ שטורמווינד און צע־שמיסט דעם ים אויף אַלע זייטען, די חוואַליעס פלעסקען און וואַרפען דאָס שיה, ווי אַ שפענדעל, אַרויף אין אַראָפּ, אַרויף און אַראָפּ.

— רבנו של עולם! — האָבען זיי מתפלל געווען ביי זיך אין האַרצען. — זאָלסט איהם האַטש ברענגען בשלום אַהין, וואו דער משפט בעדאַרף זיין! זאָלסט האַטש עפענען די אויגען פון די ריכטער און קלאָר מאַכען זייערע מוחות, זיי זאָלען געפינען דעם שולדיגען, און די גאַנצע וועלט זאָל אַרויסזעהן אַז ער גערעכטיגקייט, אָמן סלה! ...

דעם טאָג, וואָס ס'איז אָנגעקומען די גוטע בשורה, אַז דרייפוס איז שוין דאָ, איז אין כתרילעווקע געווען אַ יום־טוב. זיי זאָלען זיך ניט שעמען, וואָלטען זיי פערשלאָסען די קלייטען.

— געהערט?

— אַ דאַנק השם יתברך!

— כ'וואָלט אַ בעל'ן געווען זעהען, ווי אזוי איז געווען דאָס

ערשטע באַגעגעניש מיט'ן ווייב?

— און איך וואָלט אַ בעלז געווען אַנקוקען בשעת מעשה די קינדערלעך, אַז מע האָט זיי געזאָגט: דער טאטע איז גע- קומען.

ווייבער, וואָס זענען בעת מעשה געזעסען, האָבען בעהאַל- טען די פּנימ'ער אין די פּאַרטיכער, כלומר'שט געשנייצט די געזער, מע זאָל נישט זעהן, אַז זיי וויינען. ווי כּתּרילעווקע איז איין אָרעם שטעדטעל, וואָלט יעדער אָפּגעריסען דאָס לעצטע פּונ'ם לעצטען און וואָלט זיך דורכגעפּאָהרען אַהין, אַ קוק טהון האָטש פּון דערווייטען.

אַז דער משפּט האָט זיך אָנגעהויבען, איז געוואָרען אַ קאָ- כּעניש, גאָט זאָל שומד ומציל זיין. נישט נאָר דאָס בלאַט—זייד- לען האָט מען צעריסען אויף שטיקלעך. מע האָט זיך געוואָר- גען מיט'ן עסען, מען איז ניט געשלאָפּען קיין נעכט. מע וואָלט שוין געהרען דערלעבען מאָרגען, מאָרגען — איבער-מאָרגען, און אזוי אַלע טאָג.

מיט אַ מאָל איז געוואָרען אַ מהומה אין שטאָדט, אַ טומעל, אַ געשריי, אַ געפּילדער, — חושך! חושך! דאָס איז געווען דעמאָלט, ווען מע האָט געשאָסען אויף אַדוואָקאט לאַבאָרי. די כּתּרילעווקער האָבען איינגעלעגט די וועלט.

— פּאַר וואָס? פּאַר ווען? אַזאַ רציחה! אומזיסט- אומנישט! ערגער ווי אין סדום!

דער דאָזיגער שאַס האָט זיי דעם קאָפּ אַראָפּגענומען. די דאָזיגע קויל האָט זיי געטראָפּען גלייך אין האַרצען אַרײַן. גלייך ווי ער האָט געשאָסען אויף כּתּרילעווקע.

— רבּנו של עולם! — האָבען זיי מתפלל געווען ביי זיך אין האַרצען. — בעווייז דייע וואונדער, דו קאַנסט דאָך, אַז דו ווילסט, טהו אַ נס, לאַמבאָרי זאָל האָטש בלייבען לעבען.

און גאָט ברוד'הוא האָט אַ נס געטהאָן, ער איז געבליבען לעבען.

*

אז ס'איז געקומען צום לעצטען טאג פונ'ם משפט, האָט דאָס מיט די כתרילעווקער געוואָרפען ווי אַ קדחת. זיי וואָלטען אַ בעלן געווען אַנשלאָפען ווערען אויף אַ גאַנץ מעת-לעת און אויפֿ-חאַפען זיך דעמאָלט, ווען דרייפוס וועט, אַם ירצה השם, שוין זיין פֿריי. נאָר, ווי אויף צר־להכעים, האָט זיך ביי קיינעם דאָס אויג נישט געקאָנט צומאַכען. מע האָט זיך יענע נאכט געקאָמט־שעט פון איין זייט אויף דער אַנדערער, מלחמה געהאַלטען מיט די וואַנצען און אַרויסגעקוקט, עס זאָל שוין ווערען טאָג.

אז ס'איז געוואָרען טאָג, איז מען אַוועק אויף דער פּאַסט. די פּאַסט איז געווען פּערשלאָסען און דער טויער אויך. ביס־לעכווייז האָט זיך דער עולם אָנגעהויבען צענויפקלויבען אַרום דער פּאַסט, און ס'איז געוואָרען פּערפֿלייצט די גאַס. אידען זענען אַרומגעגאַנגען הין און צוריק, געגעהנעצט, געצויגען זיך, געדריעהט די פּאה און געזונגען שטילערהייד פון הלל.

אז יאַרעמע דער סטאַראַזש האָט געעפּענט דאָס טויער, האָבען אידען אַ לאַז געטהאָן זיך אַלע מיט אַ מאָל. איז יאַרעמע געוואָרען אָנגעצונרען, בעוויזען, אז דאָ איז ער בעל־הבית, און האָט זיך צעלאָזט אויף זיי און, מחילה, זיי אַרויסגעטריבען מיט בזיונות פון דער פּאַסט אין דרויסען אַרויס, און דאַרטען האָבען זיי געוואָרט אויף זיידלען, אַזוי לאַנג, ביז זיי האָבען זיך פּאַרט דערוואָרט. און אז זיידעל האָט אָפּגענומען דאָס בלאַט און האָט זיי איבערגעלייענט דעם שענעם פּסק פון דרייפוס'ען. איז געוואָרען אַ געשריי, אַ ליאַרם — הימעל עפען זיך! דער געשריי איז געווען ניט אויף די ריכטער, וואָס האָבען שלעכט גע'פּסק'עט, נישט אויף די גענעראַלען, וואָס האָבען געשוואָרען פּאַלש, נישט אויף די „פּראַנצעהוויזענדיגע“, וואָס האָבען זיך אַזוי ניט שען אויסגעפּיינט, — ניין! דער געשריי איז געווען אויף זיידלען.

— סע קאָן ניט זיין! — האָט כתרילעווקע געשריגען אין
 איין קול. — סע קאָן ניט זיין אין דער וועלט אזא משפט!
 הימעל און ערד האָבען געשוואַרען, אז דער אמת מוז אַרויף, ווי
 בויםעהל אויפ'ן וואַסער. וואָס וועסט דו אונז דערצעהלען מעשיות?
 — בהמות! — שרייט נעבאָד זיידעל מיט אלע כוחות און
 שטופט זיי דאָס בלאַט גלייך אין פנים אַרײַן. — נאָט זעהט וואָס
 סע שטעהט אין בלאַט!

— בלאַט-שמאַט! — שרייט כתרילעווקע. — און אז דו
 וועסט זיך שטעלען אָם דאָ מיט איין פֿוס אויפ'ן הימעל און מיט
 דער אַנדערער אויף דער ערד — וועלען מיר דיר גלויבען? ס'איז
 אַ זאָר, וואָס עס קאָן ניט זיין! עס קאָן ניט זיין! עס קאָן
 ניט זיין! עס קאָן ניט זיין!

אַ סימן — ווער איז געווען גערעכט? ..

קײן עין-הרע נײַט

מוֹאַנאַלֶאָג.

געשריבען אין יאהר 1902.

קײן עײַז־הרע נײַט

(מאַנאַלאָג)

— ווי איהר זעהט מיך אַטאָ — מאַכט צו אונז אַ כתר־
לעווקער בעל־עגלה, וואָס האָט זיך אויסגעדריעהט צו אונז אין דער
בויד ארײַן, און די פערדלעך מיט'ן וואַגען האָט ער געלאָזט אויף
גאַטס'ס בעראַטע — ווי איהר זעהט מיך אַטאָ, בין איך מיר אַ
איך מיט קײן עײַז־הרע צוויי פערדלעך אייגענע; יענער, דער
בולאַנער, איז ביי מיר שוין קײן עײַז־הרע דאָס אַכטע יאָהר, ווי
איהר קוקט איהם אָן, אַ שווערפּיסײַגער, נישט אזאָ לויפער, נאָר
אַ „נעמער“ קײן עײַן הרע אַ גוטער, און דער קאַשטאַנעוואַטער
איז אויך קײן עײַז־הרע אַ יאָדעריג פערדעל. מיט אַזעלכע צוויי
פערדלעך, אַז גאָט שיקט צו גוטע פאַרשויןדלעך, און אַ סך, קאָן
מען האָבען פּרנסה קײן עײַז־הרע מיט'ן פּולען מויל, און פּרנסה —
דאָס מוז מען, וואָרום אין דער היים איז פאַרהאַן אַ ווייב מיט
קײן עײַז־הרע זעכס פיקערס; זי קינדעלט קײן עײַז־הרע אַלע
יאָהר, אַסתר הייסט זי, און דערפאַר האָט זי טאַקי אַ פנים
פון אַ רוח. געווען אזאָ שענע קײן עײַז־הרע, אַזאַ־אײדעלע,
אַ צורה־מלוכה, בשעת איך האָב חתונה געהאַט פאַר איהר; כ'בין
נאָך דעמאָלט געווען אַ שמײסער ביי יענעם, אַ בחור קײן עײַז־הרע
אַיין אײַזען. וואָס מיר ווינטער? ווער מיר זומער? וואָס מיר
שניי? ווער מיר בלאַטע? איבערגעקעהרט זיך דער וואַגען?

אליין גענומען אויף די פלייצעס און אליין קיין עיז־הרע אויפ־
 געהויבען איהם פון דער בלאַטע, אפילו זיך ניט פארקרימט. אט
 אזא מין פארשוין בין איד געווען. און זי, אסתר הייסט דאָס.
 איז געווען א יתומה, און דוקא א בעל־הבתיש קינד, א מלמד'ס
 א טאכטער, נאָר מחמת זי איז געווען ניט איינע, קיין עיז־הרע
 אכט שטיק זענען זיי געווען, און די מוטער איז איין ארעמע.
 אלמנה, האָט זי געבאָר זעהר געוואַלט חתונה מאַכען די טאכטער.
 האָט מען איהר גערעדט שדוכים קיין עיז־הרע די שענסטע, די
 פיינסטע שדוכים. נאָר איין חסרון — קיין געלט איז ניט געווען.
 און מיר זענען געזעסען אונטער איין דאָך, זענען מיר געזעסען.
 רופ איד זיך אָן צו איהר איינמאָל, צו אסתר'ען הייסט דאָס.
 יום־טוב איז דאָס געווען, אַלע זענען געווען אין שוהל: „אסתר,
 זאָג איד, דו וועסט מיך נעמען?“ שווייגט זי. זאָג איד צו
 איהר נאָר א מאָל: „אסתר, זאָג איד, קוק ניט, זאָג איד, וואָס
 איד בין א שמייסער, זאָג איד, ביי יענעם, איד האָב צענויפגעד
 שלאָגען, זאָג איד, מיין אייגענס קיין עיז־הרע א קערבעל עטליכע
 און דרייסיג; האָב איד נאָר חתונה, זאָג איד, אזוי קויף איד
 מיר באַלד א פֿערדעל און ווער אליין, אם ירצה־השם, א בעל־עגלה,
 זאָג איד, און א יונגעל, זאָג איד, בין איד קיין עיז־הרע א האַרעפאָש־
 נער, האַרעווען קאָן איד, עס וועט דיר, זאָג איד, זיין ביי מיר קיין
 עיז־הרע גוט ווי די וועלט, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעסטען!“
 שווייגט זי.

קיצור, מיר האָבען חתונה געהאַט. אַז מיר האָבען חתונה
 געהאַט, האָט זי באַלד אָנגעהויבען קינדלען, קיין עיז־הרע אַלע
 יאָהר, אַלע יאָהר א קינד; און אַז זי האָט אָנגעהויבען צו קינדלען,
 האָט זי אָנגעהויבען קרענקען, און אַז זי האָט אָנגעהויבען צו קרענ־
 קען, האָט זי געקרענקט און געקרענקט, אַוועקגעקרענקט א צייט |
 זאָג איד צו איהר: „אסתר, וואָס וועט זיין, זאָג איד, דער
 תכלית, וואָס דו קרענקסט?“ לאַכט זי. „אסתר, זאָג איד, דו
 לאַכסט און מיר טריפט זיך בלוט, קוקענדיג אויף דיר; טאָ-

מער, זאג איך, וואָלטען מיר זיך דורכגעגאנגען צום דאָקטאָר ? אפשר, זאָג איך, וועט ער געפינען עפּים א סגולה? ... האָבען מיר זיך אָנגעהויבען צו קלויבען צום דאָקטאָר. האָבען מיר זיך געקלויבען און געקלויבען, וואָרום ווען האָב איך צייט, משטיינס געזאָגט, אז די גאַנצע וואָד איז מען קיין עין־הרע אין דער אַרבייט ? סידען שבת ?

קיזור, מיר האָבען זיך ארויסגעריסען איינמאָל אין אַ שבת צום דאָקטאָר. געקומען צום דאָקטאָר, פרעג איך דעם דאָקטאָר : „וואָס טהוט מען, זאָג איך, פאַני מאַרשאַלקי, וואָס זי קרענקט ?“ נעמט ער און באַטראַכט זי און הערט זי אויס און רופט זיך אָן צו מיר : „דיין ווייב איז ניט געזונט“. זאָג איך צו איהם : „פאַני קאַנסוליאַרושע, גוט וואָס איהר האָט מיר געזאָגט, אַניט, וואָלט איך ניט געוואוסט !“ מאַכט ער צו מיר : „נישט דאָס האָב איך דיר געוואָלט זאָגען ; איך האָב דיר געוואָלט זאָגען, זאָגט ער, אז דו באַדאַרפסט זי אָפהיטען, היטען ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פּונ'ם אויג ; זי טאָר, זאָגט ער, ניט האָבען קיין קינדער מעהר, וואָרום טאַמער האָט זי נאָך אַ צוויי קינדער, זאָגט ער, וועט זי קלאַפירען“. „קלאַפירען ? — זאָג איך. — בייסט אייך אַפּ די צונג, פאַני ! זי איז ביי מיר, זאָג איך, איינע, זי איז ביי מיר טייערער פון זיך אַליין, און פון מיינע צוויי פּערדלעך אפּילר, און איהר רעדט נאָר פון קלאַפירען, זאָג איך. וואָס טויג מיר. זאָג איך, אייערע עצות ? איהר ניט איהר עפּים אַ רפואה, זאָג איך, אַ סגולה, זי זאָל אויפהערען, זאָג איך, קרענקען !“ ... אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ער האָט איהר פאַרשריבען אַ רפואה, פּראַשׂ קעם אַזעלכע, און מיר געהען אַהיים. געקומען אַהיים, זאָג איך צו איהר : „אַסתר, האָסט געהאַרט וואָס דער קלונער דאָקטאָר האָט געזאָגט ?“ ... לאַכט זי.

קיזור, עס געהט אוועק נאָך אַ יאָהר און נאָך אַ יאָהר, און וואָס ווייטער ווערד זי ערנער און ערנער, און די קינדער, איהר זאָלט זעהען, דוקא קיין עין־הרע איבערגעוואַשענע קינדער, איינס

און איינס. דאָס עלטערע יונגעל שוין אַלט קיין עיזהרע דאָס דרייצעהנטע יאָהר, געגעבען איהם אין חדר, געוואַלט מאַכען פאַר אַ למדן — ווער, וואָס? אַז דער קאַפּ איז איהם נאָר ביי די פערדלעך! און אזוי איז דער אַנדערער, און אזוי איז דער דריטער. איך קום צו פאַהרען אַהיים און שפּאַן אויס די פערדלעך — אַהאַ! מיין חברה קיין עיזהרע איז דאָ: איינער אויפ'ן וואַגען, דער אַנדערער אונטער'ן וואַגען, איינער אויף איין פערדלעך, דער אַנדערער אויפ'ן אַנדערען פערדלעך, און דער קלענערער זיצט נאָר רייטענדיג אויפ'ן דישיעל. „ווייסע-חברה'ניקעס, זאָג איך, ניט גע- דאַכט זאָלט איהר ווערען! נעחיי וואַלט איהר בעסער חשק געהאַט צום סדור!“... עס פאַרדריסט מיך, סטייטש, סע קאַסט מיך בלוט, איך צאָהל שכר-למוד, ווער פאַרשוואַרצט אַ נאַנצע וואָך, פאַהר- ארום היז און ציריק מיט'ן ביידעל, פאַרדיען טאַקי קיין עיזהרע דאָס שטיקעל ברויט, אַבער טאַקי נישט מעהר ווי דאָס שטיקעל ברויט, מחמת די גרעסטע העלפט געהט אַוועק אויף זיי, להבדיל, אויף די פערדלעך הייסט דאָס, זיי דאַרפען קיין עיזהרע היי און האַכער אַלע טאַג, דעם וואַגען שמירען דאַרף מען אויך, און אַ שטוב קיין עיזהרע אויסהאַלטען איז נישט קיין ווערטעלע, און אַליין איז מען אויך אַ מענטש, אונטערוועגענס קיין עיזהרע אַליין אַ בעל-עגלה, שוין נישט קיין שמייסער ביי יענעם, אַמאַל אַביסעל בראַנפען, אַמאַל פאַרבייסען, די נשמה אויסשפייען קאָן מען ניט, און אין מיטען דרינען, טראַך, פאַלט נאָר אַ פערד, איז איין עק, אויס גדולה!

אַ שטיקעל גליק, הערט איהר, פאַר נאַשבראַט, וואָס גאַט האָט געשענקט אונז דאָס שטיקעל שבת — אַ מתנה פון זיין ליבען נאַמען. קומט שבת, וועט איהר מיך ניט דערקענען, קיין עיזהרע גאָר איין אַנדער מענטש! אַז איך קום פאַרפריה פּרייטאַג אַהיים, איז ראשית חכמה פון אַלע ראשית חכמות — אין טרחץ אַרײן. דאַרטען פאַרע איך מיך קיין עיזהרע אויס אויף אַלע זייטען, ווערד אויף מיר אַ נייע פעל. איך קום אַהיים

א פרישער, א צאפעלדיגער, טרעף איד אויפ'ן מיש די שענע צוויי אויסגעריבענע מעשענע לייכטער מיט קיין עיז־הרע צוויי גרויסע קוילעטשען, און די קלוגע פיש קיין עיז־הרע לאָזען זיך הערען שוין פונ'ם אויפ'ן־אויוען איבער דער גאַנצער שטוב, און אין שטוב אין ווארעם קיין עיז־הרע, ריין און ציכטיג אין אלע ווינקעלעך, האָטש שפיעגעל זיך, דער טשאַלענט אין פאַררוקט, דער פריפעטשיק אָפגעשמירט, די קאַץ ווארעמט זיך, און איד להבדיל בין מעביר די סדרה קיין עיז־הרע צוויי מאָל; נאַכרעם געה איד מיר אין שוהל־אַרין דאוונען און קום אַהיים מיט'ן ברייטען גוט שבת, זאָג אָפ די שלום־עליכם, מאַך קיין עיז־הרע דעם פיינעם קידוש איבער קיין עיז־הרע אַ גוט ביר סעל בראַנפען, עס־אָפ קיין עיז־הרע די גוטע וועטשערע, די אמת'ע פיש, די ריינע יוד מיט'ן צימעסדיגען צימעס, און לעג מיד רוהען. שלאָף איד אָפ קיין עיז־הרע די נאַכט ווי אַ מלך; און אין דערפריה געה איד מיר אין שוהל־אַרין, קיין עיז־הרע ווי אַ גראַף, און אין דערהיים ווארטען שוין אויף מיר קיין עיז־הרע אלע שבת'דיגע מאַכלים: דער בעל־הבתישער רעטאָד מיט די כשר'ע ציבעלים, די געהאַקטע אייער מיט'ן שענעם לעבער, די פיינע פעטשאַ מיט'ן לייטישען קנאַבעל, די הייסע יוד מיט'ן פעטען קוגעל, וואָס רינט פון איהם קיין עיז־הרע די שמאַלץ ווי פון אַ וואַרעטשיק. אודאי קאָן מען נאָך אזא מיין סעודה קיין עיז־הרע גוט שלאָפען. און אז מע שלאָפט זיך אויס נאָך אזא וואַרעמעם, וויל מען דאָך קיין עיז־הרע אַ טרונק. און אז מע ברענט אויפ'ן האַרצען, זאָגט איהר, איז עפעלקוואַם נישט קיין שלעכט ביסעל משקה, און באַרלעך־צימעס נישט קיין שלעכט מאַכל. און אז מע טרינקט אויס אַ קוואַרט עפעלקוואַם קיין עיז־הרע און מע פאַרבייסט מיט באַרלעך־צימעס, נעמט מען זיך צום תהלים און מע רייכט קיין עיז־הרע געשמאַק איין קאַפיטעל נאָכ'ן אַנדערען; זיי פליהען קיין עיז־הרע, די קאַפיטלעך, ווי די ווערסטען אויפ'ן גרויסען טראַקט, איינס נאָך דאָס אַנדערע, איינס נאָך דאָס אַנדערע, אַהן אַ פאַפּאַס, וואַרום

ווי איהר זעהט מיר, האַטש א בעל־עגלה, נעהט ביי מיר קיין עין־
 הרע דער תהלים, ווי א מזמור, הלואי וואַלטען אזוי מיינע ממזרים
 געקאנט איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר נאָך סאַטע־כאַמע,
 א רוח אין זייער פאַטער און מוטער אריין — — — טפּררררר,
 איינגעזונקען זאָלט איהר ווערען!...

אזוי האַט אויסגעלאָזט פּלוצים דער כתרילעווקער בעל־עגלך.
 צו זיינע פּערדלעך, דעם „בולאַנעם“ מיט'ן „קאַשטאַנעוואַטען“
 וואָס האָבען אַ נעם געגעבען דעם וואָגען באַרג־אַראָפּ און געגעבען
 אַ טראַגאַוועק איהם פּייל אויס'ן בוינען. און איידער מיר קוקען
 זיך ארום, ליגען מיר אַלע מיט'ן וואָגען אונטער'ן באַרג אין דער
 בלאַטע. די פּאַרשוינען, וואָס זענען געזעסען „פּאַריטש“, אַקעגען
 אונז, ליגען, מחילה, פון אונטען; און מיר, בוידפּאַרשוינען —
 פון אויבען, אויף זיי. און דער „בולאַנער“ מיט'ן „קאַשטאַנע
 וואַטען“, פּערוואַרפען די קעפּ אַרונטער, באַרבּלען זיך מיט די פּינג
 האַרהלען, ווילען נעבאָך אַרויסקאַראַטשקען זיך — און קאַנע
 נישט.

— פֿון זינט איד בין צו מיין שכל געקומען, הערט איהר, —
 אזוי מאַכט צו אונז דער כתרילעווקער בעל־עגלה, א פּערשעמטער,
 נאַכדעם ווי ער האַט אויפּגעהויבען די פּערד מיט'ן וואָגען מיט אַלע
 פּאַרשוינען — פון זינט איד בין אַ בעל־עגלה, קיין עין־הרע שוין
 עטליכע און צוואַנציג יאָהר, טרעפט זיך מיר, איד זאָל דאָ ליגען
 באַרג־אַראָפּ מיט'ן וואָגען וויפּיעל מאַל, מיינט איהר? — סך־הכל
 ד א ס ד ר י ט ע מ אָ ל, קיין עין־הרע ניט!...

איהם מעג מען מקנא זיין

געשריבעז איז יאהר 1902.

איהם מעג מען מקנא זיין

זינט כתרילעווקע איז א שטאדט געדענקט דאָרט קיינער ניט אזא לוייה, ווי עם האָט געהאַט רב מלך דער חזן.
רב מלך דער חזן איז געווען א איד איין ארעמאן, איין עני ואביון, גלייך מיט אלע כתרילעווקער בעלי־בתיים, און האָט פֿער־דיענט אזא לוייה נאָר דערפֿאַר, וואָס ער איז געשטאַרבען יום־כּפּוּה צו געיליה.

אזוי שטאַרבט א צדיק, א גרויסער צדיק.

די זון האָט שוין געהאַלטען ביי אונטערנגעהן, זיך געזעגענט מיט כתרילעווקע און אַריינגעקוקט דורך די פענסטער פֿונ'ם אַלטען בית־המדרש און בעלייכט די טוידטע אויסגעמוטשעטע פּנימ'ער, די געלע טליתים מיט די ווייסע קיטלען פֿון די בעלי־בתיים, וואָס האָבען אויסגעזעהען ווי לעבעדיגע מתים.

דאָס, וואָס ווערד אַנגערופֿען הונגער, האָבען שוין די דאָזיגע לעבעדיגע מתים לאַנג אויפֿגעהערט צו פּיהלען. זיי האָבען נאָר געפּיהלט, אַז עם לאַזען זיך אויס די כחות, אַז עם געהט זיי אויס דאָס חיות. זיי זענען געזעסען איבער די מחזורים, געשאַקעלט זיך, געקוויקט זיך ווער מיט „חלש־טראַפּענס“ און ווער מיט אַ שמעק טאַבעקע, און געזונגען, אונטערגעהאַלפֿען רב מלך דעם חזן.

רב מלך דער חזן, אַ שענער איד מיט אַ לאַנגער באַרד, מיט אַ ברייטען קאַלנער, איז פֿון גאַנץ פֿריה אַז געשטאַנען פֿאַר'ן

עמוד אויף די פיס; ער איז געשטאנען פאר'ן רבונר-של-עולם מיט אויפגעהויבענע הענר, געדאווענט געטריו, געשמאק, ייזיינינט און געבעטען ביי איהם רחמים פאר די בעלי-בתים, וואס האבען איהם געשיקט פאר א שתדלן, א חאדאטאיי, מע זאל זיי מוחל זיין זייערע גרויסע זינד און מע זאל זיי אג'חתמ'ענען א גוט קוויטעל, אגצייכענען זיי א גוט יאהר.

אויף אזא אדוואקאט, ווי רב מלך, האבען זיך די בעלי-בתים פון דעם אלטען בית-המדרש, נישקשה, געקאנט פערלאזען.

ערשטענס, די געמבע; אלטע בעלי-בתים דערצעהלען, אז אין דער יוגענד האט ער, זאגט מען, געהאט א שארפע שטימע, א „שאגת ארי“; האט ער געעפענט א מויל, האבען געציטערט די ווענד פונ'ם בית-המדרש און עס האבען געקלונגען די פענסטער. היינט איז ער געווען א גרויסער בעל-בכי, פלעגט וויינען, גיסען, ווי א בערעזענע, און אויף איהם קוקענדיג — דער גאנצער עולם.

אויף דער עלטער איז ביי איהם די שטימע געווארען אביסעל צוגעלעגערט און ס'איז איהם פערבליבען נאר דאס וויינען — נאר אזא וויינען, וואס קאן נעמען א וואנד, אויפוועקען א טוידטען. רב מלך הויבט אויף ביידע הענד און טענה'ט זיך אויס מיט'ן רבונר-של-עולם מיט'ן געוויסען וויינענדיגען ניגון פון נעילה: — אוי-וועה, טאטע! אוי-וועה, פאטער! אוי-וועה, אוי-וועה! ...

און איטליכער בשעת-מעשה האט חרטה אויף זיינע גרויסע זינד, בעט ביי גאט, ער זאל אפמעקען, מוחל זיין, פערגעסען, און שענקען זיי א גוט יאהר פאר זיי און פאר זייערע נאקעטע, באר-וויסע הונגעריגע קינדערלעך.

און דערמאנען זיי זיך אן זייערע הונגעריגע, נאקעטע און בארוויסע קינדערלעך, די אומשולדיגע נפשות נעבאד, ווערד זיי דאס הארץ צעגאנגען אזוי ווי וואכס, און זיי זענען גרייט צו פאסטען

אזוי איז געווען אינ'ם אלטען בית-המדרש, בשעת רב מלך דער הזן איז געשטארבען.

עס איז געוואָרען אויף א וויילע אַ טומעל, אַ גערודער; פון דער ווייבערשער שוהל האָט זיך געלאָזט הערען אַ מאָדער קוויטש — דאָס האָט צביה די חזנ'טע גע'חלש'ט, און אויף איהר קוסענדיג זענען געפאלען חלשות נאָך עטליכע ווייבער.

האָט רב יוזיפיל דער רב אַ וואונק געטהאָן צו די גבאים, און די גבאים האָבען אַ פאַטש געטהאָן אין די סטענדערס, ס'זאל זיין שטיל. און חיים דער שמש (ער איז טאַקי געווען בעל-שחרית) איז צוגעגאַנגען צום עמוד און האָט זיך געשטעלט דאוונען ווייטער. און דער גאַנצער עולם האָט געדאווענט ווייטער, ביז רב ניסיל בעל-תוקע האָט געגעבען דעם לעצטען בלאָז.

נאַכדעם האָט מען געמאַכט אַ ברכו, זיך געשטעלט דאוונען דעם וואָכענדיגען מעריב, און אז מע האָט אָפּגעדאווענט דעם וואָכענ-דיגען מעריב, איז מען געגאַנגען אַרויס מחדש זיין די לבנה, און אז מע האָט מחדש געווען די לבנה, איז מען ערשט דעמאָלט גע-גאַנגען אַהיים זיך אָפּפאַסטען, ווער מיט אַ פערטעל עוף פון די כפרות און מיט אַ גלעזעל וואַרעמס, און ווער מיט אַ שטיקעל ברויט מיט הערינג און מיט גלאַט אַ טרונק וואַסער.

אין אַ שעה אַרום נאַכ'ן אָפּפאַסטען זיך איז דער גאַנצער שוהל-הויף שוין געווען פערפלייצט מיט מענשען. ס'איז ניט געווען קיין שפילקע דורכצוואַרפען.

אידען און ווייבער, יונגלעך און מיידלעך, קינדער פון די וויעגעלעך — אלע זענען זיך צענויפגעקומען אויף דער לוייה.

בעל-בתים האָבען זיך אליין מתעסק געווען אין דער מצוה, נישט צוגעלאָזט די שמישים. אַ קלייניגקייט — אזאַ מת!

די נאכט איז געווען אַ ליכטיגע און אַ וואַרעמע. די לבנה האָט אַראָפּגעשיינט אויף כתרילעווקע און האָט אָנגעקוועלט פון די אַרעמע לייט, וואָס זענען געקומען אָפּגעבען כבוד רב מלך דעם חזן פאַר זיין אוועקגעהן אַהין אין זיין ווייטען וועג אַרײַן. און אַז מע האָט זיך אָפּגעשטעלט מיט דער מטה קענען אַלטען בית־המדרש, האָט זיך רב יוזיפּיל דער רב אוועקגעשטעלט מאַכען אַ הספּד, און דער גאַנצער עולם וואָט געוויינט.

רב יוזיפּיל דער רב האָט אויסגעוויזען מיט פּסוקים און מיט מדרשים אַ סך, אַז רב מלך דעם חזנ'ס טודט איז נישט קיין געוויינטליכער טוידט פון אַ געוויינטליכען מענשען, אַז אזוי שטאַר בען שטאַרבט נאָר אַ צדיק, און אַ גרויסער צדיק, אַז אַזא צדיק געהט פון דאַנען גלייך אין גן־עדן אַרײַן. אַזא צדיק בעדאַרף אימליכער מקנא זיין, און אימליכער בעדאַרף זיך ווינשען אַזא טוידט, וואָרום נישט אימליכער איז זוכה צו שטאַרבען יום־כּפור צו נעילָה ביי'ם עמוד, ווען גאָט האָט מוחל געווען אַלע זינד — און אַזא צדיק, אַז ער פּאַהרט־אַפּ פון שטאַרט, בעדאַרף די גאַנצע שטאַרט איהם געהן בעגלייטען, און אַזא צדיק, אַז ער שטאַרבט־אַפּ אין שטאַרט, בעדאַרף די גאַנצע שטאַרט וויינען און קלאַגען.

— וויינט זשע, אידען, און קלאַנט אויף דעם צדיק, וואָס מיר האָבען פאַרלאָרען, און בעט איהם, ער זאָל דאַרט זיין אַ מליץ־יושר פאַר'ן כּסא־הכבוד צום נייעם יאַהר, טאַמער וועט ער טאַקי אויסבעטען פאַר אונז אַלעמען אַ גוט־יאַהר, — שוין צייט גאָט זאָל רחמנות האָבען אויף כתרילעווקע און אויף איהרע אידען!...

דער גאַנצער עולם האָט געוויינט, גענאַסען מיט טרערען און גענלויבט, אַז זיי האָבען אוועקגעשיקט פאַר זיך אַ גוטען שלוח, אַ רעכטען שתדלן צום אויבערשטען.

אין דער מינוט האָט זיך אימליכער געוואונשען צו זיין אויף רב מלך דעם חזנ'ס אַרט.

און רב יוזיפיל האָט, אַפּנים, פּערנעסען, אַז ער רעדט מיט אַ
טוידטען, און האָט אויסגעלאָזט זיין הספּד מיט די דאָזיגע
ווערטער:

— לך שלום — געה געזונטערהייד און זיי מצליח! ...
לאַנג-לאַנג נאָכדעם האָט מען נישט אויפּגעהערט צו דער-
צעהלען אין כּתרילעווקע פּון רב מלך דעם חזנ'ס טוידט און פּון
דער לויה, וואָס ער האָט געהאַט, און מע האָט געזאָגט מיט אַ זיפּץ:
— יא, אַי הַם מעג מען מקנא זיין! ...

צוויי שלח-מנות'ען

נעשריבען אין יאָהר 1902.

צוויי שלח-מנותיען

א.

ס'איז שוין לאנג נישט געווען אין כתרילעווקע אזא שענער פורים און אזא ווארעמער. עס האט פארפריה געלאזט דאס איין, און פונ'ם שניי איז געוואָרן א טוואַן ביז'ן גארטעל. די זון האט געשיינט. עס האט געבלאָזן א פויל ווינטעל. א נאָריש קעלבעל האט זיך אויסגעוויזען, אז סע שמעקט מיט וועסנע, האט דאס אַנ־ געהויבען בלעקען, פערדיסען דעם וויידעל, אראפגעלאזט די מאָרדע און ארויסגעלאזט א האַלבען „מע!“ אויף דער גאס זענען גע־ לאַפען שליינגעלדיגע ריטשקעלעך אראפ־באָרג, געשלעפט מיט זיך וואו ערגיץ א שפענדעל, א שטרוי אָדער א שטיקעל פאפיער. א גליק, וואָס אין שטאָדט איז נאָך כמעט ביי קיינעם נישט געווען אויף מצות; אַניט, וואַלט מען געקאָנט מיינען, אז ס'איז נישט פורים, נאָר ערב־פסח.

סאַמע אין מיטען שטאָדט, אין דער רעכטער בלאַטע, האַבען זיך בעגעגענט צוויי מוידלעך, וואָס ביידע האַבען געהייסען נחמה, — איינע א שוואַרצע, א געזונדע, מיט געדיכטע ברעמען און מיט א קורצער נאָז, די אנדערע א ווייסע, א קראַנקליכע, מיט רויטע האָר און מיט א שפיצעביג נעזעל; איינע א באַרוויסע, מיט גראַבע שוואַרצע פולקעס, די אנדערע כלומרשט איז שיד, וואָס האַלטען אַפען דאָס מויל און „בעמען עסען“; שענע שיד! אז מע געהט,

ק'וואטשקען זיי און סע שלעפט זיך נאך א פאָרעשווע, וואָס גיט אַלע מאָל אַ ליאַסק מיט אַ קוויטש, און אַז מע טהוט זיי אויס, וועגען זיי אַ פּוּד. דאָס איז געווען אַזעלכע שיד, וואָס מע זאָגט אויף זיי: „איידער אַזעלכע שיד, איז שוין גלייכער באַרוויס“... ביידע נחמה'ס האָבען געטראָגען שלח-מנות'ען, איבערגעדעקט מיט אַ ווייס סערוועטעל, און צוגעהאלטען מיט ביידע הענד אין דער הויף. דערזעהען זיך, האָבען ביידע מיידלעך זיך אָפּגעשטעלט.

— אַ! נחמה?

— אַ! נחמה?

— וואוהין געהסט דו דאָס, נחמה?

— וואָס הייסט וואוהין געה איך? איד טראָג שלח-מנות.

— צו וועמען טראָגסט דו שלח-מנות?

— צו אייך טאָקי; און וואוהין געהסט דו, נחמה?

— וואָס הייסט וואוהין געה איך? זעהסט דאָ, אַז איך

טראָג שלח-מנות.

— צו וועמען טראָגסט דו שלח-מנות?

— טאָקי צו אייך.

— אַ היסטאָריע בנאמנות!

— אַ ריינע קאָמעדיע!

— אַנו, ווייז נאָר דיין שלח-מנות, נחמה?

— ווייז דיין שלח-מנות, נחמה?

און ביידע נחמה'ס האָבען געזוכט מיט די אויגען, וואו מע קאָן זיך צוועצען אויף אַ וויילע, און נאָט האָט זיי צוגעשיקט. דערזעהען אַ קלעצעל נעבען איין איינפאַהרהויז, האָבען זיי אויפֿ-געהויבען די פּיס אין דער לעהמינער בלאַטע און האָבען זיך בע-זעצט אויף דעם דאָזיגען קלעצעל, אַנידערגעשטעלט די בעקענס אויף די קניעהס, אויפּגעהויבען די סערוועטלעך און בעטראַכט בי. שלח-מנות'ען.

פריהער האָט נחמה די רויטע אויפגעדעקט און בעוויזען איהר שלח־מנות. זי האָט געדיענט ביי זעלדע רב יאָסי'ס, גענומען פינפטעאלבען קערבלעך פאר'ן ווינטער מיט קליידען און שיכען. ס'איז געווען א „קליידען“ מיט א „שיכען“! מילא, דאָס קליידעל איז געווען א קליידעל, מיט לאַטעס אפילו, נאָר פאָרט א קליידעל; די שיד אָבער זענען מאַנסבילשע שיד, פון זעלדע רב יאָסי'ס בחור מנשה, וואָס האָט א פוס, ווי א דעיוזשקע, און דערצו האָט ער נאָך א טבע דרעהען די אַבצאַסען. שענע שיד!

דער שלח־מנות, וואָס נחמה די רויטע האָט געטראָגען, איז בעשטאַנען: פון א שענעם גרויסען המדטאַש מיט מאָה, פון צוויי קישעלעך, איינס איין אָפענס, מיט האַניגפאַרפעל, און דאָס אַנדערע א קיילעכיגס, פון ביידע זייטען זעהר שען געצוויקעלט, א צוקערלעקאכעל, מיט א ראַזינקע אריינגעשטעקט סאַמע איז מיטען, א גרויס פיערעקעכיג שטיק טאַרט, א שען שטיקעל קור מישברויט, צוויי קליינע מלכות־ברויטלעך און א היבש שטיק קאַרע נער לעקאַד, וואָס איז ביי זעלדען היינטיגס יאָהר מעהר געראַטען ווי אלע יאָהר: צי די מעהל איז געווען זעהר א גוטע מעהל, צי דער האַניג איז געווען א ריינער האַניג, צי דער לעקאַד האָט זיך גלאַט גוט אַניסגעבאַקען, צי מע האָט איהם גוט אויסגעשלאָגען — ער איז געווען טאַקי נאָר ווי א געדיכטע פעכקע קישען!

בעטראַכט נחמה דער רויטער'ס שלח־מנות, האָט נחמה די שוואַרצע אויפגעדעקט און בעוויזען איהר שלח־מנות. זי האָט געדיענט ביי זלאַטע רב אייזיק'ס, גענומען זעכס קערבלעך פאר'ן ווינטער אויף איהר אייגענעם גאַנג, איז זי דערפאַר געגאַנגען באַרוויס, און זלאַטע האָט זי געשאַלטען מיט טוידטע קללות:

— ווי אזוי געהט דאָס א מויד א גאַנצען ווינטער באַרוויס? דו ווילסט, אַפנים, זיך פאַרקיהלען, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר! ... נחמה האָט זי אָבער געהערט, ווי המז דעם גראַנער. זי האָט בע־סער געקלויבען דאָס געלד אויף פסח: אויף פסח וועט זי, אם ירצה השם, זיך מאַכען א פאַר שיד אויף הויכע אַבצאַסען מיט קולקעס

און א סיצען קליידעל מיט אובאָרקעלעך. קאָפּעל דער שוסטער.
 וואָס שדכנ'ט זיך צו איהר, וועט אייננעמען א מיתה משונה!
 דער שלח-מנות, וואָס נחמה די שוואַרצע האָט געטראָגען,
 איז בעשטאַנען פון א פיין שטיק שטרודעל, צוויי גרויסע צוקער-
 לעקאַכער, א היבש האָניג-טייגעל, צוויי קישעלעך, וואָס פון ביידע
 זייטען איז געווען אויסגעצוויקעלט א פישעלע און אנגעפילט מיט
 קליינע זיסע פארפעלעך, און צוויי גרויסע מאָעהנדלעך, שוואַרצע,
 גלאַנצענדיגע, דורכגעשפיגעוועט מיט יאָדערען פון ניסלעך, גוט
 איינגעפרעגעלט אין האָניג! אויסערדעם איז אויפ'ן בעקען געלעגען
 און געשמייכעלט א געלעך, א שמעקענדיגער מאַראַנג, וואָס דער
 ריח איז זיך צענאַנגען אין יעדען אבר.

ב.

— הערסט דו, נחמה, וואָס איך וועל דיר זאָגען? דיין
 שלח-מנות איז א שענערער שלח-מנות פון מיין שלח-מנות! —
 אזוי האָט געזאָגט נחמה די רויטע צו נחמה דער שוואַרצער מיט א
 קאָמפּלימענט.

— ע! דיין שלח-מנות איז אויך ניט קיין שלעכטער שלח-
 מנות! — האָט איהר נחמה די שוואַרצע געענטפערט מיט א
 קאָמפּלימענט פאַר א קאָמפּלימענט און האָט א טאַפ געטהאָן מיט'ן
 פינגער דעם המן-טאַש.

— אַט א המן-טאַש! ... — האָט געזאָגט נחמה די שוואַרצע
 און האָט זיך אַזש בעלעקט. — אַט דאַס הייסט א המן-טאַש! ...
 איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, איך פאַרנין איהר גאַרנישט, דער
 בעל-הבית'טע מיינער, אַזא המן-טאַש ... אַזא מכה זאָל זיך איהר
 זעצען אויפ'ן פנים, רבוננו של עולם! ... הערסט דו, נחמה, וועדליג
 איך האָב נאָר היינטיגען טאַג אין מיין מויל נישט געהאַט, וואָלט
 איך א בעלז געווען פאַרוזכען פון דעם דאַזיגען המן-טאַש האַטש
 א שטיקעל ...

— און איר, מיינסט דו, האָב היינטיגען טאָג עפּים געגען
 סען? נישט מעהר זאָלען זיי עסען ווייל זיי וועלען לעבען! —
 מאַכט נחמה די רויטע און קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען. —
 נעם, פּאָלג מיר, נחמה, דעם המן־טאָש און צעברעך איהם אויף
 צווייען, וועלען מיר איבערחאַפּען. וואו שטעהט דאָס, אַז שלח־
 מנות מוז זיין מיט אַ המן־טאָש? אַט למאי איז ביי דיר שלח־
 מנות אַהן אַ המן־טאָש?

— לאָס איך האָבען אַזאַ יאָהר, ווי דו ביזט גערעכט! — זאָגט
 נחמה די שוואַרצע, צעברעכט דעם המן־טאָש אויף צווייען און
 צעטיילט זיך מיט נחמה דער רויטער.

— הערסט דו, וואָס איך וועל דיר זאָגען! ס'איז דאָך טעם
 גן־עדן, בנאמנות! אַ חסרון נאָר, וואָס סע מעהר נישטאָ... פאַר
 דיין המן־טאָש, נחמה'ניו, קומט דיר אַ שטיק לעקאָד פון מיין
 שלח־מנות, וואָרום וועדליג מיר וועלען זיך דאָ אַננעמען פאַר'ן
 וועג, מעג זיי זיין ווינציגער מיט אַ שטיקעל לעקאָד און מעהר
 מיט אַ מכה... מאַהל דיר, פון גאַנץ פריה אַז ביז איצטערטאָ —
 טרעף, וויפיעל האָב איך געמאַכט? קוים־קוים אַ גילען מיט צוויי
 גראַשען. אי דאָס — זענען די צוויי גראַשען מיט אַ לעכעל...
 וויפיעל האָסט דו געמאַכט, נשמה מיינע?

— איך האָב דאָס אויך ניט געמאַכט, אַ מכה זאָל זיך זיי
 מאַכען! — זאָגט נחמה די רויטע און קייעט דעם לעקאָד און
 שלינגט גאַנצע שטיקער, ווי אַ גאַנז. — הלואי איך זאָל פאַר'ן
 גאַנצען טאָג מאַכען אַ גילען!...

— שענע נגידית'טעם, זיי מעגען זיך, נישקשה, אַלע באַגראַד־
 בען! — זאָגט נחמה די שוואַרצע און בעלעקט זיך נאָכ'ן לעקאָד. —
 איך קום צו געהן צו חיענע דער צעלניקערין מיט'ן שלח־מנות,
 נעמט זי צו ביי מיר דעם שלח־מנות, קראַצט און קראַצט די קע־
 שעני און הייסט מיר קומען שפעטער, קומען זאָל אויף איהר אַ
 מיתה משונה!

— אזוי ווי איך האָב געהאַט ביי קיילי רב אהרן'ס. — זאָנט
נחמה די רויטע. — איך קום צו געהן צו איהר מיט'ן שלח־מנות,
געהט זי און שענקט מיר אַ צוקערלעקאַכעל פאר'ן וועג, שענקט
זאָל איהר גאָט אַ נייע נשמה!

— און די אַלטע זאָל מען אַרויסוואַרפען פאר די הינט! —
לאָזט אויס פאַר איהר נחמה די שוואַרצע און נעמט איינע פון
זלאַטע'ס צוויי צוקערלעקאַכער און צעברעכט איהם אויף צווייען. —
נאָ, עס, נשמה מיינע, עסען זאָלען זיי ווערעם! אז דיין בעל־
הבית'טע וועט האָבען ווינציגער מיט אַ צוקערלעקאַכעל, ביז איך
ברלות!

— אוי, אַ מכה איז מיר! — האָט זיך נחמה די רויטע צום
ערשטען מאל אויפגעחאַפט פונ'ם אַרט און אַנגעהויבען ברעכען
די הענד. — זעה, נאָר, נשמה'ניו, וואָס ס'איז מיר געבליבען פונ'ם
שלח־מנות!

— ווער וועט זיי געהן דערצעהלען, נאַרישע מויד? — בער-
רוהיגט זי נחמה די שוואַרצע. — האָב קיין מורא ניט, ס'איז ביי זיי
היינט אַ טאַג פון שלח־מנות, זענען זיי פאַרטאַרעאַמט, מע וועט
זיך ניט אַרומקוקען.

און ביידע נחמה'ס דעקען איבער די שלח־מנות'ען מיט די
ווייסע סערוועטלעך און לאָזען זיך געהן איבער דער בלאַטע, איינע
אַהין, די אַנדערע אַהער, גלייך ווי ס'איז נאָר ניט געווען...

ג.

זעלדע רב יאַסי'ס, אַ אַידינע מיט אַ קיילעכיגען פנים און אַ
גאַנץ שענע, איז געשטאַנען מיט אַ רויטען זיידענעם פאַרטוד מיט
ווייסע שפּרינקעלעך און האָט אויסגעטיילט און צענויפגעשטעלט
אַלע שלח־מנות'ען, וואָס זי האָט בעדאַרפט שיקען יענעם און וואָס
יענע האָבען געשיקט איהר.

רב יאָסי לעמעשקע (אזא צונעמעניש האָט ער געהאַט אין כתרילעווקע) איז געלענען אויף דער קאנאַפע און האָט געהראָפּעט, און מנשה, א בחור פון א יאהר אַכטצעהן מיט רויטע באַקען און מיט אַ לאַנגער ליוסטרינינער נאַקידקע, האָט אַרומגעפאַדקעוועט אַרום דער מאַמע, גענאַשט אַלע מאַל אַ שטיקעל האַניגטייגעל, אַ צוויי פאַרפעלעך אַדער אַ מאַהנדעל; ער האָט זיך אַזוי אַנגער שטאַפּט מיט די אַלע גוטע זאַכען, אז די צייהן מיט די ליפּען זענען איהם געווען שוואַרץ און דער בויך האָט אַנגעהויבען „רעדען“.

— מנשה, טאַמער וואַלט שוין אַמאָל געווען גענוג, מנשה? —

זאַגט איהם זעלדע אַלע מינוט.

— גענוג, גענוג! — ענטפערט מנשה און חאַפט אַריין אין מויל אַריין אַלע מאַל איין אַנדער שטיקעל, „דאָס לעצטע מאַל“, און ווישט אויס מיט דער צונג די ליפּען.

* * *

— אַ גוט יום־טוב, די בעל־הבית'טע האָט אייך געשיקט שלח־מנות! — זאַגט נחמה די שוואַרצע און טראַגט־אונטער זעלדען דעם איבערנעדעקטען שלח־מנות.

— ביי וועמען דיענסט דו? — פרעגט זי זעלדע מיט אַ פריינד־ליך שמייכעל און נעמט־צו ביי איהר דעם שלח־מנות פון די הענד.

— ביי זלאַמע רב אייזיק בעל־בריתניק'ס. — מאַכט נחמה די שוואַרצע און וואַרט, מע זאָל ביי איהר צונעמען דעם שלח־מנות און אומקעהרען דאָס בעקען.

זעלדע נעמט זיך מיט איין האַנד צו דער קעשענע בעצאַהלען דעם מיידעל אַ גראַשען פאַר'ן וועג, און מיט דער אַנדערער האַנד דעקט זי אָפּ דעם שלח־מנות און בלייבט שטעהן ווי געלעהמט.

— וואָס איז דאָס? מנשה, טהו נאָר אַ קוק! ...

מנשה דערזעהט דעם שלח־מנות, חאַפט ער זיך ביי די זייטען, בוינט זיך צו ביי דער ערד און מאַכט אזא געלעכטער, אז רב יאָסי לעמעשקע פאַלט שיער אַראָפּ פון דער קאנאַפע אַ דערשראָקענער.

— הא? וואס? וואס איז? ווער איז דאָרטען?...
 — זעה נאָר אַ שלח־מנות! — מאַכט צו איהם זעלדע און
 לעגט צענויף ביידע הענד אויפ'ן בויך. מנשה הערט נישט אויף
 צו לאַכען, און רב יאָסי לעמעשקע טהוט אַ יטפוי, דרעהט זיך אויס
 מיט'ן פנים צו דער וואַנד און שלאַפט ווייטער.

זעלדע טהוט אַ שמיץ נחמה'ן דעם בעקען מיט'ן סערוועטעל
 און זאָגט צו איהר:

— זאַלסט זאָגען דער בעל־הבית'טע דיינער, זי זאל דער-
 לעבען איבער אַ יאהר און זאַל קיין שענערען שלח־מנות ניט פאַר-
 מאַגען!

— אַמזן גם אתם! — מאַכט נחמה די שוואַרצע און נעמט
 צו דעם בעקען.

— מיט'ן קאָפּ איז דער ערד! — זאָגט זעלדע מיט כעס.—
 אַ מויד איין עזות־ניצע קאָן! וואָס זאָגסט דו אויף איהר,
 מנשה?...

ד.

זלאַטע רב אייזיק'ס, אַ אירינע, וואָס האָט אַלע יאהר אַ קינד
 און הערט נישט אויף צו דאַקטערען זיך, איז שוין געווען אזוי
 אויסגעמיערט פונ'ם שלח־מנות אָפנעמען און ארויסגעבען, אז זי
 האָט זיך געמוזט צוזעצען אויף אַ בענקעל און קאַמאָנדעווען מיט'ן
 מאַן אייזיק בעל־בריתניק (אזוי האָט מען איהם גערופען הינטער
 די אויגען, דערפאַר ווייל ער פראַוועט אַלע יאהר אַ ברית).

— אייזיק, נעם אַט אַ יענס שטיקעל טאַרט און לעג אוועק
 אהער, און דאַס שטיקעל קומיש־ברויט מיט די צוויי מאַהנדלעך
 פון דאַנען לעג־צו אַהין, אייזיק, און דערלאַנג מיר יענס קישעלע
 וואָס מיט די פאַרפעל, ניין ניט יענס, אַט אַ יענס! נו, ריהר זיך,
 אייזיק! זעה נאָר, ווי מע בעדאַרף איהם לערנען קמץ־אַלף, ווי
 מיט אַ קליין קינד! און נעם יענס לעקאַכעל, דאַס גרעסערע, און

לעגצן אהין, אט אזוי, און צעשנייד דאס שטיקעל טארט אויף צווייען, צו א גרויסע שטיק טארט, אייזיק, איין עבירה... אין דער ערד אריין, ממזרים, וואו!

די לעצטע ווערטער זענען געזאגט געווארען אויף א גאנצער האַפטע ווייסע-חברה'ניקעס, וואס זענען געשטאַנען אַרום איהר מיט הויַלע פומקעס, געקוקט אויף די זיסע זאַכען מיט זשעדנע אויגען און בעלעקט זיך.

די ווייסע-חברה'ניקעס גנבה'נען זיך אונטער אַלע מאַל פון הינטען, ווילען אַוועקשלעפען אַ לעקאַכעל פונ'ם טיש. דערזעהט די מאַמע און שענקט אַ פאַטש אַדער אַ סטוסאַק מיט אַ פאַטי-לעטשניק.

* * *

— אַ גוט יום-טוב! די בעל-הבית'טע האַט אייך געשיקט שלחמנות! — זאָגט נחמה די רויע און טראַגט אונטער זלאַמען דעם איבערגעדעקטען שלחמנות.

— ביי וועמען דיענסט דו? — פרעגט זי זלאַמע מיט אַ פריינדליך שמייכעלע און נעמט-צו ביי איהר דעם בעקען פון די הענד.

— ביי זעלדע רב יאַסי לעמעשקעס, — זאָגט נחמה די רויע און וואַרט, מע זאָל ביי איהר צונעמען דעם שלחמנות און אומ-קעהרען דעם בעקען.

זלאַמע נעמט זיך מיט איין האַנד צו דער קעשענע בעצאָהלען דעם מיידעל אַ גראַשען פאַר'ן וועג, און מיט דער אַנדערער האַנד דעקט זי אַפּ דעם שלחמנות און בלייבט שיער חלשות.

— אַלע בייזע וויסטע שלעכטע טוידטע פינסטערע חלומות זאָל אויסגעהן צו מיינע שונאים'ס קעפּ און צו זייערע הענט און פיס און צו זייער לייב און לעבען! זעה-נאר אַ מין שלחמנות! אזוי ווי עפּים גאַר אויף אַ געלעכטער, אַ הוּלטיקע קאַז!

— נא, געב דאס אָפּ דער בעל־הבית'טע דיינער צוריק! —
זאָגט זלאָטע און טהוט אַ שמיץ נחמה דער רויטער דעם בעקען
מיט'ן סערוועטעל מיט'ן שלח־מנות צוריק אין פנים אַרײַן.

ה.

רב יאָסי לעמעשקע און רב אייזיק בעל־בריתניק זענען . ידע
קרעמער אין כתרי־לעווקע, אַ קלייטעל געבען אַ קלייטעל, און האַטש
זיי זענען קאַנקורענטען, הייסט דאָס, און שלעפען איינס ביי'ם
אַנדערען קונים, אַבי זיי קאַנען נאָר, פון דעס־טוועגען איז מען
צווישען זיך דוקא גוטע ברירער, מע האַפט איינער ביי'ם אַנדערען
אַ גמילת־חסד, מע געהט איינער צום אַנדערען אויף שמחות, יום־
טוב — אויף קדוש, ווי ער געהער צו זיין צווישען נאָהענטע שכנים.
זומער זיצט מען גאַנצע טעג אין קלייט און מע שפּיעלט אין ביינדר־
לעך, און ווינטער געהט מען אַרײַן איינער צום אַנדערען זיך אַנ־
וואַרעמען אַביסעל. אויך די ווייבער צווישען זיך לעבען גאָר
פריינדליך, רעדען ביידע אָפּ פון דער גאַנצער וועלט, לייהען זיך
אויס איינס דאָס אַנדערע, אַז סע פּעהלט סחורה, פּערטרויען זיך
איינע דער אַנדערער די גרעסטע סודות, קריעגען זיך כמעט קיינ־
מאַל ניט, און אפילו אַז עס מאַכט זיך, זיי צעקריעגען זיך אַ מאַל
איבער אַ נאַרישקייט, בעטען זיי זיך באַלד איבער... הכלל, ס'איז
אַ לעבען, ווי „אונטער'ן באַד“.

אויף מאַרגען נאָך פורים, אַז רב אייזיק בעל־בריתניק איז
אַרויסגעקומען עפענען די קלייט, איז שוין רב יאָסי לעמעשקע גע־
שטאַנען ביי דער טיר פון זיין קלייט אַנגעבלאָזען, ווי איין אינדיק,
און געוואַרט, אַז רב אייזיק זאַל צוגעהן צו איהם זאָגען אַ גוט
מאַרגען, וועט ער איהם ניט ענטפּערען... רב אייזיק, וואָס איז
אויך געווען גוט אַנגערודעלט פון זיין ווייב אויף רב יאָסי'ן,
האַט אויפגעשלאָסען די קלייט, זיך אַנידערנעשטעלט ביי דער טיר
און געוואַרט ביז רב יאָסי וועט צוגעהן צו איהם און וועט איהם

זאגען א גוט מאַרגען, וועט ער איהם ניט ענטפערען... און אזוי זענען זיי געשטאנען ביידע איינס אַקעגען דאָס אַנדערע, ווי די האָהנען, און געוואַרט, ווער וועט אָנהויבען פריהער... זיי וואַלטען געקאָנט אזוי אוועקשטעהן ביידע אַ גאַנצען טאָג, ווען עס זאָלען ניט געווען אַנקומען זייערע ביידע ווייבער פונ'ם מאַרק, ביידע מיט פּלאַמענדיגע פּנימ'ער און מיט ברענענדיגע אויגען פאַר כעס.

— אייזיק, פאַר וואָס דאַנקסטו דו איהם ניט אַפּ פאַר'ן שענעם שלח־מנות, אייזיק, וואָס זיין יפהפיה האָט מיר געשיקט? — רופט זיך אַן זאָטע צו איהר מאַן.

— יאָסי, פאַר וואָס דערמאַנסטו דו איהם ניט דעם נעכטיגען שלח־מנות? — זאָגט זעלדע צו איהר מאַן.

— אייזיק, דו הערסט, אייזיק, זי רייצט זיך נאָך! וואָס שווייגסטו דו איהם, אייזיק?

— וואָס וועל איך געהן רעדען מיט אַ „לעמעשקע“? — זאָגט רב אייזיק הויך אויף אַ קול, בכדי רב יאָסי זאָל דערהערען, אַז ער רופט איהם „לעמעשקע“.

— איך האָב מורא אָנהויבען זיך מיט אַ „בעל־בריתניק“!... — זאָגט רב יאָסי הויך אויף אַ קול, בכדי רב אייזיק זאָל הערען אַז ער רופט איהם „בעל־בריתניק“.

דאָכט זיך, איז פּלוג, וואָס ליגט אזעלכעס אינ'ם וואַרט „בעל־בריתניק“? איטליכער איד, אַז זיין ווייב ווערד געלעגען און האָט אַ יונגעל, ווערד ער אויפ'ן אַכטען טאָג אַ בעל־בריתניק.

רב אייזיק אָבער האָט אַלסדינג אויף דער וועלט געקאָנט איבערטראַגען, נאָר נישט דעם צונעמעניש „בעל־בריתניק“. דאָס איז פאַר איהם געווען טויזענד מאָל ערגער ווי אין טאַטען אַרײַן געשאַלטען! ער איז דעמאָלט קאַפּאַבעל געווען יענעם צערייסען אויף שטיק שטיקלעך!...

דאָס אייגענע איז געווען מיט רב יאָסי'. איהר זאָלט איהם געבען דריי פעטש, וואָלט ביי איהם געווען מעהר ניחא, ווי דאָס וואָרט „לעמעשקע“.

עס איז זיך צענויפגעלאָפּען דער גאַנצער מאַרק, און מע האָט זיי קוים צענומען; מע האָט געוואָלט געוואָהר ווערען, פאַר וואָס און פאַר ווען האָבען זיך עס צוויי נאָהענטע שכנים און גוטע פריינד פֿלוצים פּערפּאָהרען איינס דאָס אַנדערע אין די בערד אַרײַן... נאָר רב יאָסי און רב אײזיק און זלאַטע און זעלדע האָבן בען גערעדט אַלע פיער איינס איבער דאָס אַנדערע, זיי האָבען אַלע אַזוי געפילדערט און געקוויטשעט, אַז מע האָט נאָר געקאַנט הערען „שלח-מנות!“, „שלח-מנות!“ — און גענוג. וואָס „שלח-מנות“? ווער „שלח-מנות“? — דאָס איז אונמעגליך געווען צו דערגרונטעווען זיך.

— אַז דו וועסט ניט איינגעבען צום מיראַוואַי אויף דער „לעמעשקע“, זאָלסט דו זיך געזעגענען מיט'ן לעבען! — האָט זלאַטע געשריגען אויף איהר מאַן. און רב יאָסי האָט זיך אַנגערופּען צום גאַנצען מאַרק:

— אידען, איהר זאָלט זיין עדות, אַז די דאָזיגע הולטייקע האָט מיך אַנגערופּען „לעמעשקע“! אַט געה איך באַלד און געבראַיין דעם מיראַוואַי אויף איהר און אויף איהר מאַן דעם „בעל-בריתניק“ אַ פאפיער.

— אידען! — האָט זיך אַנגערופּען רב אײזיק. — איהר זאָלט וויסען, אַז איך שטעל אײך פאַר עדות בײַם מיראַוואַי, אַז דער דאָזיגער... דער דאָזיגער... דער דאָזיגער... איך וויל איהם ניט אַנרופּען ביי זיין שענעם נאָמען, האָט מיך נאַרוואָס אַנגערופּען „בעל-בריתניק“!

איז אַ שעה אַרום זענען זיי ביידע געווען ביי יודעל דעם שרייבער, ביידע האָבען געשטעלט עדות און ביידע האָבען איינגע-געבען צום מיראַוואַי.

ו.

דער כתרילעווקער מיראָוואָי, פאָן מיליניעווסקי, אַ גראַבער פּרין מיט אַ לאַנגער באַרד און מיט אַ הויכען שטערן, איז שוין אַזוי לאַנג מיראָוואָי, אַז ער איז גוט בעקאַנט מיט דער נאַנצער שטאַדט, אויסגעבונדען מיט איטליכען בעזונדער, און איבערהויפּט מיט כתרילעווקער אידען; ער קען יעדען איינציגען, ווייכט יעדענס כאַראַקטער דורך און דורך, פּערשטעהט אידיש ווי אַ איה, קלוג ווי די וועלט. „טאַקי נאָר אַ אידישער קאַפּ אויף איהם!“... — זאָגט מען אין כתרילעווקע.

קומט אַסיען־צייט, ארום נאָך סכות, ווערד ער פּערוואַרפען מיט פּאַפּיערען, און אַלץ פון אידען זאָלען געזונד זיין. — נישט חלילה פאַר גנבות, גזילות און רציחות — ניין! נאָר פאַר פיינען און פאַר פּעטש איבער „שישו“, איבער „אתה־הראית“, איבער „חתך־תורה“ און „חתך־בראשית“. פאָן מיליניעווסקי האָט פיינט מאַכען מיט די כתרילעווקער אידען צערעמאַניעס, אריינלאָזען זיך מיט זיי אין לאַנגע חקירות, און קיין סך רעדען לאַזט ער זיי ניט, וואַרום ס'איז אַ מעשה אַהז אַיין עק. ווילען זיי שלום, איז רעכט (פאָן מיליניעווסקי איז אַ רודף־שלום־ניק); אלאַ ניט, טהוט ער אַן די קייט און שניידט: „פאַ אוקאַזו נאַ אַסנאַוואַניע טאַקאַי־טאַ אי טאַקאַי־טאַ סטאַטי פּסק'ע איד אַפּ הערשקען זאַ פּאַסען (חתך)־בראשית דריי טעג וועזשע, און יענקלען זאַ פּאַסען (חתך)־תורה דריי טעג וועזשע“... קיין מיוחסים, ווי איהר זעהט, איז ביי איהם נישט פאַרהאַזן.

פונקט צוויי וואַכען פאַר פּסח איז געווען דער משפּט פּוֹנ'ם „שלח־מנות“. דאָס מיראָוואָי־שטיבעל איז געווען פּול אַנגעשטויב־סען מיט אידען און ווייבער, וואָס כמעט אַלע זענען געווען ערות. ס'איז ניט געווען וואו אַ שפּילקע דורכצוואַרפען.

— אייזיק, יאָסקע, זלאַטע, זעלדע! — האָט אויסגערופען פאַן מיליניעווסקי, און עס זענען אַרויסגעטראָטען פון דער ערשטער באַנק רב יאָסי לעמעשקע און רב אייזיק בעל-בֵּריתניק מיט זייערע ווייבער; און איידער דער מיראַוואַי האָט נאָך אויסגערעדט אַ וואָרט, האָבען זיי אַלע פיער מיט אַ מאָל אָנגעהויבען רעדען, און מעהר פֿון אַלע און העכער פון אַלע, געוועהנליך, די ווייבער.

— גאַספּאַדין מיראַוואַי! — זאָגט זעלדע, שטופּט־אַפּ דעם מאַן און בעווייזט מיט דער האַנד אויף זלאַטען. — אָנא עטאַ הולטיקע דאָ מיניע פּריסלאַיעט היינטיגען פורים האַראַשי שלח־מנות נאָ לייטיש געלעכטער! פאַרשוויי שטרודעל אי אַדין צור קערלעקאַבעל, פּראַסטאַ חווק, סטראַם, טפּו!...

— אוי! אוי! אוי! איך וועל דאָס גאַרניט אויסהאַל־טען! — שרייט זלאַטע און שלאָגט זיך אין האַרצען. — דאָי באַזשע מיני טאַקיי שמאַטאַק זאַלאַטע!

— אָמן! — זאָגט זעלדע.

— שווייג, דו פּיסקאַטע! דוואַ פּאַרושיטשקי, גאַספּאַדין מיראַוואַי, דאָי באַזשע מיני טאַקיי מזל, אי קומישברויט, אי צאַר־סקי חליעב, אי צרות איהר, אי פּראַנעק! אי פּרעה'ס מכות! אַ האַמענע אוכע? וועה איז מיר!

— יאָקאָי האַמענע אוכע? סע הויבט זיך נאָר ניט אָן!

דער מיראַוואַי האָט געפרובט איינשטילען די ווייבער פּריהער מיט נוטען, נאַכדעם מיט בייזען, געקלונגען מיט'ן גלעקעל, און אַז ער האָט געזעהען, אַז עס העלפט ניט, ס'איז אונמעגליך זיי צו צור טאַכען דאָס מויל, האָט ער די ווייבער אַרויסגעטריבען מחילה אין דרויסען אַרויס, סע זאָל ווערען אַביסעל שטילער, מע זאָל האַטש קאַנען הערען וואָס מע רעדט, און די מאַנסבילען האָט ער געגעבען איין עצה, זיי זאָלען געהן צום רב.

— דאָ ראַבינאַ! — האָט ער זיי געזאָגט. — דאָ ראַבינאַ
סוואַשים האַמענעאוכע! — און דער נאַנצער עולם איז אוועק פון
דאָרטען צום רב.

ז.

רב יוזיפיל דער רב, וועדליג ער איז בעקאנט אונזערע לעזער,
איז ברודר־השם אזא איד, וואָס קאָן איבערטראַגען אויף זיך אַלס־
דינג. ער האָט לייעב אויסהערען איטליכען בעזונדער ביו'ן סוף.
רב יוזיפיל געהט מיט דעם נאַנג, אַז יעדער מענש, וויפיעל ער
זאָל ניט רעדען, מוז ער אַמאָל אויפהערען, וואָרום אַ מענש, זאָגט
ער, איז ניט קיין מאַשינע. דער חסרון איז נאָר געווען, וואָס
איצטיגס מאָל האָבען זיי גערעדט אַלע פיער אינאיינעם, איינס
איבער'ן אַנדערען, און אויך מענשען פון דער זייט האָבען זיך אַלע
מאָל אַריינגעמישט. נאָר וואָס מאַכט דאָס אויס? אַלס־דינג אויף
דער וועלט מוז האָבען אַ סוף... אַז אַלע האָבען זיך גוט אַנגערעדט,
אַנגעשריגען און אַנגעקריעגט, און ס'איז געוואָרען שטיל, האָט זיך
רב יוזיפיל אַנגערופען צו ביידע צדדים פאַוואַלי, בנעימות, ווי זיין
שטייגער איז, מיט אַ זיפּצעל:

— אַד־אָד־אָד! געהט אזא יום־טוב, אזא הייליגער יום־
טוב, פסח! אַ קלייניגקייט — פסח! אונזערע עלטערען זענען
ארויסגעגאַנגען פון מצרים, אריבערגעגאַנגען דעם ים, אזא ים,
אין דער טריקעניש! געבלאַנזעט אין־דער מדבר פערציג יאָהר,
פערציג יאָהר! מקבל געווען אויפ'ן באַרג סיני די תורה, אזא תורה,
וואָס דאָרט שטעהט געשריבען בפירוש: „וַאֲהַבְתָּ — און דו זאָלסט
לייעב האָבען, לרעד — צו דיין חבר, כמוֹד — ווי זיך אַליין
זאָלסט דו לייעב האָבען!“... צום סוף, אוי, צום סוף קריענען
זיך אידען, בעזונותינו הרבים, רייסען זיך ביי די בערד,
איבער וואָס? איבער נאַרישקייטען, שטות'ערייען... אַ חלול־
השם פאַר גוים, כלעבען, אַ חלול־השם!... מע זאָל בעסער

אין זינען האַבען מעות-חטים, אַרעמע לייט נעכאָד האַבען נאָד נישט קיין מצות אויף פסח; פון אייער און פון שמאַלץ און פֿון יאָר-ירקות שמועסט מען ניט, — מצות האַטש, גוואָלד, מצות אויף פסח! אַ קלייניקייט — פסח! אזא יום טוב! אונזערע עלטערען זענען אַרויסגעגאַנגען פון מצרים, אַריבערגעגאַנגען דעם ים, אזא גרויסען ים, אין דער טריקעניש, געבלאַנזעט אין דער מדבר פערציג יאָהר, פערציג יאָהר! מקבל געווען אויפֿן באַרג סיני די תורה, אזא תורה, אזא תורה! ... פֿאַלגט מיר, אידישע קינדער, זייט זיך מוחל איינער דעם אַנדערען, ווערד שלום, און נעהט אַהיים געזונטערהייד און האַט בעסער אין זינען, עס געהט אזא יום-טוב, אזא גרויסער, אזא הייליגער יום-טוב! ...

איינציגווייז, איינציגווייז, האַט זיך דער עולם אַנגעהויבען אַרויסרוקען פונ'ם רב'ס שטוב, כלומרשט געלאַכט פון רב יוזיפיל'ס משפט מיט אַ ווערטעל: „יאַק נע פסק, טאַ פּסאַקעץ“, ווי דער שטיינער איז פון די כתרילעווקער לצים. נאָר אינוועניג ביי זיך אין האַרצען האַט איטליכער בעזונדער געפיהלט, אַז רב יוזיפיל איז גערעכט, און מע האַט זיך געשעמט נאָך אַ מאָל איבער'חזר'ען די מעשה מיט'ן שלח-מנות...

* * *

דעם ערשטען טאָג פסח אין דער פֿריה נאָכ'ן דאַוונען איז רב יאַסי לעמעשקע (ער איז יונגער) געווען ביי רב אַייזיק בעל-ברית-ניק אויף קירוש, געלויבט דעם פסח'דיגען וויין, אַז ער איז היינטיגס יאָהר נאָר אַ חריפות, און געלעקט די פינגער פון זלאַטע'ס פאַליר-טשיקעס; און דעם אַנדערען טאָג פסח אין דער פֿריה איז רב אַייזיק בעל-בריתניק (ער איז עלטער) געווען ביי רב יאַסי לע-מעשקע אויף קירוש, נאָר נישט געקאַנט אַפֿלויבען זיך פונ'ם פסח'דיגען וויין פון ראַזינקעס און פֿון זעלדע'ס פאַלירטשיקעס. און

בייטאג נאכ'ן עסען, אז זעלדע מיט זלאטען זענען זיך צענויפגע-
קומען און צערעדט פונ'ם שלח־מנות, איז דער אמת ארויף ווי בוימ
עהל אויפ'ן וואסער, און ביידע דיענסטמיידלעך, נחמה די שוואר-
צע און נחמה די רויטע, האבען שוין געהאט זייער עהרליך אויס-
קומעניש: תיכף נאך פסח האט מען זיי געגעבען דעם וועג

נישטאָ קיין מתים

נעשריבען אין יאהר 1902.

נישטאָ קיין מתים!

ראש-תּהדש אלס בין איד נעקומען קיין כתרילעווקע אויף
קבר-אבות.

דאָס אלטע-אלטע כתרילעווקער בית-הקברות זעהט אויס אַ
סך שענער און אַ סך לעבעדיגער פון דער שטאָרט אלײן. איהר
געפינט דאָ שטיבלעך-מצבות שענערע, ווי די שענסטע הייזער אין
שטאָרט. היינט וואָס איז ווערטה דאָס, וואָס ס'איז דאָ טרוקען
ווי פעפער, נישטאָ יענע לעהמיגע זומפיגע בלאַטע, וואָס איז
שטאָרט? דאָ זעהט איהר פאר זיך האַטש גרינס, אז עס קומט
זומער-לעבען, אַ גרעזעל, אַ צוויי-דריי באַרען-בוימלעך, איהר הערט
אַ פישטשען פון פויגעלעך, וואָס שפּרינגען פון איין צווייגעל אויפ'ן
אַנדערען און שמועסען זיך אויס אויף זייער לשון. דאָ זעהט איהר
פאר זיך אַ גרויסע קיילעכיגע בלויע יאַרמעלקע מיט אַ לויטערש
וואַרעמער זון. פון דער לופט שמועסט מען ניט, אז דאָ איז זי
אין סוויזענד גראַד בעסער, פרישער און געזינטער ווי אין שטאָרט.
סאי דאָ סאי דאָרט ליגט מען דאָד אין דער ערד פיער איילען!
דער חילוק איז נאָר, וואָס דאָ, אויפ'ן בית-עלמין, ליגען די מתים
אויף איין אָרט, און דאָרט, אין שטאָרט, געהען זיי נאָד אַרום;
דאָ רוהען זיי שוין און ווייסען נישט פון קיין צרות, און דאָרט
ווערען זיי נאָד פערשוואַרצט — און מי יודע, וויפיעל ס'איז זיי
נאָד בעשערט אַפּסומען און מומשען זיך אויף דער וועלט! ...
געטראַפען האָב איד דאָרטען עטליכע ווייבער ליגען אויף די
קברים, וויינען און שרייען און טענה'ן זיך אויס אויף אַ קול.

אינע וועקט די מאמע, זי זאל אויפשטעהן און א קוק טהון אויף
 איהר איין-און-איינציגע טאכטער, וואס פון איהר איז געווארען!
 — זאלסט אויפשטעהן, מאמעניו טהייערע מיינע, הארציגע,
 געטרייע, און א קוק טהון אויף דיין איין-און-איינציגע בת יחידה,
 אויף דיין ציטעריגער שרה-פערעל, וואס זי איז געווען ביי דיה
 דאס שווארצאפעל פונ'ם אויג, ווי אזוי זי ליגט איצט אין דער ערד,
 אוי וועה איז מיר, וואלגערט זיך אין שכנות מיט קליינע קינדער
 פיסקליאטעם, וואס געהען גאקעט, קיין העמדעלע אויפ'ן לייב,
 ווארום ער קרענקט כסדר, ישראליק דיינער, פון זינט ער האט זיך
 צוגעקיהלט דעמאלט אויפ'ן יריד קרענקט ער און דאקטערט זיך,
 מע באדארף איהם געבען מילך, איז ניטא! און די קינדערלעך
 נעכאף שרייען אויך „מאני“, און ס'איז ניטא! און דיר-הגעלט
 מאנט מיד הענויל דער שניידער, ביי איהם זיך איד היינט, און
 ס'איז ניטא! און פאר הערשלען שכר-למוד, ער ווערד היינטיגס
 יאהר בר-מצוה, דארף מען צאָהלען נאך פאר יענעם זמן, און ס'איז
 ניטא! צו וואס מע נעמט זיך — איז ניטא, ניטא און ניטא! ...
 די אנדערע איז געקומען צום טאטען אויפ'ן קבר זיך קלאַגען
 אויף איהר מאן, וואס מע האט איהר געגעבען; מע האט געמיינט
 איין אנטיק, א צאצקעלע האט מען געזאגט. אלע מידלעך האָ-
 בען איהר דענסטמאל מקנא געווען. צום סוף לאַזט זיך אויס, אז
 ער איז גאר א שארלאטאן, איין אויסברענגער, פארגינט זיך אוועק-
 געבען היינטיגען יום-טוב פאר מפטיר פינף און פופציג „גילדיון“.
 און פאר'ן ערשטען פסוק פון „אתה הראית“ איז ער א בעלז גע-
 ווען אפצאָהלען פאראיאהרען א דרייערעל! און וויפיעל ברענגט
 ער אויס אויף די ביכלעך, וואס ער קויפט אלע מאָל — פאר די
 ביכלעך וועט ער אוועקגעבען דעם טאטען מיט דער מאמען, און
 וואס איד קרענק און דאר — דאס אהרט איהם ניט! ...
 די דריטע איז געקומען אפגעבען מזל-טוב איהר מאן אויף
 יענער וועלט; זי מאכט חתונה דאס ערשטע קינד און האט נישט
 מיט וואס, אפילו דאס ערשטע האלב נדו, וואס זי האט צוגעזאגט

איינלעגען, האָט זי נאָר אויף ניט איינגעלעגנט. קיין העמד נישט אויפ'ן לייב, קיין פּאָר שיף אפילו, און ווער רעדט פון התונהד הוצאות, בליזמר, סאָרווערס, דאָס, יענץ — וואו וועט זי דאָס נעמען? ... דער קאָפּ ווערד איהר שיער ניט צעפאלען, טאַמער, חלילה, ווערד איהר שידוך אויס שידוך — וואָס וועט זי טהון? ... און אזוי אַלע איבעריגע ווייבער וויינען און בעקלאָגען זיך אויף זייערע צרות, ניסען אויס זייער ביטער האַרץ דורך טרערען. רעדען זיך אויס אביסעל מיט זייערע ליבעע און געטרייהע, טאַמער וועט ווערען האָטש אביסעל גרינגער אויף דער נשמה, און אז מע וויינט זיך גוט אויס, ווערד טאַקי גרינגער...

איך דרעה מיך אַרום צווישען די אַלטע האַלב־איינגעפאלענע קברים, לייען די אַלטע אָפגעריבענע אויפשריפטען פון די איינגער בויגענע מצבות, דערזעהט מיך פון דערווייטען רב אריה דער קברות־מאָן מיט דער לאַנגער פלאַכסענער באַרד און מיט די רויטע אויגען און פרעגט מיך:

— צו וועמען דאַרפסט דו?

רב אריה איז שוין אזוי אַלט, אז קיינער ווייסט ניט זיינע יאָהרען, און ער אַליין אויף ניט. פון דעסטוועגען האַלט ער זיך ריין און ציכטיג, די שטיוועלעך אויסגעפּוצט, די באַרד צעקעמט, איטליכס הערעל בעזונדער, און היט זיך אָפּ, ווי אַ ציטעריגער בן־יחיד ביי דער מאַמע, עסט נאָר ווייכע זאַכען און טרינקען טרינקט ער אַלע פריהמאָרגען געקאַכטע קרייטער מיט קאַנדעלצור קער. „ס'איז איהם גוט ווי די וועלט!“ — זאָגט מען אויף איהם אין כתרילעווקע, און מען איז איהם באַמת מקנא.

— שלום־עליכם, רב אריה, וואָס מאַכט אַ איד? — רוף איך מיך אָן און געהיצו צו איהם נאָהענט. ס'איז פאַרנאָכט. די זון האַלט ביי אונטערנעהן און בענילט די שפיץ קברים. רב אריה פער־שטעלט זיך מיט דער האַנד, בעטראַכט מיך מיט די רויטע אויגען, גלעט די באַרד און קוקט זיך איין.

— ווער ביזט דו? און צו וועמען דאַרפסט דו?

רב אריה איז אזוי אלט, אז ער מעג זיך פערניגען צו זאגען אלעמען „דו“.

איך זאג איהם, ווער איך בין און צו וועמען איך דארף, דער-קענט מיך רב אריה און גיט מיר אפ שלום-עליכם און שאמקעט מיט די ליפען, רעדט מיט א פיף :

— א ? ביזט דו דאס ? געקענט דעם טאטען דיינעם און דעם זיידען רב וועוויק נאך, געווען א טייערער איד, און דעם פעטער פיני, אויך געווען א שענער איד, און דער פעטער בערקע לינט אויך דא ביי מיר, און די מוהמע חנה — אלע געקענט, אלע געשטארבען, אלע פיינסטע מענטשען אויסגעשטארבען. נישט געבליבען איינער א רעכטער, מיינע אויף אוועקגעשטארבען (ער טהוט א זיפן און א מאך מיט דער האנד). פריהער די קינדער באגראבען, אלע קינדער באגראבען, נאכדעם איז זי אליין אוועק געשטארבען, געווען א צדיקית, מיר צו לענגערע יאהר, מיך גע-לאזט אליין, אויף דער עלטער. נישט נום.

— נישט נום ? — פרעג איך איהם.

— נישט נום — מאכט ער — נישט נום, נישטא קיין מתים.

— נישטא קיין מתים ? — זאג איך.

— נישטא קיין מתים. — זאגט ער.

— מע האט אויפגעהערט — זאג איך — שטארבען ביי איך

אין כתרילעווקע ?

— וואס איך שייך שטארבען ? — זאגט ער. — שטארבען

שטארבט מען, נאך וואס ? קליינווארנ, נפל'עד, אדער קבצנים ;

וואס האט מען פון זיי, משטיינס געזאגט ! צענויפגעמען אויף

תכריכים, נאכ'ן ערשמען קריש שענקען די יתומים א שטיקעל ברויט.

וואס זאל מען טהון ? א ברירה האט מען ? (ער טהוט מיר א ווייז

מיט דער אויסגעטריקענטער האנד אויף די וויינענדיגע ווייבער).

אט ליגען ווייבער אויסגעצויגען, ווי די שררה'מעס, אויף די קברים.

וואס האט מען פון זיי ? וויינען זיך אז ווי די פויקען, וואס אהרט

דאס זיי ? עם קאסט זיי געלט ? געה פיהר זיי, ווייז זיי, וואו

ליגט דער טאמע, וואו ליגט די מאמע? וואו ליגט דער פעטער, וואו ליגט די מוהמע? זייער טאמענס משרת! עם מאכט זיך, איינע וויינט אזוי לאנג, ביז זי פאלט גאר חלשות, באדארף מען זי נאך מינטערען, געבען א טרונק וואסער, און א מאָל — א שטיי-קעל ברויט אויך. פון וואָנען? פון וואָס? די גרויסע מחיה? אז קיין מתים איז נישטאָ, און לעבען דארף מען, און חתונה מאכען איין אייניקעל א יתומה'לע, שוין א מיידעל אין די יאהרען, דארף מען אויך; געווען א חתן, שוין כמעט געהאלטען ביי א שירוד טהון, דוקא נישקשה פון א יונגענמאן, א פאקענטרעגער, איין אלמן אפילו, מיט קינדער עטליכע, נאָר א בעל־פרנסה, א שענער פארדייע־נער, דאָס הייסט, אז ער לייזט, פארדיענט ער. חתן־כלה זיך שוין אפילו אָנגעקוקט אויך; געקומען צו עפּיס, שוין געהאלטען ביי תנאים שרייבען, זאָגט ער: „נו, און וואָס הערט זיך מכת נדן?“ זאָג איך: „וואָסער נדן?“ זאָגט ער: „מע האָט דאָך מיר נע־זאָגט, אז איהר ניט א פופציגער נדן.“ זאָג איך: „אלע בייזע חלומות אויף מיינע שונאים'ס קעפ! א פופציגער? ווי קומט צו מיר פופציגערס? איך וועל געהן גנב'ענען, צי אויסגראַבען פרעמדע תכריכים ביי מיר פון די קברים און פארקויפען?“... הקיצור הדבר, דער שרוד איז געוואָרען אויס שרוד. און געה רעד מיט זיי, מיט די כתרילעווקער בעלי־בתים, זענען זיי נאָר גערעכט; זיי זאָגען: „רב אריה, איהר זינדיגט, איהר האָט, קיין עיז־הרע, א פרנסה אין האַנט“... א שענע פרנסה! אז וואו ס'איז געווען ערניץ א לייטישער מת, א פיינער מענטש, א שטיקעל נגיד, איז ער שוין לאַנג געשטאַרבען, און קיין פרישע קומען נישט צו, נישטאָ קיין מתים! נישטאָ!

פערבענגט אהיים

געשריבען אין יאָהר 1902.

פערבענגט אהיים

נישטאָ איין זאָך אויף דער וועלט, וואָס מע זאָל דערפון נישט וויסען אין כתרילעווקע; נישטאָ איין נייעס אויף דער וועלט, וואָס מע זאָל דערפון נישט געוואָהר ווערען ביי די קליינע מענ-שעלעך.

אמת, אז עס קומט אָן אַהין, קומט דאָס אָן שוין אַביסעל שפעטליך און נישט פון דער ערשטער האַנד — נ, וואָס זשע איז? איין אומגליק אַ גרויסער? אַרבה, מיר דאַכט, אז ס'איז נאָר אַ מעלה, די גרעסטע מעלה.

וואָרום, צווישען אונז רעדענדיג, וואָס האַבען, אַשטייגער, די כתרילעווקער אידען צו פערלירען, אז זיי וועלען געוואָהר ווערען די היינטיגע נייעסען, די בשורות טובות, ישועות ונחמות, וואָס לאַזען זיך הערען אויף דער וועלט, הלילה והס, שפעטער מיט אַ חודש אָדער מיט צוויי, און אפילו מיט אַ יאָהר שפע-טער? — אַ גרויסער אומגליק!

הקיצור, די כתרילעווקער קליינע מענשעלעך זענען געוואָהרע געוואָרען, — אפילו אַביסעל שפעטליך — אז ס'איז דאָ אַ וואָרט, וואָס הייסט צ י ו נ י ז ס .

תחילת האָט ניט יעדער פערשטאַנען אַקוראַט וואָס איז די טייטש „ציוניזם“. שפעטער, אז מע האָט אָנגעשמעקט אין כת-רילעווקע דעם פשט פון „ציוניזם“, אז עס נעמט זיך פון „ציון“ וואָס איז סדור, און אז ציוניסטען איז אַזא מין תברה, וואָס האַבען חשק איבערפעקלען אַלע אידען קיין ארץ-ישראל, איז נע-

וואָרען אין שטאָרט, וואָס זאָל איך אייך זאָגען? — חוכא וטלולא! מע האָט זיך געהאַלטען ביי די זייטען. זייערע געלעכטערען, מיין איך, האָט מען בעדאַרפט הערען פאַר אַ מייל, און די גלייכ-ווערטלעך, וואָס זענען געפּלויגען אויף רב הערצל דעם דאָקטאָר, אויף דעם דאָקטאָר נאָרדען און אויף אלע איבעריגע דאָקטויר-רים, וואָלט כדאי געווען, כלעבעז, מע זאָל זיי צענויפּזאַמלען, פּערשרייבען און ארויסגעבען בעזונדער אין אַ ביכעל; איך בין אייך ערב, אז עס געפינט זיך אין זיי אַ סך מעהר זאַלץ און אַ סך מעהר פּעפּער, ווי אין יענע לאַקרייזזיכע ווערטער און קלוגע רעד, וואָס מע דרוקט זיי אַלע יאָהר אין די לוחות אויף דער צווייטער זייט...

אַ מעלה האָבען די כתרילעווקער לייט, אז כל-זמן זיי לאָר-ען — לאָכען זיי, נאָר אז זיי לאָכען זיך גוט אָן, הויבען זיי ערשט דעמאָלט אָן צעקייען די זאך נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל און הויבען אָן צו פּערשטעהן. אזוי איז געווען אויך מיט'ן ציוניזם. פּריהער האָט מען געלאַכט, געמאַכט חוזה, געזאַגט ווערטלעך; נאָכדעם האָט מען אָנגעהויבען זיך צוהערען, וואָס מע רעדט און וואָס מע שרייבט אויף די בלעטער, איבער'הזרען און איבער-קייען „נאָך אַ מאָל דאָס אייגענע וויעדער צוריק“, און שפּעטער, אז מע האָט דערהערט שמועסען עפּים פּון אַ באַנק, אַ אידישע באַנק מיט אידישע אַקציעס, און וויבאַלד אַקציעס, איז דאָך, אַפּנים, די משמעות, אז מע רעדט עסק, „געשעפט“, „לשון געלד“, — און מיט געלד וואָס קאָן מען היינטיגע יאָהרען נישט אויספיהרען אויף דער וועלט? ובפרט נאָך ביי'ם טערק מיט דער רויטער יאַרמעלעקע, וואָס איז אַליין אויך אַ גוטער כתריליק גלייך מיט אַלע כתרילעווקער? און פּון דעמאָלט אָן האָט מען זיך גע-נומען אין כתרילעווקע צום ציוניזם גאַנץ געשמאַק. די כתרילעווקער זענען, ברוד השם, אַזעלכע לייט, וואָס איהר פּועל'ט ביי זיי וואָס איהר ווילט. דאָס, וואָס געכטען האָט זיך זיי געדאַכט קרום ווי אַ קאַטשערע און שווער כקריעת ים-סוף, איז ביי זיי היינט

גלייך, וואָס גלייכער קאָן שוין גאָר ניט זיין, און גרינג ווי אויפֿ-
 עסען אַ בייגעל, אָדער אויסרויכערען אַ פּאַפּיראַס. אָפקויפּען
 ביי'ס טערק ארץ־ישׂראל — וואָס קאָן נאָך זיין גרינגער דערפּון?
 וואָרום לאָמיר זיך ניט נאַרען, איז וואָס קאָן דאָ זיין די מניעה?
 געלד איז דאָך ניט שייך צו זאָגען; וואָס פאַר אַ ראַלע שפּיעלט
 ביי אונז געלד? איין רויטשילד (ער זאָל נאָר וועלען) קאָן ער
 דאָ אָפקויפּען גאַנץ ארץ־ישׂראל מיט סטאַמבול און מיט'ן טערס
 אינאיינעם. פאַר'ן מקח איז אוראי נישטאָ וואָס צו זאָרגען זיך.
 ס'איז דאָך עפּים אַ געשעפט, וועט מען זיך דינגען; ממה־נפּשאַ,
 אַ רענדעל אַראָפּ, אַ רענדעל אַרויף. בלייבט איבער נאָר איין זאָך:
 באַשר וואָס? טאַמער וויל ער ניט פּערקויפּען? עט, נאַריש-
 קייטען! פאַר וואָס זאָל ער ניט וועלען? והשנית, מיר זאָלען
 וועלען זיך גוט אויסרעכענען, זענען מיר דאָך מיט איהם שטיקלעך
 אייגענע גאָר — ניין, טאַקי גאַנץ נאָהענטע קרובים, אמת'ע שני
 שבשלישים, אידען און טערקען, יצחק און ישמעאל...

קיצור הברה, מע האָט געמאַכט איין אסיפה און די אַנדערע
 און די דריטע — ס'איז געוואָרען מיט גאָט'ס הילף אַ „הברה“,
 און מע האָט געקלויבען „משלענעס“, אויסגעוועהלט אַ פרעזידענט,
 אַ וויצע־פרעזידענט, אַ קאָנזאַמטשי און אַ סעקרעטאַר און אַ קאַ-
 רעספּאַנדענט, גלייך ווי אין אַלע לייטישע שטעדט; און איטלי-
 כער האָט זיך פּערשריבען שקל־געלד, ווער אַ קאַפּיקע און ווער
 צוויי קאַפּיקעס אַ וואָך. יונגע לייט האָבען געהאַלטען
 פּלאַס־פּייערדיגע „רעדעס“, געזאָגט זעהר שענע דרשות. די
 ווערטער „ציון“, „ציוניזם“, „ציוניסטען“ האָבען זיך געלאָזט
 הערען העכער און העכער. די נעמען „דאָקטאָר הערצל“, „דאָך
 טאַר נאָרדוי“ און די איבעריגע דאָקטוירים האָבען זיך געלאָזט
 הערען אָפּטער און אָפּטער. „משלענעס“ זענען געוואָרען וואָס
 ווייטער מעהרער און מעהרער, און געלד האָט זיך אויך צענויפֿ-
 געקלויבען אַהיבשע פּויטיקע, — האָט מען געמאַכט אַ נרויסע
 אסיפה און מע האָט זיך אוועקגעזעצט בעקלערען, וואָס טהוט

מען מיט'ן געלד: צי מע זאל דאס קאפיטאל דערווייל איבער-לאזען דא אויפ'ן אָרט, מאכען אַ בעזונדערען „פאנד“ פאר די כתרילעווקער ציוניסטען, צי מע זאל דאס אָפשיקען אין צענטער אַרײַן, צי מע זאל נאָך אביסעל צוואַרטען, ביז עס וועט זיך צענויפקלויבען אַ היבשע סומע, און די שטאַרט וועט ווערען אײַן אַקציאָנער פון דער אײַדישער באַנק.

די דאָזיגע אַסיפה איז געווען, קאָן מען זאָגען, אײַנע פון די הײַסע שטורעמדיגע אַסיפות אין כתרילעווקע. די דעות האָבן בען זיך צעטיילט: אַ סך זענען געשטאַנען פאַר'ן „צענטער“, געזאָגט: מיר זענען מחויב אונטערצוהאַלטען דעם „צענטער“, וואָרום אַז מיר וועלען ניט אונטערהאַלטען דעם „צענטער“, און איהר וועט ניט אונטערהאַלטען דעם „צענטער“, — פון וואָנען זשע וועט ער ציהען חיונה? ... אַנדערע האָבען געדרונגען פער-קעהרט, אַז דער „צענטער“ וועט זיך בעגעהן אָהן כתרילעווקע: „מיר זענען נישט מחויב פאַרזאָרגען די גאַנצע וועלט; עמיצער זאָרגט זיך דען פאַר כתרילעווקע? לאָז זיך יעדער אין זײַנע האַבען זיך — וועט אויך זײַן גענוג“ ...

איז אויפגעשטאַנען דער פּרעזידענט, נח רב יוסילע'ס, אַ נגיד'ס אײַן אײַדעם און אַ יונגערמאַן אַ משכיל, נאָך גאָר אָהן אַ באַרד, און האָט געזאָגט עטליכע וואַרעמע ווערטער: — „פיער טויזענד יאָהר — אַזוי האָט נח דער פּרעזידענט אַנגעהויבען און האָט גענומען אַביסעל צו אַ הויכען טאַן — פיער טויזענד יאָהר, אַז מע קוקט אויף אײַך פון דער הויך פון די דאָר זינע פיראַמידען!“ מיט די דאָזיגע ווערטער האָט זיך אַמאַל געווענדעט דער גרויסער נאַפאַלעאַן צו זײַן גוואַרדיע, בשעת ער איז געאַנגען אײַנגעמען מצרים. כמעט מיט די דאָזיגע ווערטער ווילט זיך מיר אָנהויבען מיין היינטיגע רעדע צו אײַך, נאָר אַביר סעלע אַנדערש: שוין באַלד צוויי טויזענד יאָהר, ברידער, אַז מיר געפינגען זיך ... נישט אויף דער הויך פון די פיראַמידען, נאָר טיעף, נייען אײַלען אין דער ערד. שוין באַלד צוויי טויזענד

יאָהר, אז מיר קוקען אַרויס... נישט אויף אונזער „נוואַרדיע“, נאָר אויף משיח'ן, ער זאָל קומען אונז אויסלייזען פון גלות און אונז ברענגען אַהין, אינ'ם לאַנד פון אונזערע אַבות, קיין ארץ ישראל... שוין באַלד צוויי טויזענד יאָהר, אז מיר פאַסטען אַלע שבעה עשר בתמוז, עסען נישט קיין פלייש אין די נייען טעג, און קומט תשעה-באב, זעצען מיר זיך אין די זאַקען אויף דער ערד, וויינען און קלאַגען אויף חורבן בית-המקדש... שוין באַלד צוויי טויזענד יאָהר, אז מיר דערמאָנען זיעבען און זיעבעציג מאָל אַ טאָג ציון און ירושלים — און פּרעגט: וואָס האָבען מיר גע- טהאָן פֿון ציונ'ס וועגען און פון ירושלים'ס וועגען?

אַיין עבירה, כלעבען, וואָס ס'איז אין כתרילעווקע נישטאַ קיין סטענאַגראַף, וואָס זאָל געווען קאַנען זיין אויף יענער אסיפה און פּערשרייבען די אויסגעצייכענטע רעדע פון נח דעם פּרעזי- דענט אַות באַות, ווי עס פיהרט זיך אין לייטישע שטערט. מיר טוען זיך דעריבער בענגיגענען נאָר מיט די עטליכע ווערטער, וואָס מיר האָבען געבראַכט על-פי זכרון, און ברענגען דעם סוף פון דער דאָזיגער טאַלאַנטפולער רעדע אין קורצען:

— אַצינד — אזוי האָט נח דער פּרעזידענט אויסגעלאָזט זיין דרשה, און דער שווייס האָט גערונען פון איהם טייכענווייז — אַצינד, אז מיר האָבען זוכה געווען צו דערלעבען אזאַ צייט, אז דער אַלטער קראַנקער ישראליק האָט זיך ווי אויפגעחאפט פונ'ם שלאָף, ער גלייכט זיך אויס די אויסגעמוטשעטע ביינער זיינע, קוקט זיך ארום וואו ער איז אין דער וועלט, און זאָגט „בית-יעקב לכו ונלכה — קומט, קינדער, לאַמיר געהן!“ — באַדאַרפען מיר, רבותי, זיך נישט פאַרלאָזען אויף קיינעם, נישט אַרויסקוקען אויף קיין נסים און נישט פאַרלאָזען זיך אויף אונזערע גרויסע, וואָרום אז איהר וועט זיך פאַרלאָזען אויף די גרויסע, וועט איהר מעגען וואַרטען. ס'איז אַ סך גרינגער צו גע'הרג'עט ווערען פון אַ דונער, אידער אויסרייסען ביי אַ גביר אַ קערבעל אויף ציון. אַליין, אַליין באַדאַרפען מיר אָנהויבען צו בויען אונזער גרויסען בנין. אַם אין אַני

לי — מי לי? ... אודאי מעגען מיר זיך איבערנעמען, אז מיר האבען דערלעבט אזא צייט, אז אידען זאלען נאך האבען א השגה צו רעדען פון איין אייגענער אידישער באַנק! אודאי באַדארפען מיר זעהען, אז כתרילעווקע זאָל ניט אַפּשטעהן פון אַנדערע שטערט און כתרילעווקער אידען זאָלען אויך האָבען אַ חלק אין אונזער „אייגענער אידישער באַנק“! איך מוז אייך אָבער זאָגען, רבותים, אז לויט די חשבונות, וואָס אונזער קאָזנאַטשיי וועט אונז דאָ באַלד פאַרשטעלען, האָבען מיר נאָך נישט די גאַנצע סומע אויף צו בעצאָהלען אפילו פאַר איין אַקציע. עס פּעהלט אונז נאָך כמעט העכער האַלב, דאָס הייסט, אַ פינף-זעכס קאַרבען. לכן איז אַ יושר, ברידער, איהר זאַלט זיך אַנטהון אַ כח טאַקי דאָ אויפ'ן אָרט און טאַקי באַלד צע-נויפּלעגען זיך, איטליכער וויפיעל ער קאַן, און זעהען, סע זאָל ווערען די גאַנצע סומע, צעהן רובעל, נאָר אַהן אַ שום תירוץ! ... און לאָזען אונזערע ברידער אויף דער גאַנצער וועלט וויסען, אז אין כתרילעווקע זענען אויך פאַרהאַן ציוניסטען, וואָס סע ברענט אין זיי דאָס הייליגע פּייערעל פון ציון, און לאָז דער דאָקטאָר הערצל זעהען, אז זיין האַרעוואַניע פון אונזערטוועגען איז האַטש ניט אומזיסט! ...

* * *

פליעסקען מיט די הענד און שרייען „בראַוואַ“ — דערפון ווייסט מען נאָך נישט אין כתרילעווקע — און דאַנקען גאָט, וואָס מע ווייסט נאָך נישט. דער געפילדער מיט'ן געשריי איז אזוי אויך גענוג גרויס; מע זאָל נאָך דערצו דאַרפען פאַטישען מיט די הענד און שרייען „בראַוואַ“, וואָלט מען נאָר טויב גע-וואָרען, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר. דאַרטען, אז עס געפּעלמ עמיר צענס אַ וואָרט, געהט מען צו און מע ניט איהם איבער דער פלייצע.

— וואָס זאָגט איהר אויף אונזער פרעזידענט? האָ?

— אַ פּיסק — דער רוח זאָל איהם נעמען!

— און אַ קענער! ער האָט דאָך אויסגעמישט קאַשע מיט באַרשט, נמראַ און ספרים און אַלע ביכער...
 — מע באַדאַרף האָבען אַ קאַפּ פון אַ קלויסטער, מע זאָל דאָס אַלסדינג געדענקען אויסוועניג!
 — בהמה! יענער זיצט טאַג ווי נאַכט און קוקט אין די ביכער אריין!

בקיצור, ס'איז געבליבען, מע זאָל אויסשרייבען איין אַקציע. נאָר ס'איז גרינג צו זאָגען „אויסשרייבען איין אַקציע“. ווי קומט די קאַץ איבער'ן וואַסער, אז אידען ליגען ערניץ פערשטעקט אין אַ לאַך, אין כתרילעווקע, און די אידישע באַנק איז ערניץ ווייס איף וואו, אין לאַנדאָן? האָט זיך אַנגעהויבען אַ חתונה: בריוולעך; בריוולעך אַהין, בריוולעך אַהער. שמעיה דער סעקר רעטאַר און דער קאַרעספּאַנדענט פון די כתרילעווקער ציוניסטען האָט זיך אָפּגעשריבען, ווי מע זאָגט, אַלע פינגער, ביז ער האָט בעקומען אַ קלאַרע ידיעה, וואוהיז און ווי אזוי מע בעדאַרף שיקען דאָס געלד. נאַכדעם, אז ער האָט שוין גוט געוואוסט וואוהיז און ווי אזוי מע בעדאַרף שיקען דאָס געלד, האָט ער געהאַט אויף זיך אַ נייעם אומגליק — דעם כתרילעווקער פּאַסטמיסטער. דער בעקאַנטער כתרילעווקער פּאַסטמיסטער, אַ גראַבער פריץ, און אַ גרויסער מפונק, קאָן נישט איבערטראַגען דעם ריח פון קנאַבעל (האַטש קנאַבעל ביי'ם עסען האָט ער אַליין ליעב דאָס חיות!). אז עס קומען אריין צוויי איבעריגע אידען אויף דער פּאַסט, האַלט ער זיך ביי דער נאָז, שרייבט און לייענט:

— שלום... שליאַמקא... טשעסנאַק...

אז שמעיה האָט איהם דערלאַנגט דעם פּאַקעט, האָט ער איהם אַ שמיץ געטהאָן צוריק אין פנים אריין: ס'איז ניט אזוי געשריבען דער קאַנווערט, ווי מע בעדאַרף. דאָס אַנדערע מאָל האָט ער איהם אַ שמיץ געטהאָן אין פנים אריין: ער זאָל געהן ברענ-גען טריוואַכס. דאָס דריטע מאָל האָט ער שוין ניט געהאַט צו וואַס זיך צו טשעפען, האָט ער בעטראַכט דעם פּאַקעט פון אַלע

זייטען, גענומען שמעלצען דעם טריעה און לעגען חתימות, און בשעת מעשה א פרעג געטהאן שמעיה'ן, נישט קוקענדיג איהם גלייך אין פנים אריין: „וואס פאר געשעפטען האט ער מיט לאַנדאָן, וואָס ער שיקט אַהין געלד?“ האָט זיך אונזער שמעיה קאַרעספּאַנדענט, אַפּנים, אַרויסגעחאַפּט, צי אַפּשר האָט ער געוואָלט זיך בעריהמען פאַר'ן פּאַסטמייסטער (אַלע קאַרעספּאַנדענטען זענען גרויסע בעריהמער!) :

— דאָס געלד — מאַכט ער — געהט גלייך אין אונזער אייגענער אידישער באַנק אַריין...
האַט דער פּאַסטמייסטער אַ קוק געטהאָן אויף שמעיה'ן.
ווי פּער'חדוּש'ט :

— זשידאָווסקע באַנק? ווי קומט צו אידען אַ באַנק?
איז זיך מיישב שמעיה: אַז דו ביזט יאָ אַזאַ צורר היהודים, וועל איך דיר ווייזען וואָס הייסט „זשידאָווסקאַ באַנק“! און געהט און דערצעהלט איהם פּזמונות מיט גוזמאות (אַלע קאַרעספּאַנדענטען האָבען לייעב מגזם זיין!), אַז די אידישע באַנק איז די ערשטע באַנק אין דער וועלט. זי פּערמאַנט צוויי הונדערט טויזענד מיליאָן פּונט שטערלינג ריין גאַלד. אויף אונזער געלד איז דאָס אַזאַ סומע, וואָס ס'איז שווער אויסצורעכענען, סחמת אַ פּונט שטערלינג בעטרעפט אויף אונזער געלד כמעט אַ הונדערטער...

רופט זיך אָן צו איהם דער פּאַסטמייסטער, און טהוט אַ לעק די חתימה מיט דער צונג און אַ קוועטש איבער'ן צעלאָזמען טריעה: — מאַהל דיר, דאָס לייגסט דו שוין, ווי אַ הונט! אַ פּונט שטערלינג איז קוים צעהן קערבלעך.

— דאָס איז אַ פּראָסטער פּונט שטערלינג, — וויל זיך שמעיה פּערענטפּערען — און אַ גילדענער פּונט באַטרעפט אַ סך מעהר!

— פּשאָל וואָן, דוראַק! — זאַגט צו איהם דער פּאַסטמייסטער מיט אַ געלעכטער. — וועמען דערצעהלסט דו מעשיות?

א איד מוז דיר זיין א מאשעניק! א איד מוז עמיצען אפנארען!
 ס'זאל זיין איין אנדערער אויף מיין ארט, וואלט ער דיר נכות
 צוגענומען דיין פאקעט! דו ווייסט, אז איד האב רעכט ארעס
 טירען דיין פאקעט מיט דיר און מיט אייער נאנץ „קהל“ אינאיינעם
 דערפאר, איהר זאלט ניט אריבערשיקען אונזער געלד קיין לאנד
 דאן? מיר וועלען הארעווען, אקערען מיט דער נאז די ערד, און
 די אידעלעך וועלען קומען צו נעהן אויפ'ן גרייטען, פרעסען און
 זויפען און נאך נעמען און אריבערפעקלען אונזער גאלד דער שווארץ
 יאהר ווייסט וואהיין, אין א „זשיראווסקע באנק“! ...

שמעיה האט שוין געזעהן, אז ער האט אנגעארבייט א גוטע
 חתונה, האט ער אנגענומען א פולע מויל און האט אפגעשוויגען.
 ווי א קעצעלע. ער וואלט אפגעגעבען איצטער מי יודע וויפיעל,
 ער זאל קאנען נעמען צוריק די ווערטער, — ס'איז שוין אבער געווען
 צו שפעטליך (א סך קארעספאנדענטען וואלטען אפשר וועלען צור
 ריקנעמען זייערע ווערטער מיט זייערע קארעספאנדענציעס, וואס
 זענען פול מיט שקרים וכזבים, נאך בלאטע! צוריק האפט מען
 נישט!). אונזער כתרילעווקער קארעספאנדענט איז געהרען גע-
 ווען, אז ער האט אפגענומען דעם „רעצעפיעס“ און איז אוועק פון
 דער פאסט, ווי איין אפגעשמיסענער.

אוועקגעשיקט דאס געלד, האבען די כתרילעווקער ציוניסטען
 אנגעהויבען ארויסקוקען אויף דער אקציע פון טאג אויף טאג.
 ס'איז אוועקגעגאנגען א חודש און צוויי חדשים און דריי חדשים
 און פיער חדשים — נישטא נישט קיין געלד, נישט קיין סחורה!
 האט מען זיך א נעם געטהאן צום סעקרעטאר, צום קארעספאנד
 דענט הייסט דאס, טאמער האט ער ניט אהין געשיקט דאס געלד,
 וואו מע בעדארף, אדער טאמער האט ער ניט אזוי געשריבען
 דעם אדרעס, ווי עס געהער צו זיין — שמעיה האט נעבאך געהאט
 צו זינגען און צו זאגען: לאדי ער האט נישט אויפגעהערט צו
 שרייבען בריוולעך אין קאמיטעט, אין צענטער און אין לאנדאן,
 האט ער נאך בעדארפט אויסשמעהן די טענות פון די כתרילעווקער

לויט מיט זייערע ווערטלעך, וואָס האָבען איהם געשטאַכען אין דער זיעבעטער ריפּ... פאַר די מתנגדים, דאָס הייסט, פאַר די עהרליכע, פרומע אידען און די חסידים, וואָס האַלטען נישט מיט'ן ציוניזם, איז דאָס דערווייל געווען אַ שטיקעל עסק: — „מיר האָבען דען נישט געוואוסט פריהער, אַז עס וועט אַזוי זיין? — האָבען זיי געזאָגט און גערייצט זיך מיט די ציוניסטען. — מיר האָבען אייך דען ניט געזאָגט, אַז מע וועט נאָר אויסנאַרען די עטליכע גילדען, און געה לאָד מיר צום ונתנה-תוקף?“...

האַט נאָט רחמנות געהאַט אויף אונזער קאַרעספּאַנדענט און ס'איז איהם אָנגעקומען איינמאַל אין אַ פריהמאָרגען אַ בריעף פון לאַנדאָן, אַז די אַקציע, וואָס ער האָט אויסגעשריבען, איז שוין דאָ, דאָס הייסט, נישט דאָ, אין כתרילעווקע, נאָר אויף דער גרעניץ; מע בעדאַרף זי נור אַפּשטעמפלען.

עס איז וויעדער אוועקגעגאַנגען אַ חודש און צוויי חדשים און דריי חדשים און פיער חדשים — נישטאָ קיין אַקציע! האָר בען חברה גענומען עסען דעם סעקרעטאַר: וואו איז דיין אַקציע? נאָך שטעמפעלט מען זי? ... און האָבען איהם ניט געזשאַלעוועט קיין שטעכווערטלעך, ווי דער שטייגער איז. איהם נעבאָד איז דאָס שטעמפלען גוט געלעגען אין האַרצען, נאָך מעהר ווי די אַקציע אַליין; ער האָט פֿונ'ם שטעמפלען שיער געשפיגען מיט בלוט. האָט ער פערקאַטשעט די אַרבעל און האָט זיך גענומען איבער-אַנייעס שרייבען בריוולעך בכל תפוצות ישראל. „היתכן? — האָט ער געשריבען. — הישמע כזאת? מע זאָל אַזוי לאַנג האַל-טען איין אַקציע און שטעמפלען זי? מע זאָל זי, דאַכט מיר, בעדאַרפען אַפּשטעמפלען מיט צעהנטויענד שטעמפלען, וואַלט זי שוין אויך בעדאַרפט זיין לאַנג אַפּגעשטעמפעלט!“... און דער חברה ציוניסטען האָט ער געזאָגט אַלע טאַג:

— ממה נפשך, איהר האָט געוואַרט אַזוי פיעל, וועט איהר וואַרטען נאָך אַביסעל; אַזוי לאַנג, ווי עס האָט געדויערט, וועט שוין געוויס ניט געדויערען...

און כך הוה: עם האָט נישט געדויערט קיין נייען חדשים אפילו, איז אָנגעקומען אַ פּאַקעט אויף רב יוזיפּיל דעם רב'ס נאָמען (אונזער קאַרעספּאַנדענט האָט נישט געוואָלט האָבען צו טהון מיט'ן פּאַסטמייסטער). און אז ס'איז אָנגעקומען דער פּאַקעט, האָט מען צענויפּגערוּפּען איין אַסיפה פון אַלע טשלאַענס טאַקי ביי רב יוזיפּיל דעם רב אין שטוב, און אזוי ווי אַלע אידען, און כּתּרילעווקער אידען אודאי און אודאי, האָבען אומעטום און אַלע מאָל קיין צייט ניט און איטליכער וויל תּמיד זיין דער ערשטער, איז קיין חדוש ניט, וואָס מע האָט זיך געשטופּט און געקוועטשט איינס דאָס אַנדערע, געקראַכען איינער דעם אַנדערען אויף די קעפּ, געריסען איינער ביי'ם אַנדערען פון די הענד און בעטראַכט די אידישע אַקציע פון „אונזער אייגענער אידישער באַנק“.

לאַנגלאַנג האָבען די כּתּרילעווקער ציוניסטען זיך געשפּיער געלט אין דער אידישער אַקציע פון „אונזער אייגענער אידישער באַנק“, תּחילת געזיפּצט און נאָכדעם געזאָגט איטליכער בעזונדער איין אַנדער המצאה: ס'איז געוואָרען עפּיס אַביסעל פּרייליכער, עפּיס לעבעדיגער, ליכטיגער אויף דער נשמה, ווי איינער וואָס וואַל־גערט זיך אין דער פּרעמד, בענגט אַהיים, קוקט אַרום אויף אַ יריעה, און פּלוצים נעמט ער אָפּ זעהר, זעהר אַ גוטען גרום פון דער היים. ס'איז אי פּרייליך, אי עס ציהט דאָס האַרץ; עס גלֹסט זיך געהן טאַנצען, און טאַקי אַביסעל זיך אויסוויינען אין איינוועגס...

שפּעטער, אז דער עולם האָט זיך גוט אָנגעקוקט, האָט רב יוזיפּיל דער רב, וואָס האָט פּיינט שטופּען זיך אויבער־אָן, האָטש ער איז רב, אַ זאָג געטהאָן:

— אנו, ווייזט נאָר אַהער?

און ער האָט זיך אָנגעזאַטעלט מיט אַ פאַר ברילען, געקוקט, געקוקט, פּאַוואַלינקע בעטראַכט פון אַלע זייטען די „אידישע אַקציע פון אונזער אייגענער באַנק“, און דערזעהען אידישע אותיות, גע־דרוקט אויף לשון־הקודש, האָט ער אָנגעטהאָן דאָס שבת'דיגע היטעל, געמאַכט אַ ברכה „שהחינו“, און וויעדער אַ מאָל געקוקט

און נעקוקט אין דער אקציע אריין, און דאָס פנים האָט איהם אָנגעהויבען ווערען עפּים ווי מרה־שחורה'דיג, און מע וואָלט געמענט שווערען, אז עס האָבען זיך איהם געשטעלט טרערען אין די אויגען. — רבי! וואָס זאָגט איהר זיך? — האָט מען איהם אַ פּרעג געטהאָן. — מע באַדאַרף זיך פּרייהען, טאַנצען באַדאַרף מען געהן, צום סוף... ווי קומט דאָס צו אייך? ...

רב יוזיפיל דער רב האָט נישט באַלד געענטפּערט. ער האָט אַרויסגעקומען ערגניץ פון אַ קעשענע, וואָס הינטען אין דער קאַפּאַטע, כמעט ביי די פּאַלעס, אַ משונה־מאַדנע פעטשיילע, האָט אויס־געשניצט כלומרשט די נאָז, נאָר אין אַמת'ען מיין איד, אז ער האָט אַ וויש געטהאָן די אויגען, און אַ זאָג געטהאָן מיט אַ זיפּץ און מיט זעהר, זעהר איין אַנגעבראַכען קול:

— כ'הא' מ'יך פארבענגט אהיים...

ווען איך בין רויטשילד

א מאנאלאג פון א בתרילעווקער פלמד.

געשריבען אין יאהר 1902.

ווען איד בין רויטשילד

(א מאַנאַלאָג פון אַ כתרילעווקער מלמד).

— ווען איד בין רויטשילד, — האָט זיך צעלאָזט אַ כתריר
לעווקער מלמד איינמאַל אין אַ דאַנערשטאַג, בעת די רבי'צין האָט
איהם געמאַנט אויף שבת און ער האָט ניט געהאַט, — אוי, ווען איד
זאָל זיין רויטשילד! טרעפט, וואָס איד טהו? ראשית חכמה,
פיהר איד איין אַ מנהג, אַז אַ ווייב זאָל תמיד האַבען ביי זיך
אַ דרייערעל, בכדי זי זאָל פארשפּאַרען דולען אַ ספּאַדיק, אַז סע
קומט דער גוטער דאַנערשטאַג און ס'איז ניטאָ אויף שבת...
והשנית, קויף איד אויס די שבת'דיגע קאַפּאַטע, אָדער ניין — דעם
ווייב'ס קעצענעם בורנוס — לאָז זי אויפהערען פּיקען אין קאַפּ
אַרין, אַז ס'איז איהר קאַלט! און קויף אַוועק די דאָזיגע שטוב
אינגאַנצען מיט אַלע דריי חדרים, מיט דער קאַמער, מיט דער
שפּיזאַרני, מיט'ן קעלער, מיט'ן בוידעם, מיט הכל בכל מבל פּלע-
קעל, — לאָז זי ניט זאַגען, אַז ס'איז איהר ענג; נאָ דיר אַוועק
צוויי חדרים, קאָך דיר, באַק דיר, וואַש דיר, בראַק דיר, און לאָז
מיד צורוח, איד זאָל קאַנען קנעלען מיט מיינע תלמידים מיט אַ ריי-
נעם קאַפּ! נישטאָ קיין דאַנות פרנסה, מע באַדאַרף נישט קלערען,
וואו נעמט מען אויף שבת — מחיה נפשות! די טעכטער אַלע
חתונה געמאַכט, אַראָפּ אַ האַרב פון די פּלייצעס — וואָס פּעהלט
מיר? הויב איד מיד אַז אַרומקוקען אַביסעל אויף דער שטאַדט.
דאָס ערשטע בין איד מנדר אַ נייעם דאָד אויפ'ן אַלטען בית-

המדרש, לאז אויפהערען קאפען אויפ'ן קאפ, בשעת אידען דאוונען; און, להבדיל, דאס מרחץ בוי איך איבער אויפסניי, ווארום ניט היינט-מאָרגען — עם וועט דארט מוזען זיין איין אומגליק, חס ושלום, טאמער פאלט דאס אויס אקוראט בשעת נשים באדען זיך. און וויבאלד דאס באד, מוז מען שוין דאס הקדש אוראי צעווארפען און אנידערשטעלען א „בקר-חולים“, אבער טאקי וואס א בקר-חולים הייסט, מיט בעטלעך, מיט א דאקטאר, מיט רפואות, מיט ייכלעך אלע טאג פאר די חולאים, ווי עם פיהרט זיך אין לייטישע שטעדט. און א „מושב-זקנים“ שטעל איך אוועק, אלטע אידען לומדים זאלען זיך ניט וואלגערען אין בית-המדרש ביי דער הרובע, און א חברה „מלבישי-ערומים“, ארעמע קינדער זאלען ניט ארומ געהן, איך בעט איבער אייער כבוד, מיט די פופקעס אין דרויסען, און א חברה „גמילות-חסדים“, אז איטליכער איד, סאי א מלמד, סאי א בעל-מלאכה, סאי א סוחר אפילו זאל פארשפארען צאהלען פראצענט, נישט דארפען פאר'משכונ'ען דאס העמד פונ'ם לייב, און א חברה „הכנסת-כלה“, אז וואו ערניץ איין ארעם מיידעל, נעבאר א דערוואכסענע, זאל מען זי אויסקליידען, ווי עם געהער צו זיין, און חתונה מאכען, און נאך כדומה אזעלכע חברות פיהר איך איין ביי אונז אין כתרילעווקע... נאך וואס איז שייך עפיים דוקא נאך ביי אונז אין כתרילעווקע? אומעטום, וואו עם געפינען זיך נאך אחינו בני ישראל, פיהר איך איין אזעלכע חברות, אומעטום, אויף דער גאנצער וועלט! און בכדי עם זאל זיך פיהרען מיט א סדר, ווי עם געהער צו זיין — טרעפט, וואס טהו איך? מאך איך אויף אלע חברות איין חברה א גרויסע, א צדקה-גדולה-חברה, וואס ניט אכטונג אויף אלע חברות, אויף אלע אידען, דאס הייסט, אויף דעם כלל ישראל, אז אידען זאלען אומעטום האבען פרנסה און לעבען אין אחרות און זאלען זי צען אין די ישיבות און לערנען: חומש מיט רש"י, מיט גמרא, מיט תוספות, מיט מהרש"א, מיט אלע שבע חכמות און מיט אלע שבעים לשון, און אויף אלע ישיבות זאל זיין איין ישיבה א גרויסע.

א אידישע אקאדעמיע, איז דער ווילנא געוויינטליך, וואס פון דארטען זאלען ארויסגעהן די גרעסטע לומדים און חכמים אין דער וועלט, און אלסדינג זאל זיין אומזיסט, „על חשבון הנביר“.

אויף מיין קעשעני, און אלסדינג זאל זיך פיהרען מיט א סדר און מיט א פלאן, עם זאל נישט זיין קיין „געב-מיר-נא-דיר-האפ-לאפ“, און אלע זאלען אין זינען האבען נאר טובת-הכלל! ... און בכדי מע זאל קאנען טראגען אויפ'ן קאפ דעם „כלל“ — וואס דארף מען? דארף מען בעוואהרענען דעם „פרט“. און מיט וואס קאן מען בעוואהרענען דעם פרט? געוויינטליך, מיט פרנסה; ווארום פרנסה, הערט איהר, דאס איז דער רעכטער עיקר; אהן פרנסה קאן נישט זיין קיין אחרות; איבער'ן שטיקעל ברויט, משטיינס געזאגט, איז איינער דעם אנדערען יורד לחייו, קאפאל יענעם קוילען, סמ'ען, הענגען! ... אפילו די שונאי ישראל, אונזערע המג'ס פון דער גאנצער וועלט, מיינט איהר, וואס האבען זיי צו אונז? גארנישט. נאר צוליעב פרנסה. זיי זאלען האבען פרנסה, וואלטען זיי נאר אזוי שלעכט ניט געווען. פרנסה ברענגט צו קנאה, קנאה ברענגט צו שנאה, און דערפון, רחמנא ליצלו, נעמען זיך אלע צרות אויף דער וועלט, אלע אומגליקען, ניט דא געדאכט, מיט אלע רדיפות, מיט אלע הריגות, מיט אלע רציחות און מיט אלע מלחמות...

אוי, די מלחמות, די מלחמות! דאס איז, הערט איהר, גאר א שחיטה פאר דער וועלט! ווען איך בין רויטשילד, מאך איך אויס מלחמות, אבער טאקי לחלוטין אויס!

וועט איהר דאך פרעגען: ווי אזוי? נאר מיט געלט. דהיינו? איך וועל עם אייך געבען צו פארשטעהן מיט א שכל: למשל, צוויי מלוכות צעאמפערען זיך איבער א נארישקייט דארט, א שטיקעל ערד, וואס איז ווערטה א שמעק טאבאקע; „טערי טאריע“ הייסט עם ביי זיי. די מלוכה זאגט, אז די טעריטאריע איז איהר טעריטאריע, און די מלוכה זאגט: „ניין, ס'איז מין טעריטאריע.“ מששת ימי בראשית, הייסט עם, האט גאט בא-

שאפען אַט דאָס שטיקעל ערד פון איהר כבוד וועגען. קומט צו געהן אַ דריטע און זאָגט: „איהר זענט ביידע בהמות; די טעריטאָריע איז אלעמענס טעריטאָריע, אַ ר ש ו ת ה ר ב י ם הייסט עס.“ הקיצור, טעריטאָריע אַהער, טעריטאָריע אַהין, מע „טעריטאָריעט“ אזוי לאַנג, ביז מע הויבט אַז שייסען פון ביקסען און האַרמאַטען, און מענטשען קוילען זיך איינס דאָס אַנדערע ווי די שאַף, און בלוט, בלוט גיסט זיך אזוי ווי וואַסער.

אַבער אַז אַיך קום צו זיי לכתחילה און זאָג זיי: „שאַט, ברידערלעך, לאַזט אַיך דיענען. אין וואָס געהט דאָ ביי אַיך, אייגענטליך, דער גאַנצער סכסוך? מע פאַרשטעהט דענן גיט אַיך מיינן? איהר מיינט גיט אזוי די הגדה, ווי די קניידלעך. טעריטאָריע איז דאָך ביי אַיך גאַר איין אויסרעד; דער עיקר איז דאָך ביי אַיך יענע מעשה, פעטי־מעטי, קאַנטריבוזיע! און וויבאַלד לשון קאַנטריבוזיע — צו וועמען קומט מען אַז מיט אַ הלואָה? צו מיר, צו רויטשילד'ען הייסט עס. אַמעהר, ווייסט איהר וואָס? גאָר, איינגלענדער מיט די לאַנגע פיס און מיט די קעסטעלדיגע הויזען, אַ מיליאַרד! גאָר, גאַררישער טערק מיט דער רויטער יאַרמעלקע, אַ מיליאַרד! גאָר, מוהמע רייזעל, אַיך אַ מיליאַרד. ממה־נפש, גאָט וועט אַיך העלפען, וועט איהר מיר אַפצאַהלען מיט פראַצענט, גיט חלילה קיין גרויסען פראַצענט, פיער אַדער פינף לשנה, אַיך וויל אויף אַיך גיט רייך ווערען“...

פאַרשטעהט איהר שוין? אי אַיך האָב געמאַכט אַ געשעפט, אי מענטשען הערען אויף צו קוילען איינס דאָס אַנדערע, ווי די אַכסען, אומזיסט און אומנישט. און וויבאַלד אויס מלחמות, היינט צו וואָס באַדאַרף מען דאָס כלי־זיון, מיט'ן חיל, מיט אַלע זיבע־צעהן זאַכען, מיט'ן גאַנצען טאַרעראַם? אויף תשעה ניענציג כפרות! און וויבאַלד אויס כלי־זיון, אויס חיל, אויס טאַרעראַם, איז דאָך אויס שנאה, אויס קנאַה, אויס טערק, אויס איינגלענדער, אויס פראַנצויז, אויס ציגיינער, אויס איד, להכדיל — די גאַנצע וועלט

באקומט גאר דעמאלט איין אנדער פנים, ווי אין פסוק שטעהט ביי אונז געשריבען: „והיה, און עם וועט זיין, ביום ההוא, דאס הייסט, אז משיח וועט קומען!“ ... (שמעלט זיך אָפּ).

און אפשר, האָ? ... ווען איד בין רויטשילד, קאָן זיין, אז איד בין גאר מבטל דאָס געלט. אויס געלט! וואָרום, לאַמיר זיך ניט נאַררען, וואָס איז דענן געלט? — געלט איז דאָ, איינגענטליך. נאָר אַ הסכּם, איין איינגערעדטע זאָך. מע האָט גענומען אַ שטיקעל פאַפּיער, אוועקגעשטעלט אַ צאַצקע און אַנגעשריבען: „טרי רובליאָ סערעבראַם“. געלט, זאָג איד אייד, איז נישט מעהר ווי אַ יצירהרע, אַ תּאווה אַזעלכע, איינע פון די גרעסטע תּאוות, וואָס אַלע ווילען דאָס און קיינער האָט דאָס ניט. אָבער אז סע זאָל לחלוטין גאָר ניט זיין קיין שום געלט אויף דער וועלט, וואָלט דאָך דער יצירהרע ניט געהאַט וואָס צו טהון, און די תּאווה וואָלט ניט געווען קיין תּאווה. איהר פאַרשטעהט, צי ניין? איי וואָס? איז דאָך די קשיא, וואו וואָל־טען דעמאלט נעמען אידען אויף שבת? (פּערטראַכט זיך אויף אַ וויילע). איז דער תּירוץ: למאי וואו וועל איד אַ יצטער נעמען אויף שבת? ...

די יורשים

געשריבען אין יאהר 1902.

די יורשים

א.

„די מאירס מיט די שניאורס“... אייגענטליך, זענען דאס געווען נאָר א י י ז מאיר און נאָר א י י ז שניאור, און געווען זענען זיי א צווילינג, און אזוי שטארק עהנליך איינס מיט דאס אנדערע, אז עס זענען געווען צייטען, וואָס ס'איז כמעט אונר מעגליך געווען צו טרעפּען, ווער פון די צוויי איז דאָ מאיר און ווער איז דאָ שניאור.

קינדווייז, דערצעהלט מען, האָט זיך געטראָפּען מיט זיי אַ מעשה, מע האָט זיי שיער ניט פּערביטען, און אפשר קאָן זיין, אַז מע האָט זיי טאַקי פּערביטען, ומעשה שהיה כך היתה.

זייער מוטער איז געווען, דאָרפּט איהר וויסען, אַ אירינע אַ קלייניטשקע, נעבאָד ניט קיין געזונדע, נאָר זעהר אַ קינדעלדיגע, דאָס הייסט, זי האָט אויף איהר לעבען שטאַרק געקינדעלט; אַלע יאָהר, אַלע יאָהר האָט זי געהאַט אַ קינד. דאָס קינד האָט אַבער ניט מעהר געמוטשעט זיך ווי אַ יאָהר און איז, נישט פאַר אַיף געדאַכט, אוועקגעקומען. אזוי לאַנג, ביז זי האָט אויפגעהערט צו קינדלען און האָט געמיינט, ס'איז אַיין עק. צום סוף — דעם אויבערשטענס נסים! — האָט זי גאָט בעגליקט, אויף דער עלטער שוין, און דוקא מיט אַ פאַרעל! איז איהר אַבער שווער געווען אַליין אויסזויגען ביידע קינדער, האָט זי נעבאָד געמוזט דינגען אַ צוויגעריזן. אַ ברירה האָט זי געהאַט? אַ כּתרילעווקער איד, ער

מעג זיין ווי אַרעם, וועט ער אויף דער נאַס קיין קינד נישט ארויס-
וואַרפען און אויף פרעמדע הענד דאַס נישט אַוועקגעבען. סײַדען
חלילה אַ יתום...

בעשטעלט אַ צוזויגערין, האָט די מוטער גענומען זיך מאיר'ען
(מאיר איז געווען עלטער פון שניאור'ען אויף אַ גוטע האַלבע
שעה), און שניאור'ען האָט זי אַוועקגעגעבען דער אַם. נאָר אַזוי
ווי די אַם איז אויך געווען, נישט פאַר אײַך געדאַכט, אַ אײַדינע
נישט קיין געזונדע, האָבען ביידע, אי מאיר אי שניאור, געהאַט
מכות נישט קיין מילך, און זיי זענען ביידע נעבאַד אויסגעגאַנגען
פון הונגער, געשריגען גאַנצע נעכט, זיך געריסען אויף די גלייכע
ווענד.

ויהי היום, האָט מען גענומען איינמאַל די קינדער באַדען.
געוויינטליך, אין איין מולטער. אויסגעטהאַן זיי די העמדלעך און
אַריינגעלעגט זיי ביידע אין היים וואַסער אַרײַן, זענען ביידע
ברעקלעך געוואָרען רויט און אַנגעבלאַזען, ווי פאַחירלעך: עס
ווייזט אויס, אז זיי האָבען פון דעם באַד משונה הנאָה געהאַט —
אַ איד האָט ליעב אַ באַד... ביידע זויגערינס זענען געשטאַנען
איבער דער מולטער און האָבען אונטערגעגאַסען אַלע מאַל פריש
וואַסער, און די קינדער האָבען אַנגעקוואַלען, געמאַכט מיט די
הענטלעך און מיט די פיסלעך, ווי אַ זשוקעל, האָט איהר געזעהען
אַמאָל, אז מע קעהרט איהם איבער מיט'ן בייכעל ארויף. אַפגע-
באָדען, האָט מען דאַס פאַרעל אַרויסגענומען, אײַנגעהילט אין אַ
ליילעך (איין ליילעך) און אַריינגעלעגט אין בעט אַרײַן (אין איין
בעט אַרײַן), זיי זאַלען זיך אַביסעל אַפטריקענען. און אַז ס'איז
געקומען צום אַנטהון זיי צוריק די העמדלעך, האָט מען נישט גע-
קאַנט שוין דערקענען, ווער פון די צוויי איז מאיר און ווער איז
שניאור? און ס'איז אַוועק אַ שפאַרעניש צווישען דער מאַמען
און די זויגערין:

— זעה נאָר, זעה, כ'וואַלט געמעגט שווערען, אז דאַס איז
נאָר מאיר און יענץ איז שניאור!

— ווייס איר וואס איהר רעדט! דאס איז שניאור און יענץ
איז מאיר! איהר זעהט דען נישט?
— וואס ס'האט זיך מיר גע'חלומ'ט יענע נאכט און היינטיגע
נאכט און א גאנץ יאהר! ביזט משונע, צי חסר-דעה?
— אף, רבונר-של-עולם! איהר זעהט נישט נאך די אויגען,
אז דאס איז שניאור און יענץ איז מאיר? זעהט נאך צוויי אויגען!
— ס'א גוטער משל! פארשטעהט זיך, צוויי אויגען, ניט
קיין דריי.

בקיצור, איינע שרייט אויף מאיר'ען, אז ס'איז שניאור, און
אויף שניאור'ען, אז מאיר, און די אנדערע — אז שניאור איז מאיר
און מאיר איז שניאור. זענען די מאנסבילען געפאלען אויף איין
עצה. פארט מאנסבילען!

— ווייסט איהר וואס? אט פרובט זיי געבען זויגען, וועלען
מיר זעהען: דער וואס וועט אננעמען ביי דער מוטער, איז א
סימן, אז ס'איז מאיר, און דער וואס וועט אננעמען ביי דער אם,
איז א סימן, אז ס'איז שניאור. א פראסטער שכל!
כך הוה. ביידע ברעקלעך, מע האט זיי נאך צוגעטוליעט צו
דער ברוסט, האבען זיי זיך צוגעחאפט ווי נאך א תענית, געצויגען
ווי פיאוקעס, געסמאקצעט מיט די ליפען, בשעת מעשה געדרינגעט
מיט די פיסלעך און אונטערנעווארטשעט, ווי הונגעריגע הינטלעך.
— גאט'ס נסים! זעהט, ווי דער אויבערשטער האט בא-
שאפען די וועלט! ...

אזוי האבען געזאגט די מאנסבילען מיט טרערען אין די אויגען
און זענען א בעלז געווען אויף משיקאוועס פרובען איבערכייטען
די ברוסט, זעהן וואס דא וועט זיין? און מע האט די קינדערלעך
געבאד אפגעריסען פון דער ברוסט, און מע האט זיי איבערגעלעגט:
שניאור'ען אויף מאיר'ס ארט און מאיר'ען אויף שניאור'ס ארט —
וואס, מיינט איהר, איז געווען? איהר מיינט אוראי, אז זיי האבען
נישט געזויגען? נאך א מין זויגען! ...

פון דעמאָלט אָן האָט מען זיך שוין מיאש געווען פון זיי און מע האָט שוין אויפגעהערט צו אונטערשיידען: ווער איז מאיר און ווער איז שניאור. לאַז זיין מאיר-שניאור און שניאור-מאיר. און מע האָט זיי אַ נאָמען געגעבען: „די מאירס מיט די שניאורס“. גלייך ווי עס וואָלט געווען צוויי מאירס און צוויי שניאורס, דאָס הייסט, יעדער פון די צוויי איז געווען פאַר זיך אַ מאיר מיט אַ שניאור... נישט איין מאָל האָט זיך געמאַכט, אַז מע האָט אין חדר אָפגעשמיסען מאיר'ען, ווען מע האָט בעדראַפּט שמייסען שניאור'ען, אָדער פערקעהרט, מע האָט אַרײַנגעצימבעלט שניאור'ען, דעמאָלט ווען די שמיץ איז געקומען מאיר'ען. און בכדי עס זאָל נישט זיין נאָכרעם קיין פערדראָס, פלעגט דער רבי פאַלען אויף איין עצה (וואו תורה, דאָרט איז חכמה!):

— ווייסט איהר וואָס, קינדערלעך? לעגט זיך אַקארשט אַוועק ביידע, וועט ניט זיין קיין קנאה, מיך געשמיסען, דיך גע-שמיסען, אַ שענע ריינע כפרה, צווישען דער משפחה וועט דאָס בלייבען...

ערשט העט־שפעטער, נאָך דער בר־מצוה, אַז די מאירס מיט די שניאורס האָבען זיך אויפגעהאַפּט אויף די פיס, איז מיט אַ מאָל געוואָרען צווישען זיי אַ חילוק, אַז מע האָט זיי שוין געקאָנט דערקענען ביינאַכט פאַר אַ מייל. נאָט'ס וואונדער! עס האָט זיך אָנגעהויבען שיטען ביי זיי אַ בערדעל (זיי האָבען, אָפנים, ביידע צורפריה אָנגעהויבען רויכערען ציגאַרען?), און ביי מאיר'ען האָט זיך בעוויזען אויף די בעקלעך און אויף דער אויבערשטער ליפּ שוואַרצע הערלעך (אַבער שוואַרץ ווי טינט!), און ביי שניאור'ען — רויטע הערלעך (אַבער רויטע אזוי ווי פייער!). די דאָזיגע בערד זענען געוואַכסען ביי זיי ווי מיט רוחות (זיי האָבען, אָפנים, ביידע צושטאַרק גערויכערט ציגאַרען), אזוי, אַז צו דער חופּה האָבען זיי געטראָגען צוויי בערד, וואָס זאָג איד בערד? — בעזעמער! איינער אַ שוואַרצען בעזעם, און דער אַנדערער אַ רויטען בעזעם, און אויס־געזעהען האָט עס, ווי עמיצער האָט זיי די בעזעמער אָנגעהאַנגען.

גרויס זענען די ווערק פון גאט און זיינע וואונדער האבען נישט קיין ברעג! וואָרום ווער ווייסט וואָס דאָ וואָלט געקאָנט אַרויס, ווען, למשל, נאָך דער חתונה פערבייטען זיי זיך חלילה מיט די ווייבער — מיין איך פערקעהרט: די ווייבער פערבייטען זיך מיט די מאַנען. איך ווייס ניט, ווי אזוי ביי אַייד, אין די גרויסע שטעט; ביי אונז אין כתרילעווקע האָט זיך לעת־עתה אַזאַ מעשה נאָך נישט געטראָפֿען, מע זאָל זיך פערבייטען מיט די יוצרות. ממה נפשך: בין איך דיין ווייב, ביזט דו מיין מאן, און ביזט דו מיין מאן, בין איך דיין ווייב; אלא וואָס דען? ביזט יענער'ס מאן, בין איך יענער'ס ווייב; בין איך יענער'ס ווייב, ביזט דו יענער'ס מאן. אַ קשיא, טאָמער איז געמאַהלט, אַז מיין מאן זאָל זיך מיישב זיין און זאָגען, אַז עס מאַכט איהם נישט אויס יענער'ס ווייב אויף — וואָס הייסט? נו, און וואו בין איך? איך וועל איהם שווייגען? ! !

הקיצור, נישט דאָס איז דער עיקר, וואָס איך האָב אַייד גע־וואָלט דערצעהלען. די רעכטע מעשה הויבט זיך ערשט אַן.

ב.

ביז אהער האָבען מיר זיך בעשעפטיגט נאָר מיט די מאירס און שניאורס, דאָס הייסט, מיט מאיר'ען און מיט שניאור'ען, און אבי' סעל בעקענט זיך מיט זייער מוטער און מיט דער זויגערין, און האָר בען נישט גערעדט קיין וואָרט נאָך פון זייער פאָטער, גלייך ווי זיי וואָלטען חלילה קיינמאָל נישט געהאַט קיין טאָטען... לאַז גאט היטען! אַזאַ זאָך קאָן זיך טרעפען נאָר ביי זיי, נישט ביי אונז. ביי אונז איז נישטאָ, ברוד־השם, קיין פינדעל־הויז, וואו קינדער זאָלען וואַכסען אַהן אַ טאָטע־מאָמע; ביי אונז האָט זיך נאָך נישט געטראָפֿען, אַז אַ קינד זאָל אויפּוואַכסען און ניט וויסען, ווער איז זיין ריכטיגער טאָטע; און אויב ס'זאָל אַמאָל דורכגעפאלען ביי אונז אַזאַ מעשה, האָט זיך עס געוויס געטראָפֿען ערגיץ אין אַדעס, אין פאריז, אָדער אין דעם ווייטען אַמעריקא... פאר כתרילעווקע

בין איד אייך ערב, אז דארט האט זיך אזא מעשה נישט געטראפן
 קיינמאל, און אויב ס'האט זיך געטראפן, האט זיך עס געטראפן
 ערניץ ווייס איך מיט וועמען, מיט א דיענסטמיידעל, אדער אזוי
 מיט א אידישער טאכטער געבאד, וואס איז פערפיהרט געווארען
 דורך א צופאל, געפאלען א קרבן פאר פרעמדע זינד...

הקיצור, די מאירס מיט די שניאורס האבען געהאט א טאך
 מען, און נאך א שענעם טאטען דערצו, און געהייסען האט ער רב
 שמשון, א איד איין עהרליכער, און געהאט האט דער רב שמשון
 א בארד, א גרויסע, א רייכע, א שענע בארד, א „זקנה“! מע קאן
 זאגען, אז ביי רב שמשון'ען איז געווען מעהר בארד ווי פנים,
 איבער דער דאזיגער בארד האט מען כמעט נישט ארויסגעזעהען
 דאס פנים, און דערפאר טאקי האט ער אין כתרילעווקע נישט גע-
 האט קיין אנדער נאמען, ווי רב שמשון בארד.

און געווען איז דער רב שמשון בארד... לאמיד אזוי וויסען
 ביין, וואס ער איז געווען. ער איז געווען א איד, וואס האט כל
 ימיו געמוטשעט זיך, געפלאגט זיך איבער'ן שטיקעל ברויט, מלחמה
 געהאלטען מיט'ן דלות; א מאל האט ער בייגעקומען דעם דלות,
 א מאל — דער דלות איהם, ווי דער שטייגער איז פון די כתריר
 לעווקער אידען, וואס האבען קיין מורא נישט פאר'ן דלות, שטעלען
 איהם אויס דריי פייגען...

און געלעבט האט דער רב שמשון בארד אזוי לאנג, ביז ער
 איז געשטארבען. און אז ער איז געשטארבען, האט מען איהם
 בעהאלטען מיט גרויס כבוד, כמעט די גאנצע שטאדט איז גאנגען
 גאנגען נאך דער לוייה.

— ווער איז געשטארבען?

— רב שמשון.

— וואסער רב שמשון?

— רב שמשון בארד.

— ארווא! איז שוין, הייסט דאס, רב שמשון בארד אויף

אוועקגעקומען? ברוד דיין אמת!

אזוי האט מען געשמועסט אין כתרילעווקע און בערויערט נישט אזוי רב שמשונ'ען אליין, ווי דאס, וואס אין שטאדט ווערד ווינציגער אלע מאל מיט א אידען. משונה-מאדנע ברואים אט די כתרילעווקער אידען: לאדי זיי זענען אזעלכע ארעמע לייט, וואס זענען קיינמאל נישט זאט, וואלטען זיי נאך א בעלז געווען, אז קיינער זאל ביי זיי נישט שטארבען. זייער איינציגער טרייסט איז, וואס שטארבען שטארבט מען אומעטום, אפילו אין פארין, און וואס אויסקויפען זיך פונ'ם טוידט קויפט זיך נישט אויס קיי-נער, און אפילו רויטשילד אליין, וואס איז כמעט גרעסער פונ'ם מלכות, פון דעסטוועגען, אז עס קומט די צייט פון שטארבען. בעט מען איהם מחילה, ער זאל זיך מטריח זיין אהינצוצו — און ער מוז געהן!

אצינד קעהרען מיר זיך אום צוריק צו די מאירס מיט די שניאורס. כל זמן רב שמשון בארד האט געלעבט, זענען די מאירס מיט די שניאורס געווען, קאז מען זאגען, נפש אחת, געלעבט איין זעל, איין נשמה. און אז רב שמשון בארד איז געשטארבען, זענען זיי געווארען פייער מיט וואסער, גרייט געווען אלע מינוט ארויפ-פאלען איינס אויף דאס אנדערע און אויסרייסען זיך די בערד. איהר ווילט וויסען, איבער וואס? אדרבה, זאגט איהר, איבער וואס קריעגען זיך קינדער נאכ'ן טאטענ'ם טוידט? פערשטעהט זיך, איבער ירושה. אמת, רב שמשון האט נישט איבערגעלאזט נאך זיך קיין פעלדער, קיין וועלדער, נחלאות, הייזער, רענטעס, און מזומן געלד אודאי נישט. און קיין ציערונג, זילבער און כל-יבית האט ער אויך נישט איבערגעלאזט פאר די קינדערס וועגען, נישט מחמת שלעכטיגקייט אדער קארגשאפט, נאר פשוט, ווייל ער האט נישט געהאט. דאך זאלט איהר ניט מיינען, אז רב שמשון האט חלילה ניט איבערגעלאזט זיינע קינדער גארנישט. רב שמשון האט איבערגעלאזט נאך זיך א מאיאנטעק, א מין שוהיכסא, וואס מע קאן צו יעדער צייט מאכען פון דעם געלד, מע קאן דאס פער-זעצען אין משכון, פערדינגען אדער פערקויפען. דאס איז געווען

איין אייגענע שטאָרט אינ'ם אלטען כתרילעווקער בית-המדרש, אויבער-אין אין מזרח, סאָמע די צווייטע שטאָרט פון רב יוזיפיל דעם רב, די אנדערע, הייסט דאָס, פונ'ם אַרונ-קודש. אמת, די כתרילעווקער חכמים זאָגען אפילו אַ גלייכווערטעל, אַז ס'איז גלייך כער איין אייגען דאָרף אין דרויסען איידער איין אייגענע שטאָרט אין שוהל; דאָס איז אָבער נייט מעהר ווי אַ גלייכווערטעל, און אַז גאָט העלפט, מע האָט זיך טאָקי איין אייגענע שטאָרט, און נאָך אין מזרח-וואַנד דערצו, איז טאָקי נישט שלעכט, און בעסער פון גאָרנישט איז דאָס אודאי!

בקיזור, רב שמשון באָרד האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ שטיי-קעל נחלה, איין אייגענע שטאָרט אין אלטען כתרילעווקער בית-המדרש. נאָר ער האָט פּערגעסען אַ קלייניגקייט — אַנזאָגען, ווע-מען ער לאָזט איבער בירושה די דאָזיגע שטאָרט: מאיר'ען, צי שניאור'ען?

אַפנים, רב שמשון, זאָל ער מיר מוחל זיין, האָט זיך גאָר ניט גערעכט צו שטארבען? ער האָט פּערגעסען, אז דער מלאך-המות שטעהט תמיד הינטער די פלייצעס און היט אונז די טריט, אַניט, וואָלט ער זיכער געשריבען אַ צוואה, אָדער אזוי אַנגעזאָגט פאר עדות, וועמען פון די צוויי זיהן לאָזט ער איבער זיין מאַיאַנטעק.

וואָס זאָלט איהר קלערען? אודאי איז דעם ערשטען שבת וואָס נאָך שלשים שוין אַרויסגעשפרונגען אַ מחלוקת צווישען די צוויי ברידער. מאיר, פּערשטעהט איהר מיד, האָט גע'טענה'ט, אַז על-פי דין קומט דעם טאָטענ'ם שטאָרט א י ה ב, וואָרום ער איז דאָך דער עלטערער (אויף אַ גוטע האַלבע שעה!). און שניאור האָט גע'טענה'ט צוויי טענות מיט אַ מאָל: ערשטענס, ווייסט מען ניט, ווער איז פון זיי דער עלטערער, וואָרום וועדליג די מאַמע דערצעהלט, אַז מע האָט זיי קינדווייז פּערביטען, קאָן דאָך גע-מאָהלט זיין, אַז ער, שניאור הייסט דאָס, איז מאיר, און מאיר איז שניאור. והשנית, האָט מאיר אַ שוועהר אַ נגיד, וואָס האָט אויף

איין אייגענע שטאָרט אינ'ם בית־המדרש אין מזרח־וואַנא, און
 קיין זוהן האָט ער נישט, וועט דאָך די שטאָרט איבער הונדערט
 און צוואַנציג יאָהר, אם ירצה השם, אַריבערנעהן צו מאיר'ען. וועט
 אויסקומען, אז מאיר וועט האָבען צוויי שטעדט אין מזרח־וואַנא.
 און שניאָר — אפילו אַ האַלבע נישט! פרענט זיך אַ קשיא: וואו
 איז יושר? וואו איז מענשליכקייט?

דערהערט אזא טענה, האָט זיך אַריינגעמישט מאיר'ס שוועהר,
 אַ איד אַ נגיד, איין אויפגעקומענער, און איז אַרויס מיט אַ פייער:
 „אַביסעל איין עזות! איד בין נאָך ניט אַלט קיין פערציג יאָהר
 אפילו און האָב נאָך, ערשטענס, בדעה צו לעבען און לעבען. —
 צום סוף טיילען זיי זיך מיט מיין ירושה! והשנית, פון וואַנען
 ווייסט מען, אז איד וועל שוין קיינמאָל נישט האָבען קיין יונגעל?
 אמת, איד וועל טאָקי נישט האָבען, אָבער מיין ווייב קאָן נאָך
 האָבען אַ יונגעל, און נישט איין יונגעל, נאָר עטליכע יונגעלד!
 אַביסעל איין עזות פון אַ שייגעץ!“

האָבען זיך מענשען אַריינגעלעגט אין אַ שלום, געוואַלט מאַכען
 אַ שטיקעל פשרה, „יאָק נע פסק טאָ פסאָקעץ“, מע זאָל אַפשאַ-
 צען די שטאָרט, וויפיעל זי איז ווערטה, און איין ברודער דעם
 אַנדערען זאָל אויסצאָהלען. דאָכט זיך, אַ גלייכע פשרה? איאָ?
 איז דער חסרון, וואָס ביידע ברידער האָבען נישט געוואַלט הערען
 פון אַרויסצאָהלען. ס'איז זיי נישט געגאַנגען אין געלד — געלד
 איז בלאַטע; ס'איז געגאַנגען אינ'ם עקשנות, אינ'ם צור־הכעים:
 פאַר וואָס זאָל אַ ברודער זיין אזא איינגעשפאַרטע זאָך און נישט
 צולאָזען דעם צווייטען ברודער? און פאַר וואָס זאָלסטו דו זיצען
 אויפ'ן טאַטענס אָרט און איד ניט? עס איז זיי שוין ניט גע-
 נאַנגען אזוי אין זיך, ווי אין יענעם, איינער האָט נישט פערגונען
 דעם אַנדערען, ווי זאָנט מען דאָס: ג מ ל י ג מ ל ד — נישט
 מיר, נישט דיר... און די מאירס מיט די שניאָרס האָבען גענומען
 קריעגען זיך און טהון איינער דעם אַנדערען אויף צור־הכעים. אַ
 קלייניגקייט — נצחון?

דעם ערשטען שבת איז מאיר געקומען אביסעל פריהער און האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דעם טאַטענ'ס שטאַדט, און שניאָר איז געשטאַנען די גאַנצע צייט אויף די פּיס. דעם צווייטען שבת איז שניאָר געקומען פריהער און האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דעם טאַטענס אָרט, און מאיר איז געשטאַנען די גאַנצע צייט אויף די פּיס. דעם דריטען שבת האָט זיך מיישב געווען מאיר און האָט זיך געפּעדערט גאַנץ פריה, האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דער שטאַדט, איבערגעדעקט זיך מיט'ן טלית איבער'ן קאַפּ—און טהו מיר עפּים! האָט זיך מיישב געווען שניאָר דעם פּערטען שבת און פּעדערט זיך נאָך פריהער און זעצט זיך אַוועק אויף דער שטאַדט און דעקט זיך איבער מיט'ן טלית איבער'ן קאַפּ — און רוף מיד קנאַקניסעל! האָט זיך מיישב געווען מאיר דעם פינפטען שבת און פּעדערט זיך נאָך פריהער... אַזוי לאַנג האַבען זיך די מאירס מיט די שניאָרס געפּעדערט, ביז זיי זענען איינמאַל אין אַ שענעם שבת-הגדול געקומען צו געהן ביידע אין איין צייט, ס'איז נאָך ניט געווען רעכט ליכטיג אין דרויסען, און האַבען זיך אַוועקגעשטעלט ביידע ביי דער טהיר פונ'ם בית-המדרש (דאָס בית-המדרש איז נאָך געווען צו), און מע האָט זיך גענומען קוקען אַהן ווערטער, נאָר מלא גולן איינס אויף דאָס אַנדערע, ווי די העהנער, וואָס זען נען גרייט אַט-אַט אריינשפּרינגען איינס דאָס אַנדערע אין פנים אַריין און אויספיקען זיך די אויגען... אַזוי, דאַרפּען מיר רעד כענען, זענען אַמאַל געשטאַנען די ערשטע צוויי ברידער, די ערשטע צוויי שונאים אויף דער וועלט, קיין און הבל, איינע אַליין אין פעלד, אונטער גאָט'ס הימעל, מלא רציחה, גרייט אויף צו דורס זיין, אויפּרעסען איינס דאָס אַנדערע, פּערגיסען אומשולדיג בלוט...

ג.

האַבען מיר, הייסט דאָס, איבערגעלאָזט די מאירס מיט די שניאָרס ביי דער שוהל שבת אין דער פריה שטעהן איינס אַקעגען דאָס אַנדערע אַנגעדוועלט, ווי די העהנער, און גרייט אַדער אַנְ

האפען זיך ביי די בערד, אָדער אַרײַנפֿאַהרען אײַנער דעם אַנדערען אין די אױגען אַרײַן. מע דאַרף אָבער נישט פֿערנעסען, אַז די מאַירס מיט די שניאָרס זענען געווען טאַטענס קינדער, אַנשטענ־ דיגע יונגע־לײַט, חלילה נישט קײן הפּקד־יונגלעך, וואָס זאָלען אַנפֿאַלען אײַנס אױף דאָס אַנדערע, אַזוי ווי די נױים, להבדיל. זײ האָבען אָפּגעוואַרט ביז עס וועט קומען עזריאל דער שמש און וועט אױפּפּענען די טהיר פּונ'ם בית־המדרש, וועט מען שױן דעמאַלט זעהען, ווער עס וועט פּריהער פּערחאַפּען דעם טאַטענ'ס שטאָרט: צי מאַיר, צי שניאָר?

זעהן יאָהר האָבען זיך געצױגען בײַ זײ די מינוטען. קױם דערלעבט זעהן עזריאל'ען מיט די שליסעל. און אַז עזריאל מיט דער קאַלטענעוואַטער באָרד איז אַנגעקומען, האָט ער נישט געקאַנט צוקומען מיט'ן שליסעל צום שלאָס בשום אופן, ווייל ביידע ברידער האָבען זיך צוגעשפּאַרט מיט די פּיס צו דער טהיר, אײַנער מיט דעם רעכטען פּוס, דער אַנדערער מיט דעם לינקען פּוס, נישט גע־וואָלט אָפּטרעטען בשום אופן ואופן.

— וואָס־זשע וועט זײַן דערפּון? — האָט זײַ עזריאל אַ זאַג געטהאַן און גענומען בשעת מעשה אַ שמעק טאַבאַק. — מילא, אַז אײַהר וועט אַזױ שטעהן ביידע אַנגעשפּאַרט, ווי די צאַפעס, וועל איך נישט קאַנען עפּענען די טהיר, און דאָס בית־המדרש וועט שטעהן אַזױ צוגעשלאָסען אַ גאַנצען טאַג. ס'איז עפּיס אַ תּכּלית?

נו, אדרבה, זאגט שוין איהר אליין!

עס ווייזט אויס, אַז די דאָזיגע ווערטער האָבען געהאַט אַ ווירקונג, מחמת די מאַירס מיט די שניאָרס האָבען זיך ביידע גע־געבען אַ רוק צוריק, אײַנער רעכטס, דער אַנדערער לינקס, גע־מאַכט אײַן אָרט פּון עזריאל'ס וועגען, ער זאָל קאַנען צוטּרעטען מיט'ן שליסעל צו דער טהיר און אױפּשליסען דעם רוקער. און אַז דער רוקער האָט זיך געגעבען אַ רוק און די טהיר האָט זיך געגעבען אײַן עפּע־אױף, האָבען זיך די מאַירס מיט די שניאָרס געגעבען ביידע אַ לאַז־אַרײַן.

— פאוואָלי, אָט וואַלנערט איהר אום אַ אידען! — האָט אויסגעשריען עזריאל דער שמש, און איידער ער האָט געקאָנט אויסרעדען נאָר איין וואָרט, איז ער שוין געלעגען געבאָד אַ צע-טראַטענער אונטער זייערע פיס און געשריגען ניט מיט זיין קול: — פאוואָלי, אָט צעטרעט איהר אַ אידען, אַ טאַטען פון קינד-דער!...

די מאירס מיט די שניאורס האָבען אָבער אין זינען געהאַט עזריאל דעם שמש מיט זיינע קינדער אין דער לינקער פּאה. זיי איז געלעגען אין זינען די שטאָרט, דעם טאַטענ'ס שטאָרט, — און האָבען זיך ביידע געגעבען אַ לאַז אהין, אויבער-אָן, צו מזרח צו, געגעבען אַ שפּרונג-איבער איבער אַלע בענק אין שטענדרעס, און געקומען צו דער שטאָרט, האָבען זיי זיך ביידע געגעבען אַ זעך-אַנדער און אַ שפּאַר-אַרין מיט די פלייצעס אין וואַנד אַרין און מיט די פיס אין דער פּאַדלאַגע, און פון גרויס שפּאַרעניש זענען זיי אַרויף איינס אויף דאָס אַנדערע און אַנגענומען זיך ביי די בערד און געפינעט און געקריצט מיט די צייהן און גע-חאַרעלט:

— מכות וועסט דו זיצען אויף דער שטאָרט!

אין דער דאָזיגער צייט האָט זיך עזריאל דער שמש דערווייל אויסגעגלייכט די ביינער און צוגעגאַנגען צו די מאירס מיט די שניאורס און דערזעהען ווי זיי ליגען ביידע און האַלטען איינס דאָס אַנדערע ביי די בערד, האָט ער אַ פּרוב געמאַהן פריהער מיט גומען, אַזוי צו זאָנען:

— אייפּע, שעמען מענט איהר זיך! צוויי ברידער, צוויי לייבליכע ברידער פון איין טאַטע-מאַמע, זאָלען זיך האַלטען ביי די בערד! און נאָך אין אַ מקום קדוש דערצו! אייפּע!...

עזריאל דער שמש האָט אָבער אַרויסגעזעהען, אַז אין דעם מאַמענט גראַדע איז זיין מוסר גאַנץ אומזיסט, אַרויסגעוואָרפען אויפ'ן ווינד; אדרבה, ער האָט מיט זיינע רעד, קאָן מען זאָגען, אונטער-געגעבען נאָך מעהר היטץ, און די צוויי ברידער פון איין טאַטע-

מאמע זענען אזוי ווייט אריין אין דער רציחה, אז ביי איינעם אין האַנד אין געווען א זשמוט מיט שוואַרצע האַר (פון מאיר'ס באַרד) און ביי'ם צווייטען אין האַנד אין געווען א זשמוט מיט רויטע האַר (פון שניאור'ס באַרד), און אויך פלעקען בלויע האַבען זיך בעוויזען ביי זיי אויף די פנימ'ער, און ביי איינעם פון זיי האָט זיך געטהאָן א לאַז בלוט פון דער נאָז.

כל זמן עם האָט נאָר געהאַלטען ביי בערד אַליין מיט פעטש, קלעפּ, בוכענצים וכדומה אזעלכע מינים זאָכען, האָט עזריאל דער שמש נאָך געקאָנט רעדען א פאַר ווערטער, זאָגען אַביסעל מוסר. דערזעהען אָבער, ווי עם גיסט זיך שוין בלוט, האָט עזריאל מעהר נישט געקאָנט איינשמעהן, וואָרום בלוט — עם מעג זיין אפילו פון א נאָז — אין זעהר א מיאוסע זאָך, וואָס פאַסט פאַר גוים, נישט פאַר אידען. פע, חולשי הלשות!... און עזריאל דער שמש האָט נישט לאָנג געטראַכט, האָט זיך געגעבען א לאַד-אָועק אין פּאַליש אַריין, געחאַפט איין עמער וואַסער און געגעבען א גאָס אויס אויף ביידע ברידער.

קאַלט וואַסער איז פון תמיד אָן, זינט די וועלט שטעהט, דאָס בעסטע מיטעל אויף אויפצומנטערען א מענשען; א מענש, ער מעג זיך זיין אין גרעסטען כעס, אין ערגסטען נרימצאָרן, אז ער בעקומט א קאַלטע באַד, אזוי ווערד ער אויפגעפרישט, אָפּגע-סיהלט און קומט צו זיינע געדאַנקען... פון דעם דאָזיגען אומ-געריכטען קאַלטען באַד, וואָס עזריאל האָט זיי מכבד געווען, האָט בען די מאירס מיט די שניאורס ווי אויפגעוואַכט פון שלאָף, האַבען זיך א קוק געטהאָן איינס דאָס אַנדערע אין די אויגען אַריין און האַבען זיך פערשעמט, ווי אַדם מיט חוה'ן בשעת זיי האַבען פער-זוכט פונ'ם עיז-הדעת און דערזעהען, אז זיי זענען נאָקעט... און טאַקי דעם זעלבען שבת-צור-נאַכטס זענען די מאירס מיט די שניאורס געגאַנגען מיט נאָר מענשען צו רב יוזיפיל דעם רב, זיך צערלאָזען אויף מענשען, וואָס מענשען וועלען געפינען.

ד.

דאס כתרילעווקע זאל נישט זיין אזא העק און ס'זאל נישט ליגען פערווארפען אזוי ווייט פון דער גרויסער וועלט, און דארטען זאלען, למשל, ערשיינען גאזעמען, צייטונגען און זשורנאלען, וואלט די וועלט געוויס געהאט צו טהון מיט רב יוזיפיל דעם רב. אלע בלעטער וואלטען געווען פול מיט איהם און מיט זיין חכמה. חכמים, גרויסע געלעהרטע, בעריהמטע לייט פון דער וועלט וואלטען זיך געלאזט צו איהם, זעהען איהם בעשיינפערליך און הערען פון זיין מויל אלע קלונע דבורים. פאטאגראפען און צייכנער וואלטען אראפגענומען זיין בילד און וואלטען עס פערשפרייט אין אלע עקען פון דער וועלט. אינטערוויערס וואלטען איהם געדולט דעם קאפ, נישט געלאזט לעבען. זיי וואלטען וועלען וויסען אלסדינג, וואס ביי איהם טהוט זיך. וואסערע מאכלים ער האט ליעב? וויפיעל שעה אין טאג שלאפט ער? צי גלויבט ער אין השארת הנפש? וואס פאר א מיינונג איז ער וועגען רויכערען סיגארעטען, און צי האלט ער פון פאהרען אויף א וועלאסיפער, וכדומה? נאך אזוי ווי כתרילעווקע איז א העק און עס ליגט פערווארפען ווייט פון דער גרויסער וועלט, און דארטען ערשיינען נישט קיין גאזעמען, צייטונגען און זשורנאלען, האט די וועלט קיין שום ידיעה נישט פון רב יוזיפיל דעם רב. די בלעטער דערמאנען נישט א סאך זיין נאמען. חכמים, גרויסע געלעהרטע און בעריהמטע לייט פאהרען נישט צו איהם. פאטאגראפען און צייכנער נעמען נישט אראפ זיין בילד. אינטערוויערס לאזען איהם צורוח. און רב יוזיפיל לעבט זיך אפ זיין וועלט שטיל, בעשיידען, אהן געפילדער, אהן טארעראם. קיינער ווייסט נישט פון איהם צו זאגען, אויסער די שטארט כתרילעווקע, וואס בעוואונדערט איהם, האלט פון איהם איין עולם ומלואו און ניט איהם אפ פיעל-פיעל כבוד (קיין געלד איז אין כתרילעווקע נישטא, אבער כבוד — וויפיעל איהר ווילט!...). זיי זאגען אויף איהם, אז ער איז א נסתר, א פער-

באָרגענער חכם, וואָס בעווייזט זיך נישט אַרויס מיט זיין חכמה, נאָר אז מע קומט צו איהם מיט אַ משפּט, זעהט מען ערשט דע- מאַלט אַרויס, ווי עמוק ער איז, ווי טיעף, ווי שאַרף, טאַקי נאָר חכמת שלמה!

אַפּגעמאַכט הבדלה און אַפּגעזאַגט המבדיל, זענען די מאירס מיט די שניאורס געקומען צום רב רב יוזיפיל אויף אַ דיז-תורה און האָבען געטראָפּען דאָרטען שוין אַ פּולע שטוב מיט מענשען. די שטאַדט איז נייגעריג געווען צו הערען, ווי אזוי וועט עס דאָ רב יוזיפיל פּסק'ענען? ווי אזוי וועט ער דאָ איינטהיילען איינ-אויך געלאָזט די צדדים, זיי זאָלען זיך אַביסעל אויס'טענה'ן. רב יוזיפיל געהט מיט דעם גאַנג, אז פּאר'ן משפּט בעדאַרף מען די צדדים לאָזען טענה'ן, וואָרום נאָכ'ן משפּט וואָס וועט זיי העלפּען דאָס טענה'ן? נאָכדעם האָט ער געלאָזט אויך עזריאל דעם שמש, ער זאָל רעדען וויפּיעל ער וויל. עזריאל איז דאָך דאָ דער רעכטער עדות. און גלאַט בעל-יבתיים האָבען גערעדט. ווער עס האָט געהאַט גאָט אין האַרצען — דער האָט זיך אַריינגעמישט מיט אַ וואָרט, און נישט מיט איין וואָרט, נאָר מיט אַ סך ווערטער. רב יוזיפיל איז אַ מענטש, ברודר-השם, וואָס לאָזט רעדען אַלעמען. איד האָב שוין לאַנג בעמערקט, אז רב יוזיפיל איז אַ שטיקעל פּילאָזאָף: ער געהט מיט דעם גאַנג, אז וויפּיעל אַ מענטש זאָל נישט רעדען, מוז ער אַמאָל אויפהערען.

כך הוה. די גאַנצע שטאַדט האָט גערעדט און גערעדט — און האָט אויפגעהערט צו רעדען. און אז דער עולם האָט אויפ- געהערט צו רעדען, האָט זיך רב יוזיפיל אָנגערופּען צו די מאירס און שניאורס לאַנגזאַם, שטיל און בנעימות, ווי זיין שטייגער איז, בזה הלשון:

— שמעו נא, רבותים, הערט זשע צו, אידען, די מעשה דערפון איז אזוי. וועדליג איד האָב אויסגעהערט דאָ אייערע ביידענס טענות און די אַלע טענות פון אַלע איבעריגע בעל-יבתיים, זעה איד. אז איהם

זענט נעבאך ביידע זעהר נערעכט. איהר האט נעבאך ביידע גע-
האט איין טאטען — און א שענעם טאטען, לאז ער האבען א ליכטיג
גען גייערן. דער חסרון איז נאר, וואס ער האט אייך נעבאך ביי
דען איבערגעלאזט סך-הכל איין שטאדט. אודאי איז ביי אייך
ביידען טהייער דעם טאטענ'ס שטאדט, פארט איין אייגענע שטאדט
איז מורח-וואנט, אינ'ם אלטען, אלטען כתרילעווקער בית-המדרש.
מיט דער האנט אוועקמאכען קאן מען דאס נישט. נאר וואס דען?
כשם ווי ס'איז אונמעגליך, אז איין מענטש זאל קאנען פארנעמען
צוויי שטעט, אזוי איז אונמעגליך, אז צוויי מענטשען זאלען זיך
באנוגענען מיט איין שטאדט. אדרבה, מיר דאכט זיך, אז ס'איז
א סך לייכטער, אז איין מענטש זאל פארנעמען צוויי שטעט,
איידער אויף איין שטאדט זאלען זיצען צוויי מענטשען; ווארום
אז איין מענטש זאל, למשל, האבען צוויי שטעט, זעצט ער זיך
אנידער א מאל אויף דער שטאדט, און א מאל אויף יענער, אבער
אז צוויי מענטשען זאלען זיך פרובען אין איין צייט זעצען אויף
דעם זעלביגען ארט — קאן דאס ניט זיין. למשל, אט האלט איד
די רעכטע האנד אט-דא אויף דעם ספר. לאס איד, אשטייגער,
וועלען אין דער אייגענער צייט האלטען די לינקע האנט אויפ'ן
זעלביגען ארט, וואו איד האלט די רעכטע האנט — קאן איד
נישט. פאר וואס? ווייל דער אויבערשטער האט אזוי בא-
שאפען די וועלט, און א מענטשענס פארשטאנד קאן דאס מיט'ן
שכל נישט משיג זיין. נישט מעהר, בלייבט דאך איבער די קשיא:
וואס טהוט מען נעבאך מיט צוויי ברידער, אז זיי האבען פארט
געהאט נעבאך נאר איין טאטען, וואס האט זיי איבערגעלאזט סך-הכל
איין שטאדט? אימליכען ווילט זיך — פארט איין אייגענע שטאדט
אין מורח-וואנט, אינ'ם אלטען, אלטען כתרילעווקער בית-המדרש,
מיט דער האנט אוועקמאכען קאן מען דאס נישט! קומט אויס:
י ח ל ו ס ו, אז מע זאל זיך טהיילען. ווי אזוי זשע טהיילט
מען א שטאדט? א שטאדט איז דאך נישט קיין... קיין... עפעל,
וואס מע צעשניידט זייהם אויף דער העלפט און מע זאגט: נא דיר

א האלבע שטאָרט און נאָ דיר א האַלבע שטאָרט. איז פארהאן אבער איין עצה, אז איהר זאלט ביידע זיצען אין מזרח-וואַנט, א שטאָרט נעבען א שטאָרט. דאָס האָב איך שוין דערקלערט, ברודר השם, מיט מיין אייגענעם שכל. דהיינו, ווי אזוי? אזוי ווי אייער טאַטענ'ס שטאָרט און מיין שטאָרט זענען צוויי שטערט, א שטאָרט נעבען א שטאָרט, זעצט איהר זיד, ברידער לער, אויף די ביידע שטערט, וועט איהר זיד זיצען נע- זונטערהייד ביידע, א שטאָרט נעבען א שטאָרט, און וועט זיך פאַרשפּאַרען קריעגען. אי וואָס? די קשיא: וואָס וועל איך טהון אָהן א שטאָרט? איז דער תירוץ: וואו שטעהט דאָס געשרי- בען, אז א רב אָדער גלאַט א איד מוז דוקא האָבען איין אייגענע שטאָרט, און דוקא אין מזרח-וואַנט, און דוקא אינ'ם אַלטען בית- המדרש? וואָרום, לאַמיר זיד גוט באַטראַכטען: וואָס איז א בית-המדרש? א מקום קדוש. וואָס געהען מיר אין בית-המדרש אַרײַן? תפלה טהון. צו וועמען? צום אויבערשטען. וואו געפינט ער זיך? אומעטום, ס'איז מ'א ל א כ ל ה א ר ז כ ב ו ד ו — פול די גאַנצע וועלט! ווי באַלד אזוי, היינט וואָס איז דאָ שייך מזרח, צפון, דרום, גאַנץ אויבער-אָן, אָדער גאַר ביי דער טהיר? אבי א מקום קדוש און אבי געדאווענט! מ'ש ל ל מ ה ד ב ר ד ו מ ה — צו וואָס איז דאָס געגליבען? צו א מלך, וואָס זיינע צוויי קנעכט זענען געקומען צו איהם אין פּאַלאַץ אַרײַן בעטען ביי איהם א טובה. פּלוצים האָבען זיד די קנעכט צע- אמפּערט צווישען זיד און זענען פאַר'ן מלך אין די אויגען אַרײַנגע- געפּאַהרען איינער דעם אַנדערען אין די בערד אַרײַן און האָבען גאַר פאַרגעסען, צוליעב וואָס זיי זענען געקומען און פאַר וועמען זיי שטעהען; האָט זיי דער מלך מסתמא גוט מכבד געווען און האָט באַפוילען, מע זאל זיי מחילה ארויספיהרען: ממה נפשך, איהר ווילט זיד רייסען ביי די בערד, געהט אַײַך געזונטערהייד אין דרוי- סען ארויס און רייסט אַײַך דאַרטען וויפיעל אייער האַרץ גע- לױסט! וואָס האָט איהר צו קריכען צום קייזער אין פּאַלאַץ אַרײַן.

אז איהר ווייסט ניט, ווי אזוי צו האַלטען זיך? ... דאָס איז דער
מישל, און דער נמשל זענט איהר. נעהט זשע אַייד, קינדערלעך,
אָהיים און לעבט אַייד אין פריערען, און לאָז אַייער פאָטער זיין
דאָרטען אַ מליכ־יושר פאר אַייד און פאר אונז און פאר כלל
ישראל.

אזוי האָט גע'פּסק'עט רב יוזיפיל דעם משפּט, און דער עולם
איז זיך צעגאַנגען אָהיים.

אויף איבעראַכטאָג שבת זענען די מאירס מיט די שניאורס
געקומען אין בית־המדרש און האָבען זיך אַוועקגעשטעלט דאַוונען
ביי דער טהיר. וויפּיעל מע האָט זיי ניט געבעטען, עזריאל דער
שמש פון איין זייט און רב יוזיפיל דער רב פון דער אַנדערער זייט —
זיי האָבען נישט געוואָלט זיך זעצען אין מורה־זייט כּשום אופן
ואופן.

ווער ס'איז אַ בעלן אויף איין אייגענער שטאָרט אין מזרח־
וואַנד, אינ'ם אַלטען כתרי־לעווקער בית־המדרש, די אַנדערע שטאָרט
פון רב יוזיפיל דעם רב, אין גלייכען געלד, זאָל ער זיך ווענדען
קיין כתרי־לעווקע צו רב שמשונ'ס קינדער, צו מאיר'ען אַדער צו
שניאור'ען — ס'איז אַלץ איינס: מע וועט זי אַייד פּערקויפּען
בזיל הוול, וואָרום קיינער זיצט נישט אויף איהר, נישט מאיר און
נישט שניאור. עס שטעהט אַ לעדיגע שטאָרט — איין עבירה
פאר נאָט!

די גרויסע בהלה פון
די קליינע מענשעלעך

א פאטענץ.

געשריבען אין יאָר 1904.

די גרויסע בהלה פון די קליינע מענשעלעך

י ק א פ י ט ע ל א .

וואו דער מחבר שמועסט זיך אויס אַביסעל מיט זיינע אידען.

אפנים, אז כתרילעווקע איז שוין אַנגעצייכענט געוואָרען מן השמים, אז די דאָרטיגע אידען בעדאָרפען האָבען מעהר צרות פון דער גאַנצער וועלט. וואו ערניץ אַ מכה, וואו ערניץ אַ שלאָק, אַ פורעניות, איין אומגליק, איין אַנשיקעניש, אַ בייז בעגעגעניש, — בעדאָרף עס זיי ניט אויספעהלען, און פון איטליכער זאָך בעדאָרף פען זיי זיך נעמען צום האַרצען מעהר פון דער גאַנצער וועלט. מילא, פון דרייפוס'ען, אויב איהר געדענקט, איז קיין חדוש ניט. וואָס כתרילעווקע האָט אַזוי געליטען: פאַרט אַ אונזעריגער, איין אייגענער; אייגענס איז, ווי זאָגט איהר, ניט קיין פרעמדס. וואָס'ושע פאַר אַ תירוץ וועט איהר מיר אויסזוכען אויף די בורען. וואָס די ענגלענדער האָבען זיי איינגענומען און געמאַכט פון זיי אַ תל? קאַרנ האָט זיך געטהאָן דעמאַלט אין כתרילעווקע? וועהדוועה, קאַרג איז דעמאַלט בלוט פערנאַסען געוואָרען אינ'ם אַלטען כתרילעווקער ביתהמדרש איבער דעם? שאַט, שרעקט זיך ניט, איהר מיינט טאַקי בלוט ממש? חס וחלילה! די כתרילעווקער זענען ווייט פון בלוט; אַ כתרילעווקער, אז ער דערזעהט פון דער ווייטען אַ שניט פון אַ פּינגער, פאַלט ער חלשות. מיינען מיינט מען גאָר עפּים אַנדערש; מיינען מיינט מען יסורים.

הארצוועהטיג, בזיונות. און איבער וואָס, מיינט איהר? נאָר איבער דעם, וואָס מענטשען קאָנען זיך ניט אויסגלייכען מיט די דעות; זאָגט דער אזוי, זאָגט דער: טאָמער פאַרקעהרט? האַלט דער מיט די בורען און נעמט זיך אָן זייער קרויודע: סטייטש, וואָס האָט מען נעכאָר צו איין אַרעם פּאַלק, וואָס טשע-פעט קיינעם ניט, וואָס וויל זיך זיצען שטיל און רוהיג אַרבייטען די ערד? קומט דער אַנדערער און ווערד אַ שטרלן פאַר'ן ענג-לענדער, בעווייזט-אויס מיט ראיות, אַז די ענגלענדער זענען די ערשטע געבילדעטע לייט אויף דער וועלט. „ממזר! וואָס מיר געבילדעטע, אַז מע בראַקט מענטשען, אזוי ווי קרויט!“ — „ווער איז אייך טולדיג, אַז איהר זענט אַ בהמה?“ — „אַ בהמה זענט איהר גאָר אַליין בצורת פערד!“... בקיצור — פעטש, ערויט, פאפיערען, כיראָוואַי, אַלדי חלשות! דאַכט זיך, אין בלוג, וואָס קעהר זיך אָן מיט אייך, קבצנים, דלפנים, עניים ואביונים, דלותים, שלעפּערס, אַ לאַנד, וואָס ליגט ערניץ פערשטעקט אין אַלדי שוואַרצע יאָהר, אין אַפריקאַ? צי אַשטייגער, אייך דאַרף טאַקי דאַרען דער קאַפּ פאַר סערביע, וואָס עטליכע אָפיצירען האַבען זיך מיישב געווען און האַבען איינמאַל אין מיטען ביינאַכט זיך אויפגעחאַפט, אָנגעפאַלען און גע'הרנ'עט דעם קיסר אַלכסנדר און די קיסרינע דראַגע און אַרויסגעוואַרפען זיי דורכ'ן פענסטער אין דרויסען אַרויס? סטייטש, זאָגט איהר, אָנפאַלען אויף יענעם בשעת ער שלאָפט און מאַכען איהם די קץ, דאַס פאַסט, זאָגט איהר, פאַר פראים, ווילדע מענטשענפרעסער, דאַרטען ערניץ, אין די מדבריות? איך פרעג אייך אַבער איין אַנדער זאַך: וואָס געהט דאַס אייך אָן מעהר פון אַלעמען? איהר האָט שוין טאַקי מעהר קיין שום דאַנות ניט? חתונה געמאַכט און פערזאָרגט אַלע קינד-דער — און איין עק? איך פרעג אייך, לַמאַי זאַלט איהר האַבען אַ טבע אַריינשטעקען אומעטום די נאַז אייערע? גלויבט מיר, די וועלט וועט זיך בעגעהן אַהן אייך, און איטליכער וועט זיך מסתמא בעשטעהן זיין שטערטעל!...

דער מחבר בעט דעם לעזער, ער זאל קיין פאראיבעל ניט האָבען, וואָס ער רעדט אַזעלכע האַרבע ווערטער מיט זיינע כתריִלעווקער לייט! איך בין, פערשטעהסט דו מיר, ליעבער פריינד, אַליין אַ כתריִלעווקער. דאָרט בין איך געבאַרען, דאָרט בין איך אויפגעוואַכסען, דורכגעגאַנגען אַלע זייערע חדרים און שקאַלעס, דאָרט האָב איך חתונה געהאַט למוֹל און זיך אוועק געלאָזט נאָכדעם מיט מיין קליין שיפעל אויף דעם גרויסען ברייטען רעש'דיגען ים, וואָס מע רופט איהם „לעבען“ און וואָס די חוואַט־לעס זיינע וואַרפען העכער הייזער, און האַטש מען איז שטענדיג אינ'ם דאָזיגען טומעל פערטאַרעראַמט און פערטאַסקעט, פון דעסטוועגען האָב איך נאָך אויף קיין מינוט ניט פערגעסען מיין זיסע ליעבע היים כתריִלעווקע זאַל מאַריד ימים זיין, מיט מיינע ליעבע זיסע ברידער, די כתריִלעווקער אידען, זאַלען זיך פרוכפערען און מעהרען; און אַלע מאָל, ווען עס טרעפט זיך דאָ ביי אונז עפּים איין אויסגאַס, אַ צרה, אַ בראַך, איין אומגליק, טראַכט איך מיר בשעת מעשה: וואָס טהוט זיך אַצינד דאָרט, איין מיין פאַטערלאַנד?... כתריִלעווקע, דאַרפט איהר וויסען, ווי קליין און אַרעם און עלענד און פערוואַרפען דאָס זאַל ניט זיין, איז דאָך געבונדען מיט דער גאַנצער איבעריגער וועלט, ווי מיט אַ מין דראַט אַזעלכען, וואָס אַז מע ניט אַ קלאַפּ אין איין עק, גיט זיך עס אַפּ באַלד אינ'ם אַנדערען עק! אַדער איך קאָן זאָגען אזוי: כתריִלעווקע איז געגליכען צום קליינעם קינד אין דער מאַמעס בויך, וואָס איז געבונדען, צענויפגעוואַכסען מיט דער מוטער דורכ'ן נאַפעל און פיהלט אַלסדינג גלייך מיט דער מוטער: טהוט וועה דער מאַמען — טהוט וועה דעם קינד; טהוט וועה דעם קינד — טהוט וועה דער מאַמען. אַ חרוש איז מיר נאָך אויף איין זאך: פאַר וואָס פיהלט כתריִלעווקע אַלעמענס צרות מיט אַלעמענס וועהטיגען פון דער גאַנצער וועלט, און קיינער, קיינער פיהלט ניט דעם וועהטיג פון כתריִלעווקע; קיינער, קיינער אינערעסירט זיך ניט מיט די כתריִלעווקער? דאָס כתריִלעווקע

איז עפּים אַ מיין שטיפקינד ביי דער וועלט, וואָס ביי איין אומגליק
 חלילה, ביי אַ חולה מסוכן אין שטוב דערפיהלט עס פריהער פון
 אַלעמען, ווערד אויסגעריסען מעהר פון אַלעמען, טאַנצט־אַרום,
 שלאָפט ניט קיין נעכט, קריכט אין דער ערד אַרײַן, שונא־ציון!
 און זאָל דאָס שטיפקינד פאַלען פון די פיס און אַלײן קראַנק ווערען,
 מעג זיך עס ליגען, נישקשה, אַלײן ערניץ אין דער קרענק, אין אַ
 ווינקעלע, גליהען ווי איין אויווען, אויסגעהן פון הונגער, חלש'ען
 אַ טרונק וואַסער — קיינער, זײַט זיכער, וועט זיך אויף דעם
 נישט ארומקוקען...

ק א פ י ט ע ל ב .

אַ קלײַן בריוועל און אַ גרויסער רעש.

נאָך אַזא מיין הקדמה וועט שוין אימליכער גרינג פערשטעהן
 און זיך קאַנען פאַרשטעלען, וואָס פאַר אַ קאַכעניש ס'איז געווען
 אין כתרילעווקע דעמאַלט, נאָך דער שענער חתונה, וואָס האָט זיך
 געטראַפּען דעם גוטען פּסח, ניט היינט געדאַכט... נאָך איידער
 ס'איז אָנגעקומען צו זיידלען דאָס „בלאַט“ און מע האָט נאָך נישט
 געוואוסט פון גארניט, האָט איינער אַ שוהט בעקומען פון זיינעם
 איין איידעם אַ בריוועל, וואָס מיר געבען דאָס איבער וואַרט אין
 וואַרט, מיט דעם לשון, ווי ס'איז געשריבען געוואָרען, איבערגעד-
 זעצט אויף פּראָסט זשאַרגאָן, בכדי אַלע זאַלען דאָס פערשטעהן.
 „לכבוד צו מיין געליעבטען טייערען שוועהר דעם בעריהמטען
 חכם, וואָס זיין נאָמען לאָזט זיך הערען אין אַלע עקען פון דער
 וועלט, און צו מיין געליעבטער טייערער שוויעגער די עהרליכע און
 די קלוגע און די פּרומע, ווי די שטערען זאַלען זייערע נעמען
 טהון שיינען ביז'ן עק וועלט אַרײַן, פריעד זאָל זיין צו זיי און
 פריעד צו זייער הויזגעזינד און צו אַלע ישראל, אַמן.
 „מיט ציטערדיגע הענד און מיט געשטרױכעלטע קניען טהו
 איך צו אייך שרייבען די דאָזיגע ווערטער. הנה זײַט וויסען, אַז

די פאָנאָדע האָט זיך ביי אונז שטאַרק געביטען, אַ האַנד פון אַ מענשען און אַ בלייענע פּעדער איז גאָר ניט אימשטאַנד דאָס צו בעשרייבען... רק מיר זענען אַלע, ברוך השם, געזונד און שטאַרק. איך און זונתי מרת דבורה'ל זאָל לעבען און אַלע קינדערלעך זאָלען געזונד זיין, יוסילע און פייגעלע און עזריאליקעל און חנה'לע און גנענדי'ל, אַ חוץ נאָר, וואָס מען איז אָנגעשראַקען זעהר שטאַרק פּונ'ם האַגעל און פּונ'ם שטורמווינט, וואָס דאָ איז געווען, גאָר דאַנקען גאָט, ס'איז אַלץ איבערגעגאַנגען און מע האָט שוין קיין מורא ניט מעהר פאַר קיינעם, ווי אַלע מענשען, און מיר בעטען אייך, איך און זונתי דבורה'ל, איהר זאָלט חלילה גאָר ניט איבער-טראַכטען. מיר און אַלע קינדערלעך יוסילע און פייגעלע און עזרי-אליקעל און חנה'לע און גנענדי'ל זענען ברוך השם אַלע געזונד, און איהר זאָלט אונז למען השם באַלד אויסשרייבען אַלסדינג, וואָס הערט זיך ביי אייך, ווי אזוי איז ביי אייך די פּאָנאָדע, און צו איהר זענט געזונד, און למען השם פון אַלסדינג באַריכות!"

* * *

שוין לאַנג האָבען קלוגע מענשען בעמערקט אין זייערע בע-שרייבונגען, אַז אזעלכע בריה'ס אויף צו לייענען צווישען די שורות, ווי אידען, געפינט איהר ניט אויף דער גאַנצער וועלט. בעווייזט זיי אַ פינגער — וועלען זיי אייך טרעפּען וואָס איהר מיינט. זאָנט זיי אַ וואָרט — וועלען זיי אייך באַלד זאָגען אַנדערע צוויי. נישטאָ פאַר זיי קיין פּערשטעלטע שווערע זאַך, נישטאָ פאַר זיי קיין פּערבאַרגענע רעטענישען.

דעם שוחט'ס איידעמ'ס בריוועל איז געגאַנגען מיד ליה, און דעם שוחט'ס איידעם אַליין איז נישט אַרויס ביי זיי פון מויל אויף קיין מינוט, און אַלע האָבען דערצעהלט איינס דאָס אַנדערע שרעק-ליכע מעשיות מיט אַלע פּישטשעווקעס, גלייך ווי זיי זענען אַליין געווען דערביי, און אַ שוואַרצער שאַטען, אַ ביטערע מדה'שחורה האָט זיך אויסגעצויגען איבער זייערע פּנימ'ער; צוגענומען גע-

וואָרען ביי זיי מיט אַ מאָל די פֿרײַליכקײט אויף שטענדיג. איין שטיקעל נחמה, איין שטיקעל האַפֿנונג איז געווען ביי זיי: מאַמע איז דאָס אַ דמיון, אַ ליגען — אַ קשיא אויף אַ מעשה, דעם שוחט'ס איידעם, אַ יונגערמאן אַ משכיל און אַ שענער שרייבער אַ בעל-לשוֹן-קודש, אפשר צוליעב דער שענער מליצה איז ער פֿערקראַכען דער רוח ווייסט וואוהין? ווייס איך — פּומונות, סע קאָן ניט זיין! און בכדי צו שטאַרקען איינער דעם אַנדערען און צעטרייבען די מרה-שהורה, האָט מען גענומען דערצעהלען שענע מעשיות פון די היינטיגע יונגע לייט די משכילים מיט זייער מליצה-שרייבען, וואָס זײַן אַנדערס מאָל האָט מען זיך בעדאַרפט האַלטען ביי די זיי-טען לאַכענדיג. דער חסרון איז אָבער געווען, וואָס אַצינד האָט קיינער ניט געלאָכט. עס האָט זיי נישט גענומען קיינעם קיין געלעכטער. עפּים אַ משונה-מאָדנער אומעט האָט זיך אויסגעגאַסען אויף אַלע-מען, און דאָס האַרץ האָט איטליכען געזאַגט, אַז דאָרט האָט בעדאַרפט פֿאַרקומען עפּים זעהר אַ מיאוסע מעשה, און דער עולם איז אוועק צו זיידלען.

זיידעל, אונזער אַלטער בעקאַנטער זיידעל, דער איינציגער, וואָס שרייבט-אויס דאָס בלאַט, איז נאַר-וואָס געקומען פון דער פּאַסט אַ צעקאַכטער, אַ צעטראַגענער, דאָס פנים פינסטער ווי די ערד און ווי אַנגע'ברוגז'ט אויף דער גאַנצער וועלט. און מע האָט זיך דערוואוסט, אַז די מעשה איז טאַקי איין אמת.

„אַ גליק, וואָס האָטש דאָ אין כתרילעווקע קאָן אַזאַ חתונה ניט פֿאַרקומען, וואָס דאָ קאָן אַזאַ-ניאומגליק ניט געשעהן!“

אַזוי האָבען זיי זיך געטרייסט איינס דאָס אַנדערע, נאָר אין האַרצען האָבען זיי זיך געטראַכט: אַ קשיא אויף אַ מעשה — ביי גרויסע ווינטען קאָן פון איין פונק אויך ווערען אַ שרפה, זיך אויסלאָזען מיט אַ העליש פייער. און די כתרילעווקער אידען האָבען זיך אַנגעהויבען פּאַוואַלינקע אַרומקוקען, וואו האַלטען זיי אַקאַרשט מיט זייערע שכנים, מיט די „אַנדערע פעלקער“...

ק א פ י ט ע ל ג .

רעדט פון חוועדאָר דעם שבת־גוי און פון ערלים בכלל.

אויב חוועדאָר דער שבת־גוי, וואָס פערלעשט די ליכט פריי-טאָג־צירנאכטס פאַר גאַנץ כתרילעווקע, און האַפּקע די געשטופּעלטע, וואָס שמירט די הייזער און מעלקט די ציעגען פון דער גאַנצער שטאָדט, וכדומה נאָך אַ סך אַזעלכע ערלים קאָן מען אַנרופּען מיט'ן נאָמען „אַנדערע פעלקער“, מוזען מיר קומען דערצו, אַז כתרילעווקע האָט כלל וכלל נישט געהאַט וואָס מורא צו האַבען, און די דאָרטיגע אידען וואָלטען זיך געקאַנט זיצען רוהיג ביז משיח וועט קומען, וואָרום זיי לעבען פון קדמונים מיט די דאָזיגע „פעלקער“ אַזוי גוט, וואָס בעסער קאָן שוין, דאַכט זיך, גאָר ניט זיין. חוועדאָר ווייסט וואויל, אַז האָטש דער מיוחס, דער תושב אין כתרילעווקע איז ער, פון דעסטוועגען מוז ער הייצען שבת ביי די אידען די הרובעס, פערלעשען זיי די ליכט און אַרויסטראַגען די פּאַמעניצע וכדומה אַזעלכע גראַבע אַרבייט, וואָס ער איז צו זיי געוואָהנט געוואָרען פון כמה וכמה יאָהרען. און אויב איהר מיינט, אַז עס פערדריסט איהם אפּשר אויף אידען, האָט איהר אַ טעות: ער פערשטעהט גאַנץ גוט, אַז ער איז ער און זיי זענען זיי; די גאַנצע וועלט קאָן ניט בעשטעהן פון סאַמע גענעראַלען, עס מוזען זיין אויך פּראַסטע סאַלדאַטען. אמת, אַ סך גענעראַלען, דאָס הייסט כתרילעווקער אידען, וואָלטען זיך אפּשר געביטען מיט חוועדאָר דעם פּראַסטען סאַלדאַט; גאָר צוריק, אַז מע וויל שמועסען דאָס איי-גענע פערקעהרט, מוז מען האַבען גענעראַלען אויך, פון סאַמע סאַלדאַטען קאָן די וועלט קיין קיום ניט האַבען — און ביידע צדדים זענען צופריעדען: זיי, די גענעראַלען פון כתרילעווקע, וואָס האַבען ווער ס'זאָל זיי בעדיענען, אַז ס'קומט שבת, און ער, דער סאַלדאַט, וואָס האָט וועמען צו בעדיענען און האַפען ביי וועמען אַ שטיקעל קוילעטש און ביי וועמען אַ טרונק בראַנפּען.

— אַחאַדי נאָ סיודי, חוועדאַר סערדצע! נאָ פיי טשאַרקאָ
 לחיים, אַ סיבה דיר אין פנים! — זאָגט מען צו איהם שבת נאָכ'ן
 קידוש, און חוועדאַר טהוט אויס דאָס היטעל, האַלט דאָס גלעזעל
 מיט צוויי פינגער, בויגט זיך און ווינשעוועט אַלעמען אַ גוט יאָהר.
 — דאָי באַזשע זראַווסטוואָואַט! — און ער קעהרט איבער
 דאָס גלעזעל מיט'ן קאָפּ אינאיינעם און פערקרימט זיך שטאַרק
 שטאַרק, מאַכט אזאָ תנועה'לע, גלייך ווי ער טרינקט דאָס ערשטע
 מאָל אויף זיין לעבען אזאָ ביטערע משקה:
 — דוושע הירקע, נעהיי יאָכו סטאָ טשערטויוו אי אַדנאָ
 ווידמאָ!*

— נאָ, זאַקוסי מיט אַ קרענק דיר אין די ביינער אַריוו,
 שטאַטאָק שבת'קאָווע בולקע! — זאָגט מען איהם און מען איז
 איהם מכבד מיט אַ שטיקעל קוילעמטש.

ווערליג די כתרילעווקער אידען שעלטען חוועדאַר'ען מיט
 טוידטע קללות, קאָנט איהר אפּישר איבערקלערען, אז מע מיינט
 דאָס חלילה ערנסט? זאָל אייך גאָט היטען פון אזאָ געדאַנק!
 זיי וועלען אייך פאַר חוועדאַר'ען ניט אוועקגעבען קיין זאַק
 באַרשטיש, דערפאַר וואָס ער איז איין ערל איין עהרליכער; גאַלד
 מעג ליגען — וועט ער זיך ניט צוריהרען, און טהון וועט ער אייך
 פאַר צעהן רוחות: אויסהייצען די הרובע, אַרויסקניסען די פאַמע-
 ניצע, צוהאַלטען די ציעג ביז האַפקע וועט זי אויסמעלקען, אַריוו-
 טראַגען שפענער, אַנגיסען וואַסער אַ פאַס, איבערשוויינקען דאָס
 נעפעס, ווי אַ רעכטע בעל-הבית'טע, און אונטער אַ נויט — זיך
 שטעלען צרוויעגען דאָס קינד אויך. קיינער קאָן ניט אזוי פער-
 שלעפערען אַ קינד, ווי חוועדאַר; קיינער קאָן ניט אזוי זאַבאווען,
 פערשפּיעלען אַ קינד, ווי חוועדאַר, קנאַקען מיט דער צונג, פייפען
 מיט די ליפען, קלאַפען מיט די פינגער, חאַרחלען מיט'ן האַלז און
 חריוקען ווי אַ חזיר וכדומה אַזעלכע שטיק. און דערפאַר האַבען

* שטאַרק ביסער, האָב דעם זיעבען שדים מיט איין מכשפה!

די כתרילעווקער אידישע קינדער לייעב דוקא חוועדאר'ס שווארצע שטשעטינעדיגע מארדע און דוקא חוועדאר'ס גראַבע שטעכעדיגע סוויטקע, און ווילען ניט אראָפּ פון זיינע הענד. די כתרילעווקער בעל־הבית'טעם זענען דערפון דוקא ווינציג וואָס צופריעדען, ווייל עס מאַכט זיך גאַנץ אָפּט, אַז די קינדער ווילען עסען. און ס'איז ניטאָ וואָס, קאָן זיי אונטעררוקען חוועאַר בסוד אַ שטיקעל ברויט פון טאַרבע מיט עפּים נאָך און אָנהאַרעווען זיי, חס וחלילה, מיט מי יודע וואָס... נאָר ס'איז אַ טעות, חוועדאַר וועט אַזא זאָך נישט טהון: ער ווייסט גאַנץ גוט, אַז דאָס, וואָס זיי עסען — מעג ער, חוועדאַר, אויך עסען, און דאָס וואָס ער, חוועדאַר, עסט — טאַרען זיי ניט עסען. פאַר וואָס? — דאָס איז שוין ניט זיין עסק. למאַי אַ בלאַז טהון דאָס ליכט אים שבת פון דער גרינג, אָדער אָגריהרען זיך ביי'ם לייכטער, אָדער אָפּטראַגען דעם סדור אין שוהל אַרײַן, וכדומה אַזעלכע גרינגע אַרבייט, איז ער — מעג, און זיי — ניט? קיין חקירות דערביי איז ניט שייך, און איטליכער בעדאַרף זיך האַלטען ביי זיינעם. און טאַמער מאַכט זיך אַ טאַל, חוועדאַר קאָן ניט איינהאַלטען זיך און טהוט אַ לאַך, למשל, פּסח פון דער טרוקענער מצה: „רוזשע טרעשטיט, געהיי יאָמו סטאַ טשערטיוו אי אַדנאַ ווידמאַ!“ — האַקט מען איהם אָפּ די פליגעל און מע ענטפערט איהם: „אַ טוואַיאַ סוויניאַ, חזיר, לוטשע?“ — און חוועדאַר בלייבט שטיל.

חוועדאַר איז אַבער שטיל נאָר דעמאָלט, ווען ער איז ניכטער, ביז ער פערטרינקט זיך ניט אַזוי ווייט, אַז ער פערגעסט, ווי אַזוי מע רופט איהם. דאָס טרעפט זיך מיט חוועדאַר'ען זעהר זעל־טען. נאָר אַז סע טרעפט זיך שוין מיט איהם, איז דעמאָלט — חיות ניט זיכער! דעמאָלט הויבט ער אַן זיך שלאָגען מיט די הענד אין האַרצען אַרײַן, וויינען מיט ביטערע טרערען און שרייען: וואָס האָט מען צו איהם? פאַר וואָס זויגט מען זיין בלוט, פאַר וואָס עסט מען זיין פלייש? אַט געהט ער און מאַכט אַ תל־עולם פון גאַנץ כתרילעווקע!...

— זשידי נעכריסטי, נעחיי יאמו סטאָ טשערטיוו אי אַדנאָ ווידמאָ!... — ער שרייט אזוי לאַנג, ביז ער ווערד אַנשלאַפּען. און אז ער שלאָפּט זיך גוט אויס און שטעהט־אויף, קומט ער צוריק צו די אידען און איז וויעדער דער אייגענער שטילער, עהרליכער „חועדאָרס־ערדצע“, וואָס פריהער, גלייך ווי גאָר ניט געווען.

— אַדע טוואַי טשאַביטע, אַ קרענק דיר אין פנים? — פרעגט מען איהם און מע הויבט איהם אָן זאָגען מוסר און שעל־טען בשעת מעשה מיט טוידטע קללות, ווי געוויינטליך: — „שאַ טי סובי דומאיעש, דו באַסיאַק איינער? דו וועסט דאָך פּג'ען ערגיץ, בודעש זדאכניט אינטער אַ פּלויט, האָב דיר אַכציג שוואַרצע יאָהר, די כּפּרה שאָב טי באוון פאר כל ישראל, רבונ־של־עולם!“

חועדאָר שטעהט און קראַצט זיך אין דער פּאַטיליצע און שווייגט; ער ווייסט גאָנץ גוט, אז זיי זענען גערעכט און ער איז אומגערעכט. ער קוקט אַראָפּ צו זיך אויף די באַרוויסע פּיס און טראַכט זיך: ווען האָט ער געקאָנט פּערקויפּען די שטיוועל, נעחיי יאָמו סטאָ טשערטיוו אי אַדנאָ ווידמאָ? !

אַט אַזא מין נפש איז חועדאָר.

אויך די אַלע איבעריגע נפשות, וואָס אין כּתּרילעווקע, האָבען שטענדיג אַ פּערקעהר מיט אידען, ווייסען וואָהל, אז מששת ימי בראשית זענען די אידען בעשאַפּען געוואָרען, זיי זאָלען זיין קרעד מער, סוהרים און איבערקויפּערס; וואָרום קיינער קאָן אזוי ניט האַנדלען, דרעהען מיט'ן קאַפּ, ווי אַ איד, כי לכּך נוצרת, אויף זייער לשון קומט דאָס אויס: „נאָ טאָ וואַני זשידי, שאָב האַנד־ליאַוואַלי“... און מע בעגעגענט זיך גאָנץ אַפּט אויפ'ן מאַרק, און מע קען זיך איינס דאָס אַנדערע זעהר גוט ביי די נעמען, און מע גיט זיך אַפּ כּבוד איינס דאָס אַנדערע: הריצקאָ זאָגט הערשקען „מאַשעניק“, און הערשקען זאָגט הריצקען „זלאַדי“, און דוקא איז גוטען מוטח, און אז מע צעקריענט זיך שוין גאָר שטאַרק.

נעהט מען ביידע „דא ראכינא“, און רב יוזיפיל דער רב, וואס איז שטארק געהאפט אין דעם לשון, פסק'עט אלע מאל אויף דער האלב : „נעהאי באולא פאלאווניע“ — אבי נישט דערלאזען צו א חלול השם.

ק א פ י ט ע ל ד .

האפקע א אידישע נשמה און מאקאר א שונאי־ישראל.

האבען מיר גערעדט ביז אהער פון ערלים. אצינד וועלען מיר אביסעל שמועסען וועגען האפקע די געשטופעלטע. האפקע רעדט אידיש, ווי א אידיש קינד; אין איהר שפראך ווארפען זיך דורך א גוזמא לשון־קודש־ווערטער, למשל: „מירטשען, נאכטייע, קענארע ניט, לאסאטע, לאוורל, גוטיאנטע, מאחריינד וואסער“ און נאך א סך אזעלכע ווערטער; און חוועדאר הינטער די אויגען האט ביי איהר קיין אנדער נאמען ניט, א חוץ „כפרה'ניק“. האפקע איז אזוי צענויפגעוואכסען מיט די כתרילעווקער ווייבער, אז ס'איז פארהאן צייטען, וואס סאי זיי, סאי זי אליין פערגעסען זיך וואס זי איז און ווער זי איז, און מע שאפט זיך מיט איהר אזעלכע ארבייט, וואס געהערען זיך אן צו לויטער אידישקייט. למשל: געהן צום רב מיט אשאלה, העלפען אויסזאלצען פלייש, כשר מאכען די עופות, העלפען אריינשלעפען דעם פסח אין שטוב אריין וכדומה אזעלכע זאכען, וואס האפקע איז אין דעם געהיט מעהר ווי איין אנדער אידיש קינד. זי ציטערט פאר מילכיגס מיט פליישיגס אימת מות און היט זיך פאר חמץ אלע זיעבען טעג פסח, עסט גלייך מיט אלע אידישע קינדער מצה, רייבט דעם מרור אויף וואס די וועלט שמעהט, און האט דערפון הנאה, ממש ווי א אידישע טאכטער. א לאנגע צייט האט דער כתרילעווקער פריי סטאוו ניט געוואלט גלויבען, אז האפקע איז נישט קיין אידישקע, ביז ס'האט זיך געטראפען מיט איהר א מעשה, זעהר ניט קיין שענע... האט מען זי געפאקט און געוואלט פערשיקען ווייטרווייט, איז געווען איהר גליק, וואס אין דער מעשה איז געווען פערמישט

א זיימינער פארשוין, דער שרייבער פון דער מעשטשאנסקע אופראַ"ווע, מאַקאר האַלאַדנע, אַ גרויסער שונא־ישראל, איין אמת'ער צורר-היהודים, איינער פון די גרעסטע אינטעליגענטע אַנטיסעמי-מען אין כתרילעווקע. ווען ניט דער רחמנות פון האַפּקעו, וואַלטען די דאָרטיגע אידען דערלעבט אַ נקמה אין דעם המנ'עו, נאָר מחמת מיט מאַקאר'ס מפּלה וואַלט בעראַרפט אומגליקליך ווערען אויך האַפּקע, האַבען די אידישע עדות זיך א נעם געטהאָן צוריק און געזאָגט פאַר'ן סלעדאָוואַטעל, אַז דאָס, וואָס זיי האַבען גערעדט, האַבען זיי געבילט — און דער עסק איז צעריבען געוואָרען... פון דעמאָלט אָן וואַלט, דאָכט זיך, מאַקאר האַלאַדנע בעראַרפט שלום ווערען מיט די אידען און ווערען זיי דער בעסטער גוטער פריינד; נאָר ווי עפּים דורך אַ מין קאַפּריז פון דער נאַטור איז ער, אַדרבה, געוואָרען נאָר מעהר שונא־ישראל, נאָר מעהר צורר-היהודים, נאָר טעהר אַנטיסעמיט, ווי פריהער.

מאַקאר האָט פון קינדווייז אָן, קאָן מען זאָגען, געליטען צרות פון אידישען פּאָלק און געטראָגען אַ שנאה טיעף אין האַרצען תּחילת אויף די כתרילעווקער אידען אַלײן, און נאָכדעם — אויף אַלע אידען פון דער גאַנצער וועלט. נאָך בשעת ער איז געווען נאָר אַ קליינער, געטריבען אַ באַרוויסער דעם טאַטענ'ס גענו אויף דער פּאַשע, פּלעגט ער ניט איין מאָל בעגעגענען זיך מיט אידישע קינדער געהן פּונ'ם חדר, און אַנשטאַט אַ „גוט מאַרגען“ פּלעגט ער זיי, אויף קאַטאַוועס, געוויינטליך, איבערקרימען ווי זיי רעדען „טאַטעלי-מאַמעלי“, טרייסלען בשעת מעשה מיט אַ פּאַלע, נישט צו מיינען דערביי חלילה עמיצען בעלעדיגען, נאָר גלאַט אַזוי אין גוטען מוטה. אידישע קינדער אַבער, צאָן-קדשים, יעקב'ס אייניקלעך, וואָס לערנען הומש מיט רש"י, האַבען זיך דוקא גע-פונען פאַר אַזא זאך בעלעדיגט און האַבען איהם אָפּגעענטפּערט מיט אַ אידיש ליעדעל, וואָס האַטש מאַקאר האָט די ווערטער ניט געקאָנט פּערשטעהן, נאָר פּונ'ם נוסח און פון זייער לאַצען האָט ער גאַנץ גוט אַרויסגעזעהען, אַז דאָס מיינט מען איהם דער-

לאנגען ביז'ן ביין אריין, און מאקאר האָט קיין טעות ניט געהאַט.
אַט האָט איהר דאָס ליעדעל אַליין :

קישקעס קאַכען
אין דער וואַכען !
מיר אַ ברויט,
דיר אַ טוידט !
מיר אַ וואַגען,
דיך באַגראַבען !
מיר אַ שליטען,
דיך באַשיטען !

נאַרישע קינדער ! ערשטענס, איז די מעשה פונקט קאַפּויר :
ברויט האָט מאַקאר, ניט זיי ; אויף אַ שליטען פאַהרט מאַקאר,
ניט זיי ! און צווייטענס, ווי אזוי שמעלען זיך דאָס איין אידישע
קינדער, זיי מעגען זיין אַ גאַנצער מנין, זאַטשעפען זיך מיט מאַ-
קארען, ער מעג זיין איינער ? מאַקאר האָט, נישקשה, אַ פאַר-
ידים, וואָס קאָן בעשטעהן פאַר צעהן גוטע שאַרפע שפיציגע קעפּ-
לעך פון די בעסטע צעהן אידישע חדר-יונגלעך. מאַקאר האָט זיי
דעמאָלט נאָך, אוי-אוי, געגעבען צו פערשטעהן דעם פּשט פּונ'ם
פּסוק, וואָס זיי האָבען געלערענט אין חדר : „ה ק ו ל ק ו ל
י ע ק ב ו ה י ד י ם י ד י ע ש ו“...

שפעטער, אַז מאַקאר האָט געשטודיערט אין „פּריהאַדסקאיע“,
האָט ער געהאַט מיט זיי בעגעגענישען זומער אין פעלד, הינטער
דער שטאָרט, און ווינטער אויפ'ן אייז, בשעת'ן גליטשען זיך,
און אַלע מאָל האָט געמוזט אַרויס עפּים אַ מחלוקת צווישען ביידע
צדדים. אויף דעם נאָמען „זשיד“, וואָס, אייגענטליך, איז דאָר
עס גאָר אַ געוויינטליך וואָרט, ווי למשל „פאַרד“, האָבען זיי איהם
גראָב געענטפערט : „סוויניא“, און אויף זייערע איינגעגעסענע
ליצנות האָט ער זיי געענטפערט מיט קלעפּ און האָט זיי גאַנץ
אַפּענטליך בעוויזען, ווי אזוי די קינדער ישראל אַנטלויפען פאַר
די פּלשתיים, און ווי אזוי די פּלשתיים יאַגען זיי נאָך פון הינטען

מיט שטעקענס און מיט שטיינער, הוקען און טיוקען און פייפען
און סוויסטשען :

„א טיו — טיו, זשידי, היי'
טער — טער — טער!...“

ק א פ י ט ע ל ה.

בעווויזט, ווי אזוי עס ווערד פון איין אַנטיסעמיט אַ פּילאַזאָפּאָ.

ווייטער פון דער „פּריהאַדסקאַיע“ איז מאַקאַר נישט גע-
גאַנגען; ער איז געבליבען, ניט דאָ געדאַכט, אַ יתום, גע'ירש'עט
פון די עלטערען אַ קליין שטיבעל מיט אַ שטיקעל גאַרטען, און אַ
יודע'ס פּ איז ער דאָך געווען, האָט ער זיך באַלד אַ וואָרף געטהאָן
צו דער „סלזשבע“, זיך גענומען צו דער פען, בעקומען איין אויס-
געשריבען הענטעל און געוואָרען אין דער כתרילעווקער מעשטשאַנ-
סקע אויפראַווע שרייבער, און נאָכדעם סעקרעטאַר, און נאָכדעם כל
ולד — און דאָרט האָבען זיך ערשט אָנגעהויבען זיינע בעגעגענישען
מיט זיין רעכט בעקאַנט-ווערען מיט די כתרילעווקער אידען...

די סטימשקעס, וואָס ער האָט מיט זיי געהאַט, זענען תחילת
געווען אפילו ניט אזוי געפעהרליך. ביידע צדדים האָבען זיך בע-
נוגענט נאָך מיט שאַרפע אַנצוהערעניש, מיט שטעכווערטלעך און
מיט ליצנות איינס אויף דאָס אַנדערע. ער זיי : „איצקא, בערקא,
אי וועה, שכת, קוגעל!“ און זיי איהם : „וואַשע-בלאַהאַראַדי“ מיט
אַ שנעל איבער'ן קאַלנער און מיט איין אַנצוהערעניש, אַז דאָרט
קריכט עפּים אַרום...

עס מאַכט זיך אַמאָל, הערט איהר, איין אַנצוהערעניש, וואָס
איז ערגער צעהן מאָל ווי אין טאַמען אַריין געשאַלטען, און פאַרהאַן
ווערטער, וואָס זענען ערגער טויזענד מאָל פון פעטש. און אויף
ווערטער זענען דאָך די כתרילעווקער אידען די ערשטע בריות, די
גרעסטע מזיקים אין דער וועלט! פאַר אַ גלייכוואָרט וועט אַיך

א כתרילעווקער, ווי עס איז שוין בעוואוסט אויף דער גאנצער וועלט, ניט זשאלעווען געהן צעהן מייל צופוס, ריזיקירען מיט פרנסה, איינשטעלען כמעט דאס לעבען. א כתרילעווקער עני, א מקבל, דער וואָס געהט איבער די הייזער, אז ער קומט נאָך א נדבה און מע גיט איהם ניט, בעט ער, מע זאל איהם האַטש לאַ זען זאָגען אַ משל, און סע מאַכט זיך אַפּטמאַל, אז ער בעקומט פאַר אזא משל אַ מיאוסען פּסק; ער עפּענט טאַקי מיט'ן קאַפּ די סהיר, ס'איז אַבער אַלץ כּדאי — אַבי אויסגעבראַכט אַ גלויב ווערטעל. אַט אַזעלכע לייט זענען מיינע כתרילעווקער, און איהר האַט אַ טעות, אויב איהר רעכענט, אז מע וועט זיי איבערמאַכען. און אויב איהר מיינט, אז איד טהו מיד מיט זיי שעמען... נאָר מיר קעהרען זיך אום צוריק צו אונזער מאַקאַר.

אומזיסט-אומנישט האַבען זיך די כתרילעווקער אידען גע- קויפט אַ מסוכנ'עם שונא. זיי האַבען זיך פּערגעסען אינ'ם פּסוק: ה ז ה ר ב ג ו י ק ט ז. זיי האַבען געמיינט, אז מאַקאַר וועט אייביג זיין אַ שרייבערעל אין דער מעשטשאַנסקע אופּראַווע. זיי האַבען פּערגעסען, אז ער איז אַ „טאַטענס אַ קינד“ און שניידט זיך אויף אַ טשין. און מערקווירדיג! זיי האַבען נאָר קיין צייט ניט געהאַט זיך אַרומקוקען, איז שוין מאַקאַר אויסגעוואַכסען אַ גרויסער, אַ געזונדער, מיט געדיכטע שוואַרצע וואַנסעס, מיט אַ רויטען אַקאַלעשעק און מיט אַ קנעפעל אויפ'ן קאַשקעט! און. קוים האַט ער אַנגעטהאַן דאָס קנעפעל, אזוי האַט ער זיך באַלד אויסגעבויגען, אַרויסגעשטעלט דעם בויך, געוואַרען העכער און גרעכער ווי ער איז געווען, בעקומען אַ פאַר ברייטע אַכסלען מיט אַ מאַדנעם שפּאַן — נאָר נישט דער מאַקאַר! ער הייסט שוין נאָר אַ נייעם נאָמען — מאַקאַר פּאַולאַוויטש, און איז אַ גוטער ברודער מיט אַלע פּריצים אין שטאָדט: מיט'ן וועטערינאַר, מיט'ן פּעלדשער און מיט'ן פּאַסט-מייסטער, און מיט אַלע.

די גוט-ברודערשאַפט זיינע מיט'ן פּאַסט-מייסטער איז איהם מעהר צונויג געקומען, ווי אַלע אַנדערע בעקאַנטשאַפטען, מחמת דאָ,

אויף דער פאסט, איז געווען א קוואל, פון וואנען ער האט גע-
 שעפט זיין השכלה און אלע וויסענשאפטען פון דער איינציגער
 נאזעט „די פאָהן“, וואָס פריהער האָט זי דורכגעקוקט, געוויינטליך,
 דער פאסט־מייסטער אַליין, נאכדעם מאַקאַר פאָולאָוויטש, און
 נאכדעם שוין דער אַבאָנענט פון דער נאזעט, א פריצ'על פון זלאָ-
 דיעווקע, ניט ווייט פון כתרילעווקע, וואָס איז ניט קראַנק געווען
 צו לייענען די נייעסען שפעטער מיט עטליכע טעג, דער רוח וועט
 איהם ניט נעמען, ער שפיעלט סאי ווי סאי טאַג ווי נאכט אין סטור
 קעלקע און בענעמט די שכנים אלע אַרום און אַרום וואו זיי האָבען
 ערגיץ א גראָשען. אַזוי האָט געזאָגט דער פאסט־מייסטער אַליין,
 און מאַקאַר פאָולאָוויטש האָט דערווייל געהאַט וואָס צו לייענען
 און פון וואָס צו רעדען. און מחמת „די פאָהן“, ווי ס'איז בע-
 וואוסט, איז דאָך אַ אידישע צייטונג, זי טראַגט שטאַרק אויפ'ן
 קאַפּ די אידען, זאָרגט זיך פון זייערטוועגען, זוכט מיטלען ווי
 אַרום מע זאָל זייערער פטור ווערען, פערשטעהט זיך, טאַקי וון
 זייער טובה וועגען, האָט דאָס געגעבען אונזער מאַקאַר'ען שטאַף
 אויף צו בעקענען זיך גוט מיט אידען אַרום און אַרום פון אלע זיי-
 טען, און ער איז געוואָרען מיט גאָט'ס הילף אַ חריף אַ געזונדער
 אין אידישע ענינים, אַ גאו־עולם אין תלמוד און אין שלח־ערוך
 און אין אלע אידישע דינים און מנהגים: מכה פראצענט נעמען,
 מכה אָפּנארען און אויסנארען, און אפילו מכה בענוצען כריסטליך
 בלוט אויף פסח. די אלע זאַכען האָבען אונזער פילאָזאָף מאַקאַר
 אַזוי שטאַרק פּעראַינטערעסירט, אַז ער האָט דאָס געוואַלט דער-
 געהן טאַקי פונ'ם מקור, פונ'ם שורש, טאַקי ביי די כתרילעווקער
 אידען אַליין, וואָס האַמטש ער האָט זיי פיינט, ווי אַ איד חזיר,
 פון דעסטוועגען האָט ער צווישען זיי נומע פריינד, וואָס ער לעבט
 מיט זיי נאָך עד היום גאָר קיין מעשה ניט.

ק א פ י ט ע ל ו .

מרדכי־נתן דער נגיד און טעמע־ביולה זיין „פרוי“.

איינער פון די ערשטע גוטע פריינד מאקאר'ס אין כתרי' לעווקע איז מרדכי־נתן דער נגיד און דער חשוב אין שטאָדט, וואָס איז שקול כנגד אַ סך, אַ סך אנדערע בעלי־כתיים.

דער נגיד מרדכי־נתן, ווי געוויינטליך אַ נגיד, האלט די שטאָדט ביי זיך אין בוזעם, טהוט מיט איהר וואָס ער וויל, וואָרום ער איז בעל־טאָקסע, ער איז גבאי, ער איז ראש וראשון, ער איז דער רעדעלפיהרער, ער איז אלץ — מיט איינעם וואָרט, ער איז דער נגיד. האָטשט, אז מע וויל שמועסען אין תוד אַרײַן: אין וואָס בעשטעהט זיין נגידות'שאַפט — דאָס ווייסט קיינער נישט. למשל, אז איהר וועט אָנחאָפען אַ כתרי־לעווקער און אַ פרעג טהון איהם: וויפיעל, אשטייגער, פערמאָנט מרדכי־נתן? וועט ער זיך אַפֿ שטעלען, זיך אַ נעם טהון ביי'ם בערדעל, אַ מאָד טהון מיט'ן קאָפּ און אויסציהען מיט אַ ניגון און מיט אַ טיעפען זיפץ דערביי:

— מרדכי־נתן? חוץ זיין שאַרען אויף מיר געזאָגט געוואָר רען, האָטשט האַלב, האָטשט אַ הונדערט־חלק; איהר שפיעלמ זיך מיט מרדכי־נתנ'ען? מרדכי־נתן איז אַ איד אַ נגיד!

— וואָס־זשע הייסט אַ נגיד? אין וויפיעל, אשטייגער, קאָפּ מען איהם שאַצען?

— שאַצען? שייך זאָגען שאַצען? עס לאָזט זיך רען אַפֿ שאַצען?

— פאָרט וואָס האָט מרדכי־נתן?

— מרדכי־נתן? ערשטענס, האָט מרדכי־נתן אַ שטוב איין אַיגענע.

— נו?

— מיט אַ הויף איין אייגענעם.

— נו?

— מיט ציענען עטליכע.

— נו?

— היינט די קלייט? א שארפע קלייט!

— נו?

— היינט די טאקע?

— נו?

— ווידער א מאָל נו און אבער א מאָל נו, וואס האָט איהר

זיך צענוקעט? א אידען איז דיר נאָך קאַרן! וואָס האָט איהר

געוואָלט? ער זאָל עפענען א באַנק? שיטען מיט גאַלד? פאַה-

רען אין קאַרעטעס?

— און דער כתרילעווקער געהט אוועק פון אייד א ברונז'ער —

און איז גערעכט. וואָרום וואָס קאָן א מענש פערלאַנגען מעהר ווי

מרדכינתן אין, אַז ער איז פאַרט דער נגיד, פאַרט דער ראש

וראשון, פאַרט דער חשוב אין שטאָדט? ווער איז גבאי אין

חברה-קדישא? ווער איז ראש וראשון? ווער איז תקיף אין

שטאָדט? מרדכינתן, ווער מאַכט אַלע שבת-צונאַכטס א מלוה

מלכה'לע פאר די שבעה טובי העיר? מרדכינתן, ווער איז אַ

חשוב ביי נאַטשאַלסטווע? מרדכינתן, הכלל — מרדכינתן,

מרדכינתן!

מרדכינתן, פערשטעהט איהר, ווייסט ווי אזוי מע בעדאַרף

זיך בענעהן מיט א וועלט, ווי אזוי מע בעדאַרף זיך פיהרען מיט

נאַטשאַלסטווע. אַלע פרייטאַג-צונאַכטס האָט ער צוגאַכט ביי

זיך אויף פיש דעם פריסטאָוו. דער כתרילעווקער פריסטאָוו איז אַ

גרויכער ליכעבאָבער פון אידישע פיש, און אַלע מאָל, ווען ער

עסט זיי, קאָן ער זיך גאָר ניט אַפּלויבען, ווי אזוי גוט מע קאַכט

ביי אידען פיש, ווי בע'טעמ'ט זיי זענען, זיס ווי צוקער — ממש

ער לעקט די פינגער.

— נעמא לוטשע יאַק זשידאָווסקא ריבא סטיאַרטעם חרע-

נאַם! — זאָגט ער אַלע מאָל מיט דעם אייענגעם נוכט.

דעם בעל־הבית און דער בעל־הבית'טע איז דער קאמפלימענט, אפנים, שטארק געפעלען, מחמת זיי קוועלען ביידע, ווערען ברוי־טער ווי לענגער, שוויצען אזש פאר תענוג, און מרדכי־נתן וויל איינרעדען דעם גאסט, אז ס'איז פארהאן ביי אידען נאך בעסערס ווי פיש מיט חריון. דער גאסט וויל ניט גלויבען:

— דהיינו ?

— דהיינו...

און מרדכי־נתן זוכט עפּים אזעלכעס ביי אידען, וואס זאל זיין נאך בעסער פון פיש מיט חריון, און האט מורא ארויסזאגען. צימערס ? טאמער בלייבט ער ווארטען ביז'ן צימערס — וואס דארף ער איהם ? קוגעל ? טאמער הייסט ער עפענען דעם טישאלענט אין מיטען פרייטאג־צורנאכטס ? א קשיא אויף א מעשה, וואס עס קאן זיך טרעפען מיט א אידישען קוגעל ? ... און מרדכי־נתן קומט־אפ מיט א קליין געלעכטערעל: „הע־הע.“ דערויף ענטפערט איהם דער גאסט: „הע־הע־הע.“ און מרדכי־נתן איז צופריעדען, וואס יענער לאכט, העלפט ער איהם לאכען: „הע־הע־הע־הע!“ און בשעת מעשה דערלאנגט דער גאסט דעם בעל־הבית מיט'ן עלער בויגען אין זייט אריין און א שמייכעל צו דער בעל־הבית'טע, און דער בעל־הבית מיט דער בעל־הבית'טע ווערען צעשמאלצען פאר תענוג.

פלוצים האפט זיך אויף דער גאסט, ווישט זיך אויס די הענד און דאס מויל מיט'ן קלאר ווייסען טישטוד פונ'ם טיש, פערר שפילעט זיך אויף אלע קנעפ און טהוט א זאג שוין ערנסט, אהן א שום סימן פון ליצנות:

— צייט אויף „סלזשבע“! ...

און מרדכי־נתן מיט טעמע־ביילה'ן שמעהען אויף לכבוד דעם גאסט, איהם בעגלייטען. קוקען איהם אין פנים אריין מיט אזעלכע אויגען, ווי א הונד קוקט אויפ'ן בעל־הבית, וויל וויסען מיט וואס ער שמעקט, בויגען זיך און נייגען זיך און בעמען איהם, ער זאל חלילה ניט פערגעסען קומען איבעראכטאג שבת...

— מיט'ן קאפ אין דער ערד! — בענשט איהם די בעל-
 הבית'טע אויף דער זייט טהיר און קאכט און זידט און ברענט
 אויפ'ן מאן, וואס טאג ווי נאכט, און אפילו שבת, האט ער צו
 טהון מיט נאטשאַלסטווע. מרדכי'נתן הערט און שווייגט; ער
 האט אנגענומען א פולע מויל מיט וואסער און שווייגט. א מאן
 גער מענש אט דער מרדכי'נתן! דער מחבר פון דער געשיכטע
 קאן זיך נישט איינהאלטען און האפט אראפ דעם פארטרעט פונ'ם
 דאָזיגען פּאַרעל, בכדי בעקאנט צו מאַכען מיט זיי די גאַנצע וועלט.
 מרדכי'נתן איז אַ איד אַ הויכער מיט לאַנגע הענד, אליין איז
 ער דאָר און טרוקען, און מחמת די באַקען סטערטשען, קומט אויס
 דאָס פנים פיערעקעכיג, ווי ביי אַ חינוּעֶר, און קוים־קוים בער
 וואַכסען מיט אַ שיטער בערדעל. די ליפען זענען ביי איהם תמיד
 צו, דאָס מויל אַביסעל אויף אַ זייט, זעהט אויס, ווי ער האַלט
 אַ סוד ביי זיך שטענדיג פערבאַרגען, און שטענדיג איז ער ערנסט,
 און דער שטערן איז פול מיט קנייטשען, און רעדט נישט קיינ
 מאָל הויך, קיין איבעריג וואָרט נישט. נאָר דעמאָלט, ווען ער
 קומט זיך צענויף מיט נאטשאַלסטווע, איז דאָס גאָר איין אַנדער
 מרדכי'נתן: די קנייטשען פונ'ם שטערן צענען זיך, ווערען
 פערשוואונדען, דאָס פנים הויכט אַן צו שיינען און די ליפען ווער
 רען אַפגעשלאָסען, און דאָס מויל גלייכט זיך אויס, הויכט אַן
 צו רעדען — שוין גאָר ניט דער, גאָר איין אַנדער מרדכי'נתן.
 טאַמער ווייסט איהר, צוליעב וואָס קאַכעט ער זיך אַזוי אין נאָר
 טשאַלסטווע? נאָר צוליעב כבוד, צוליעב גדלות, בכדי טאַמער וועט
 אַמאָל אַ כתר־לעווקער עפּים דארפֿען האָבען, וועט ער קומען צו
 געהן מיט אַ געבעט: „סטייטש, רב מרדכי'נתן, ווער גאָר איז
 אַזאַ חשוב ביי נאטשאַלסטווע, ווי איהר?“ צוליעב דעם איינעם
 וואָרט „חשוב“ איז ביי איהם כדאי, סע זאָל איהם קאַסטען אי
 בזיונות, אי געלד — אַ מאַדנער מענש אַט דער מרדכי'נתן!
 מרדכי'נתנ'ס ווייב — טעמע־בייליח די נגידית איז דוקא אַ
 אידניע אַ נידעריגע און אַ גראָבע, זעהט אויס ווי אַ מעשען שטוי

סעל, אָדער ווי אַ בייכיג סאַמאָוואַרעל מיט אַ קליין שפיציג טשייניקעל אויף דער קאַנפּאַרקע. ווי גראַב און קיילעכיג זי איז פון אונטען, אזוי קליין און שפיציג איז דאָס קעפעל, און שטענדיג זיט דאָס, דאָס בייכיגע סאַמאָוואַרעל, זיט און זשומעט, אין כעס אויפ'ן מאַן, אין כעס אויף דער דיענסט, אין כעס אויף די כתרילעווקער ציעגען, אין כעס אויף די כתרילעווקער ווייבער, אין כעס אויף דער גאַנצער וועלט! דאָס גאַנצע גליק איז, וואָס ס'איז דער מאַן, ס'איז די דיענסט, ס'איז די כתרילעווקער ציעגען און ווייבער, ס'איז די גאַנצע וועלט הערען זי, ווי פסח דעם קאַטער, אָדער ווי המן דעם גראַנער. דער מאַן האַט צו טהון שטענדיג מיט קהל'שע געשעפטען, מיט גאַטשאַלסטווע; די דיענסט טהוט איהר אויף צורלעכעיס, ברענט'צו די קאַשע, פער'שרפה'ט די קאַרר טאַפּליס, זירט'איבער די מילך אין אויווען; די כתרילעווקער ציעגען טהוען איהר צום טוידט, שפרינגען אויפ'ן דאָד און צופען אויפ'ן צווייטן די שטרוי פון דער סטריכע; די כתרילעווקער ווייבער דערגעהען איהר די יאָהרען אין מאַרק ביי די פיש, אין יאַטקע ביי'ם פלייש, אין שוהל ביי די תחינות, און להבדיל אין באַד אפילו... ניין, די וועלט האַלט ניט פון טעמע-ביילה'ן! און מסתמא איז דאָ פאַר וואָס. אַ וועלט איז ניט משוגע...

אַצינד, אַז מיר האָבען זיך אַביסעל בעקענט מיט'ן דאָזיגען פאַרעל, קאַנען מיר שוין, דאַכט זיך, רוהיג געהן ווייטער, צו די איבעריגע נפשות, וואָס מרדכי'נתן דער נגיד רייבט זיך אַרום זיי אזוי שטאַרק.

ק א פ י ט ע ל ז.

דער „אַדוין-בפּקדן“ בוי'ם נגיד אין קלויט און אין שטוב.

דער אַנדערער גאַסט ביי מרדכי'נתן דעם נגיד איז אונזער בעקאַנטער מאַקאַר, מאַקאַר פּאַוולאַוויטש. נאָר ניט קיין שטוב-גאַסט — אַ קלייט-גאַסט, אַ גאַסט, וואָס קומט צו איהם אָפט אין

קליט אריין, אין דער שניט־קראָם. מרדכי־נתנ'ס שניט־קראָם, דארפט איהר וויסען, איז דאָס ערשטע געווענטשניט אין כתרי־לעווקע, וואָס דאַרטען קריגט איהר אַ חוץ דעמיקיטאָז, ריפּס, ליוסט־רינע, פאַרוסינע, צייץ און זאַנע און מאַדעפּאַלאָז, אויך דראַפּ און טריקאָ און שעוויאַט און סאַמעט און אַטלעס און סאַטין און מוסלין און אַלסדינג, וואָס אַ האַרץ גלוסט — „נאָך די לעצטע מוסטערען, וואָס מע קריגט דאָס ניט אַפילו אין יעהופּעזי“. אזוי זאָגט מרדכי־נתן, און אזוי זאָגט מרדכי־נתנ'ס ווייב, טעמע־ביילה, און אזוי זאָגען מרדכי־נתנ'ס קלייט־משרתים, און געהט זאָגט זיי, אַז ניין! אַלע פּריצים פון כתרי־לעווקע און פון דער סביבה זענען מרדכי־נתנ'ס קונים, און דאָס רוב כריסטען גלויבען איהם אויף נאמנות. און מרדכי־נתן אַליין זאָגט זיי נאָר דאָס איינע וואָרט „בנאמנות“, דינגט מען זיך שוין ניט. טעמע־ביילה מען זיך שווערען מיט כל השבועות שבועלם, איז דאָס אַרויסגעוואַרפען, און מרדכי־נתנ'ס איין וואָרט „בנאמנות“ איז קודש קדשים. אַט אזוי איז דאָס — קיין קשיות פּרעגט מען ניט.

אויך מאַקאר איז איינער פון מרדכי־נתנ'ס קונים, וואָס האַנדלען מיט איהם אויף נאמנות. מאַקאר איז זיינער אַ קונה שוין פון לאַנג, נאָך פון יענער צייט, אַז ער איז נאָך ניט געווען מאַקאר פּאַוּלאָוויטש, נאָר מאַקאַרקע, און וואָס דעמאַלט פלעגט מרדכי־נתן איהם ניט וועלען געטרויען אויף באַרג קיין פּאַדעם אַפילו; ער פלעגט זיך ניט שעמען איהם זאָגען נאָנץ פשוט:

— נתן מעות לקח קמח, וואָשי הראָשי, נאָשי טאַוואַר.

שפעטער, אז מאַקאר איז געוואָרען אַ שטיקעל מאַכער אין דער אופּראָווע, האָט איהם שוין מרדכי־נתן געעפענט אַ קרעדיט, געוויינטליך, אויף אַ קוויטעלע, אַ וועכסעלע, געזאָגט איהם בשעת מעשה שוין מיט אַ שמייכעלע, האַלב אויף גווייטש, האַלב אויף לשון־קודש:

— נע וויבאַטשייטע, פּאַניטשע, שלום בבית משכון בקעשעני...

נאך שפעטער, אז מאקאר האט אנגעטהאן א קנעפעל און א הענגיקאלנער, האט איהם מרדכי'נתן געעפענט א שענעם קרעדיט, און מאקאר פאוולאוויטש, אז ער קומט אריין אין שניט-קראם אריין, טראגט איהם מרדכי'נתן אקעגען דאס בענקעל און בענשט איהם מיט א טיטול „וואשע וויסאקאבלאהאראדיע“, און מאקאר פאוולאוויטש צעלעגט זיך גאנץ ברייטליך, פערווארפט א פוס אויף א פוס, פעררויכערט א פאפיראס און שמועסט זיך אויס מיט מרדכי'נתנ'ען גאנץ פראסט, בלשוין „דו“, גאר פריינדליך:

— עי, פאסלושא, מרדכי'נאם!

און מרדכי'נתן שטעהט פאר איהם מיט א געמאכטען דרד-ארץ, מיט א געמלאכה'טען רעשפעקט, און טראכט זיך בשעת מעשה: „פון וואנען האסט דו זיך גענומען אהער, אדון בפקדך?“ און דער „אדון בפקדך“ מאכט א רעד מכח אידען, אידישע גער שעפטען, שאכער-מאכער, און לאזט ארויס אלע מאל א הויכען געלעכטער מיט א מאדנעם הוסט, וואס דערלאנגט מרדכי'נתנ'ען, ווי מיט איין ארשין אין דער זיעבעטער ריפ, נאר ער האלט זיך איין און שמייכלט מיט א פאסקודנע געמאכט שמייכלע, וואס ווען מרדכי'נתן זאל זיך קאנען אַנקוקען בשעת מעשה אין שפיעגעל, וואלט ער זיך אליין נאמס געווארען.

דער שמועס פונ'ם „אדון בפקדך“ דרעהט זיך אלץ ארום אזעלכע זאכען, וואס מרדכי'נתן הערט זיי אין דער לינקער פאה, אין איין אויער אריין, פונ'ם אנדערען ארויס; וואס ווייטער-ווייטער געהט ער אריבער אויף אזעלכע ענינים, וואס מרדכי'נתן קאן עס שוין ניט האַרבען, למשל: ער פרעגט ביי איהם, צי ס'איז אמת, וואס די אידען שעלטען אלע שבת אין שוהל די איבעריגע פעלקער מיט דער תוכחה, און שפיען אויפ'ן קלויסטער, און אז א כריסט געהט אוועק פון א אידען, בעדארה מען אויסניסען נאך איהם די פאך מעניצע? וכדומה אזעלכע שטות'ערייען, וואס ניט געשטויגען, ניט געפלוניען.

מרדכי־נתן וויל זיך אויסדרעהען פון זיינע הענר, פער־
 שלאָגט איהם האַקע־באַקע, מכח אופראַווע, מכח קאַראַבּקע,
 סוועטשנע סבאַר. ווער־וואָס? ער לאָזט זיך ניט פעררעדן די
 צייהן, האַטש געב איהם אַ קרענק! ער טרעט־צו צו איהם איין מאַל
 פאַר אלע מאַל: ער זאָל זיך איהם נאָר מודה זיין. מרדכי־נתן
 פרוכט זיך מיט אַ ליצנות, פרעגט איהם: „וואו האַט דאָס זיין
 וויסאַקאַבלאַהאַראַדיע געשטודיערט אַזעלכע דינים?“ מאַקאַר
 קוקט איהם גלייך אין די אויגען אַריין און פאַלט אויף אַזאַ מין
 המצאה: ער טהוט איהם אַ חאַפּ פּלוצים אימגעריכט, ווי זאָגט
 מען — צוגעקוועטשט צו דער וואַנד:

— נו, און בלוט?

— וואָסער בלוט?

— פּסח? ... מצה? ... האַ? ...

און מרדכי־נתן פאַלט אויף אויף אַ גלייכער המצאה: ער
 טהוט אַ ריהר דעם אַדון איבער דער פּלייצע, אַ גלעט דעם הענג־
 קאַלנער, און מיט אַ פּאַסקודנע געלעכטערעל פון אַ הונד אַ חונפ־
 ניק טהוט ער איהם אַ זאַג, אַז דער אַדון איז אַ גרויסער לץ, הע־הע־
 הע! און אַז דער אַדון הויבט זיך אויף און געהט אַוועק, זאָגט אויף
 איהם מרדכי־נתן אַ שבה, אַז דער „אַדון בפּקד־“ איז אַ שווערער
 אַדון, דאָס הייסט, מע קאַן אויף איהם ניט זאַגען, ער זאָל זיין
 אַ רשע — חלילה! נאָר גלאַט אַ כּלּבּ שבּכלּבים ...

איינמאַל — ס'איז געווען שבת בייטאַג — איז מרדכי־נתן
 דער נגיד געזעסען אין שטוב און געלערענט פרק; פּלוצים עפענט
 זיך די טהיר און עס קומט אַריין... מאַקאַר האַלאַדנע! פּריהער
 האַט זיך אונזער נגיד אַביסעל ווי דערשראַקען, פּערוואַונדערט:
 ווי קומט דער „אַדון בפּקד־“ אַהער פּלוצים נאַכ'ן שלאָף? נאַכדעם
 האַט ער איהם געמאַכט זעהר אַ פּריינדליך פנים און מיט אַ
 שמיכעל געבעטען איהם זיצען, אויסגעטהאַן דאָס שבת־דיגע היטעל
 און געבליבען אין דער יאַרמעל־קע און אַ געשרי געטהאַן צום
 ווייב:

— טעמע-ביילה! הער נאר, געב אהער עפּים אין מויל אריין!
 מזהוט מאקאר א מאך מיט דער האַנד:
 — מע דאַרף ניט. איד בין געקומען צו דיר מכּה איין ענין.
 ס'איז א סוד...
 דערהערט דאָס וואָרט „א סוד“, האַפט זיך אויף מרדכי־נתן
 און וויל צוקייטלען די טהיר. נעמט איהם אַז מאַקאר ביי דער
 האַנד:

— מע דאַרף ניט, ס'איז ניט אַזאַ סוד, וואָס מע זאַל זיך
 דאַרפֿען פּערשליסען. איד האָב דיר נאר געוואָלט פּרעגען אַ
 קלויניגקייט, דו ביזט אַ קלוגער מענש און אַיין עהרליכער, ביי
 דיר וועל איד וויסען דעם רעכטען אמת.
 מרדכי־נתן גלעט זיך די פּאות מיט גרויס גרלות און איז
 שטאַרק צופּריערען פּונ'ם קאַמפּלימענט. די אויגען ווערען איהם
 אַזש ווי מיט פּעטען איבערגעצויגען. ער ווערד צעשמאַלצען פאַר
 תּענוג, און סע טהוט איהם באַנג, וואָס ס'איז קיינער נישטאַ דערביי.
 — מסתּמא האָסט דו דאָך געהערט די מעשה מיט'ן
 מיידעל? — פּרעגט איהם מאַקאר און קוקט איהם גלייך אין די
 אויגען אריין, ווי אַ סלעדאָוואַטעל.

מרדכי־נתן שטעלט אויף די אויהערען, ווי אַ האַז.

— מיט וואָסער מיידעל?

— מיט'ן מיידעל, וואָס אידען האַבען זי געקוילעט און האַבען
 אַפּגעצאַפט פון איהר דאָס בלוט און בעהאַלטען דאָס אויף פּסח.
 פּריהער צעלאַכט זיך מרדכי־נתן מיט זיין דריבנע געלעכטער:
 חע־חע־חע! און נאָכדעם ווערד איהם דאָס פנים בלאַס און גרין,
 און די אויגען צינדען זיך אַז מיט פייער.

— שקרים וכזבים! — זאָגט מרדכי־נתן און טרייסעלט מיט'ן
 קאַפּ, און די פּאות שאַקלען זיך.

— סטייטש, מע שרייבט אין די גאַזעטען! — זאָגט איהם
 מאַקאר און לאָזט ניט אַראַפּ פון איהם קיין אויג.

— די גאזעטען לייגען, ווי די הינט! — שרייט-אויס מרדכי-נתן.

— די גאזעטען שרייבען, אז ס'איז פארהאן א פראטאקאל. — פרוכט זיך מאקאר איהם איבערשפארען. — איר האב אליין נע-לייענט, אז ס'איז פארהאן א פראטאקאל.

— שקר וכזב! — שרייט מרדכי-נתן אין איין קול און טרייסעלט מיט דער יארמעלקע, און די פאות ציטערען.

— וואס איז שקר וכזב? — פרעגט איהם מאקאר, שוין רויט פאר כעס. — דאס, וואס איר דערצעהל דיר? צי דאס, וואס סע שטעהט אין פראטאקאל?

— אלסדינג איז שקר וכזב! אלסדינג! פון אנהויב ביז'ן סוף! ניט געשטויגען, ניט געפלויען!

בשעת מעשה מאכט מרדכי-נתן מיט די הענד, מיט'ן פנים, מיט די אויגען, מיט די פאות און מיט אלע אברים און ציטערט אויף פאר כעס. מאקאר האט איהם קיינמאל ניט געזעהען אזוי אין כעס, און האט דערפון אפגעלערענט זיך א פשט, אז ניט אומזיסט איז דער איר אזוי אויפגעטראגען. די משמעות, אז ס'איז אמת די מעשה; אניט, וואס שרייט ער אזוי? וואס ווארפט ער זיך אזוי? נאך איין עזות פון א אידען — זאגען אויף אלסדינג, וואס סע שטעהט געשריבען, אז ס'איז שקר וכזב! און מאקאר האלאדנע שטעהט אויף מיט גרויס גרימצארן, רוקט אן אויף זיך דאס היטעל מיט'ן קנעפעל און טהוט א זאג:

— פאר אזעלכע ווערטער וועסט דו האבען צו געדענקען! און ער לאזט זיך געהן צו דער טהיר, און תיכף נאך איהם שטעהט אויף מרדכי-נתן און האט שוין חרטה אויף דער גאנצער מעשה און וויל איהם איבערבעטען, פערקערעווען איהם צוריק, און ער לויפט איהם נאך:

— פאני! ... וואשע וויסאקע-בלאהאראדיע! ... מאקאר פאוואויטש! ... מאקאר פאוואויטש! ...

בלאָטע! מאַקאַר פאַוולאַוויטש איז שוין לאַנג אויף יענער זייט טיר, און מרדכי־נתן דער נגיד איז אויס מענש פאַר האַרצ־וועהטיג און פאַר גרויזטע, טאַמער האָט ער טאַקי געזאָגט ציין איבעריג וואָרט, דער רוח האָט איהם אַנגעטראָגען! און ווי אויף צו־להכעים, קומט אָן טעמע־ביילה און משעפעט זיך צו צו איהם, ער זאָל איהר זאָגען, וואָס האָט דאָ געטהאָן דער „אַרון בפקדו“? וואָס איז ער אזוי גיך אוועק? און למאי האָט ער אַזאַ קלאַפּ געטהאָן מיט דער טהיר?

— געה פּרעג איהם! — האָט איהר מרדכי־נתן געענטפּערט מיט כעס.

— זעה נאָר, זעה, ווי ער איז דאָס אַביסעל אין כעס! אויף וועלכער זייט ביזט דו דאָס אויפגעשטאַנען היינט, און וואָס פאַר אַ חלום האָט זיך דיך גע'הלוּס'ט?

— היפּטעל קרויט!!! — שרייט אויס מרדכי־נתן דער נגיד אויף אַזאַ קול, אַז דאָס ווייב איז שיער ניט געפאַלען חלשות, און ער אַליין האָט זיך איבערגעשראַקען פאַר זיין שטימע, און אויך די דיענסט, אַ שוואַרץ ווייבעל אַ ליטוועטשקע, איז אַריינגעלאָפּען פון קיך, ניט טוידט, ניט לעבעדיג, מיט אַ גוואַלד:

— אַ קלאַנג צו אַייד! איהר האָט דאָך מיר איבערגעשראַקען אויף טוידט!

איז טעמע־ביילה אַנגעפאַלען אויף איהר און צעלאָזט זיך מיט ביידע קולאַקעס, און מרדכי־נתן אויף זיי ביידע, און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט מיט אַ סקאַנדאַל, וואָס ס'איז נאָר ניט כדאי דאָס צו בעשרייבען.

ק א פ י ט ע ל ח.

כתרילעווקע אוילט זיך אין וועג אריין.

פון דעמאלט אן האט זיך אנגעהויבען פאר כתרילעווקע א צייט פון צרות, יסורים און אומזיסטע פחדים. קיינער האט ניט פערשטאן נען וואס איז די מעשה, וואס מאקאר האלאנדע איז געווארען נאך א גרעסערער שונא-ישראל, ווי ער איז געווען, און פאר וואס זעהט מען איהם ניט ביים נגיד אין קלייט? דער נגיד אליין האט זיך, אפנים, געשעמט און אראפגעשלאנגען די מעשה, נישט דערצעהלט קיינעם, און מאקאר האט געגראבען ווי ווייט ער האט געקאנט, זיך גערייצט מיט די כתרילעווקער אידען, זיי אנגעזאגט אלע מאל א נייע בשורה, אז ניט לאנג נאך וועלען זיי דא געוועלטיגען, מע וועט ביי זיי נעמען דין וחשבון: פון וואנען נעמט זיך צו זיי זייער גוטס? מענשען וואס הארעווען ניט, גראבען ניט און זעען ניט און שניידען ניט, נאך מע עסט פונ'ם גרייטען — פאר וואס קומט דאס זיי? וכדומה אזעלכע טענות, וואס ער האט זיך מיט זיי אנגעלייענט אין דער גאזעט „די פאהו“. און פונקט אין יענער צייט האט זיך איהם געטראפען דער בזיון מיט האפקען, וואס ער איז דורך איהר געשטרויכעלט געווארען, שיער ניט אריין אין א גרויסען אומגליק, ווי מיר האבען שוין דערמאנט פערבייגעהענדיג, אין א פריהערדיגען קאפיטעל. און אז גאט האט געהאלפען, מאקאר איז ארויס פונ'ם עסק ריין, האט ער ערשט דעמאלט אנגעהויבען גראבען אויף די כתרילעווקער אידען, זיי געגעבען אנטווערעניש, אז אט-אט וועט מען מיט זיי לערנען בלק, און גראד דעמאלט איז אנגעקומען דאס גוטע בריוועל פונ'ם שוחט'ס איידעם, וואס איז געגאנגען מיר ליד איבער דער גאנצער שטאדט, און זיידעל מיט זיינע „בלעטער“ האט אונטערגעגעבען היץ, געגאסען בויםעהל אויפ'ן פייער, און מעשיות זענען געגאנגען איבער דער שטאדט, איינע שרעקליכער פון דער אנדערער, און ס'איז ארויס א קלאנג, אז דא איז כתרילעווקע וועט אין ניכען אויך זיין „דאס אייגענע“.

פון וואנען האָט זיך עס גענומען? ווער איז דער ערשטער, וואָס האָט אַרויסגעלאָזט דעם דאָזיגען קלאַנג? — דאָס ווייסט מען ניט עד היום און מע וועט דאָס ניט וויסען קיינמאָל, אייביג! דער היסטאָריקער, וואָס וועט זיך נעמען אַמאָל בעשרייבען די געשיכטע פון די כתרילעווקער אידען, אַז ער וועט קומען צו דעם שטיקעל צייט, לייענען די אַלע פּאַפּיערען מיט די אַלע בלעטער, וועט ער געווים בלייבען שמעהן פּערטראַכט מיט דער פּעדער איז האַנד, זיינע מחשבות וועלען איהם פּערטראַגען ווייט־ווייט...

מע ווייסט ניט, ווי אזוי דאָס איז געוואָרען און פון וואַנען דאָס האָט זיך גענומען, נאָר ס'איז אַרויס אַ נייעס אין שטאָדט, אַז מע געהט אויף כתרילעווקע, דריי דערפּער מיט אַ מאָל... און אין איין פּריהמאָרגען איז געווען כתרילעווקע אויפגעשטאַנען ווי איין מענש, און מע האָט זיך גענומען פּאַקעווען, קינדער און בעטגעוואַנט און שמאַטעס, דאָס גאַנצע ביסעל כתרילעווקער אַרעמקייט, ראַטע־ווען ווי פון אַ שרפה און קלויבען זיך אין וועג אַריין — וואוהין? וואוהין די אויגען וועלען טראַגען! בשעת מעשה האַבען מוטערס אַרומגענומען זייערע ברעקלעך קינדער, צוגעטוליעט צו דער ברוסט און מיט טרערען איז די אויגען זיי געקושט און געהאַלט און גע־האַלבעט, גלייך ווי עמיצער האָט זיי געוואַלט חלילה אוועקנעמען, גלייך ווי עמיצער דאַרף זיי האַבען...

און כתרילעווקע האָט אַנגעהויבען צו שליסען איין קלייט נאָך דער אַנדערער, קוקענדיג איינס אויפ'ס אַנדערע און בעהאַלטענדיג זיך איינס פון דאָס אַנדערע, און מע האָט זיך געאַיילט, געאַפּט איטליכער וואָס פּריהער, וואָס גיכער. הוועדאָר'ען האָט מען יענעם פּריהמאָרגען שיער ניט צעריסען אויף שטיקלעך. איטליכער האָט איהם געשלעפּט צו זיך העלפען פּאַקעווען, אונטערגערוקט איהם פון אַלע זייטען, אַז קיינער זאָל ניט זעהען, ווער אַ גריוונע און ווער אַ פּיטאַסקעל. קיינמאָל איז הוועדאָר נישט געווען נאָך אַזאָ חשוב איז כתרילעווקע, ווי יענעם טאַג, און קיינמאָל האָט נאָך הוועדאָר אזוי ניט מאַספּ ממוֹן געווען, ווי דעמאָלט, און מע האָט

איהם אזוי אָנגעשטאַפּט מיט געלד, ביז ער האָט אַ שפּיי געמאַהן : „געחיי יאָמו סטאָ טשערטיוו אי אָדנאָ ווידמאָ!“ — און איז אַוועק צהיין, וואו אַלע מאל, און געמאַכט אַ שענע כּוּסא לַכּוּד די כּתּרילעווקער בעלי־בתיב, וואָס פּאַהרען אַוועק, און אַז ער איז געוואָרען רעכט פּאַרטיג, האָט ער אָנגעהויבען אַרבייטען, מאַכען מיט די קולאַקעס און שרייען, אַז ס'איז שוין לאַנג צייט, מע זאָל פּטור ווערען פּון די כּתּרילעווקער אידען — און, מעשה שטן, האָט בעראַרפּט דורכגען פּאַרביי סאַמע מאַקאַר האַלאַדנע מיט'ן אָדון דעם פּאַסטמייסטער און דערהערען, ווי חוועדאַר אַרבייט מעשים אויף די אידען, האַבען זיך ביידע אַדונים אָפּגעשטעלט און דער־זעהען, אַז די אידען פּאַקעווען זיך, גרייטען זיך עפּים זעהר שטאַרק אין וועג אַרײַן, איז דאָס זיי געווען קשה, און זיי האַבען זיך גענר־מען ביידע נאַכקוקען : וואוהיין לויפּען דאָס די אידען ?

דאָס נאַכקוקען פּון די אַדונים האָט אָנגעמאַכט נאָך אַ גרע־סערע בחלה צווישען די אידען און מע האָט אַוועקגעוואָרפּען דאָס פּאַקעווען זיך ; האַפּט דער רוח דאָס בעלי־הבתישקייט ! דאָס לעבען, דאָס לעבען איז טייערער ! ... און מע האָט אָפּגעדרונגען וואו ס'איז געווען ערניץ אַ פּוהרעל, אַ פּערדעל, אַ פּאַר אַכסען, און מע האָט זיך געלאָזט אין וועג אַרײַן בעצייטענס, און גיך־גיך, בחפּזון, כּמעט אזוי האַפּענדיג, ווי בשעת מען איז אַרויסגעגאַנגען פּון מצרים.

פּריהער פּון אַלע זענען געפּלויגען ווי די אַדלערס, געוויינט־ליך, די כּתּרילעווקער בעלי־עגלות מיט די גרויסע בוידען און בייד־לעד ; דאָרט זענען געזעסען רב מרדכי־נתן דער נגיד מיט זיין גאַנצער משפּחה און די אַלע איבעריגע נגידים מיט זייערע משפּחות. נאָך זיי האַבען זיך געשלעפּט די נוישע פּוהרלעד, אָנגעזעצט מיט ווייבער און מיט קינדער און מיט אַלע קראַנקע נפּשות, און הינטען זענען געגאַנגען די מאַנסבילען, די געמיינע בעלי־בתיב, דאָס וואָס סע ווערד אָנגערופּען דער המון, געבאָד עולה־רגל געווען מחילה צו פּוס, און געגאַנגען גיך, מורא געהאַט

זיך ארומקוקען, טאמער יאגט מען זיי נאך פון הינטען, טאמער בעט מען זיי חלילה צוריק...

שטיל איז געווארען אין כתרילעווקע, לעדיג, פוסט, ווי אויף א בית-עולם. ניט געבליבען קיין נפש. פון לעבעדיגע נפשות זענען געבליבען אין שטאדט נאך די ציענען, דאס גאנצע אידישע פערמעגען אין כתרילעווקע, און האפקע די געשטופעלטע, און דער בעדער מיט דער בעדערין, און, להבדיל באלף אלפי הברלות, דער אַלטער רב רב יוזפיל.

איבער די דאָזיגע אַלע לעבעדיגע נפשות וועלען מיר רעדען פון איטליכען אין אַ בעזונדער קאפיטעל.

ק א פ י ט ע ל ט .

לאָזט זיך אַרײַן אַ ביכעל אין חקירה.

די געלעהרטע, וואָס געבען זיך אָפּ מיט דער נאטור, וואָס קוקען זיך צו און ווייסען די טבע פון יעדען בעשעפעניש, פון איטל ליכט גרעזעלע, ווייזען אויף מיט ראיות, אַז קיין זאך אויף דער וועלט געהט נישט לאַבור, ווערד ניט פערפאלען, שטאַרבט ניט אַוועק. אַט דאָס וואָס מיר זאָגען, למשל, אַז דער בוים איז גער וואַכסען, די צווייגען האָבען געבליהט, געגעבען אונז פירות; נאכדעם האָבען מיר די פירות אָפגעריסען און אויפגעגעסען, די צוויי גען האָבען אָפגעבליהט, די בלעטלעך זענען אָפגעפאלען, דעם בוים האָבען מיר אויסגעהאַקט, דאָס האַלץ האָט זיך אויסגע-הייצט — דאָכט זיך, אַיין עק? אויס בוים? ניין, — זאָגען די געלעהרטע — ס'איז נישט אַזוי די מעשה! דער בוים, זאָגען זיי, האָט זיך נאָר צעטיילט אויף זיינע יסודות; פון די פירות זאָגען זיי, האָבען מיר געהאַט חיות, די בלעטער האָבען מיר גער שמעקט, דאָס האַלץ האָט אונז געוואַרעמט, און דער בוים האָט געלעבט, און מיר האָבען געלעבט, און אַז מיר זענען געשטאַרבען, האָט מען אונזער קערפער אַרײַנגעלעגט אין דער ערד אַרײַן, און

מיר זענען זיך צעגאנגען אויף יסודות; אויף אונזער קבר אין אויסגעוואכסען א גרעזעלע, דאס גרעזעל האט געגעסען די ציעג און בעקומען דערפון מילך, די מילך האט געטרונקען דאס קליינע קינד, געהאט דערפון חיות, געוואכסען, אויסגעוואכסען, אפגע- לעבט און געשטארבען, צעטיילט זיך וויעדער אויף יסודות, וויעדער א גרעזעלע, וויעדער ציעגען, וויעדער מילך, וויעדער קליינע קינדער, און אזוי ווייטער און ווייטער, ביז עק וועלט.

איהר שטויסט זיך שוין מסתמא, וואוהין די חקירה געהט? דאס געהט אויף די אלטע צעווארפענע קברים פונ'ם אלטען כתרי- לעווקער בית-הקברות פון כמה וכמה יאהרען. די דאזיגע קברים און די דאזיגע ציעגען און די דאזיגע אידען אין כתרי-לעווקע — דאס אלסדינג איז אינאיינעם א מיין קייט, וואס קייטעלט זיך פון א סך, א סך יאהרען, און מי יודע, וויפיעל יאהר עס וועט זיך נאך אזוי קייטלען...

אויב איהר ווילט וויסען, וויפיעל יאהר כתרי-לעווקע איז א אידישע שטאדט, בעדארפט איהר נישט זוכען אין די אלטע בלע- טער פון דער היסטאריע — איהר וועט זיי ניט געפינען. איהר דארפט זיך נאך מטריח זיין אויפ'ן אלטען כתרי-לעווקער בית-עולם און בעטראכטען די אלטע-אלטע קברים מיט די אלטע אפגעריי- בענע מצבות, פראסטע הילצערנע מצבות, פראסטע גרויע שטיינער, וואס שמעתען כורעים, אנגעבויגען פון א סך א סך יאהרען; ווארניט-וואו ווארפען זיך דורך אויף די שטיינער האלב-אפגעריי- בענע בלייבע אותיות: „דא ליגט בעהאלטען א איד א רב, א צדיק אזעלכער און אזעלכער“; „דא ליגט בעהאלטען א אשה צנועה און חכמה אזעלכע און אזעלכע“. דאס יאהר איז שווער איבערצוליינען — נאך מע פערשטעהט, אז ס'איז שוין לאנג, ווארום א סך מצבות זענען שוין לאנג צעפאלען, און א סך קברים זענען שוין לאנג פערוואכסען מיט גראז, און ציעגען, די כתרי-לעווקער קער ציעגען, וואס האבען ניט וואס צו עסען, שפרינגען אריבער

דעם שוין לאנג איינגעפאלענעם פארקאן און פאשען זיך אויף דעם דאזיגען גראז, און ברענגען אהיים פולע אייטערס מיט מילך, און די ארעמע אידישע קינדער אין כתרילעווקע האבען וואס צו עסען, פון וואס צו ציהען כח. און ווער ווייסט, ווער די דאזיגע ציעגען זענען? אפשר שטעקט אין זיי א נשמה פון א מענשען, און נאך פון א גאנץ נאָהענטען מענשען? ווער ווייסט, ווי נאָהענט עס זענען געבונדען צווישען זיך די דריי מינים: דאָס אלטע כתרילעווקער בית־הקברות, די דאזיגע ציעגען, וואָס פאשען זיך דא, און טאָקי זיי אַלײן, במחילת כבודם, איד מיין די כתרילעווקער קער אידען?

אויף אזא מין חקירה האָט מיך אַרויפגעטריבען דאָס אויס־זעהען פון די דאזיגע ציעגען אין יענעם טאָג, וואָס די כתרילעווקער אידען זענען זיך צעלאָפען און איבערגעלאָזט אזיף גאָט'ס גענאָד זייער נאָנץ פערמעגען, זייערע ציעגען.

אין דרויסען איז געווען נאָך פסח, דער שניי איז שוין לאַנג אַראָפּ פון דער ערד, געלאָזט דאָס יונגע גרעזעלע זאָל זיך שפראַצען, ציהען צו דער וואַרעמער זונן און בעגרינען און בעשיינען גאָט'ס וועלט אין יעדען אָרט, וואו מענשען לאָזען דאָס וואַכסען. כתר־רילעווקע איז אָבער — אוי וועה! — נישט קיין אָרט פון פריש גראָז און נישט קיין אָרט פון שמעקענדיגע בוימער. כתרילעווקע איז איין אָרט פון בלאָטע, פון זאָמד און פון פאַראַד און פון גע־דיכטער פער'עפּוש'טער לופט, וואָס מע קאָן פון איהר דערוואַרגען ווערען, און פון נאָך אַ סך אַזעלכע גוטע ליעבע זאָכען. גרין גראָז קאָנט איהר געפינען נאָר סיידען אויפ'ן בית־עולם, און אהין האָט דאָס מיד מיין כח־דמיון, מיין פאַנטאַזיע, אַוועקגעטראָגען אין יענעם טאָג פון דער גרויסער בהלה, און דאָרט האָב איך בעטראַכט די נאַנצע טשערעדע פּערלאָזטע, פער'יתום'טע ציעגען, און עס האָט מיר פּערקלעהמט דאָס האַרץ, ווי אויף די ציעגען נעבאָר, אזוי אויך אויף די קליינע אידישע קינדער, וואָס זענען געבליבען דוּח

טאָן אַהן אַביסעל מילך. קוקענדיג אויף די אַרעמע ציעגעני. נוי זיי שטעהען, מעלע-גרה'ן, מאַכען מיט די בערדלעך, קוקען משונה-מאָדנע נאַריש-פערטראַכט, האָט זיך מיר אויסגעוויזען. אַז זיי זאָגען צו מיר: „פעטער! אפשר ווייסט איהר, וואו זענען אונד זערע בעלי-הבתים און בעלי-בית'טעם? צו וועלכע גוטע יאָהר זענען זיי זיך צעלאָפּען?“...

איך לאָז איבער דאָס פעלד, דאָס הייליגע אָרט פֿון כתר-י לעווקע, און געה מיר דורך מיט אייך אין שטאָרט אַרײַן, זעהען די איבעריגע נפשות, וואָס זענען איבערגעבליבען פון דער גרויסער בהלה אין כתרילעווקע.

דאָס מיינט מען דעם בעדער מיט דער בעדערין און זייער קעסטריקנר, דעם אַלטען שוואַכען רב רב יוזיפיל.

ק א פ י ט ע ל י .

שמועסט וועגען דעם רב רב יוזיפיל.

אַ סך מאָל האָב איך אייך דערמאָנט און אַרויסגעבראַכט אין מיינע אמת'ע, ניט-אויסגעטראַכטע מעשיות איינעם פון מיינע בעליעבטעסטע פאַרשוניגען, דעם רב און דעם רבי'ן פון כתרילעווקע, רב יוזיפיל, און קיינמאָל האָב איך זיך ניט אָפגעשטעלט אויף איהם, איך זאָל אייך מיט איהם בעקענען, ווי עס געהער צו זיין. איך ווייס, אַז ס'איז פון מיר אַ גרויסע עולת. לאָס איך האַטש אַט דאָ ממלא זיין דעם דאָזיגען חסרון.

רב יוזיפיל איז איין אַלטער מאַן, אַ זקן און אַ קראַנקער און פון תמיד אָן ניט קיין איבעריגער גבר, אַ צעבראַכענער גוף, דער-פאַר אָבער מיט אַ נשמה אַ גאַנצע, אַ געזונדע און אַ ריינע; און דוקא אין דעם דאָזיגען קראַנקען גוף האָט גאַט אַרײַנגעזעצט די דאָזיגע תמיד-יונגע און שטענדיג-פרישע נשמה און אַנגעזאָגט איהר, זי זאָל זיך האַלטען, לאַנג האַלטען, ביז עס וועט קומען די

רעכטע צייט, וועט איהר גאט אַליין זאגען: „קום, שוין צייט אין ג'דען אריין“...

און געוויס אין ג'דען אריין — ס'איז גאָר קיין ספק ניט! וואָרום דעם גיהנם מיט'ן חבוט־הקבר מיט די אַלע איבעריגע גוטע זאַכען, וואָס וואַרטען אויף אונז דאָרטען, האָט שוין אונזער רב יוזיפיל, דאַנקען גאָט, איבערגעלעבט דאָ, אויף דער וועלט. נישטאַ אַיין צרה, אַיין שלאַק, אַיין פּורעניות, וואָס רב יוזיפיל האָט דאָס ניט פּערזוכט פון דעם וואָס לעבט אייביג. דער וואָס לעבט אייביג האָט, אַפּנים, געוואָלט אויספרובען זיין געטרייען קנעכט רב יוזיפיל, האָט ער געהאַלטען אין אַיין שיטען אויף איהם צרות פון דער ברייטער האַנד, כּדומה לַמשל, ווי מע בעשיט אַ חתן מיט נישלעך. אַינס נאָכס אַנדערע האָט ער ביי איהם צוגענומען די קינדער, פּריהער, געוויינטליך, גוט אָנגעמוטשעט זיי; נאָכדעם — דאָס ווייב פּרומע־טעמע די רביצין, די צדיקית, וואָס זי איז געווען פאַר איהם אַ געטרייע מאַמע; נאָכדעם האָט ער איהם צוגעבויר גען אַביסעלע צו דער ערד, איהם מזכה געווען מיט שענע עטליכע קרענק אויף דער עלטער, איהם איבערגעלאָזט ווי אויפ'ן וואַסער, עלענד און אָרעם און שוואַך. און בכרי ער זאָל פּיהלען דעם אמת'ען טעם פון גיהנם, האָט ער אַריינגעגעבען אַ זין די כּתרי לעווקער אידען, זיי זאָלען קרוינען אַ נייעם רב, אַ יונגען רב, און איהם, דעם אַלטען רב יוזיפיל, זאָל מען אויף דער עלטער בעטען מחילה און בעזעצען איהם ערגיץ ביי'ם בעדער מיט דער בעדערין. ער זאָל דאָרטען דערלעבען דאָס איבעריגע ביסעל יאַהרען. דאָ האָט דער רבונר־של־עולם געקאָנט רעכענען פאַר זיכער, אַז דער דאָזיגער רב יוזיפיל וועט שוין מסתמא געוויס זינדיגען מיט'ן מויל האַטש, אַזוי ווי איוב פאַרציטען האָט זיך אויך געמענט שעלט אַזוי לאַנג, ביז ער האָט זיך ניט געקאָנט מעהר אַינהאַלטען און פּערשאַלטען זיך דאָס געביין.

נישט אַזא מענש אָבער איז געווען אונזער אַלטער רב יוזיפיל.

אַ סך, אַ סך זאַכען איז רב יוזיפיל דערגאַנגען מיט זיין אַייגענעם

שכל. ער איז דערגאנגען מיט זיין אייגענעם שכל, אז אלע צרות און יסורים, וואָס דער אויבערשטער האָט איהם מוכה געווען, איז — איינס פון די צוויי: אדער דאָס איז נאָר אַ פּרוּב, איין אָנשיקעניש פון זיין ליעבען נאָמען, איין אָפּקומעניש דאָ, אויף דער נאַרישער זינדיגער וועלט, בכדי ער זאָל דאָרטען בעקומען דערפאַר זיין שכר בכפּל כפּלים, אָדער ער האָט דאָס טאַקי כּשר פּערדיענט; און טאַמער נישט ער אַליין פאַר זיינע אייגענע זינד — איז פאַר זיינע אַרעמע זינדיגע ברודער, די קינדער ישׂראֵל, וואָס זענען ערב איינס פאַר'ס אַנדערע און זענען מחויב אָפּקומען איינס פאַר'ס אַנדערע, ווי אַ מין אַרטעל, למשׁל, וואָס טאַמער חאַפט מען איינעם אין אַ גנבה, בעדאַרף ליידען דאָס גאַנצע אַרטעל, איטליכער ווערליג אויף זיין חלק... אזוי איז רב יוזיפּיל דער-גאַנגען מיט זיין אייגענעם שכל, און האָט זיך אויף זיין לעבענס-טאַג קיינמאַל נישט בעקלאָגט, זיך אויסגעטהאַן פֿון דער וועלט מיט אלע איהרע תּענוגים, זי לחלוטין מבטל געווען מיט אַ שמייר כּעל פון אַ גרויסען, גרויסען פּילאָזאָף, און דערמיט האָט ער זיך געקויפט גרויס ליעבשאַפט ביי די כתּרילעווקער לייט, וואָס האָטש ער איז שוין קיין רב ביי זיי ניט געווען, און די הכנסות, וואָס האָבען געהערט צו איהם, האָט שוין צוגענומען דער נייער רב. פון דעסטוועגען האָט ער געהאַט דעם זעלבען כּבוד וואָס תּמיד, דעם זעלבען אויבער-אין בית-המדרש, און אפּילו דער נאָמען „רבי“ איז איהם אויך איבערגעבליבען, ווי פּריהער. דער חסרון איז אָבער געווען, וואָס מיט'ן נאָמען „רבי“ אַליין קאָן מען נישט לעבען; דער גוף מאָהנט זיך זיינס, וואָס ס'ניט איז, אַבי עפּים אין מויל אַרין, צו דערהאַלטען די נשמה... זענען די כתּרילעווקער קער לייט געפּאַלען אויף אַ המצאה: אזוי ווי די כתּרילעווקער באַד איז דאָך אַ קהל'שע באַד, זאָל די הכנסה פון דער באַד גע-הערען צום אַלמען רב, און דאָרטען טאַקי זאָל ער וואָהנען. דאָס הייסט, ניט אין באַד גופּא; נאָר אזוי ווי ביי דער באַד איז פאַר-האַן אַ שטיבעל, דאָרט וואו סע זיצט דער בעדער מיט דער בע-

דערין, איז דאָרט פאָרהאַן איין אַלסערעל, וועט ער זיך קאַנען דאָרטען רוהיג זיצען און לערנען.

לערנען? סע רעדט זיך אזוי: ווי קאָן שוין רב יוזיפיל לערנען, אַז די ראיא איז איהם, ניט פאַר אייך געדאַכט, אזוי געשלאָגען, אַז קוים וואָס ער זעהט די ליכטיגע שוין? פון דעסט-וועגען, האָט קיין יסורים ניט. א תלמיד-חכם, ווי אַלט ער זאָל ניט זיין, געפינט ער זיך איין אַרבייט. קאָן ער ניט לערנען אינוועניג, לערענט ער א ו י ס ו ע נ י ג, זאָנט ער עפּיס, דאווענט ער, אָדער גלאַט אזוי ער טראַכט. און טראַכטען איז דאָ פון וואָס! פון דער וועלט טראַכט דער אַלטער רב יוזיפיל, און פון דעם בורא פון דער וועלט, פון דעם בעשאַפער, וואָס ער איז גערעכט און אַלע זיינע ט ה ו ע כ צ ע ן זענען רעכט! און פון זיין פּאַלק ישראל, וואָס ער שטרעמט דאָס, ווי אַ ליעב קינד, און פון אַלע איבעריגע פעלקער, און פון אַלע בעשעפענישען אויף דער ערד, פונ'ם גרעסטען וויזילטיער ביז דער מינדעסטער מילב, ביז'ן קלענסטען ווערעמעל אונטער'ן שטיין, וואָס ער טהוט טהון שפּייזען מיט זיין ברייטער האַנד. דערפון איז אַפּצולערנען אַ קל-וחומר: „מהרדאָד אַ מילב, אַ ווערעמעל אזוי, היינט לאַ כל-שכן שוין אַ מענש, און לאַ כל-שכן אַ איד!“... אזוי טראַכט זיך רב יוזיפיל און איז צופריעדען מיט גאָט און מיט דער וועלט און מיט'ן פּאַלק ישראל און מיט זיך און מיט זיינע געדאַנקען, וואָס ער זאָנט זיי אַרויס ניט איין מאָל גאַנץ הויך, אַלע זאָלען הערען. און ווי אומעדום, אזוי זענען אויך אין כתרילעווקע פאָרהאַן מענשען חקרנים, גריבלער, וואָס האַבען ליעב פרעגען קשיות; פרובען זיי זיך אַביסעל אַפּל'צ'עווען פון אַלטען רבי'ן און פרעגען איהם אַ קלאַץ-קשיא:

— איהר זאָנט, אַ מילב? אַ ווערעמעל, זאָנט איהר?
ענטפערט זשע אונז, רבי, אַ תירוץ דערויף: ווי באַלד, אַז דער אויבערשטער איז יאָ אַזאַ גרויסער גאָט און אַ גוטער גאָט און אַ דערבאַרעמיגער גאָט, וואָס שפּייזט אפילו אַ ווערעמעל אונטער'ן

שטיין, היינט למאי שפייזט ער ניט זיינע כתרילעווקער אידעלעך?
 שוין זשע זענען מיר קלענער פון א מיכל, קלענער נאך פונ'ם
 קליינעם ווערעמעל, וואס אונטער'ן שטיין? ...
 — וואס פאר א קינדער איהר זייט! — ענטפערט זיי דער
 אלטער מיט א שמייכלע. — איך וועל אייך געבען א משל מיט
 א מלך. אשטייגער, שמעלט אייך פאר, דער מלך האט אייך גע-
 לאזט בעמען צו זיך אויף דער סעודה, זענט איהר געקומען אין
 פֿעדערשטען חדר און דערזעהן, אז אין פֿעדערשטען חדר איז עפּים
 ניט אזוי גראס און ליכטיג, האט איהר גענומען און זיך אומגע-
 קעהרט צוריק. אזוי איז דאס אויך. איך פרעג נאך איין זאך:
 וואס פאר א ווערט האט פאר אייך דאס ביסעל יסורים און
 בזיונות דא אינ'ם ענגען פֿר ו ז ר ו ר, אינ'ם פֿעדערשטען
 חדר, אקעגען יענעם גרויסען טר ק ל י ז, דעם שענעם רייכען פאלאץ
 פון עלם־הבא דארטען, וואו די ווענט זענען פון גינגאלה, די ערד
 פון ריין זילבער און די שטיינער בריליאנטען? דאָרט, וואו דאס
 לעבען איז אייביג, דאָרט, וואו די נשמות פון די צדיקים זיצען
 אויבער'אָן און טהוען זיך אָן וואוילטאָג און האָבען הנאה פון דער
 לויטערקייט פון דער שכינה, און הקדוש־ברוך־הוא אליין באַדיענט
 זיי, טראָגט זיי אונטער אין גילדענע בעכערס דעם בעסטען וויין
 און אויף גילדענע טעלערלעך די פיש פונ'ם לויטן מיט'ן פלייש
 פונ'ם שור־הבר...

די לעצטע ווערטער, דאס הייסט: „וויין“, „לויטן“ און
 „שור־הבר“ — דאס לעגט שוין צו, געוויינטליך, רב יוזיפל, ווי
 א צר־נאָב פאר דעם פראַסטען עולם, וואס וויל ניט וויסען פון קיין
 רוחניות און פון קיין שכינה. א פראַסטער איד דארף האָבען א
 פראַסט שטיקעל פיש, מיט א שטיקעל געבראַטענעם — און דאס
 איז אין כתרילעווקע איינע פון די זעהר זעלטענע זאכען, וואס
 נאָר שבת און יום־טוב קאָן מען זיך אַזעלכעס פֿערגינען, און
 דאָס — ניט אַלע מאל. פאר אַזעלכע ווייכע גוטע רעד האט מען
 ליעב אין כתרילעווקע דעם אַלטען רב דאָס חיות, און מעהר פון

אלע — דער פראַסטער עולם, און מעהר פונ'ם גאַנצען עולם — דאָס בעריהמטע פאַרעל, דער בעדער מיט דער בעדערין פון דער אַלטער כתרילעווקער קהל'שער באַד, וואָס פון זייערטוועגען שענ-קען מיר אַ בעזונדער קאפיטעל אין דער דאָזיגער בעשרייבונג.

ק א פ י ט ע ל י א .

אדם הראשון טיפ חוה'ן אין גן-עדן.

אויב עס האָט אַ זין דאָס, וואָס שמעיה אָדער פישעל קאָרעספּאַנדענט — דער וואָס שרייבט קאָרעספּאַנדענציעס אין אַלע בלעטער און מע דרוקט זיי ניט — זאָנט אויף דער כתרילעווקער באַד, אַז זי איז אַ גן-עדן-התחתון, דאַרף אייך נישט אויסווייזען אַזוי ווילך דאָס, וואָס די כתרילעווקער ליצני-הדור האָבען אַ נאַמען געגעבען בערקע דעם בעדער אַ ד-ס-ה-ר-א-ש-ו-ן, און חוה די בעדערין האָבען זיי געקרוינט מיט אַ צונעמעניש די מוטרער חוה. פֿון וואָנען האָט זיך גענומען דער דאָזיגער נאַמען — איז שווער צו זאָגען. אפשר דערפאַר, וואָס די בעדע-רין האָט געהייסען חוה, האָט דער מאַן איהרער שוין במילא גע-פאַסט צו הייסען אָדם? און אפשר דערפאַר, ווייל דאָס בע-ריהמטע פאַרעל האָט זיך געפונען אינ'ם דאָזיגען גן-עדן פון כמה וכמה יאָהרען, אָפּגעשיידעט פֿון דער גאַנצער וועלט, און געלעבט ווי אין גן-עדן? צי אפשר דערפאַר, ווייל די כתרילעווקער אידען און ווייבער האָבען געהאַט מעהר פון אַלעמען די זכיה צו זעהען דאָס דאָזיגע פאַרעל אין דעם זעלבען קאַסטיום, וואָס אָדם מיט חוה'ן האָבען געטראָגען אין גן-עדן, איידער זיי האָבען פּערזוכט פֿונ'ם עץ-הדעת? אַזוי צי אַזוי — דאָס מוזען מיר מודה זיין, אַז די כתרילעווקער לצים זעצען-צו עמיצען אַ נאַמען, איז ער ווי געבאַרען, ווי צוגעשניטען, אויפגענייהט, אויסגעפרעסט און אָנגע-מאַסטען — און „פאַרניצט געזונט“! עס האָט זיך אויסגעוויזען איטליכען בעזונדער, אַז קיין אַנדער נאַמען קאָנען זיי נאָר ניט

האָבען. ווי אזוי דען זאָל מען רופען אַ פאַר־פּאַלק, וואָס פּער־
 ברענגען אַלע זייערע טעג און יאָהרען דאַרטען, באַרג־אַראַפּ, העט־
 ווייט פון שטאָרט אַרויס, ווייט פון דער בעריהמטער כתרילעווקער
 שטענדיגער בלאַטע, סאַמע ביי'ם ברענ טייך, דאַרט, וואו גרינע
 ווערבעס שטעהען אָנגעבויגען, קוקען־אַרײַן אין וואַסער אַרײַן ;
 דאַרט, וואו זומער־צײַט הערט מען זשאַבעס קוואַקען, גראַנערען
 און פּערגראַנערען דעם קאַפּ ? אזא ערטעל קאָן מען טאַקי אַנדערש
 ניט רופען ווי גן־עדן, און אזא פאַר־פּאַלק, ווי דער בעדער מיט
 דער בעדערײַן, זענען באַמת אָדם מיט חוה'ן אין דעם דאָזיגען
 גן־עדן, וואָס זענען ווי בעשאַפען געוואָרען איינס פאַר דאָס אַנדערע
 מששת ימי־בראשית: ער אַ הויכער, אַ געזונדער, אַ ברייט־ביי־
 ניגער, אײַן אויסגעדײַענטער סאַלדאַט מיט אַ קאַלטענעוואַטער
 באַרד, מיט אַ וואַטאָווע גלאַנצענדיגע קאַפּאַטע און מיט שטענדיג
 אונטערגעבונדענע שטיוועל, און זי — אַ הויכע, אַ געזונדע, אַ
 פעטע אידײַע מיט אַ שוואַרץ גלאַנצענדיג געשטופעלט פנים, נאָר
 מיט גוטע גרויע אויגען, מיט אַ קעסטעלדיגער פעטשײַלע אויפ'ן
 קאַפּ און מיט שטענדיג אײַן אונטערגעשטעקט קליידעל, וואָס
 ס'האָבען זיך אַרויסגעזעהען פון דעם אַ פאַר גרויסע פיס אין מאַנס־
 בילשע גרויסע שטיוועל. קיין זאך אויף דער וועלט האָט דאָס
 פאַרעל ניט געוואוסט, אַ חוץ דער באַד. שטענדיג איז מען געווען
 פּערנומען נאָר מיט דער באַד: אָדער מע הייצט די באַד, אָדער
 מע רייניגט די באַד, אָדער מע פּעריכט די באַד — קיינמאַל
 זיצט מען ניט לעדיג, סיידען ביי נאַכט, אַז אַלע פֿייערען ווערען
 פּערלאַשען, דעמאַלט זעצען זיך אַוועק אָדם מיט חוה'ן איבער אַ
 טעפעל קאַרטאָפּלים און מע פּערקלויכט זיך ווינטער אויפ'ן אויווען
 און זומער אין דרויסען ביי דער פּריזבע, און קיינעם, קיינעם איז
 אין כתרילעווקע ניט אזוי גוט, ווי דעם דאָזיגען פאַרעל. קיינער,
 קיינער האָט ניט אזא שטענדיגע פּערזאָרנטע פּרנסה. ווי אָדם מיט
 חוה'ן. אַז קיין ראַטע צאָהלען בעדאַרף מען ניט, און קונים איז
 מען קיינמאַל ניט זשעדנע, וואָרום ווי אַרעם די שטאָרט זאָל ניט

זיין — אהן א באַד קאַן זיך אַ איד ניט בעגעהן. אמת, קיין גרויסע גליקען קאַן מען דערפון ניט מאַכען, קאַפיטאַלען קאַן מען ניט קלויבען, און קיין הייזער אייגענע קויפען אַדאָי נישט, וואָרום וואָס צאַהלט אַ כתרילעווקער איד, משטיינס געזאַגט, אַז ער קומט שוין ערב־שבת אין מרחץ אַרײַן? היינט וויפיעל האַלץ נעמט צו די באַד, אַז דער קעסעל בסך־הכל איז שוין אַלט, און די שטיינער זענען צעפאַלען, און די וועגער לייכמען זיך דורך, און פון דער סטעלי קאַפעט. יעדער קאַפּ, וואָס פאַלט אויפֿ'ן הוילען לייב פון די נאַקעטע בעלי־בתים, טהוט אַ בריה, אַ ברען, ברענט אויס אַ שטיק פֿלייש, מע טהוט אַזש אַ טאַנץ־אונטער און אַ מאַד בשעת מעשה: „איה — אוי!“ — ווי די רשעים אין גיהנם, בשעת מע טרייבט זיי אויף צעגליהטע צוועקעס. און דער עולם לאַזט אויס דאָס ביטערע האַרץ אויפֿ'ן בעדער, שעלט איהם אַן אַ פּולען קאַפּ, און ער, דער בעדער, טהוט זיך זיינס: גיסט וואַסער אויפֿ'ן הייסען שטיין און וואַרטשעט זיך אין באַרד אַרײַן: „איהר פאַרשטעהט אַ מעשה? אויסגעבויט אַ באַד נאָך פאַר חמעלניצקעס צייטען און ווילען ס'זאָל ניט קאַפען!“ און ער פּערדריכט אַלע מאָל מיט זיינע אייגענע הענדר די אַלטע באַד, פּערשטעקט די וועגער, פּערלאַטעט דעם דאָך, שפאַרט איהם אונטער מיט איין אַבאַפּעלעק און רייניגט אָפּט די מקוה, בכדי די כתרילעווקער חכמים זאָלען זיך ניט ווערט־לען און ניט זאָגען קיין המצאות, אַז זיי הערען דאָרטען זשאַבעס קוואַקען... און אָדס הראשון שטעהט אויף נאַנץ פריה, ווען נאָט אַלײַן שלאַפּט נאָך, שלעפּט מיט די געזונדע גראַבע ידיים איין עמער נאָך איין עמער און זעצט בשעת מעשה גאַנצע שטיקער תהלים אויס־וועניג מיט אַ ניגון, און דאָס קול זיינס קלינגט, היילכט, לאַזט זיך הער־רען פון דער באַד אַרויס און קייקעלט זיך מיט'ן ווינר איבער די ברע־גען פונ'ם טייך און ווערד פּערפאַלען העט־זווייט דאָרטען, אַזש אויף יענער זייט טייך, וואו אַ פּויגעל האַט זיך פּערקלויבען אויף אַ צווייגעל פון אַ בוים, שאַרעכט שטילערהייד, שאַקעלט זיך און רייניגט דעם פּיסק און טראַכט מכת אַנבייסען...

און אינוועניג אין שטיבעל, וואָס ביי דער באַד, איז נאָך שטאַק־פּינסטער. דאָרט זיצט חוה די בעדערין איבער אַ שנויץ און פּערריכט דעם „רבינ'ס" גרעט, וואָס זי אַליין טאַקי האָט דאָס איהם נעכטען אויסגעוואַשען. פּערלאַטעט וואו ערגיץ אַ ריס און נייַהט־צו וואו מע דאַרף אַ קנעפּעל, דער „רבי" זאָל האָבן בען וואָס אַנצוטוהן, אַז ער וועט אויפשטעהן פּונ'ם שלאָף.

פּונ'ם שלאָף? משטיינס געזאָגט, דאָס שלאָפּען וואָס דער אַלטער רב יוזיפּיל שלאָפט, אַז אָט ניט לאַנג האָט ער אָפּגעפּראָך וועט חצות און אַקאַרשט, ווי מע זעהט ניט. חאַפּט ער זיך אויף, גיסט־אָפּ געגעל־וואַסער און נעמט זיך צו עבודת־הבורא, הויכט אַז „זאָגען"... וואָס זאָגען — ווייכט זי נישט אַקוראַט, נאָר אַז ער זאָגט, איז אַ מחיה צו הערען! איטליכס וואָרט ממש צעגעהט זיך אין אַלע אברים!

און די בעדערין שטעהט־אויף פּאַוואַלינקע, געהט אויף די שפיץ פּינגער, נעמט זיך שטילערהייד צו דער מולטער, אויסמאַכען די חלָה אויף שבת.

— קוקאַריקו! — ציהט־אויס אַ ווייסער האָהן מיט רויט־ליכע פּליגלען, שפּרינגט־אַראָפּ צוליבעב דעם טאַקי פּון די באַנ־טענעם גלייך אויף דער שוועל, מיינט, אַז ער האָט דאָ געטהאָן עמיצען מי יודע וואָס פאַר אַ טובה דערמיט, וואָס ער האָט אויפ־געוועקט דעם עולם צו דער אַרבייט.

— אַ קיש אין דער ערד אַרײַן! — מאַכט צו איהם חוה און טרייכט איהם דורך מיט בזיונות און שיט איהם אָפּ מיט ווער־טער. — קיש־קיש צו אַלדי שוואַרצע יאָהר! צי מע דאַרף, צי מע דאַרף ניט, ער ווייסט נאָר קוקאַריקו! וואַרט־וואַרט, וועסט זיך נאָך אַביסעל ביי מיר אונטערהאַדעווען, וועל איד דיר אַוועקטראָד גען צום שוהט, וועט דיר שוין זיין אַ קוקאַריקו! וועסט שוין ביי מיר קוקאַריקען!

די דאָזיגע אַלע דבורים, וואָס חוה איז מכבד דעם האָהן דעם עזות־פנים, זענען אַבער אַרויסגעוואַרפען: דער „רבי" איז שוין

במילא אויפגעשטאנען, שוין לאנג אָפּגעגאָסען נעגעל־וואַסער און גענומען זיך צו עבודת־הבורא, און ער „זאָגט“ שוין... וואָס ער זאָגט — ווייכט נישט חוה אַקוראַט, נאָר אַז ער זאָגט, איז אַ מחיה צו הערען! איטליכס וואָרט ממש צעגעהט זיך אין אַלע אברים! און זי טראָגט איהם אונטער מיט גרויס דרד־ארץ אַ טעפעל ציך קאָרע, הייסע און געשמאַקע, און סע זעצט אַ פאַרע, און סע שמעקט טעם גן־עדן.

ק א פ י ט ע ל יב.

דער רב רב יוזיפיל האָט אַ גוט עלטער.

די המצאה, אַז דער אַלטער רב רב יוזיפיל זאָל לעבען פון דער פרנסה פון דער כתרי־לעווקער קהל־שער באָד, איז געווען איינע פון יענע גליקליכע המצאות, וואָס נאָר אין כתרי־לעווקע קאָן מען פאַלען אויף אַזאַ גלייכער זאָך. בערקע דער בעדער, אָדער אָדס הראשון, וואָס האָט אויף זיין אייגענעם השכונ, אייך גענטליך, בעדאַרפט על־פי כתב בעהייצען מיט'ן האָלץ פון דער באָד אויף דעם בית־המדרש, להכביל, האָט סאָי ווי סאָי געלאָזט פרוירען די בעלי־בתים אַ גאַנץ ווינטער, געפונען אַלע מאָל איין אַנדער תירוץ: דער פראָסט איז צו גרויס, דאָס האָלץ איז נאַס, אַ טומאַן אין דרויסען, וכדומה אַזעלכע פּזמונות, וואָס ניט גע־שטויגען, ניט געפלו־יגען — לאָז ער האָטש אויסהאַלטען רב יוזיפיל דעם רב אויף דער עלטער, מען איז איהם שוין מוחל דאָס בית־המדרש! און וואָס דאַרף, משטיינס געזאָגט, איין אַלטער איד, און אַ רב, וכפרט נאָך אַזאַ איד, און אַזאַ רב, ווי רב יוזיפיל, וואָס אפילו אין די גוטע יאָהרען איז ביי איהם אַלסדינג געווען גוט? די רביצין אַליון, פּרומע־טעמע עליה השלום, פלעגט דערצעהלען אויף איהר מאַן, אויף רב יוזיפלען, אַז ס'איז ביי איהם אַלסדינג רעכט. ווען, למשל, מע גיט איהם עסען הייסע קויהלען, עסט ער; ער בריהט זיך, נאָר ער עסט. אַזאַ מין מפונק איז דאָס

נעווען. היינט בפרט נאך איצט אויף דער עלטערן איין זאך
 איז נאך שלעכט: ס'וועט איהם זיין ביי זיי אביסעל ענגליך.
 איז דא אײן עצה: אדם מיט חוה'ן קאנען גאנץ פוין שלאפען
 אין באך, און „דער רבי“ אין שטוב. די באך מיט דער שטוב איז
 במילא איין שטוב, שמעהען אונטער איין דאך. נאך א מעלה
 האט די באך, וואס ווינטער איז דארטען ווארעם, טאקי ווי אין
 א גזערן. אמת, די דאזיגע מעלה איז א מעלה נאך ווינטער, און
 קומט זומער — ווערד פון דער מעלה א חסרון. ס'איז אזוי הייס,
 אז ניט נאר אין באך — אין שטוב קאן מען צעגאנגען ווערען
 פאר היץ. איז אבער פארהאן איין אנדער עצה: שלאפט מען
 אין דרויסען. זומער אין דרויסען איז דאך טויזענד מאל בעסער
 ווי אין שטוב, ובפרט נאך דא, ביי'ם ברעג טייד, איז דאך טאסי
 א גזערן. אמת די דאזיגע מעלה האט אין זיך אויך א שטיקעל
 חסרון, וואס איבער די זשאבעס איז דא, ביי'ם ברעג טייד, אונט
 מעגליך צו שלאפען. איז דער תירוץ: למאי אין שטוב? איז
 שטוב ביי זיי איז דען ניטא קיין זשאבעס? עס האט זיך דען
 ניט געטראפען חוה דער בעדערין וויפיעל מאל, אז זשאבעס זאלען
 איהר שפרינגען גלייך אין פנים אריין אדער פון בעט, אדער פון דער
 דיוזשע, אדער נאך פון אויווען ארויס?... בקיצור, מע האט דעם
 „רבי'ן“ בעלעגט אין שטוב, און אדם מיט חוה'ן האבען זיך בעד
 זעצט אין גזערן, דאס הייסט אין באך, און האבען אכטונג גע-
 געבען אויפ'ן „רבי'ן“, ס'זאל איהם דא זיין גוט, ער זאל האבען
 אלסדינג צו דער צייט, דאס עסען צו דער צייט און דאס טרינקען
 צו דער צייט. און מיט דער צייט זענען זיי צו איהם געווארען
 שטארק צוגעבונדען, ליעב געקרינען, אזוי ווי עפיש איין איי-
 גענעם.

גערופען האט זיי דער אלטער רב יוזיפיל „קינדערלעך“, און
 זיי איהם — „רבי“. און ניט אומזיסט, ווארום זיי האבען אויף
 זייער גאנצען לעבען ביז אהער ניט געהערט אזוי פיעל תורה,
 וויפיעל זיי האבען זיך אָנגעהערט דא פונ'ם אלטען רב רב יוזיפיל

אין איין טאָג. און אלסדינג, וואָס זיי האָבען פון איהם געהערט, איז ביי זיי געווען אַ נייעס. ער האָט אויסגעזעהן ביי זיי אין די אויגען, ווי אַ מענש, וואָס איז נאָרוואָס געקומען צו פאָהרען פון זעהר אַ ווייטער מדינה און דערזעהלט זיך אָן אזעלכע חרושים, וואָס מע האָט זיי קיינמאָל ניט געהערט, און אפילו נישט געזעהען אין חלום. מיט אַפענע מיילער און מיט האַרצקלאַפעניש פלעגט דאָס דאָזיגע פאָרעל זיצען ווינטער ביי דער לעזשאַנקע, און זומער אין דרויסען אויף דער פריזבע, און קוקען אויפ'ן „רבי'ן“ און האַר כען, ווי דער „רבי“ רעדט פון רוחניות, דערזעהלט חרושים פון נאָט, פון מענשען דאָ אויף דער וועלט, און פון מלאכים דאָרט אויף יענער וועלט, פון דער ערד און פון אַלע בעשעפענישען וואָס אויף דער ערד, און פונ'ם הימעל מיט דער זון מיט דער לבנה מיט די שטערען און מיט די אַלע איבעריגע גלגלים. און ניט איין מאָל פלעגט זיך אויסווייזען אָדום הראשונ'ען מיט חוה'ן, זיצענדיג אין דרויסען ביי דער באָד אין די וואַרעמע ליכטיגע זומער-נעכט, אַז דער דאָזיגער זקן, מיט דעם איינגעבויענעם רוקען, מיט דעם קלוינעם ווייסען בערדעל און מיט די גוטע, גוטע אויגען, איז אַליין עפּים אַ מין רוחניות, וואָס אָט הויבט זיך עס אויף פון דער ערד און הויבט אָן שוועבען אין דער לופטען, שוועבט אזוי לאַנג, ביז סע ווערד פערשוואַונדען דאָרטען ערגיץ, צווישען די גלגלים... און זיי אַליין פיהלען אויך, ווי עס ציהט זיי עפּים אַהין אַרויף, צו יענע ווייסע פאַסמעס און צו יענע קלוינע שטער רענדלעך; צו די נשמות, וואָס בלאַנזען דאָרט אַרום און גער פינען ניט קיין רוה...

נאָט ווייסט, אויב ס'איז נאָך עמיצען אויף דער גאַנצער וועלט געווען אזוי גוט, ווי אונזער פאָרעל אָדום מיט חוה'ן אין גן-עדן, און אויב עמיצער נאָך האָט געהאַט אַזא גליקליך עלטער, ווי דאָ, ביי זיי אין גן-עדן, האָט געהאַט דער אַלטער רב רב יוזפיל פון כתרילעווקע.

ק א פ י ט ע ל י נ.

כמעט דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבען איז רב יוזיפיל אין בעט.

הימעל און ערד האָבען געשוואָרען, אז קיין אייביגע זאָך זאָל נישט זיין אויף דער ערד; און שטענדיג גוט — דאָס טאָר נישט זיין קיינעם נישט, אין ערגיץ נישט! פאַרהאַן אַ שטן מקטרג, וואָס מישט זיך אַרײַן, שטעהט בײַ אונז שטענדיג הינטער די פלייצעס און היט אונז די נשמה, גיט אַכטונג, מיר זאָלען חלילה נישט פּערגעסען אָן גאָט... דער דאָזיגער שטן האָט זיך אַרײַנגעמישט אויך אַהער, אין דעם גן־עדן, וואָס מיר האָבען אויבען בעשײַבען, און האָט שיער־שיער נישט אַרויסגעטריבען פון דאָנען אַדם מיט חוה'ן, און מיט זײַ אינאיינעם — נעבאַד דעם אַלמען עלענדען זקן; שיער־שיער נישט חרוב געמאַכט דאָס נעסמ, שיער־שיער נישט צע־שיידט די ליעבע און געטרייע, שיער־שיער נישט פּערשמעהרט דאָס גליק אויף אייביג.

דאָס איז געווען דעמאָלט, ווען חוה די בערערין איז געקומען פונ'ם מאַרק, געוואָלט קויפען פישלעך — איז נישט געווען, גע־וואָלט קויפען קאַרטאַפּלים — איז נישט געווען, אַ בינטעל ציבעלקע־לעך — איז נישט געווען, נישט געווען קיין לעבעדיגער נפש. פרי־הער האָט זי גערעכענט, אפשר איז זי צורפריה אַרויסגעגאַנגען אין מאַרק? האָט זי אַ ביסעל צוגעוואַרט. דערזעהן, אַז ס'איז שוין גרויסער טאַג, און אין מאַרק — איהר זאָלט זאָגען אַ משוגענער הונד! וואר־ניט־וואו זעהט זי אידען לויפען, פאַקעווען זיך, קלויבען זיך אין וועג אַרײַן. וואָס איז די מעשה? מע לויפט! וואוהיז לויפט מען? אין דער וועלט אַרײַן!...

און ביז חוה איז געקומען אַהיים און איבערגעגעבען דאָס אַדם הראשונ'ען, און ביז אַדם הראשון האָט דאָס איבערגעגעבען דעם „רבי'ן“, איז שוין העכער אַ האַלבע שטאַדט געווען אויף יענער זײַט בית־עולם.

תחילת האָט רב יוֹזיפֿיל גאָר ניט געוואָלט גלויבען, אַז ס'זאָל זיין אמת: זיי לויפֿען? וואָס הויסט, זיי לויפֿען? נאָכדעם האָט ער גענומען דאָס יאָמזשאַווע שמעקעל מיט דער אויסגעבויר-גענער בלעכענער גאַלעקע, וואָס איז שוין אַלט אַפּשער אַזוי פּיעל, וויפּיעל ער איז רב אין כּתּרילעווקע, און האָט זיך מטריח געווען מיט זיין עלטער אין שטאָדט אַרײַן, און האָט נאָך געפונען עטליכע אידען קלויבען זיך איז וועג אַרײַן, האָט ער זיי אַפּגעשטעלט, און מיט אַ זיס שמייכעל האָט ער גענומען זיי שטראָפֿען, זאָגען מוסר. עטליכע איבערגעבליבענע אידען האָבען איהם אויסגעהערט מיט זעהר אַ טיעפֿען זיפּץ און געזאָגט מיט אַ ביטער שמייכעל: — יאָ, איהר זענט זעהר גערעכט, נאָר פון דעכטוועגען, רבי, זעצט זיך און פּאַהרט אויף מיט אונז! פּאָלנט אונז, רבי, פּאַהרט מיט אונז, און וואָס גיכער!

— פּאַהרען? וואוהין? צו וואָס? צוליב וועמען?
אָבער אַלע זיינע רעד זענען געווען אומזיסט אַרויסגעוואָר-פֿען, וואָרום די עטליכע איבערגעבליבענע אידען זענען שוין אויך געווען לאַנג פון יענער זייט שטאָדט.
געקומען אַהיים אין גן־עדן, מיין איד: צום בעדער מיט דער בעדערין אין באַד אַרײַן, האָט ער געטראָפֿען אַדם מיט חוה'ן שטאַרק פּערזאָרגט, כּמעט אין טרערען, און ער רופּט זיך אַן צו זיי:
— וואָס זענט איהר, קינדערלעך, אַזוי פּאַרצאַרענט?
— סטייטש, מאַכען זיי צו איהם, איהר ווייסט דען ניט, וואָס עס טהוט זיך? דאָ איז נאָר וואָס געווען האַפּקע?
— וואָסער האַפּקע?

— האַפּקע די ערליכ'טע, די וואָס פּאַרלעשט די ליכט שבת, דערצעהלט זי זיך אַן אַזעלכע מורא'דיגע זאַכען, וואָס די האַר שמעלען זיך קאַפּויר!

און אַדם מיט חוה'ן דערצעהלען איהם ביידע אינאיינעם, האַפּען איינס פאַר דאָס אַנדערע, די אַלע מורא'דיגע זאַכען, וואָס האַפּקע דערצעהלט זיך אַן וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך. און

רב יוזיפיל דער רב זיצט אָנגעשפּאַרט אויפ'ן שטעקען און האַרַכט, האַרַכט מיט קאַפּ. ער זיצט און טראַכט און ענטפּערען ענטפּערט ער גאָר ניט. און נאָכדעם הויבט ער אויף דעם קאַפּ, קוקט זיך אַרום פון אלע זייטען, לעגט-אָוועק נעבען זיך דאָס אַלטע יאַמֶד שאַווע שטעקעל, טהוט אויס דאָס היטעל און בלייבט אין דער יאַרמעלֶקע, און רופּט זיך אָן צו אַדם מיט הוה'ן:

— הערט זשע אויס, קינדערֶלעך, וואָס איד וועל אייך זאָגען, אַז דאָס אַלסדינג, וואָס איהר דערצעהלט אַט-דאָ, איז דאָס אַלץ פּוסטע זאַכען, ניט ווערטט קיין שמעקטאַבעקע! הנה זייט ווי סען, אַז לאַ ינום ולא יישן שומר ישראל, נאָט שלאָפּט ניט. איד וועל אייך דערצעהלען אַ משל מיט אַ מלך. אַמאָל איז געווען אַ מלך...

— וואָס מיר מלך? ווער מיר מלך? איהר הערט בעסער, וואָס האַפּקע דערצעהלט זיך אָן! — אַזוי האַפּט זיך אַרויס אַדם הראשון און האָט באַלד חרטה: ער פיהלט, אַז ס'איז גראָבליך, זעהר גראָבליך פון זיין זייט. נאָר פּערריכטען האָט ער שוין ניט געקאָנט: רב יוזיפיל האָט זיך אָפּגעקערעוועט פון איהם, זיך אָנגעטראָגן אין טלית ותפלין, גענומען אַ ספר, דאָס אַלטע יאַמשאַווע שטעקעל נעבען זיך, און זיך אָוועקגעזצט ביים טיש אויבען-אָן, ווי אַ מלך בשעת מלחמה, אָנגעוואַפּענט פון קאַפּ ביז פיס, און געקוקט מיט גרויס גדלות, ווי איינער רעדט:

— אַנו, לאָז, אַשטייגער, עמיצער פּרובען צוטערעטען אַהער? ...

און פון זיינע אַלטע שוואַרצע אויגען און פון זיינע אַלטע גרויע האַר האָט אַרויסגעקוקט אַזוי פּיעל נבורה און רוהיגקייט, אַז אַדם מיט הוה'ן האָבען זיך געפיהלט, אַז נישקשה — זיי האָבען אויף וועמען זיך אַנצושפּאַרען.

ק א פ י ט ע ל י ד .

צוויי שטעט בעגעגענען זיך און צעפֿאָהרען זיך מיט גאַרניט—און אַ סוף.

געשניטען האָט זיך דער עולם אויף דעם טראַקט, וואָס געהט קיין מאַזעפּעווקע, אין דער סביבה פון יעהופּעץ, און דער ערשטער פונקט אויף אָפּצושטעלען זיך איז געווען קאַזאַדאַיעווקע. אויך אַ אירישע שטאָרט, וואָס איז בעוואוסט מיט איהרע בעריהמטע ציעגען, וואָס דער נאַמען אַליין בעווייזט שוין דערויף. קאַזאַדאַ-יעווקער ציעגען מעלען זיך גאַר אַנדערש און זענען אָפּגעשיידט פון די כתּרילעווקער ציעגען מיט זייערע הערנער, דאָס הייסט דערמיט, וואָס זיי האָבען ניט קיין הערנער. אויפֿן אָרט פון הערנער איז ביי זיי עפּיס אַ מאַדנע צאַצקע פון פּאַרענט, אַ מין של-ראש להבדיל, און זיי זענען בטבע זעהר פּלאַחעניסטע, געלאַסען הייסט דאָס און נאַריש, אַ סך מעהר ווי די כתּרילעווקער ציעגען. אַ קאַזאַדאַיעווקער ציעג קאַנט איהר בעגעגענען אין מיטען גאַס, איהר ווייזען אַ ביסעל שטרוי און זאָגען איהר: קאַזאַדאַ-קאַז! — שטעלט זי זיך אַנידער, צענעמט די פּיסלעך, האַטש נעמט מעלעט זי אויס...

אויך די אידען, להבדיל, זענען דאַרטען גאַר נישט די אידען, וואָס אין כתּרילעווקע. דאָס הייסט, די אידען זענען דאַרטען די זעלביגע אידען, וואָס דאָ, מיט די זעלביגע נשמות, מיט די זעלביגע מאַנענס, און אפּילו די זעלביגע אָרעמע לייט, וואָס יענע. דער גאַנצער חלוק איז גאַר אינ'ם „ברוד-שאַמר“, דאָס הייסט, וואָס די כתּרילעווקער אידען זאָגען אינ'ם דאָונען פּריהער „הודו“ און נאָכדעם „ברוד-שאַמר“, און די קאַזאַדאַיעווקער אידען זאָגען, פּערקעהרט, פּריהער „ברוד-שאַמר“ און ערשט נאָכדעם „הודו“. דאַכט זיך, וואָס איז, אייגענטליך, די נפּקא-מינה: דאָס פּריהער, יענץ פּריהער? סאי ווי סאי אַ תּפּילה פון גאָט. ניין, זאָנט דאָס ניט! אין אַמאָליגע גוטע יאָהרען, אז די כתּרילעווקער און קאַזאַדאַיעווקער אידען האָבען געהאַט פּרנסה בכבוד

און ס'איז זיי אָפּגעגאַנגען, ווי מע זאָגט, גאַר קאַפּוועהטיג, האָט זיך פאַר דעם „ברוך־שאַמר“ מיט דעם „הודו“ געגאַסען בלוט. עס האָט זיך וויפּיעל מאָל געמאַכט, אז אַ קאַזאַדאַיעווקער איז געקומען קיין כּתּרילעווקע אין בית־המדרש אַרײַן דאַונען, און דער הזן האָט זיך אַוועקגעשטעלט צום עמוד, אָנגערוקט דעם טלית, זיך צעשאַקעלט און אַ זאָג געטהאַן מיט אַ ניגון: — הודו לה' קראו בשמו...

האַט זיך דער קאַזאַדאַיעווקער צעלאָזט אויף דער הויכער אַקטאַווע:

— ברוך שאמר והיה העולם!

און פּערקעהרט, אז אַ כּתּרילעווקער איז געקומען קיין קאַזאַדאַיעווקע אין שוהל אַרײַן, און דער הזן האָט זיך פּער'דבּקה'ט, נאָרוואַס פּערמאַכט די אויגען, אויפּגעהויבען דעם קולאַק און אָנגעהויבען דעם „ברוך־שאַמר והיה העולם“, האָט זיך דער כּתּרילעווקער צעלאָזט אויפ'ן געלענקעל:

— הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילו—ו—ו—ו—

היו!

דער „הודו“ אַלײַן איז פאַר די קאַזאַדאַיעווקער ניט געווען אַזוי פּריקרע נאָך, ווי דער „עלילותיו“, וואָס דער כּתּרילעווקער האָט אויסגעצויגען אפּשר אויף אַנדערהאַלבען קלאַפּטער. ממה נפשך, ווילסט זאָגען „הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו“? — שטעל זיך אַוועק און זאָג דיר דאַרטען אָפּ: „הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו“. צו וועלכע גוטע יאָהר נוצט דאָס דיר, אַז' דו זאָלסט אַזוי אויסציהען אויף אַ קול דעם „עלילו—ו—ו—ו—ותיו“? טהוסט דו דאָך עס, אַפּנים, אויף צירלעכעיס? איז ווי באַלד דו ביזט אַזאַ צירלעכעיס'ניק, קומט דיר פּעטש! און מע האָט איהם דעמאָלט אַרײַנגעלענט וויפּיעל ס'איז אין איהם אַרײַן, און עס האָט זיך אָנגעהויבען צווישען די כּתּרילעווקער און קאַזאַדאַיעווקער אידען אַ שנאה און געצויגען זיך לאַנגע־לאַנגע יאָהרען. אָנגעהויבען האָט זיך

עם מיט פעטש און אויסגעלאָזט מיט מסירות און מיט יאבעדעם און מיט גראָבעניש און מיט בעגראָבעניש — די וועלט האָט מיט זיי דעמאָלט געהאַט צו טהון, ווילד־פרעמדע האָבען זיך אַרייַנגעמישט אין זייערע משפּטים, געמאַכט חזק פון זיי מיט זייערע אירישע מנהגים און פוסטע גענג, זיי גענעבען אַ שענעם נאָמען „פּאַנאַטיקער“. בקיצור, ס'איז געווען פּע, חולשי חלשות!

אמת, יענע נארישע נאָר גליקליכע יאָהרען זענען שוין לאַנג אוועק, און גאָט ווייסט, אויב זיי וועלען זיך אַמאָל אומקעהרען; אמת, עם האָט זיי אַלעמען אַזוי פּערדרעהט דעם קאַפּ, אַז זיי האָבען גרעסערע מכות פון „הודו“ מיט'ן „ברוד־שאַמר“; נאָר די שנאה צווישען די כתרילעווקער מיט די קאָזאָדאָיעווקער איז פֿערבליבען אַ שנאה, וואָס מיט'ן שכל קאָן מען זי ניט געבען יענעם צו פּערשטעהן בשום אופן... געה, אַשטייגער, געב צו פּערשטעהן דעם שכל, פאַר וואָס, למשל, אַז אַ קלויַן שייַגעצעל איז כתרילעווקע, אַז סע דערזעהט אַ אידען, מוז דאָס האַפּען דאָס היטעל איז די צייהן און אָנהויבען טרייסלען דאָס אַהין און אַהער און זינגען בשעת מעשה אַ ליעדעל: „זשיר זשיר! האַלאַמיד! זאַהוביוו טשערעוויק! אַ יאַ שאָוו! טאַי נאַשאָוו! טאַי פּירנאַוו! טאַי פּישאַוו!“ אַדער פּערקעהרט, געהט זייט אַ חכם און גיט צו פּערשטעהן דעם שכל, פֿון וואַנען נעמט זיך דאָס, אַשטייגער, וואָס ביי אַ כתרילעווקער אידען, וויבאַלד ער רעדט פון ניט קיין אידען, אַזוי הויכט ער אָן אויסנוצען וויפּיעל ער האָט לשון־קודש־ווערטער: „געב דעם ערל אין די ידים אַ צנצנת ייִש, נאָר ניט מלאַ, מיט אַ שטיקעל לחם, וואָרום ער האָט נאָך היינט נאָר ניט גע'אַכל'ט, און זיי איהם משלם צוויי זהובים, און לאָז ער הלכ'ענען, נאָר געב אַכטונג מיט די עינים, ער זאָל עפּים ניט לקח'ענען“... דאָס זענען פון די זאַכען, וואָס פּערשטעהן מיט'ן שכל קאָן מען דאָס ניט, מע בעדאַרף עם פּיהלען... נאָר מיר קעהרען זיך אים צו די רתרילעווקער און קאָזאָדאָיעווקער אידען.

פארהאן אזעלכע מאמענטען אינ'ם מענשענ'ס לעבען, וואָס אלסדינג ווערר פּערגעסען, אלסדינג ווערר אָפּגעמעקט, גלייך ווי גאָר ניט געווען; און ס'איז אַ גליק, וואָס עס איז אזוי. אַניט, וואָלט די וועלט קיין קיום ניט געהאַט! גאַנץ גלייך האָבען אונזערע חכמים מתקן געווען, אז ערב יום-כּפור, בשעת מלקות שלאָגען, איז מען זיך איינס דאָס אַנדערע מוחל.

אויף די שנאה פון די כתרילעווקער מיט די קאָזאָראַיעווקער, אז זיי האָבען זיך בעגעגענט אין וועג אין אזאָ שען שטיקעל צייט פון בהלות און לויפעניש, איז מיט אַ מאָל אַוועקגעפּלוינען, ווי מיט'ן ווינד און מיט'ן רויך — אויס שנאה! און בעגעגענט האָט זיך כתרילעווקע מיט קאָזאָראַיעווקע פונקט אויף דער מיט-וועג, אין פעלר, ניט ווייט פון יענעם אָרט, וואו ס'איז אַמאָל געשטאַנען אַ אידישע קרעטשמע, וואָס מען האָט זי גערופּען „די דעמבענע“, און וואָס האָט איבער'ן מאַנאָפּאָל געמוזט צומאַכען זיך. עס האָט איהר גאָר ניט געהאַלפּען!

אז כתרילעווקע מיט קאָזאָראַיעווקע האָבען זיך בעגעגענט, האָבען זיי זיך ביידע אָפּגעשטעלט, און ס'איז צווישען די צוויי פאָרנעקומען אזאָ מין געשפרעך:

כתרילעווקע : וואוהין פאָהרען דאָס, אַשטייגער, אידען?

קאָזאָראַיעווקע : וואוהין פאָהרט איהר?

כתרילעווקע : מיר? מיר פאָהרען גלאַט אזוי, איטליכער מכח זיין עסק, פאָ דיעלו הייסט עס...

קאָזאָראַיעווקע : אַ גאַנצע שטאָרט פאָהרט מכח עסק?

כתרילעווקע : וואָס זענט איהר? ניט קיין גאַנצע שטאָרט?

קאָזאָראַיעווקע : מיר זענען עפּים אַנדערש; מיר פאָהרען ניט — מיר לויפען.

כתרי לעווקע : פון וואנערזשע ווייסט איהר, אז מיר — ניט?

קאזאדאיעווקע : אט אזוי זשערעדט. וואוהיך זשע לויפען דאס אידען?

כתרי לעווקע : וואוהיך לויפט איהר?

קאזאדאיעווקע : מיר? מיר לויפען... צו אייך.

כתרי לעווקע : און מיר צו אייך.

קאזאדאיעווקע : וואס וועט איהר טהון ביי אונז?

כתרי לעווקע : דאס אייגענע, וואס איהר ביי אונז.

קאזאדאיעווקע : הערסט! וואס זשע דארפען מיר

לויפען צו אייך און איהר צו אונז?

כתרי לעווקע : בכדי, אפנים, מיר זאלען זיך בייטען

מיט די ערטער?

קאזאדאיעווקע : ווערטלעך אויף א זייט! איהר

זאגט אונז בעסער דעם שכל : וואס לויפט איהר?

כתרי לעווקע : וואס לויפט איהר? ...

.....

ערשט אט-דא, אז די צוויי שטעדט האבען זיך צערעדט.

זיך רעכט בעטראכט איינס דאס אנדערע און אנגעקוקט זיך

אקוראט ווי עס געהר צו זיין, מיט זייטיגע אויגען, האבען זיי

ארויסגעזעהען, וואס פאר א פנים זיי האבען...

— געזעהען אביסעל? זיך צעלאזט! מע לויפט! וואס

לויפט מען? וואוהיך לויפט מען? א לויפעניש אויף זיי!

און מע האט אנגעהויבען ווישען די אויגען, ווייגען און

קרעכצען :

— אז אך און אז וועה איז צו אונז אלעמען, אויף וואס מיר

זענען איבערגעקומען!

און מע האט זיך צערעדט, אנגערעדט ווי די פויקען, זיך

אויסגערעדט דאס הארץ... און נאכדעם האט מען זיך געגעבען

די הענר, מע האָט זיך גאַנץ פֿיין אָפּגעזענענט און צעקושט זיך נאָר פֿריינדליך, ווי אמת'ע גוטע פֿריינד, ווי מחותנים, וואָס האָבען זיך נאָרוואָס משדך געווען, אָדער ווי מאַן און ווייב, וואָס האָבען זיך גע'נט און צוריק גענומען זיך, און מע האָט אויסגע'בטל'ט אַלע בייזע וויסטע חלומות אויף די שונאים'ס קעפּ, און מע האָט זיך געווינשעוועט איינס דאָס אַנדערע, אַז דערמיט זאָל מען שוין אָפּקומען, געזאָגט מיט אַ ביטערען געלעכטער: „יהי רצון“... און מע האָט אַ וואונק געטהאָן צו די ערלים, זיי זאָלען מוחל זיין פֿערקערעווען די פֿערדלעך צוריק.

און די צוויי שטערט זענען זיך צעפּאָהרען צוריק אויף זייערע ערטער: כתֿרילעווקע קיין כתֿרילעווקע, קאָזאָדאָיעווקע קיין קאָזאָדאָיעווקע. שטיל, אַהן ווערטער, האָט מען זיך אַריינגע'ננב'עט צו זיך אַהיים, ווי די פּויגעלעך, איטליכער אין זיין נעסט אַרײַן. שטיל, אַהן ווערטער, האָט זיך איטליכער גענומען צו זיין אַרבייט, און נאָך לאַנג נאָכדעם פֿלעגט מען איבער'חזר'ען, איבעררעדען, דערמאָנען זיך נאָך אַ מאל פֿון דער שענער בהלה, וואָס ס'איז אויף זיי געווען. און בכדי די שפּטערדיגע דורות, אונזערע קינדס-קינדער, זאָלען אויך וועגען דעם וויסען, האָבען מיר זיך מטריח געווען בעשרייבען די דאָזיגע שענע עפּאָפּע אין אונזער פּראַסטער אידישער שפּראַך און אַרויסגעבען זי בעזונדער אין אַ ביכעל, ס'זאָל בלייבען נאָך אונז אַ זכר אויף דורידורות.

אויסגעטרייסעלט

געשריבען אין יאָהר 1902.

אויסגעטרייסעלט

— שאט I — רופט זיך אן א איד מיט קיילעכיגע אויגען, ווי ביי איין אַכס, וואָס איז געזעסען די גאַנצע צייט אין ווינקעל ביי'ס פענסטער און האָט גערויכערט און געהערט מעשיות פון גנבות, גזילות, עקספּראַפּריאַציעס. — אָט וועל איד אייך דערצעהן לען אַ שענס, אויך מיט אַ גנבה, וואָס האָט זיך פאַרלאַפּען ביי אונז, און דוקא אין בית־המדרש האָט זיך דאָס געטראַפּען, און נאָך יום־כּפּור דערצו! איהר מענט דאָס האַרבען.

אונזער שטעדטעל כּתרי־לעווקע, — איד בין אַליין אַ כּתרי־לעווקער קער — איז אַ קליין שטעדטעל און איין אַרעמס, קיין גנבים איז ביי אונז נישטאָ. מע גנבה'ט נישט, ס'איז נישטאָ ביי וועמען צו גנבה'נען, און ס'איז נישטאָ וואָס צו גנבה'נען, און אַהו אַלעמען איז דאָך גלאַט אַ איד קיין גנב נישט. דאָס הייסט, אַ איד איז אפילו יא אַ גנב, נאָר נישט אזא גנב, וואָס זאָל קריכען דורך אַ פענסטער, אָדער געהן מיט אַ מעסער יענעם קוילען. דרעהען, אויסדרעהען, אַריינדרעהען, פאַרדרעהען און אַפּדרעהען יענעם דעם קאַפּ — דאָס מהכתּיתי; אַבער נישט קריכען יענעם אין קעשענע אַרײַן, מע זאָל איהם האַפּען פאַר דער האַנד און מע זאָל איהם נאָכדעם כאַדאַרפּען פיהרען מיט אַ געלער לאַטקע אויף דער פליי־צע — דאָס פאַסט פאַר איוואַן זלאָדי, אַבער נישט פאַר קיין אידען... שטעלט אייך פאַר, האָט זיך ביי אונז אין כּתרי־לעווקע געטראַפּען אַ גנבה, און נאָך וואָסער אַ גנבה — אַכצעהן הונדערט קאַרבען אין איין קלאַפּ!

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, עם קומט צו פאָהרען צו אונז אין שטאָדט אַרײַן אין אורח, עפּים אַ איד אַ פּאַדראַטשיק פּון דער ליטאַ, פּונקט אום ערב יוכיכפור פאַר מנחה, שטעלט זיך אַפּ, געוויינטליך, אויף אַיין אַכסנייה, לענטאַפּ דעם קלומעק און לאַזט זיך געהן גלייך אין שוהל אַרײַן און טרעכט אין אַלטען בית-המדרש. געקומען אין בית-המדרש צו מנחה, טרעפט ער די גבאים ביי דער שיסעל. — „שלום עליכם!“ — „עליכם שלום.“ — „פּון וואָנען איז אַ איד?“ — „פּון דער ליטאַ.“ — „מה שמכּם?“ — „וואָס איז אַייער באַבע'ס דאָנאַ?“ — „איהר זענט דאָך געקומען אין אַ שוהל.“ — „וואוּהין דען זאָל איד געהן?“ — „וויילט איהר מסתמא ביי אונז דאוונען?“ — „אַ ברירה האָב איד? וואָס דען זאָל איד טהון?“ — „גיטזשע עפּים אין שיסעל אַרײַן.“ — „וואָס דען, אומזיסט וועל איד דאוונען?“

קיצור-הדבר, אונזער אורח נעמט אַרויס דריי זילכערנע קאַר-בען און גיט אין דער שיסעל אַרײַן, און אַ חוץ דעם — אינ'ם חזנ'ס טעלער אַ קאַרב, דעם רב אַ קאַרב, אויף דער תלמוד-תורה אַ קאַרב, אין צדקה-מעלער אַ חצי פּוינעל, אַ חוץ וואָס ער האָט צעמייילט די אַרעמע לייט, וואָס ביי דער טהיר, — זיי זענען פאַרהאַן ביי אונז, קיין עין-הרע, אַזוי פּיעל, אַז מע זאָל זיך וועלען צולאָזען צו זיי, באַדאַרף מען צעמייילען רויטשילד'ס פאַרמעגען.

דערזעהען זאָז מין אורח, האָט מען דאָך איהם מסתמא אַפּ געטראַטען אַ שטאָדט כאַמע אין מזרח-וואָנט. אַי, וואוּ האָט מען גענומען אַ שטאָדט, אַז אַלע שטעדט זענען פאַרנומען? איז קיין קשיא נישט. למאַי וואוּ נעמט זיך אַיין אַרט, אַז סע מאַכט זיך אַ שמחה, אַ חתונה, אַדער אַ ברית, אַלע זיצען שוין אַרום טיש, פּלוצים ווערן אַ גערודער, — וואָס איז? דער נגיד איז געקומען! קוועטשט מען זיך אַזוי לאַנג, ביז מע מאַכט אַיין אַרט פּונ'ם נגיד'ס ווענען. קוועטשען זיך איז אַ אידישע זאַך; אַז קיינער קוועטשט זיי נישט, קוועטשען זיי זיך אַלײַן...

דער איד מיט די קיילעכיגע אויגען שטעלט זיך אָפּ, בעטראכט דעם עולם, וואָס פאַר איין איינדרוק עס האָט געמאַכט אויף אונז זיין ווייז, און דערצעהלט ווייטער.

— קיצור-הדבר, אונזער אורח האָט זיך באַזעצט אויבערזאָן און האָט געבעטען ביי'ם שמש אַ שטענדער, אָנגעבויגען זיך איר בער'ן שטענדער, האָט זיך אונזער אורח צו כל-נררי אָנגעטהאָן אין טלית און אין קיטעל און האָט זיך אַוועקגעשטעלט דאַוונען, האָט ער געדאַווענט און געדאַווענט, די גאַנצע צייט געשטאנען אויף די פיס, זיך נישט צוגעזעצט — פון צולעגען זיך שמועסט מען נישט! — ער איז נישט אָפּגעטראָמען פונ'ם שטענדער אויף קיין מינוט, דער ליטוואַק, סיידען דעמאָלט, ווען מע האָט באַדאַרפט זיך שטעלען שמונה-עשרה אָדער באַלען כורעים... אַפּפּאַטמען אזא טאג און אויסשטעהן אויף די פיס, זיך נישט צוזעצן אַפילו — דאָס קאָן נאָר אַ ליטוואַק!... ערשט נאָכ'ן לעצטען בלאָז, אז ס'איז גערקומען צום וואַכעדיגען מעריב, און חיים-חנא דער מלמד (דער מעריב קומט חיים-חנא דעם מלמד פון קדמונים) האָט זיך אָנגעדויערן ציקלען: „המעריב-יב ערבים!“ — פלוצים הערט זיך אַ געשריי: „גוואַלד! גוואַלד! גוואַלד!“... מע טהוט אַ קוק — דער אורח ליגט אויף דער ערד און הלש'ט. מע ניסט איהם אָפּ מיט וואַסער, מע מינטערט איהם אָפּ — ער הלש'ט ווייטער. וואָס איז די מעשה? אַ שענע מעשה. ער האָט געהאַט מיט זיך, דער ליטוואַק הייסט דאָס, אַכצענהונדערט קאַרבען, האָט ער מורא געהאַט, זאָגט ער, זיי איבערצולאָזען אויף דער אַכסניה — אַ ווער-טעלע אויסצורעדען אַכצענהונדערט קאַרבען! וועמען פאַר-טרויט מען אזא טומון מיט געלט אין אַ פרעמדער שטאָדט? האַל-טען זיי ביי זיך אין קעשענע אום יום-כפור אין עפּים אויך נישט קיין פּלאַן. האָט ער זיך מיישב געווען, זאָגט ער, און האָט זיי אריינגערוקט שטילערהייט אין שטענדער אַריין — אַ ליטוואַק קאָן! אַצינד פאַרשטעהט איהר שוין, פאַר וואָס ער איז נישט אָפּגעטראָ-טען פונ'ם שטענדער אויף קיין מינוט?... נאָר בשעת שמונה-

עשרה שמעוהן אָדער בעת כורעים פאלען האָט, אַפנים, דאָס געלט עמיצער אַרויסגע'לֶקח'ענט.

קיצור-הרבר, ער גוואַלדעוועט, ער וויינט, ער לעגט-אַיין די וועלט: וואָס וועט ער איצטער טהון אַהן געלט? ס'איז, זאָגט ער, פרעמד געלט, ס'איז נישט זיינס, ער איז נאָר אַ משולח פון אַ קאנד טאָר, אַ איד אַיין אַרעמאָן, זאָגט ער, און אַ מטופל מיט קינדער, — עס קומט דאָך איהם איצטער, זאָגט ער, נאָר נעמען און אַרייַן וואַרפען זיך אין וואַסער אַריין, אָדער אויפהענגען זיך, זאָגט ער, אַט דאָ אין שוהל פאַר אלעמען אין די אויגען! ...!

דערהערט אַזעלכע דבורים, אין דער נאַצער עולם געבליבען שמעוהן ווי געלעהמט, גאָר פאַרגעסען, אַז ס'איז נאָך אַ תענית און מע באַדאַרף געהן אַהיים גיכער זיך אַפּפאַסטען. ס'איז אונן געווען אַ בזיון פאַר'ן אורח, אַ חרפה, אַ בושה פאַר זיך אַליון: אַזא ננכה, אַכצעהן הונדערט קאַרבען! און וואו? אין בית-המדרש, אינ'ם אַלטען כתרילעווקער בית-המדרש! און ווען? יום-כּפור! אַזא מעשה אין ניט געהערט געוואָרען אין דער וועלט!

— שמש! פאַרשלים די טהיר! — אזוי האָט געגעבען אַ בעד פעהל אונזער רב. מיר האָבען אונזער אייגענס אַ רב, הייסט ער רב יוזיפיל, אַיין אמת'ער אַיין עהרליכער איד, אַ כשר'ער, אַפילו נישט אַזא איבערגעשפיצטער, נאָר אַ מזגטוב, אַ מענטש אַהן אַ גאַל. ער האָט אין זיך אַמאָל אַזעלכע אַיינפאַלען, וואָס איהר וועט דערויף קיינמאָל נישט פאַלען, איהר זאָלט זיין מיט אַכצעהן קעפ! פאַרשלאָסען די טהיר פונ'ם בית-המדרש, רופט זיך אַז רב יוזיפיל דער רב צום גאַנצען עולם, און אַליון איז ער בלאָס, ווי די וואַנט, די הענט ציטערען איהם און די אויגען ברענען:

— שמעו נא, רבותים, הערט צו, אידען, ס'איז אַ מיאוס'ע מעשה! אַזא מעשה איז נאָך נישט געהערט געוואָרען זינט די וועלט שטעהט, אַז ביי אונז, אין כתרילעווקע, זאָל זיך געפינען אַזא בעל-עבירה'ניק, אַזא פושע-ישראל, וואָס זאָל האָבען אַ פאַד טעפּאַלגעסט צונעמען ביי אַ פרעמדען מענטשען, נעבאָך אַ טאַטע

פון קינדער, אזא אוצר מיט געלט, און ווען? אין אזא הייליגען טאג, ווי יום־כפור, און אפשר נאך צו נעילה, — אזא מעשה אין דאך נישט געהערט געווארען זינט די וועלט שטעהט! סע גלויבט זיך מיר גארנישט, אז ס'קאן געמאחלט זיין אזא זאך, סע קאן נישט זיין בשום ענין ואופן! און אפשר, א קשיא אויף א מעשה, אידען זענען געבאד זשעדנע א קערבעל, ובפרט נאך אזא איין אוצר, אכצענהנהנדערט קארבען, דער יצירהרע רחמנא ליצלן איז גענוג גרויס, טאמער איז עמיצער פון אונז געשטרויכעלט געווארען, באַשערט געווען עמיצען געבאד איין אומגליק, טהון אזא איין עבירה איז אזא טאג, באַדארפען מיר זעהען די זאך חוקר ודורש זיין, דער גרונטעווען זיך ביז'ן שורש. הימעל און ערד האָבען געשוואַרען, אז דער אמת מוז ארויף ווי בוימעהל אויפ'ן וואַסער. על כן, זאָגט ער, באַדארפען מיר זיך באַזוכען איינס דאָס אַנדערע, באַזוכען, באַ טאָפען, טרייסלען אַלע קעשענעס, פּונ'ם ערשטען בעל־הבית, זאָגט ער, ביז'ן שמש, נישט דורכלאַזען קיינעם נישט. נאָט, אידען, טריי־עלט מיך!

אזוי האָט זיך אָפּגעזאָגט אונזער רב, רב יוזיפיל, און האָט זיך דער ערשטער צענארטעלט די קאָפּאָטע און איבערגעקעהרט אַלע קעשענעס אויף דער לינקער זייט. און, אויף איהם קוקענדיג, האָבען אַלע בעל־בתיים זיך צענארטעלט און אויסגעקעהרט די קע־שענעס, און מע האָט גענומען באַזוכען און באַטאָפען און טרייסלען איינס דאָס אַנדערע, אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז ס'איז געקומען צו ליזער־יוסל'ען, איז ער געוואַרען אַלערליי געשטאַלטען און האָט אָנגעהויבען טענה'ען, ערשטענס, אז דער אורח איז אַ שווינדלער, ס'איז אַ מאַניפּאָרע פּון אַ ליטוואַק, מע האָט ביי איהם קיינער קיין געלט נישט גע'גנבה'ט, שקר וכזב, — איהר זעהט נישט, אז ס'איז אַ געמאַכטע זאך? ...

האָט דער עולם אָנגעהויבען ליאַרעמען נאָך שטאַרקער: סטייטש, בעל־בתיים האָבען זיך געלאָזט באַזוכען, פאַר וואָס זאָל מען ליזער־

יוסל'ען אויסמיידען? נישטאָ קיין מיוחסים! באַזוכען! באַ-
 זוכען! — האָט געשריגען דער גאנצער עולם.
 לייזער-יוסיל האָט דערזעהן, אַז ס'איז שלעכט, האָט ער אָנגעד-
 הויבען בעטען זיך רחמים, מיט טרערען אויף די אויגען. מע זאָל
 איהם נישט באַזוכען. ער האָט זיך געשוואָרען מיט כל השבועות,
 ער זאָל אַזוי ריין זיין פון שלעכטס, ווי ער איז ריין פון דער ננבה.
 נאָר וואָס דען? ס'איז איהם אַ בזיון, זאָגט ער, ער בעט, מע זאָל
 רחמנות האָבען אויף זיינע יונגע יאָהרען און מע זאָל איהם נישט
 אַנטהון דעם בזיון, מע זאָל איהם נישט באַזוכען. „טהוט מיר,
 זאָגט ער, וואָס איהר ווילט, נאָר טרייסלען זאָלט איהר מיך נישט!“
 ווי געפעלט אייך אַזאָ ימח־שמו'ניק? ווי מיינט איהר, אַשטייגער,
 מע האָט איהם עפּים געהערט? געלעגט כבוד?...
 נאָר שאַט! איה האָב אייך גאָר פארגעסען דערזעהלען.
 ווער איז דער לייזער-יוסיל. דער דאָזיגער לייזער-יוסיל איז אַלוי
 נישט קיין כתרילעווקער, ער איז גאָר אַלוי פון אַלדי שוואַרצע
 יאָהר, נאָר ער שטעהט איין ביי אינז איז כתרילעווקע פאַר איין
 איידעם. דאָס האָט איהם אונזער נגיד אויסגעקראַצט פון ערניק,
 זיך באַריהמט, אַז ער האָט דערטאַפט איין אבן-טוב, געהאַנדעלט אַ
 מציאה פאַר זיין טאַכטער, טויזענד בלאַט גמרא אויף אויסוועניג,
 און אַ בעל־תנ"ך, און אַ בעל־לשו־קודש, און אַ בעל־חשבון, תשבורר
 מיט אַלגעברע, און אַ כתב־א־רבא, הכלל מיט אַלע זיבעצעהן מעלות!
 געבראַכט צו פיהרען די צאַצקע, איז מען געגאַנגען קוקען אויף
 הדושים: וואָס האָט דאָ דער נגיד איינגעהאַנדעלט פאַר אַ
 מציאה. מילא, אַזוי אַ קוק טהון אויף איהם, איז גאָר נישט, אַ יונד
 גערמאַן אַ זכר, נישט קיין מיאוס'ער יונגערמאַן, נאָר די גאַז אביסעל
 צו אַ לאַנגליכע, אויגען ברענענדיגע, ווי צוויי קויהל פייער, און אַ
 מויל — פעך און שוועבעל! מע האָט זיך גענומען מיט איהם פאַר-
 הערען אַ בלאַט גמרא, אַ קאַפיטעל פסוק, אַ שטיקעל רמב"ם, דאָס,
 יענץ — אש להבה! ער איז קלאָר, דער הונט, אומעמום, ווי אַ
 גוי איז אַשרי, וואו מע טהוט איהם אַ חאַפּ, איז ער אין דערהיים!

רב יוזיפיל אליין האָט אויף איהם געזאָגט, אז ער מעג זיין אַ רב
 בכל תפוצות ישראל... און פון די אלע היינטיגע זאכען שמועסט
 מען נישט. איהר קאָנט פאַרשטעהן, ביי אונז איז פאַרהאַן איינער
 אַ נאַנצער חקרו, זיידעל רב שעה'ס, אַ רעכטער משוגע'נער, איז
 ער אַ הונט אַקעגען לייזער-יוסל'ען! היינט זיין שפיעלען איז שאַד
 פאַרמאָגט נישט די נאַנצע וועלט! אז מע שמועסט אַ געראַטענער!
 אוראָי האָט די שטאָרט מקנא געווען אונזער נניד אויף אזא
 תכשיט, האָטש אפילו דער עולם האָט געשמועסט, אז דער תכשיט
 איז געחאַפט אויף דער מעשה. דהיינו? ס'איז נישט געפעלען
 דער עולם, וואָס ער איז צו קלוג (וואָס צו — איז איבעריג) און איז
 צו פיעל איין עניו ביי זיד, אַ גוטער ברודער מיט איטליכען באַד
 זונדער, זאַפאַני-בראַטאַ מיט'ן קלענסטען פונ'ם קלענסטען, עס מעג
 זיין אַ בחור, עס מעג זיין אַ מיידעל, עס מעג זיין איין אשת-איש...
 היינט איז נישט געפעלען דאָס אַרומגעהן זיינס — פאַרטראַכט.
 קומט איז שוהל אַריין שפעטער פון אלעמען, טהוט און דעם טלית
 און קוקט איז „בארמיס-חיים“, אַדער איז „אבדעזרא“ אַריין, די
 יאַרמעלקע פון יענער זייט, און דאוונען נישט אַ לעק! מע זאָל
 עפּים זעהן אויף איהם שלעכטס האָט מען נישט געזעהען נאָר
 נישט, נאָר געמורמעלט האָט מען, אז קיין גרויסער יראשמים איז
 ער נישט — אַ מענטש מיט אלע מעלות קאָן נישט זיין!
 כּד הוה. אז ס'איז געקומען צו לייזער-יוסל'ען און מע האָט
 יד גענומען צום בחור, וואָס איז די מעשה, וואָס ער לאָזט זיד
 נישט באַזוכען — דאָס איז דאָך שוין אַ סימן, אז דאָס געלט איז
 ביי איהם! מאַכט ער: לאָז מען איהם געבען אַ שבועה דאָררייטא, לאָז
 מען איהם שניידען, בראַקען, בראַטען, ברענען, אבי נישט
 טרייסלען די קעשענעס! דאָ איז שוין אונזער רב רב יוזיפיל,
 האָטש ער איז אַ מענטש אַהן אַ גאַל, אויך אַרויס פון די כלים
 און האָט זיד צעשריגען אויף איהם:
 — דו אַזעלכער און אַזעלכער! ביזט דאָך ווערטה, מע זאָל
 דיך ווייס איד וואָס! סטייטש, דו זעהסט, סע צאַפּט זיד אידען

בלוט, אלע זענען מוחל אויפ'ן בזיון און לאזען זיך באזוכען. ווילסט
 דו זיין א יוצא מן הכלל? i ממה-נפשך, אדער זיי זיך מודה און
 געב-אפ דאס געלט, אדער ווייז די קעשענע! דו שפיעלסט זיך
 מיט, קיין עיז-הרע, איין עדה אידען? מע וועט דאך דיר דא איד
 ווייס אליין נישט וואס!

קיצור-הדבר, דער עולם האט איהם גענומען, דעם שענעם
 בחור, מע האט איהם אנידערגעלעגט מיט גוואלד און מע האט איהם
 גענומען באזוכען און באטאפען, טרייסלען אלע קעשענעס, און מע
 האט ביי איהם אויסגעטרייסעלט... אנו, טרעפט וואס? אפ-
 געגריזעטע ביינער פון א פערטעל עוף און א פאר טויז נאך נאך
 פרישע קערלעך פון נארוואס אויפגעגעסענע פלוימען! איהר
 פארשטעהט, וואס פאר א חז דאס האט געהאט, אז מע האט אויס-
 געטרייסעלט ביי אונזער תכשיט דעם דאזיגען אוצר? ... איהר
 פארשטעהט, וואס פאר א פנים ער האט געהאט, און דער שוועהר
 זיינער, דער נגיד, און דער רב נעבאך? ... אונזער רב יוזיפיל האט
 זיך פאר בזיון אפגעקעהרט אין א זייט, נישט געקאנט קוקען גלייך
 אין די אויגען אריין. און אז דער עולם איז נאכדעם געגאנגען
 פון בית-המדרש אהיים אפפאסטען זיך, האט מען נישט אויפגע-
 הערט צו דערצהלען פונ'ם אוצר, וואס מע האט אויסגעטרייסעלט
 ביים תכשיט און מע האט זיך געקאטשעט פאר געלעכטער! נאך
 איין רב יוזיפיל איז געגאנגען איינער אליין, אראפגעלאזט דעם
 קאפ, פארזארגט און פארצארענט, נישט געקאנט קוקען קיינעם
 אין די אויגען אריין, גלייך ווי מע וואלט דאס אויסגעטרייסעלט
 ביי איהם אליין...

דער איד האט, ווייזט אויס, געענדיגט זיין געשיכטע, ווארום
 ער האט זיך גענומען צוריק צום רויכערען.
 — נו, און דאס געלט? — האבען מיר איהם א פרעג גע-
 געבען אלע אין איין קול.
 — וואסער געלט? — מאכט צו אונז דער איד תמ'עוואטע
 און בלאזט דעם רויך.

— וואָס הייסט וואָסער געלט? די אכצענהונדערט...
— א-א-א? — ציהט ער אויס. — די אכצענהונדערט?
פארפאלען.
— פארפאלען?
— פאר — פא — לען !!!

די גאָלדשפינערס

געשריבען אין יאָהר 1909.

די גאלדשפינערס

א קורצער אריינפאהר.

די „גאלדשפינערס“ — פרעגט זיי עפּים גרינגערס, ווי אזוי שפינט מען דאס גאלד? דאס האט מען זיי נאָר אזא נאָמען גער-געבען אין כתרילעווקע מחמת קנאה; מען איז זיי מקנא, פער-שטהעט איהר מיד, וואָס זיי זענען גרויסע פערדיענער. דאָס הייסט, קבצנים זענען זיי, ניט פאָר אייך געדאַכט, גלייך מיט אלע כתרי-לעווקער אַרעמע-לייט, נאָר אז עס קומט פורים, פערדיענען זיי שטיקער מיט גאלד. דער אויבערשטער האט זיי געבענשט אלע פון זיין ברייטער האַנד, יעדען מיט אַ בעזונדער טאַלאַנט, און מען-שען מיט טאַלאַנט איז די וועלט מקנא. דאָס איז שוין אזוי אַלט, ווי די וועלט איז אַלט. מיר ווילען זיך דעריבער נאָר ניט אַפשטע-לען אפילו אויף אַ מינוט און געהען אַריבער גלייך צו אונזערע בעשרייבונגען.

א.

דער קאַפּ פון די גאלדשפינערס: נפתלי מיט די פיס.

נפתלי מיט די פיס איז אַ איד מיט סכנות-לאַנגע פיס, וואָס הויבען זיך אָן ביי איהם כמעט פון דעם האַלז. קיין מענש איז ניט אימשטאַנד מיט נפתלי'ן צו געהן און ניט בלייבען פון הינטען;

ניט מחמת דער גאנג איז ביי איהם אזא גיכער, נאָר ווייל דער שפּאַן איז אַ ברייטער. אַט, דאַכט זיך, זעהט איהר איהם אויף דער זייט נאָס. איהר טהוט זיך אַ ריהר — אַהאַ, ער איז שוין אויף יענער זייט. די דאָזיגע פּיס — דאָס איז נפתלי'ס קאַפּיטאַל, זיינע כלייִ זין, זיינע ברויט־נעכער. בקיצור, נפתלי איז אַ איד אַ מעקלער. קומט צו פּאַהרען אַ פּריץ קיין כתרילעווקע איין מאָל איז אַ יובל, דערשמעקט נפתלי, אַז אַ פּריץ איז געקומען, טהוען איהם אַ טראַג די פּיס אויף דער אַכסניא: „אדוני פּריץ, וואָס איז דיין באַגעהר?“ — און וואָס דער פּריץ זאָל ניט בעגעהרען, וועט איהם נפתלי ברענגען אין איין מינוט: אַ שניידער, אַ שוסטער, אַ שמיער, אַ דיענסט, אַ פּערד, אַ טאַראַנטאַס, אַ צירולניק, אַ פּעלדשער, אַ מכשף, אַ שוואַרץ־אַהר. קיין „ניין“ איז גאָר נישטאָ ביי איהם. דער נאַנצער חסרון איז, וואָס נפתלי איז ניט איינער אויפ'ן יריד. פּאַרהאַן איז כתרילעווקע, אַחוץ איהם, נאָך מעקלערס. וויפּיעל אידען, כמעט אזוי פּיעל מעקלערס, און יעדענפּאַלס — מעהר מעקלערס, ווי פּריצים.

פּון דעם איז גרינג צו פּערשטעהן, וואָס פּאַר גאַלדענע געשעפּ־טען נפתלי מיט די פּיס מאַכט און ווי שיען ער וואַלט אויסגעזעהן, ווען גאַט־ברוד־הואַ זאָל ניט מוכה זיין זיין ליעב פּאַלק ישראל מיט דעם ליעבען, טייערען, פּרייליכען, לעבעדיגען יום־טוב פורים. אין דעם דאָזיגען ליעבען, טייערען, פּרייליכען, לעבעדיגען יום־טוב האַט זיך אַרויסגעוויזען נפתלי'ס טאַלאַנט מיט זיין נאַנצען פּראַכט און גלאַנץ. נפתלי איז אַ געבאַרענער אַרטיסט, און פורים־שפּיעל איז ווי אַנגעמאַסטען פּאַר זיינע לאַנגע פּיס.

אין פּלוג וועט אַיך אויסקומען אפּשר קאַמיש, וואָס קעהר זיך אַן פורים־שפּיעל צו פּיס? האַט קיין פּאַראַיבעל נישט, עס קעהר זיך אַן זעהר שטאַרק! נפתלי איז נישט קיין אַחשורוש, נישט קיין המן, נישט קיין מרדכי און נישט קיין ושתּי. ער איז נישט מעהר, ווי אַ ממוכן, אַ מיז הויפּמייסטער ביי'ם קעניג אַחשורוש; און ווער עס איז בעקענט מיט'ן בעריהמטען אַחשורוש־שפּיעל,

דער וועט פערשטעהן, אז די ראַליע פון ממוכן איז זעהר א וויכטיגע ראַליע. אויף ממוכנ'ען, קאָן מען זאָגען, שטעהט דאָס גאָר צו שפּיעל. דאָרף מען אַרײַנרוּפּען וּשתי'ן, זי זאָל קומען פאַר'ן קעניג אחשורוש זי נאָקעטע, ווי די מאַמע האָט זי געהאַט, — איז ממוכן. דאָרף זיך דער קעניג האַלטען אײַן עצה, וואָס טהוט מען מיט וּשתי'ן, וואָס זי וויל נישט געהן קײן נאָקעטע, — איז ממוכן. דאָרף זיך מרדכי דורכרעדען דיפּלאַמאַטיש מיט אַסתר'ען, — איז ממוכן. הכלל — ממוכן דאָ, ממוכן דאָרט, ממוכן און ממוכן! און איהר בעדאַרפט זעהן, ווי אונזער ממוכן אַרבייט מיט די פּיס. אָט האָט איהר אײך אַ ביישפּיעל:

עס עפּענט זיך אויף די טיר און עס קומען אַרײַן די פּורים שפּיעלער מיט'ן ברייטען „גוט יום־טוב“. נאַטירליך, בלייבען אַלע אַקטיאַרען שטעהן האָרט ביי די ווענד, מיט די הענד אַראָפּ; נאָר אײַן ממוכן טרעט־אָרויס מיט די לאַנגע פּיס, מיט אַ שווערד אין דער האַנד און מיט אַ פּאַפּיערענעם ספּאַדיק אויפ'ן קאַפּ, אַ שפּאַן אַהער, אַ שפּאַן צוריק — און שיט מיט גראַמען, ווי פון אַ ראַזשעק (בסוד דאָרף מען אײך אויסזאָגען, אז די אַלע גראַמען, וואָס איהר בעגעגענט אָט דאָ, געהערען טאַקי צו ממוכנ'ען, דאָס הייסט, נפּתלי מיט די פּיס האָט זיי אַלײן אויסגעטראַכט פון זײַן קאַפּ):

„איד, ממוכן, דער הויפּמיסטער,

פּונ'ם קלונגען קעניג אחשורוש

דער שטאַלמיסטער,

בײַן געשיקט צו וּשתי'ן דער קעניגון,

זי זאָל זיך פאַר די געסט טון טאָן פאַרניגון

אַ נאָקעטע, אַ באַרוויסע, ווי בײַם זײַרען

אדם הראשון אין גוֹדען.

אַרײַן, אַרײַן, אַרײַן,

מלכה ושתי דו מיין!

רייסט זיך אָפּ פון דער וואַנד די מלכה ושתי (בערעל מאַג

פּאַטש) און ענטפּערט איהם אָפּ אויף מיט גראַמען, און אויך

נפתלי'ס ארבייט, אביסעל אונטער דער נאָז און אביסעל מיט אַ
קוויטש אויף אַ וויינענדיגען ניגון פון חתן-תורה :

„קומט אהער, אלע פרויען פון פרס ומדי
און אלע האַרניטעס פון שושן,
וועלען מיר זיך מיט אייך
אַ ביסעל דורכשמוסאָן.
הערט, ווי מײן געמאהל
וויעדערשפעניגט אין דער תורה,
גענוג ער איז אַ טפּש, איז ער נאָך
אַ שכור הגדול הגבור והנורא...“

דעמאָלט ווערד ממוכן אַנגעצונרען, טהוט אַ שפּאַן מיט
זיינע לאַנגע פיס היז און צוריק און הויבט אָן שיטען מיט גראַמען,
זיין אייגענע אַרבייט :

„וואָס זאָגט איהר אויף דער הולטייקע ? געפעלט אייך
אַ שפּראַך ?

וואָס האָב איך דאָ מיט איהר צו רעדען אַ סך ?
איך זאָל וויסען, אַז דער קעניג וועט ניט זיין אין כעס,
נעם איך אַראָפּ דעם קאַפּ אַט דער מרשעת...“

הויבט אויף דער קעניג אחשוורוש (משה פלעצעל) אַ לאַנגען
שטעקען, אַרומגעוויקעלט מיט גאַלדפּאַפּיער :

„פון מיינטוועגען מענט איהר אייך אלע קעפען, שטע-
כען אַדער הענגון,

אַבי מע זאָל נאָר אהער דאָס ביסעל משקה ברענגון.
וואָס האָט איהר, מיניסטאַרען, אַראָפּגעלאָזט די נעזער,
אַמעהר, גיסט בעסער אָן פּולע גלעזער,
וועלען מיר טרינקען וויין,
וועלען מיר שכור זיין,
ביז'ן ווייסען טאָג אַרײן!“

האפט אונטער די גאנצע קאמפאניע:

„וועלען מיר טרינקען וויין,

וועלען מיר שכור זיין,

ביז'ן ווייסען טאג אריין!“

טרעט-ארונים מרדכי (נחמיה דער שוסטער), איין אפגעריי-
סענער, מיט א הארב און מיט א באַרד פון פלאכס, פערנויגט זיך
פאר'ן קעניג און רעדט צו ממוכנ'ען און ווינקט עפּים זעהר מאַדנע
מיט די אויגען, מאַכט מיט די הענד און זינגט מיט א מיתהר
משונה-ניגון:

„היות ווי זיין מאיעסטעט איז איין אַלמז געבליבון.

און מע האָט אין אַלע 127 מדינות צעשריבון,

מע זאָל איהם ברענגען מיידלעך פון דער גארער וועלט,

פון שענעם יהוס און מיט געלט,

לכּן האָב איד פאר איהם א כלה —

אַזאַ יאָהר מעג שוין זיין אויף אונז אַלע:

אַ מויד, ווי אַ צימעס, גרין אַזוי ווי גראַז,

אַ ביסעל אַ ראבעטיני מיט אַ לאַנגער נאַז,

איהר נאַמען איז אסתר,

קיין ברידער און קיין שוועסטער,

ניט קיין טאַטען, ניט קיין מאַמען,

ניט קיין פריינד און ניט קיין קרובים,

אַ יונג קינד פון אַ יאָהר עטליכע און צוואַנציג,

אַחוץ שבתים און יום־טובים...“

טהוט ממוכן וויעדער אַ שפּאַן מיט די פּיס היז און צוריק,

רעדט מיט פייער:

„אַדרבה, לאַז זי קומען אהער,

און זיך טון טאָן פאר'ן קעניג אַ קעהר,

און אויב זי וועט איהם געפעלען,

וועט ער איהר די קרוין אויפ'ן קאַפּ אַוועקשטעלען.

און דו, מאַנדריש, פאַר דיין שרכנות,

וועסטו באקומען א המז'טאש מיט מאָהן שלח־מנות...
 אריין, אריין, אריין,
 אסתר מלכה דו מיין!"...

און ערשט דאָ הויבט זיך אָן דער רעכטער קנאַק: נפתלי'ס
 פיס זענען שטאַרקער פון אייזען, אַז זיי טראָגען איבער אַזאַ
 פּוּרִימ'דיגן שטיקעל אַרבייט. דערפאַר אָבער לעקט ער אַפּ אַ פעט
 ביינדעל, וואָרום ער איז דאָ, קאַז מען זאָגען, דער רעזשיסער פון
 דער טרופּע, דער בעל־הבית, דער מחבר און דער קאָסירער.
 — ער שפּינט גאַלד, שטיקער גאַלד, אַט דער איד, אַז עס
 קומט פּוּרִים!

אַזוי זאָגען אויף איהם די כּתּרילעווקער אידען, וואָס זענען
 איהם פשוט מקנא, ניט אַזוי אויף זיין טאַלאַנט, ווי אויף זיין
 פּרנסה.

ב.

די גאַלד שפּינערין: ריוועלע די זיסע.

כּתּרילעווקע זאָל אַלע טאַג נוצען צוקערלעקאָד, פּלאָדענס און
 פּלעדרלעך, אַזוי ווי מע נוצט דאָס דאַרטען פּוּרִים צו שלח־מנות,
 וואָלט נפתלי מיט די פּיס פּערשפּאַרען זיין אַ גאַנץ יאהר אַ מעק־
 לער און פּוּרִים אַ קאַמעדיאַנט. זיין ווייב, ריוועלע די זיסע, וואָלט
 איהם אויפהאַלטען מיט זיין גאַנץ הויזגעזינד מיט כּבוד. וואָרום
 אויב נפתלי איז בעריהמט מיט זיינע פּיס, איז זיין ווייב ריוועלע
 נישט ווינציגער בעריהמט מיט איהרע הענד.

ריוועלע איז אויף דער פיגור אַ ווייבעלע אַ קלייניטשקע, אַ
 דאַרינקע, אַ טרוקענע, אַ פּערזעהעניש, און אַקעגען איהר מאַן נפתלי
 זעהט זי אַזוי, ווי אַ פּערטעל עוף. אַ קוק טהון אויף איהר —
 ווער וועט זאָגען, אַז דאָס ווייבעלע פּערזאָרגט אַ גאַנצע שטאַדט
 מיט צוקער־נעבעקס, אַז עס קומט פּוּרִים, ווען אידען שיקען איינער
 דעם אַנדערען שלח־מנות? מאַהלט אַייד, ס'איז פּאַרהאַן גאָד

ווייבער אין כתרילעווקע, וואָס פערנעמען זיך מיט דער זעלבער פרנסה. ווער אבער פערמאָגט אזעלכע גאלדענע הענד, ווי ריוועלע די זיסע? איהרע טאָרטען מיט איהרע לעקאכער, איהרע שטרורלען און מלכות-ברויטלעך, איהרע מאָהנדלעך און אינגערלעך, מיט איהרע געצוויקעלטע קישעלעך האָבען זיך קונה שם געווען אין דער גאַנצער וועלט און דערלאַנגט אזוי קיין יעהופּעץ, דורך אַ מעשה, וואָס האָט זיך געטראָפּען. ומעשה שהיה כך היה:

איינער אַ ליץ פון די כתרילעווקער לצים, וואָס זענען דאָרט טען אזוי פּיעל, וויפּיעל שטערען אין הימעל, האָט זיך געוואַלט מאַכען אַ שפּאַס איבער דער שטאָרט כתרילעווקע און איבער די פּראָדוקטען, משטיינס געזאַגט, וואָס די שטאָרט גיט-אָרויס. וואָס זשע טהוט אזא ליץ? איז ער זיך מיישב איינמאַל אויף אַ טשיי קאוועס און שיקט אוועק דורך דער פּאַסט שלח-מנות פון די אויבער דערמאָנטע זאַכען, וואָס ריוועלע די זיסע גרייט אַן לכבוד פורים, צו זיינעם אַ רייכען קרוב קיין יעהופּעץ. צום שלח-מנות האָט ער בייגעלעגט אַ בריעה זעהר שען געשריבען, אין וועלכען ער בעט דעם רייכען קרוב, ער זאָל קיין פּאַראַיבעל ניט האָבען פּאַר'ן „שיי קעכטס, וואָס ער שיקט איהם“, וואָרום אין כתרילעווקע איז קיין „ע ר ג ע ר ע ש י ק ע כ ט ס ע ן“ נישט צו געפינען. ווי איז בערראַשט אָבער, שטעלט אײַך פאַר, איז אָט דער ליץ, אז ער בעד קומט פון זיין רייכען קרוב אַ דאַנק-בריעף מיט אַ בקשה, ער זאָל תיכף ומיד צענויפקויפּען פון די דאָזיגע זיסע זאַכען וויפּיעל ס'איז נאָר מעגליך און למען השם רעכט איינפאַקען און אָפּשיקען דורך פּאַסט אויפ'ן נגיד'ס רעכענונג קיין יעהופּעץ (ווער ווייסט ניט, אז נגידים בכלל, און יעהופּעצער בפרט, האַלטען פון דער אכילה, און האָבען לייעב אַ זיסען ביסען?). פון דעמאָלט אַן ווערד פון יאָהר צו יאָהר אַרויסגעשיקט צום נגיד קיין יעהופּעץ אַ גאַנצער טראַנספּאָרט פון ריוועלע'ס זיסע זאַכען אויף פורים. און אַז אזוי איז ריוועלע'ס נאָמען געוואָרען מפורסם אזוי אין יעהופּעץ.

ג.

ש נ י ט - צ י י ט .

ריוועלע זאל אבער דארפען ארויסקוקען אויפ'ן יעוועפעצער נגיד אַליין, וואָלט זי בלוי בעשטאַנען. דער עיקר פּדיון איז ביי איהר אויפ'ן אָרט. די עטליכע טעג, וואָס פאַר פּורים זעלבסט, האָט ריוועלע די זיסע ממש קיין הענד נישט. בערעכענט אַייד: אַליין באַקען, אַליין פּערקויפען, אַליין פּערפּאַקען און אַליין רעכענען זיך מיט אַלע בעליבית'טעם — צו די חשבונות אַליין דאַרף מען האַבען אַ קאַפּ פּון אַ מיניסטער!

אַט האָט איהר אַייד אַ מוסטער, ווי אזוי ריוועלע רעכענט זיך מיט אַ נגיד'ס אַ ווייב, וואָס טראַגט פּערעלעך אין דער וואַכען און הייסט שרה־פּערעל:

— פּון אַייד קומט, שרה־פּערעל, אזוי גרויס, ווי פאַר אַ האַלב טויז לעקאַבלעך מיט ראַזינקעס עובר לסוּחַר צו זעכס גראַשען, זעכס מאָל זעכס — וויפּיעל איז זעכס מאָל זעכס? דאַכט זיך, דריי־און־דרייסיג? און פּיער קומיש־ברויטלעך האָט איהר גענומען צו אַכט גראַשען, עס קאַסט מיך אַליין צו זיעבען, איד זאל אזוי זיין געזונט, פּיער מאָל אַכט איז אַכט־און־פּערציג; היינט צוויי פּלעדלעך גרויסע אַהן פּאַרפּעלעך און דריי פּלעדלעך קליינע מיט פּאַרפּעלעך, וועל איד אַייד רעכענען פאַר די פּלעדלעך אַרום און אַרום פינף שטיק צו פּיער־און־צוואַנציג גראַשען, עס קאַסט מיך טייערער, לאַמיר ביידע אזוי זיין געזונט! פינף מאָל פּיער־און־צוואַנציג וויפּיעל איז? ס'זאל זיין זעכס מאָל, וואָלט דאָך געווען אַ קערבעל מיט זעכס גראַשען, און אז פינף מאָל, איז, אפּנים, אזוי גרויס, ווי אַ קערבעל אַהן זעכס גראַשען. וויפּיעל־זשע האַבען מיר אינאיינעם, הייסט עס: דריי־און־דרייסיג און אַכט־און־פּערציג איז צוויי־און־אַכציג, און אַ קערבעל, איז אַנדערהאַלבען קערב־לעך מיט צוויי־און־צוואַנציג, געהט אַראָפּ זעכס גראַשען, איז וויפּיעל בלייבט פּון אַנדערהאַלבען קערבלעך מיט צוויי־און־זעכציג

קאפיקעס, אז מע נעמט אראפ זעכס גראשען? ניט קיין רובעל מיט'ן נייענציג?

— א גוט יום-טוב! וואסערע צוויי-און-זעכציג? וואו האָר בען זיך גענומען צו אייך צוויי-און-זעכציג?
אזוי צעשרייט זיך שרה-פערעל, און ביידע ווייבער נעמען זיך צום חשבון וויעדער א מאָל פונ'ם אָנהויב.

— זאָלט איהר מיר געזונט זיין, שרה-פערעלע, דער חשבון איז דאָך, ווי אויפ'ן טעלער; א האַלב טויז'ן לעקאכלעך מיט ראָד זינקעס עובר לסוחר צו זעכס גראשען א שטיקעל, איז זעכס מאָל זעכס — וויפיעל איז זעכס מאָל זעכס? ניט קיין צוויי-און-פערציג? ...

— מזל-טוב! סע וואַכסט ביי אייך! פריהער איז ביי אייך אויסגעקומען דריי-און-דרייסיג, איצט איז שוין געוואָרען צוויי-און-פערציג! קיין עין-הרע ניט!

עס העלפט נישט. וויבאלד עס קומט צו געלד, אזוי מוז מען אַנקומען צו אונז, מאַנסבילען. און ריוועלע רופט אָפּ נפתלי'ן פון די אַקטיאָרען, און נפתלי האָט פיינט, אז מע רייסט איהם אָפּ פון דער אַרבייט, איז ער אין כעס סכנות.

— איין אַקציע מיט די ווייבער! קיין צוויי מיט צוויי קאַנען זיי אייך ניט צענויפּרעכענען. נו? אַרויס מיט'ן חשבון, נאָר גיך און געשווינד, דער טאַג שטעהט נישט!

אזוי זאָגט נפתלי מיט גרימצאָרן, און מע רעכענט איהם אויס דאָס גאַנצע צעטעל, ביידע ווייבער אין איין אַטעם. נפתלי האַרנט מיט צוגעמאַכטע אויגען, רעכענט אויף די פינגער און ווערד גיך פערפלאַנטעט און פערטומעלט און נאָך מעהר אין כעס, און ער פאַלט אָן אויפ'ן ווייב:

— איך האָב דיר געזאָגט טויזענד מאָל, אז וויבאלד דו האַסט אזאָ קעצענעם מח און קאַנסט נישט צענויפּרעכענען קיין צוויי מיט צוויי, היינט וועלכע גוטע יאָהר טרייבט דיר, זאָלסט פאַרקויר פען דיין סחורה הורט! לאַחדים פאַרקויפט מען, איינציגווייז!

למשל: וואס האט איהר גענומען? א לעקאכעל? גיט אהער זעכס גראשען! נאך א לעקאכעל? נאך זעכס גראשען! א פלעדעל? לענט-אנידער פיער-און-צוואנציג גראשען! נאך א פלעדעל? נאך פיער-און-צוואנציג גראשען!

שרה-פערעל דער נגידית שטעהט אפילו גיט אן די מעשה, מע זאל זיך מיט איהר רעכענען אט אזוי א, ווי מיט א קבצנ'טע, נאך זי האט קיין אנדער ברירה נישט. וואו וועט זי נעמען אזא צוקער-געבעקס אויף שלח-מנות, אז גיט ביי ריוועלען? קומט פורים, איז ריוועלע די מיוחסת. איטליכער האט זיך זיין צייט, און אז מע דארף דעם גנב, נעמט מען איהם פון דער תליה... גיט אומזיסט איז איהר די גאנצע שטארט מקנא:

— גאלדענע הענד... שיט-אן גאלד... ביידע שיטען זיי אן זעק מיט גאלד, אז סע קומט פורים!...

ד.

דער יונגער נאלד שפינער: נח שניצלער.

וועמען גאט גיט א זיסע שטימע צום זינגען, וועמען הענד צום שפיעלען, וועמען פיס צום טאנצען; — נח'ן, נפתלי'ס עלטער-רען זוהן, האט די נאטור געבענשט מיט א טאלאנט צום שניצען. נאך אז נח איז געווען א קינד, איז ער ארומגעגאנגען א צע-קיילטער, א צעביילטער פונ'ם פאטער'ס קלעפ און פון דער מוטער'ס שטייפאלקעס: „א יונגעלע זאל דיר האבען א טבע טאג ווי נאכט ארומגעהן און שניידען און בראקען און שניצלען און שניצלען און שניצלען!“

בכדי ארויסצושלאגען פונ'ם קינד דאס משוגעת פון „שניצלען“, האט מען איהם אפגעגעבען אין חדר אריין און אנגעזאגט דעם רבין הונדערט מאל, ער זאל איהם איבערברעכען די הענד, טאמער וועט מען איהם זעהן האלטען א מעסערעל! זאל ער בעסער זעהן וואס מעהר לערנען! דעם רבינ'ס לערנען האט אכער נישט גע-

האלפן גארנישט: נח איז ארויס פון הדר מיט זעהר ווייניג תורה. דערפאר האט ער אבער ארויסגעוויזען זעלטענע בריה'שאפט צום שניצען. און געשניצט האט ער אלסדינג, וואס סע איז איהם געקומען פאר די אויגען. עס האבען זיך געפונען מבינים אין כתרילעווקע, וואס האבען געזאגט אז ביי דעם בהור'על איז די הענר זיצט א רוה, ניט אנדערש; ווען ער זאל זיין אין א גרויסער שטאדט, וואלט פון איהם ארויס... זיי ווייסען אליין נישט, וואס פון איהם וואלט ארויס. דערווייל מעגען איהם אפ דארען די הענטלעך, ווארום ער האט צעשניצט אלע בענק מיט אלע שמענדערס, וואס אין ביתהמדרש, אויסגעשניצט אויף זיי מענשעלעך מיט פויגעלעך מיט, להבדיל, חזירים... פאר די חזירים האט נח בעקומען א רעכטע פארציע פון טאטען, פון דער מאמען. פונ'ם רב און פונ'ם שמש און פונ'ם בעדער — ווער עס האט געד האט גאט אין הארצען, דער האט איהם אריינגעלעגט, וויפיעל ס'איז אין איהם אריין:

— א יונגאטש קאן! אין א מקום קדוש חזירים!...

דאס האט אבער ניט אָנגעלערענט אונזער „שניצלער“. דער פונק, וואס האט געטליהעט ביי איהם אינוועניג בירושה פונ'ם גרויסען כצאל, וואס אין חומש, האט איהם נישט געלאזט צורוה, ביז זיין טאלאנט האט זיך ארויסגעוויזען מיט זיין גאנצער קראפט דורך א צופאל, ווי אלע גרויסע ענטדעקונגען אין דער וועלט קומען אומגעריכט, דורך א זייטיגער סבה.

דאס איז געווען עטליכע טעג פאר פורים, האט מען איהם געקויפט א מתנה, א הילצערנעם גראנער מיט א המזקלאפער, אויף שלאגען המנען אין ביתהמדרש צו דער מגילה. נח האט דעם גראנער מיט'ן המזקלאפער בעטראכט פון אלע זייטען, שטילער הייד צענומען אויף שטיקלעך און צענויפגעשטעלט צוריק — און דא איז איהם איינגעפאלען א געדאנק, אז ווען ער זאל נאך האב בען מיט וואס, וואלט ער געמאכט א גראנער מיט א המזקלאפער, וואס וואלטען פערשטעקען אין גארטעל אלע גראנערס מיט

אלע המן־קלאפערס פון דער גאנצער וועלט. נח'ן האט געפעהלט דערצו נאָר צוויי זאכען: מאַטעריאַל און אינ־סטרומענטען, דאָס הייסט, האַלץ און אַ מעסערעל. וואָס טהוט מען? מילא, מיט האַלץ איז קיין דאגה נישט: האַלץ קאָן מען אַוועק'לסח'ענען ביי דער מאַמען פון אונטער'ן אויווען. וואו נעמט מען אָבער אַ אינסטרומענט? אַ מעסערעל וואו קריגט מען? און נח איז געפאלען אויף אַ המצאה (א ליכטי־גער קאַפּ!) : ער האָט גענומען דעם גראַגער מיט'ן המן־קלאַפער און איז אַרויס מיט זיי אויפ'ן מאַרק פּערקויפּען, און פאר'ן געלד וועט ער קויפּען אַ מעסערעל. האָט זיך אָבער געטראַפּען אַיין אומגליק (מיט אַלע ערפינדער טרעפּען זיך אומגליקען!) : דער ערשטער קונה, וואָס נח האָט זיך צו איהם געווענדט, ער זאָל ביי איהם קויפּען אַ מציאה, האָט איהם אָנגענומען ביי דער האַנד און צוגעפיהרט גלייך צום פּאַטער :

— וואָס איז די מעשה, רב נפתלי, אייער קליינער האַנדעלט

שוין מיט גראַגערס?

דאָס פּערשטעהט אַ מינרסט קינד, אַז קודם כל האָט דער ערפינדער בעקומען זיין פּאַרציע פּעטש, וואָס איהם קומט, און ערשט נאָכדעם, אַז נפתלי האָט זיך גענומען צום זוהן אויספאַרשען, אויף וואָס דאַרף ער אַזוי נויטיג געלד, און אַז נח האָט איהם דורך טרערען זיך מודה געווען, דערצעהלט דעם אמת'ען אמת, וואָס איהם קוועטשט, האָט איהם דעמאָלט דער פּאַטער ערשט מקיים פּסק געווען, איהם אָנגערופּען מיט'ן נאָמען „בהמה בצורת פּערד“ און האָט איהם געקויפּט אַ מעסערעל און האָט איהם אַליין אויסגעקלויבען האַלץ, און נח האָט זיך אַוועקגעזעצט אַרבייטען אויף אַלע כלים, עס האָט געברענט ביי איהם אונטער די הענד, אַזוי אַז אין איין טאַג זענען בעשאַפּען געוואָרען עטליכע גראַגערס מיט המן־קלאַפּערס, נאָר אַזעלכע, וואָס די שטאָרט איז געגאַנגען קוקען אויף חרושים, און אַלע האַבען אָפּגעגעבען נפתלי'ן מזל־טוב :

— איהר האָט שוין, רב נפתלי, מיט אייער זוהן נאָר נישט וואָס צו זאָרען. ער איז שוין אַ פאַרזאָרגטער... פון דעמאָלט אָן ווייסט שוין די נאַנצע שטאָדט פון איין עק ביז'ן אַנדערען, אַז אַ גראַנער אין גלייכען געלד, אַדער אַ המוֹד קלאַפער, אַדער אַ קאַלאַקאַטקע אויף פורים — דאָס קרינט מען ביי נפתלי'ס זוהן, נח שניצלער. און וויפיעל נח זאָל ניט אַנגרייטען קיין סחורה, ווערד זי אויסגעפערקויפט עד לפּס. אַלע יאָהר, אַז דער פורים געהט אַוועק, קאָנט איהר הערען פון נח'ן די אייגענע ווערטער:

— היינטיגס יאָהר איז געווען אַ יאָהר פון גראַנערס. נישט אומזיסט איז די שטאָדט מקנא נפתלי'ן אויף זיינע קינדער:

— אַ הצלחה פון גאלדשפינערס I — זאָנט כתרילעווקע מיט אַ זיפּץ. — נישט גענוג, ער פאַרדיענט פון איין זייט און זי פון דער אַנדערער זייט, שיטען אָן גאלד, אַז סע קומט פורים, דאַרפען זיי נאָך האָבען אַזעלכע גאַלדענע קינדער!...

ה.

ד י ק ל י נ ע נ אָ ל ד ש פ י נ ע ר ל ע ד.

אויב איהר ווילט זעהען אַ שענס און ס'זאָל אייד ניט קאַסטען טייער, טאָ פאַהרט זיך דורך, זייט מוחל, אויף פורים קיין כתרילעווקע, שטעלט זיך אַפּ אויף וואָס פאַר איין אַכסניה איהר ווילט און קוקט דורכ'ן פענסטער אין דרויסען אַרויס, וועט איהר עפּים זעהען. פון גאַנץ פריה אָן טיאַפקען איבער דער בלאַטע, לויפען, ווי די פער'סמ'טע מייז, פון איין שטוב אין דער אַנדערער, יונגלעך מיט כוידלעך, אונטערגעבונדען מיט פעטשיילעס, צום מיינסטען באַרוויסע, האָטש ס'איז נאָך קאַלט אין דרויסען און סע וועהט אַ שנייעלע. אין די הענד האַלטען זיי אַדער גרויסע בעקענס, אַדער טעלער און טעלערלעך, אַדער שאַלען און שעלעכלעך, איבערנע-דעקט מיט ווייסע טישטיבלעך. דאָס טראַגען אידישע קינדער

שלח-מנות, וואס די כתרילעווקער ווייבער שיקען איינע דער אנדער-
רע, בייטען זיך מיט די פורימ'דיגע גוטע זאכען, וואס ריוועלע
די זיסע האט אנגעגרייט.

— איטע-לאה האט מיר געשיקט צוויי פלעדלעך מיט א מלכות-
ברויטעל, מיט א צוקערלעקאכעל און מיט צוויי מאנדעל-בייגע-
לעך — שיק איך איהר אפ צוריק איין פלעדעל מיט צוויי מלכות-
ברויטלעך, מיט צוויי צוקערלעקאכעל און מיט איין מאנדעל-
בייגעלע. און יענטע-מירעל האט מיר געשיקט א קישעלע מיט
צוויי קומיש-ברויטלעך, מיט צוויי שטרודלען און מיט א מאהיני-
דעל — שיק איך איהר אפ צוריק צוויי קישעלעך מיט איין קומיש-
ברויטעל, מיט איין שטרודעל און מיט צוויי מאהינדלעך.

אזוי קאמבינירען די כתרילעווקער דאמעס די שלח-מנות'ען
קונציג און מיט א רעכענונג, ס'זאל אויסקומען אי פיון, אי ניט-
פערשעמט, אי איינס אויף איינס. און מחמת די שטארט לעבט
צווישען זיך פריינדליך, איז דא זעהר א סך ערטער אויף צו שיקען
די שלח-מנות'ען. דורך איינענע דיענסמען אדער קינדער איז אונ-
מעגליך דאס אויספיהרען. מע מוז אַנקומען צו פרעמדע. דע-
מאלט ווערד א יקות אויף ארעמע יונגלעך און מיידלעך, וואס
האבען פיס און ווילען פערדיענען אויף פסח.

גליקליך זענען יענע פאטער-און-מוטער, וואס פערמאגען וואס
מעהר יונגלעך און וואס מעהר מיידלעך. אין כתרילעווקע זענען
פארהאן א סך אזעלכע גליקליכע; נאר גליקליכער פון אלע זענען
די גאלדשפינערס, ווייל אזוי פיעל מיידלעך און אזוי פיעל יונגלעך,
ווי ביי נפתלין, איז זעלטען צו געפינען אפילו אין כתרילעווקע.
וויפיעל נפשות — קאן איך אייד אקוראט ניט זאגען; פרעמדע
קינדער טאר מען ניט צעהלען, לאזען זיי וואכסען געזונדערהייד,
וועמען מאכען זיי קאלי? ווינטער ליגען זיי אונטער'ן אויווען
נאקעט, איינס אויף דאס אנדערע, אזוי ווי די ווערים, און זומער-
לעבען וואלגערען זיי זיך אין דרויסען אויפ'ן מיסס, שפיעלען אין
„באבקעלעך“, אדער אין „קאמער-קאמער-הויז“, אדער אין „וויפיעל

מייל איז צו אייך צעהלט אייך, אדער מע „לאזט א רעגען“, דאס הייסט, מע הויבט אויף אזא שטויב, אז עס ווערד פינסטער אין גאס, מע קאן דערשטיקט ווערען! דעמאלט פליהען פעטש מיט קולאקעס, מיט בעכענציס, מיט קללות, וואס געפינען זיך ניט אין דער תוכחה:

— א, געהן זאלט איהר אויף קוליס! שטעהן זאלט איהר פראווצעס! זיצען אין געהאקטע וואונדען! ליגען אין ווערים! ... דערפאר אבער, אז עס קומט פורים, פיהלט חברה קליינ-ווארג, אז זיי האבען אויך עפּים א ווערטה, און א גרויסען ווערטה. מע צערייסט זיי דעמאלט אויף שטיקלעך. א כתרילעווקער מאדאם, אז זי בעשטעלט בעצייטענס ביי ריוועלען שלחמנות, בעשטעלט זי שוין מיט א קינד, א יונגעל אדער א מיידעל, אויף צו טראגען דעם שלחמנות. און ריוועלעס קינדער, די יונגעלעך מיט די מיידלעך, צעלאזען זיך איבער אלע נאסען פון דער שטאדט, מיט איבער-געדעקטע בעקענס, שאַלען און שעלעכלעך; די בעקלעך ביי זיי פלאמען, די שמערנס שוויצען און די אויגען ברענען. זיי בע-גענענען זיך אפּטמאל איינס מיט'ן אנדערען אין דער בלאטע, נאָר זיי האָבען קיין צייט נישט אפּשטעלען זיך אפילו אויף א מיר-נוט, א קוק טהון איינס דאָס אנדערע אין שלחמנות אריין. נאָר לויפענדיג פארביי, ווארפט מען זיך דורך מיט האַלבע ווערטער, וואָס א זייטיגער מענש וועט זיי אפשר נישט אינגאנצען פער-שטעהן:

— פעטעלעלע! וואוהין?

— צו לאה'צי די גראָבע. און דו, קרומע פיסעל?

— צו אלטעריכע מיט די לאַקשען... עפּים געמאַכט?

— נאָר א מין! און דו?

— איך האָב שוין א קערבעל מיט צוויי פערציגער מיט א

גילדען מיט צוועלף גראַשען. און דו וויפיעל?

— קיין צייט געהאט איבערצוצעהלען. נאָר כ'האַב מורא,

אז מעהר ווי דו.

— וויש אָפּ די נאָז!

— ברעך דעם קאָפּ!

און מע צעגעהט זיך, דער אַהער, דער אַהין.

די כתרילעווקער בעלי־בתים זיצען שוין לאַנג ביי דער פּורים־דינגער סעודה, זינגען „שושנת יעקב“, קלויבען פּערגעניגען פון נפתלי מיט די פיס און פון זיינע פורים־שפיעלער, און נפתלי'ס קינדער לויפען נאָך אַליץ ארום פון שטוב צו שטוב מיט די שלח־מנות'ען און נעמען צענויף ביי דער שטאַרט די גראַשענס. און די שטאַרט טרייבט מיט זיי קאטאוועס:

— יונגעלע, קום נאָר אַהער. וועמענס ביזט דו? ניט

נפתלי'ס?

— נפתלי'ס.

— האָסטו האַטש אַנגעשלאָגען היינטיגען טאָג אַ הונדערטער.

צי עפּים ווינציגער?

— חי־חי.

— זאָג, שעם זיך נישט.

— חי־חי.

— אַט אזוי, ווי איהר קוקט דאָס אַן מיט'ן געלעכטערעל

„חי־חי“, וועט דאָס ברענגען אַהיים אַ פולע קעשענע מיט גאָלד!...

אַ שטוב פון גאָלדשפינערס!

ו.

די גאָלדשפינערס ביי דער סעודה.

כתרילעווקע איז שוין לאַנג אויפגעשטאַנען פון דער פּורים־דינגער סעודה. אַ סך טראַכטען מכה לעגען אַ „ישלאָפען, און נאָך מעהר שלאָפען שוין און חראַפען גאַנץ געשמאַץ, אַזוי־אויסעל משקה, וואָס מע האָט גענומען צוליעב דער שמחה, וואָס מ'האַט גע'פטר'ט אַ שונא — המנ'ען. נאָר איין משפחה האָט זיך ערשט אוועק געזעצט צום טיש אַפּרעכטען די סעודה, אויפגעשניטען דעם גרוי־

סען געפלאכטענעם קוילעטש און זיך גענומען צו דער ארבייט לעבעדיג, פרייליך.

דאס זענען — די גאלדשפינערס.

אלע זענען זיי אויסגעהונגערט, מיער, פיהלען נישט די פיס אונטער זיך, און אלע האבען צו דערצעהלען פונ'ם טאג מעשיות, נאנצע פעק מיט מעשיות! נפתלי — פון זיינע פורים-שפיעלער, ווי גוט זיי האבען היינט געשפיעלט, אויסגעצייכענט נוט! נאר איין ושתי האט אביסעל אונטערנגעהונקען אויף דער עברי.

— ס'זאל אויף איהם קומען א חלירע ביז חול-המועד פסת! וויפיעל מע לערענט איהם, אט דעם ושתי'ן, ער זאל זאגען: „וועד דערשפעניגט אין דער תורה“ — קומט ביי איהם אויס אויף זיין פאנפע: „פינף הונדערט אין דער גזירה“. וואסער גזירה, א רוח אין דיין שוועגער'ס טאטען אריין? נאר געה רעד מיט א פאנפעוואטע נאני!

דאס דערצעהלט נפתלי. און ריוועלע האט צו דערצעהלען נאך שענערע זאכען, פון איהרע קונה'טעם, וואס דינגען זיך ביז'ן ביין. איינע א דאמע האט זיך מיישב געווען און האט נאר געד וואלט אוועק'גנב'ענען א פלעדעל.

— מאהל דיר, נישט ביי מיר גנב'עט מען. „וויפיעל פלעדל לער, זאג איר, מאדאם, האט איהר אפגעלעגט?“ זאגט זי: „פיער“. זאג איר: „נו, און דאס פינפטע וואס איז?“ ווערד זי רויט און מאכט צו מיר: „ס'איז דען אויך א פלעדעל?“ זאג איר: „וואס דען איז דאס, א וואנטזייגער?“ זאגט זי: „איר האב געמיינט, אז ס'איז א האניגטייגעל“. זאג איר: „נו, און א האניגטייגעל איז א הונט?“...

אזוי דערצעהלען יוועלע, און די מעשיות, וואס נח האט צו דערצעהלען, די געוועהנליך, ארום א גראגער. — היינט יאהר איז געווען א יאהר פון גראגערס. אלע האבען זיך געחאפט צו גראגערס. נאר גראגערס, גראגערס און גראגערס. איר בין נאך נעכטען בייטאג געבליבען אהן איין גרא

גער. קומט-צו אלע מאָל צו מיר איין אנדער איד, איד זאל איהם גער
בען אַ גראַנער. זאָג איד: „איד האָב נישט קיין גראַנערס.“ זאָגט ער:
„ס'איז נישט קיין תירוץ, דו מוזט מיר געבען צוויי גראַנערס!“
זאָג איד: „וואו זאל איד אייד נעמען גראַנערס?“ זאָגט ער:
„וואו זענען דינע גראַנערס?“

— וועסט אַמאָל אויפהערען צו גראַנערען, צי ניין?

אַזוי זאָגט צו איהם דער פאַטער, און נח לאַזט אַראָפּ די אוי-
גען, בויגט זיך אַז און שנייצט אויס די נאַז אונטער'ן טיש. דאָס
געפעלט דוקא דער חברה קליינוואַרג. איצט איז געקומען אויף
זייער צייט צו דערצעהלען גליקען פון זייער שלח-מנות טראַגען;
פאַרהאַן אַזוי פיעל צו דערצעהלען און צו דערצעהלען, אַז ס'וועט
האָפען ביז פסח- דערווייל איז ערשט פורים, און מען איז אויס-
געמיערט פונ'ם טאָג, און מע דאַרף געהן שלאָפּען.
און יוננוואַרג צעגעהען זיך אויף זייערע ערטער הינטער'ן
אויווען, פאַלען, ווי די סנאַפּעס, און ווערען אַנשלאָפּען מיט'ן זיסען
שלאָף פון גליקליכע מענשען, וואָס האָבען געהאַט אַ גוטען, אַ
געראַטענעם יריד...

ז

ד י נ אָ ל ד ש פ י נ ע ר ס צ ע ה ל ע ז ד אָ ס ג אָ ל ד .

עס איז שוין העט-ווייט אין דער נאַכט. כתרילעווקע האַלט
שוין לאַנג אין רעכטען שלאָף נאָך דער גרויסער פורים'דיגער סעודה
מיט די שלח-מנות'ען. נאָר צוויי פאַרשווינען אין דער גאַנצער
שטאָרט זענען נאָך וואַכעדיג און טראַכטען אַפילו נישט וועגען
געהן שלאָפּען. דאָס זענען די גאַלדשפינערס, נפתלי מיט די פיס
און זיין ווייב ריוועלע די זיסע. שטיל האָבען זיי צוגעשלאָסען די
מיר, פּערהאַנגען די פענסטער און האָבען זיך גענומען צו דער
קאַסע. זיי ווילען צענויפרעכענען דאָס ביסעל מזומנ'ס, וואָס די
גרויסע גאַלדשפינערס מיט די קליינע גאַלדשפינערלעך האָבען

אריינגעבראכט אין דעם דאזיגען גליקליכען טאג, און קאנען נישט. זיי צעהלען און צעהלען און קאנען נישט איבערצעהלען; אדער ער האט א טעות אין חשבון, אדער זי האט א טעות. זיי ברענען איינס אויף דאס אנדערע.

— קיין צוויי מיט צוויי זאל א אידינע נישט קאנען איבער-
צעהלען!

אזוי זאגט דער מאן, און דאס ווייב ענטפערט איהם:

— נו, פאר וואס זשע צעהלסט דו נישט, אז דו קאנסט, בעל-
חשבון מיינער?

— צעהל דו, דו קאנסט בעסער!

— ניין, צעהל דו, דו קאנסט בעסער!

איהר זאלט נאר קיין מורא נישט האבען, טאמער חלילה צע-
קריעגען זיך מאן און ווייב. איצט איז נישט קיין צייט פון קריעגען
ויד. איצט דארף מען מאכען א רעכענונג, וואס מע קאן און וואס
מע דארף און וואס מע מוז קויפען: שוכווארג פאר זיך און קאר
פאטקעלעך מיט קליידלעך פאר די קינדער — דאס איז נומער איינס.
היינט מצה אויף פסח? היינט שמאלץ? א דייזשקעלע בארשט?
א זעקעל קארטאפלים?... און מערקווירדיג! וויפיעל זיי זאלען
נישט רעכענען, וויפיעל זיי זאלען וועלען זיין אויסברענגערס, פרע-
סערס, געלדברענגערס, שארלאטאנעס פון דער וועלט, קומט אויס,
אז ס'וועט נאך אלץ זיין גענוג, סיי אויף שוכווארג פאר זיי, סיי
אויף קאפאטקעלעך מיט קליידלעך פאר די קינדער, סיי אויף מצות
מיט שמאלץ, מיט א דייזשקעלע בארשט, מיט א זעקעל קאר-
טאפלים אויף פסח...

און ביי זיי ביידען צעפלאקערען זיך די פנימ'ער און צע-
ברענען זיך די אויגען, די בעקלעך ווערען רויט און די הערצער
וואכסען, און ביידע פיהלען זיי, אז די וועלט, וואס נאט האט
בעשאפען, איז, כלעבען, נאר נישט אזא שלעכטע וועלט, און די
מענשען זענען, כלעבען, נאר נישט אזעלכע שלעכטע מענשען.

נישט מעהר, וואָס אירען זענען מקנא אויף פרנסה, פּערגינען נישט,
טאָטער האָט איינער אַ נומען טאָג, איין טאָג אַ נומען!
— פאַרברענט זאל ווערען אַט דאָס כתרילעווקע! אַ שטאָדט
פון נישט-פאַרגינערס!
אזוי זאָגט נפתלי, און ריוועלע נעמט זיך אָן דער שטאָדט'ס
קריוודע:

— אַרעמע-לייט, משטיינס געזאָגט...
— אַרעמע-לייט, זאָגט זי? אַלץ הייסט ביי איהר אַרעמע-
לייט, העהע! כתריליקעס! דלותים! שלעפּערס! בעטלערס!
קבצנים! דלפנים! עניים ואביונים!
— ניט דאָ געדאַכט! — זאָגט ריוועלע מיט שרעק. זי האָט
פשוט מורא פאַר אַ גוט אויג.
און פון דרויסען לאָזט זיך הערען, מע ווייסט נישט פון וואָ-
נען, אַ ווייט קרעהען פון אַ בעקאַנטען האָהן, איין אַלטער חזן מיט
איין אויסגעזונגענער כלי. אָנהויבען הויבט ער אָן דוקא נישקשה'דיג,
מיט'ן ברען און מיט'ן קוויטש, און אויסלאָזען לאָזט ער אויס מהילה
שוואַכליך, אויף דער נידעריגסטער אַקטאווע, און עפּיס ווי מיט
אַ וויעדערזאַנאנד:

— קו! — קא! — רי! — קאו! — או?
עס קומט אויס גלייך, ווי ער וואַלט זיך אליין פּרעגען אַ
קשיא:

— אַלטער נאַר! וואָס שרייסט דו?
איין דרויסען איז בלויליך. עס שאַרעט אויף טאָג.

בערעל-ציוויק

דערצעהלט וואונדירים פון צמערקא.

נעשריבען אין יאהר 1915.

בערעל-אייזיק

„אמעריקא איז א לאַנד פון בלאַף“... „אמעריקאנער בלאַף-
פערס“...

אזוי זאגען די פרעמדע. גרינע חיות — זיי הויבען ניט אן צו וויסען וואָס זיי זאגען. אמעריקא מעג הייצען די פעטשערעס אין כתריִלעווקע, און אונזער בערעל־אייזיק וועט פערשטעקען אין גארטעל אלע אמעריקאנער בלאַפערס!

איהר קאנט פערשטעהן ווער בערעל־אייזיק איז, אז טאמער טאכט זיך ביי אונז אין כתריִלעווקע, איינער האט זיך אביסעל פעררעדט, אויף אייער אמעריקאנער לשון וועט דאָס הייסען: ע ר ה א ק ט א ט ש י י נ י ק, שמעלט מען איהם אפ מיט די ווערטער: „בערעל־אייזיק האט דיר געלאָזט גריסען“ — שטויסט ער זיך שוין אָן וואָס מע מיינט און ער ווערד אַנשוויגען.

אין אַנעקדאָט דערזעהלט מען ביי אונז אין כתריִלעווקע פון איינעם אַ אידען אַ חצוף, וואָס איז זעהר כאַראַקטעריסטיש פאַר בערעל־אייזיק'ען. פסח איז דער מנהג ביי די גוים, אַז זיי בעגעגענען זיך, זאגען זיי זיך אַן איינס דאָס אַנדערע אַ גוטע בשורה, אַן כריסטוס איז לעבעדיג געוואָרען — „כריסטאָס וואָ-סקרעם“. דערויף ענטפערט איהם דער צווייטער: „וואַאיסטינו וואַסקרעם“ — ס'איז אמת, הייסט דאָס, ער איז לעבעדיג גע-וואָרען... טרעפט זיך אַ מעשה, בעדאָרף אַ כריסט זיך בעגעגען-גען מיט יענעם אידען דעם חצוף און מכבד זיין איהם מיט'ן פסוק

„כריסטאס וואסקרעם“... ווערד איהם שלעכט, דעם אירען: וואס זאל ער טהון? ענטפערען דעם גוי „וואאיטינו וואסקרעם“ — ווייסט ער, אז ס'אליגען און ס'איז קעגען אונזער גלויבען... זאגען איהם: ניין, ער איז ניט לעבעדיג נעווארען — קאן מען דאך האפען פאר אזעלכע ווערטער א מיאוס'ען פסק... איז ער זיך מיישב און רופט זיך אן צום כריסט: „יא, איד האב עס שוין געהערט היינט פון אונזער בערעל-אייזיק'ען“...

היינט שטעלט אייך פאר, אז אט דער בערעל-אייזיק איז אוועק קיין אמעריקא, אפגעווען דארט היבשע עטליכע יאהר און איז געקומען צוריק — וואס פאר וואונדירים דער איד האט זיך אנגעדרעזעהלט פון דעם אמעריקא!

„ערשמענס — דאס לאנד, ארץ זבת חלב ודבש. מענטשען מאכען נעלט, מע זשעברעוועט מיט ביידע הענט, מע שארט גאלד! און געשעפטען, „ביונעס“ הייסט דאס דארטען, איז פארהאן אזוי פיעל, אזש דער קאפ דרעהט זיך! וואס איהר ווילט — דאס טהוט איהר, ווילט איהר א פאבריקע — איז א פאבריקע, עפענען א סטארקע — איז א סטארקע, שטופען א פושקאר — איז א פושקאר, אנט — נעמט איהר זיך צו פערלעריי, אדער איהר געהט ארבייטען אין א שאפ — א פרייע מדינה! איהר קאנט אייך גע-שוואלען ווערען פון הונגער, אויסציהען זיך אין גאס, וועט אייך קיינער ניט שטעהרען, קיין ווארט ניט זאגען...“

„היינט די גרויס פון די שטעדט! די ברייט פון די גאסען! די הויף פון די הייזער! פארהאן דארט א „הייזקע“, רופט מען זי די „וואלווארט“, שפארט אן דער שפיץ קוימען גלייך איז דער מארע אריין און נאך העכער; א סברה, אז די הייזקע פארמאגט עטליכע הונדערט עטאזשען. ווי אזוי קריכט מען ארויף אויפ'ן בוידעם? דורך אזא לייטער, וואס מע רופט איהם „עלעווייטער“. אז איהר באדארפט האבען עמיצען אויפ'ן אויבערשטען עטאזש, זעצט איהר זיך אוועק אונטען, אויפ'ן עלעווייטער, גאנץ פריה,

קומט איהר צו פאָהרען אַהין אַרויף ערשט פאַרנאַכטליך, אַזוי אַרום
מנחה צייט.

„איך בין אַ בעלן געווען אַמאַל זיך דורכפּאָהרען אַרויף, אַ קוק
טהון אויף אַ טשיקאַוועסט, וואָס טהוט זיך דאַרט — האָב איך קיין
חרטה ניט. דאָס, וואָס איך האָב דאַרטען געזעהען, וועל איך שוין
ניט זעהן קיינמאַל. און ווי איך האָב געפיהלט — לאַזט זיך גאַר
ניט באַשרייבען. שטעלט אַיך פאַר, איך שטעה מיר פון אויבען
און קוק מיר אַראַפּ, פּלוצים דערפיהל איך אויף מיין לינקער באַק
עפּים אַ מאַדנע קעלט און אַ גלאַטע, עפּים ווי אַיין; און ניט
ווי אַיין, גאַר ווי שטאַרק פאַרקיהלטע פעטשאַ, גליטשיג און דריי־
ליואַטע. איך דרעה־אויס פּאַוואַלי דעם קאַפּ לינקס, איך טהו אַ
קוק — ס'איז די לבנה.

„היינט דאָס לעבען זייערס איז גאַר געיאַנגט און גאַר גע־
לאַפען, און גאַר געחאַפט זיך. „אַריהאַפּ“ הייסט דאָס ביי זיי.
אַלסדינג איז בחפּז, און אפילו עסען עסט דאָס אויך אויף אַיין
פּוס. מע האַפט זיך אַריין אין אַ רעסטאראַן און מע הייסט זיך
געבען אַ שנאַפּס, און אויף צו פאַרבייסען האָב איך אַליין געזעהען,
ווי מען האָט אַיינעם דערלאַנגט עפּים אויף אַ טעלער, אַ פּריש,
אַ צאַפּעלדינגס, און ביז ער האָט דאָס צעשניטען, איז אַיין האַלב
אוועקגעפּלויגען אויף אַיין זייט, די אַנדערע האַלב אויף דער אַנד־
דערער זייט, און דער חברה־מאַן איז פאַרטיג געוואַרען מיט זיין
אַנבייסען.

„פון דעסטוועגען זאַלט איהר אַנקוקען ווי געזונט זיי זענען!
אַיזען! גבורים! ביי זיי איז אַ מאַדע שלאַגען זיך אין סטריט,
אין מיטען גאַס הייסט דאָס. ניט זיי מיינען אַיך שלאַגען,
הרנ'ענען, אונטערשלאַגען אַיין אויג, אויסשלאַגען אַ פאַר צייהן,
ווי ביי אונז. חלילה! גאַר גלאַט אַזוי, מע פאַרקאַטשעט די אַרבעל
און מע ניט זיך קלעפּ, מע וויל זעהן ווער וועמען. ביי זיי ווערד
עס אַנגערופּען אויף זייער לשון: מע פּי י ט ע ל ט זיך. אַיין־

סאל בין איד געגאנגען שפאצירען אין די בראנקס, געטראגען מיט זיך אביסעל סחורה, געהען אקעגען מיר צוויי באיעס, לויפערס, יונגאטשעס הייסט דאָס, און טשעפען זיך צו מיר — זיי ווילען זיך פייטלען מיט מיר. זאג איד: „נאסער — איד פייטעל זיך ניט.“ אהין-אָהער, זיי לאזען מיר ניט געהן ווייטער. בין איד זיך מיישב, אז איהר זענט יא אַזעלכע, וועל איד איד באוויזען, ווער עלטער איז. און געה און לעג אוועק דאָס פעקעל און ווארף אראפ די קאפאטע, און אז איד הויב אָן האַפען קלעפ — קוים אַ לעבעדיגער ארויס פון זייערע הענט! אז זיי זענען צוויי און איד בין איינער! פון דעמאלט אָן פייטעל איד שוין מעהר ניט, מע זאל מיר אַפּגילטען.

„היינט זייער לשון! אלסדינג איז ביי זיי פאַרקעהרט און זיי אויף צי-להכעיס. למשל, אז ביי אונז איז קיד — איז ביי זיי קיטשען. אז ביי אונז איז קצב — איז ביי זיי בוטשער. אז ביי אונז איז אַ שכן — איז ביי זיי אַ נעקסדאָריגער. אַ שכנה — אַ נעקסדאָריגע. אַ בעל-הבית'טע — אַ לענדלאַריכע. אלסדינג קאָד פויר. אַנומעלטען האָב איד געוואָלט קויפען אַ האָהן אויף שלאָגען כפרות. זאָג איד צו דער מיסעס, זי זאל מיר קויפען אַ הוהן. פרעגט זי מיר: „אַ הוהן גאר? אַ הוהן איז דאָך פאַר מיר!“ זאָג איד: „לאַז זיין אַזוי — אַ הוהן פאַר מיר און פאַר אייך אַ היהן.“ זאָגט זי: „וואוהין?“ איז זי נאָך אַ ליטוועטשקע אויף צו די צרות! און ביי די ליטוואַקעס וועט איהר דען דערגעהן אַמאָל אַ טאַלק? אז אַ היהן איז ביי זיי אַ הוהן, און אַ הוהן אַ האָהן — אַ מעשה אָהן איין עק! פאַל איד אויף אַ המצאה און זאָג איהר: „קויפט מיר דעם דזשענטעלמען פון די היהנער.“ אַודאי האָט זי פאַרשטאַנען און ערשט דעמאלט מוכה געווען מיר מיט'ן שענעם וואָרט „אַלרייט“, וואָס איז כמעט אַלץ איינס, וואָס ביי אונז „מהכתיתי, פאַר וואָס ניט? אַד, מיט'ן גרעסטען בזיון!“... „היינט דעם כבוד, וואָס מיר, אידען, האָבען דאַרטען! קיין אומה ולשון איז דאָרט ניט אַזוי געהויבען, געהויכט און גע-

קרוינט, ווי דער איד. א איד איז דאָרט נאָר אַ גאַנצער צימעס. עס איז נאָר אַ יחוס, אַז מען איז אַ איד. איהר קאנט באַגעגנע־ נען, למשל, סוכות אַ אידען איז מיטען „פיפטע עוועניו“ מיט אַ לולב און מיט איין אחרונ און האט קיין מורא ניט, מע זאָל איהם דערפאַר איינזעצען. אַז איד זאָג אייד, אַז מע האט דאָרט ליעב דעם אידען, איז דאָך ניט שייך. פיינט האט מען דאָרט נאָר אַ אירישע באָרד און פאות. „וויסקעס“ הייסט דאָס אויף זייער לשון. דערזעהען זיי אַ אידען מיט וויסקעס, לאָזען זיי דעם אידען צורוח, נאָר די וויסקעס ציפען זיי איהם אזוי לאַנג, ביז ער מוז זיי אַראָפּ נעמען, אַפּגאַלען. דעריבער זענען דאָרט דאָס רוב אידען אַהן בערד און אַהן וואַנסים. דאָס פנים גלאַט ווי אַ טעלעך. שווער צו דערקענען, ווער ס'א איד און ווער ניט. אַז ניט קיין באָרד און ניט קיין לשון, סייִדען נאָכ'ן אימפעט, בעת ער נעהט, און נאָכ'ן מאַכען מיט די הענט, בעת ער רעדט... ווייטער זענען זיי אירען. אידען מיט אַלע פישטשעווקעס. היטען־אַפּ אַלע אירישע מנהגים. האַבען ליעב אַלע אירישע מאַכלים, האַלטען פון אַלע אירישע יום־טובים. פסח איז פסח. מצות באַקט מען דאָרט אַ נאַני קיילעכיג יאָהר, און אויף חרוסת איז דא אַ באַזונדערע פאַבריקע. א „פעקטאָרי“ הייסט דאָס דאָרטען. טויזענדער און טויזענדער אַר בייטער זיצען אין דער פעקטאָרי און זיי „מאַנאָפעקטשורען“ חרוסת. און אויף פון כרפס און פון מרור מאַכען דאָרטען אידען אַ לעבען — איהר שפיעלעט זיך מיט אַמעריקא?...”

— יא, בערעלאייזיק, דאָס איז אַלסדינג זעהר פּיין, וואָס די דערזעהלסט. די זאָג נאָר איין זאָך, וואָס מיר וואַלטען ווע־ לען וויסען: מע שטאַרבט דאָרטען אין אַמעריקא אויף אזוי ווי דאָ? צי מע לעבט דאָרטען אייביג?

„מע שטאַרבט, פאַר וואָס זאָל מען ניט שטאַרבען? אין אַמעריקא, אַז מע טהוט אַ שטאַרב, איז טויזענד אין איין טאַג, צעהן טויזענד, און צוואַנציג טויזענד, און דרייסיג טויזענד! גאַנץ

צע נאסען פאלען דארטען איין! שטערט ווערען איינגעזונקען
אזוי ווי קורח! ... איהר שפיעלט זיך מיט אַמעריקא?"

— שא, ווי באלד אזוי, וואָס איז מיט זיי דער יחוס? שטאַר
בען זיי, הייסט דאָס, גלייך מיט אונז?

„יא, שטאַרבען שטאַרבען מען, נאָר ווי אזוי שטאַרבען מען —
אַט דאָס איז די זאך. און ניט אזוי נאָר דאָס שטאַרבען. שטאַר-
בען שטאַרבען מען אומערדום אלץ איינס. פונ'ם טוידט שטאַרבען
מען. דער עיקר איז דאָס באַהאַלטען — אַט וואָס! ערשטענס,
איז אין אַמעריקא דער איינפיהר, אַז יעדער ווייסט פריהער וואו
מע וועט איהם באַהאַלטען. וואָרום ער געהט אליון, נאָר בעת
ער לעבט, און קלויבט זיך אליון אויס איין אַרט אויפ'ן בית-עולם —
„סעמעטעריע“ הייסט עס דאַרטען — און דינגט זיך אזוי לאַנג, ביז
ער גלייבט זיך אויס פאַר'ן פרייוו. נעמט ער די פלוגיט'טע זיינע
און פאַהרט זיך רורד מיט איהר אויף דער סעמעטעריע און זאגט
איהר: „זעהסטו, נשמה מיינע? אַט דאָ וועסטו דו ליגען, אַט דאָ
וועל איך ליגען, און דאַרט וועלען ליגען אונזערע קינדער“... דער-
נאָך געהט ער אוועק אין דעם אַפּים פון ל'יה'ס און באַשטעלט
זיך אַ לויב איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס פאַר אַ
קלאַס ער וויל. און קלאַסען זענען דאַרטען פאַרהאן אזוי גרויס
זוי דריי: ערשטע, צווייטע און דריטע קלאַס. ערשטע קלאַס,
פאַר גאַנץ גרויסע גבירים, מיליאָנערען, קאָסט טויזענד טאַלער אַ
לויב. איז דאָס שוין איין מאָל אַ לויב! די זונן שיינט, איז דרוי-
סען איז אַ חיות. די מטה איז אויף אַ שוואַרצען קאָטאָפּאַלק, מיט
זילבער באַלענגט. די פּערד זענען אלע אַנגעטראָן מיט שוואַרצע
פאַפּאַנעס און ווייסע פּעדערען. די רעווערענטען — רבנים, חזנים,
שמשים — אויך איז שוואַרצען מיט ווייסע קנעפּ, און קאַרעטעס
נאָך דער מטה — אַהן אַ שיעור קאַרעטעס! און אלע קינדער
פון אלע תלמוד-תורה'ס געהען אויף צו פריהער און מע זינגט
אויף אַ קול אויסגעצויגען: צירק ל'פנינו יהי'לך רישיש

ל־דרדך פֿיע־מיר! ... פונ'ם דאזיגען געזאנג קלינגט די שטאדט ;
א קלייניגקייט — טויזענד טאלער ? ...!

„צווייטע קלאס איז אויך א פיינע לויז, קאסט שוין נאך
פינף הונדערט טאלער, און איז שוין ניט דאס. דער טאג איז
שוין ניט אזוי פויגעלדיג. די מטה איז אויך אויף א שווארצען
קאטאפאלק, נאך אהן זילבער באַלענט. די פערד מיט די רעווע־
רענטען זענען אַנגעטהאָן אין שוואַרצען, נאָר אַהן פּעדערען און אַהן
קנעפּ. קאַרעטעס געהען נאָך, נאָר שוין נישט אזוי פיעל. קינדער —
נאָר פון עטליכע תלמוד־תורה'ס געהען אויף צו פריהער און זינגען
שוין נישט אזוי אויסגעצויגען: צדק לפניו יהלך — וישם לרדך
פעמיו! דאָס זינגען איז טרויעריג, מיט'ן נוסח ווי מע זאגט
תהלים — וועדליג פינף הונדערט טאלער. ...

„דריטע קלאס איז שוין נאך א נעמיינע לויז און קאסט איז
נאנצען איין הונדערטער. איז דרויסען איז שוין קיהל, חסאָרנע־
וואַטע. די מטה אהן א קאטאפאלק. פערד אינגאנצען צוויי, און
רעווערענטען אויך צוויי. קארעטעס — קיין איינע ניט. קינדער
נאך פון איין תלמוד־תורה געהען אויף צו פריהער און האפען אפ
נאך אהן א שום ניגון :

צדק לפניו יהלך וישם לרדך פעמיו.

צדק לפניו יהלך וישם לרדך פעמיו.

און שלעפעריג, שמיל, קוים וואָס מע הערט זיי — סך הכל
הונדערט טאלער, וואָס קאן מען פאר איין הונדערטער פאַרלאַנג־
גען? ...“

— יא, וואָס זשע טהוט אַבער, בערעל־אייזיק, דער, וואָס פאַר־
מאָגט קיין הונדערטער אויך ניט?

„איז ער טאקי אויף גרויסע צרות! אַהן געלט איז אומערום
שלעכט! דער אַרעמאָן ליגט אלע מאָל נייען איילען אין דער
ערד! ... פון דעסמוועגען, מיינט ניט! איז אַמעריקא לאָזט מען
דעם אַרעמאָן אויך ניט ליגען ניט קיין באַהאַלטענעם. מע מאַכט
איהם א לויז אַהן געלט, עס קאָסט איהם ניט קיין סענט אַפילו.

אוראי איז דאָס אַ טרויעריגע לוייה. קיין שום צערעמאַניעס, קיין סימן פון קיין פערד און פון קיין רעווערענטען. און אין דרויסען ליאָפּעט. נאָר צוויי שמשים קומען צו נעהן, די שמשים פון ביידע זייטען און אין מיטען דער ברמינן — און אַלע דריי שלעפען זיי זיך נעכאַך צופוס גלייך ביז צום בית-עלמין... אהן געלט, הערט איהר, זאַל מען גאָר ניט געבוירען ווערען — אַ פאַסקודנע וועלט... ווער פון אַיך, אידען, פאַרמאַנט אַיין איבעריגען פאַפיראַס?"

